

**“ПРОСТА
СТОЙЦЕ
ПОБАЧ:
ДА ВАС
ПАДЫДУЦЬ”**

МО

**МАРЦІНОВІЧ
ВІКТАР**

БА

**“ПРОСТА
СТОЙЦЕ
ПОБАЧ:
ДА ВАС
ПАДЫДУЦЬ”**

**МО
БА**

БА

**МАРЦІНОВІЧ
ВІКТАР**

МІНСК
«КНІГАЗБОР»
2014

УДК 821.161.3-3
ББК 84(Бел)
М29

Аўтар выказвае падзяку МГА «Згуртаванне беларусаў свету “Бацькаўшчына”» і Грамадскай культурніцкай кампаніі «Будзьма беларусамі!», якія шмат зрабілі, каб «Мова» пашыралася і знаходзіла ўсё новых і новых прыхільнікаў.

Марціновіч, В.

М29 Мова 墨瓦 / Віктар Марціновіч. – Мінск : Кнігазбор, 2014. – 264 с.
ISBN 978-985-7089-80-2.

Мінск, 4741 год па кітайскім календары. Часы Смутку скончыліся, надыйшла эра ўзвышэння Саюзнай дзяржавы Кітая і Расіі, бесклапотных уцехаў, шопінг-рэлігіі і cold sex'у. Аднак існуе Нешта, чаго ў гэтым грамадстве суцэльнага дабрабыту не стае як вады і паветра. Сентыментальны кантрабандыст Сярожа пад страхам смяротнага пакарання ўвозіць каштоўны скарб з-за мяжы і апынаецца пад пільным кантролем мінскага падполля, узначаленага кітайскай мафіяй пад кіраўніцтвам таямнічай Цёткі. Разам яны спрабуюць зламаць сістэму, у якой дабро і зло, асветнікі і злачынцы, каханне і спажыванне, вернасць і здрада памяняліся месцамі.

Ці можаце вы ўявіць Беларусь без Беларусі? Гэты раман – страшны сон пра будучыню, прадухіліць якую можна толькі ўлучнасці з тым скарбам, вакол якога і распачынаецца дзеянне гэтага лінгвістычнага баевіка.

**УДК 821.161.3-3
ББК 84(Бел)**

ISBN 978-985-7089-80-2

© Марціновіч В., 2014
© Афармленне. ПУП «Кнігазбор», 2014

...прычым любы падобны слоўнік, якой бы ні была яго глыбіня, уяўляе сабой код. Паколькі сама нашая псіхея (як цяпер лічаць) структураваная так, як мова. Мала таго, чым глыбей мы апускаемся ў нетры чалавечай псіхікі, тым болей разрэджанымі робяцца прабелы паміж знакамі.

Ралан Барт. «Рыторыка вобраза»

ЧАСТКА ПЕРШАЯ

БАРЫГА*

– Разумееш, гэта ўсё твар. Выраз, вочы, лоб. Вось глядзі, – я абапёрся на стойку і падаўся наперад, штурханушы куфаль, з якога долу пырснула піва, але падхапіў, не даў кульнуцца, не такі ўжо п'яны. – Дык вось. Зазірні ў мае блакітныя вочкі. Ці ты можаш дапусціць, што чалавек з такімі сумленнымі вачыма гандлюе наркотыкамі?

Бармен пасміхнуўся і паўтарыў за мной:

– На-лы-ко-ты-ка-мі. – Цяжкавата яму даецца гук «р». Мабыць, прыцеляпаў з кантонскага поўдня Кітая.

Я не ведаю, ці ён разумеў, што я балбачу. З кітайцамі наогул складана. Ніколі не ўцяміш, калі яны разумеюць, а калі толькі ўдаюць, што разумеюць. І пагатоў ніколі не прачухаеш, калі яны цябе не разумеюць, а калі толькі ўдаюць, што не разумеюць. Гэты выглядаў так, як і павінны выглядаць

* Барыга, пушар, вэндар, дылер – дробны гандляр наркотыкамі (жаргон). Тут і далей – зайвагі аўтара.

бармен у кітайскім бары пасярод Чайна-таўна Варшавы ў бласлаўены наш год чатыры тысячы сямсот сорок першы (год Свінні). А выглядаў ён цалкам абыякавым. Апануты быў у джынсы «Big Star» і пола «Le Coq», хаця тып ягонаі асобы болей адпавядаў «Zaga China». Верхні гузік на пола зашпілены. Дарэчы, ужо гэта мусіла мяне насцярожыць. Сцеражыцеся людзей з пола, зашпіленымі на ўсе гузікі.

Пайсці ў бар і насвінячыцца там півам – дакладна не тое, што варта рабіць адразу пасля таго, як закупаў прыблізна сто дозаў агульным коштам да сямі тысяч новых юаняў. І ўжо пагатоў гэта не тое, што варта рабіць перад тым, як скочыць у цягнічок дадому, дзе праз гадзіну – мытня, сабакі, «сабакі», сканеры і Дзяржнркакантроль. Але ў мяне свае прыёмчыкі.

Да таго ж – традыцыя. Кожнага разу пасля паспяховага закупу я іду ўглыб Чайна-таўна і выпіваю два пераможныя куфлі піва. Гэтым разам куфляў, каб іх чорт узяў, выйшла крышачку болей за два. Вось і растрашчаўся.

– Як цябе зваць? – чацвёрты раз запытаўся я ў бармена.

– Іван. Ваня я! – Ён ветліва пасміхнуўся. Яны заўсёды кажуць, што яны – Вані, калі бачаць перад сабой рускага.

– А якое тваё сапраўднае імя?

Ён сказаў нешта, але я, як заўсёды, не змог нават паўтарыць, не тое што запомніць. Ды і навошта мне яго імя?

– Давай яшчэ адзін, цёмнага, – папрасіў я. Папярэдні куфаль неяк скончыўся – я нават і заўважыць не паспеў. Не, я кажу, не быў я п'яны! Раней пасля паспяховага закупу я ішоў да туркаў і паліў кальян з добрым ганджубасам. Варшава стала значна прывабнейшай пасля таго, як траву ў ёй дазволілі, а кебабы – забаранілі. Але кальяны тыя, кажуць, шкодныя для здароўя. Дык займеў, бачыце, звычайку адзначаць півасікам.

Вы можаце спытацца ў мяне: ці я хоць каштаваў калі тое, чым гандлюю? Няма дурных! Дый Дзяржнркакантроль пазнае наркота адразу ж. Гэта накладае адбітак. Калі вы ў тэме, зразумеце. Калі не – з вамі і размаўляць няма пра што.

– Твар, ён жа... – працягнуў я размову з барменам, якой той, здаецца, са мной не веў. – Ён жа ўбірае ў сябе ўсё,

што робіш. Вось, бачыш ты, я тут піва насмактаўся. Добры фізіягнамiст адразу схільнасць да піва па маім мардаглядзе пабачыць. А там жа такія фізіягнамiсты! – я з павагай пахітаў галавой.

Кітаец настолькі страціў цікавасць да маіх разваг, што павярнуўся да Net-візара, па якім ішло ці то ток-шоу, ці то прагноз надвор'я – гэта ў кітайскім вяшчанні заўсёды складана зразумець. Я крытычна агледзеў сябе ў люстры, што месцілася за стойкай кнайпы. Тып асобы – «Marks&Spencer» з лёгкім дотыкам рамантыкі «Tommy Hilfiger». Сталёвыя вочы. Па-юначы ружовыя шчокі. Ці то студэнт апошніх курсаў, ці то малады выкладчык. Магчыма – пастар-пачатковец у храме «Boss Hugo Boss». А можа – гандляр у буціку. Карацей, шэраг асацыяцый складаецца выключна з пазітыўных, прывабных прафесій, карысных для грамадства. Галоўнае не пасміхацца. Усмешачка ў мяне, кажуць, як у занадта разумнага чалавека. А гэта да блакітных вочак і ружовых шчочак не пасуе.

– Вось што. Тварам я падобны да выдатніка! Я гэта ведаю. Яны гэта ведаюць. На мытні яны пабачаць твар добрага, чыстага чалавека, які праз нясхільнасць да алкаголю добра нажлукціўся ў ваўскай пiварні – ну што ж, можна зразумець. У іхнім свеце так робяць. А хто насамрэч знаходзіцца перад імі – застанецца між мной і табой. Разумееш, Ванечка, твар – мой асноўны актыў у жыцці! Бо, калі што, на першым жа кардоне загрымлю! А ты кажаш...

«Ванечка» працягваў мяне ігнараваць, і мне захацелася прыцягнуць ягоную ўвагу.

– За ўсё жыццё, Ваня! Ні разу не трапіў! А едзю праз кожныя тры-чатыры месяцы апошнія пяць гадоў. Ні разу! – тут я раптам зразумеў, што зараз абасцуся. Чорт бы яго пабраў, тое піва, яно заўсёды паведамляе пра тое, што варта ісці ў прыбіральню, тады, калі ў прыбіральню ўжо трэба не проста ісці, а бегчы. І я пабег, пакінуўшы – першы раз за ўвесь дзень! – заплечнік са ста дозамі агульным коштам да сямі тысяч юаняў без дагляду.

«Я хуценька, – сказаў я сам сабе, калі ўжо зачыніў дзверы ў прыбіральню. – Дый каму тут, у Варшаве, патрэбныя

тыя сто дозаў? Тут яны не каштуюць нічога. Нічога – гэта значыць ну зусім нічога. Меней за 50 еўра за ўсё. А там, на радзіме, у Мінску, у кітайскай Расіі, я за іх атрымаю праз дробны гандаль – шэсць, не, не меней за сем тысяч юаняў, пры тым, што за адзін новы юаньчык, як вы ведаеце, даюць 1,36 еўра, віншую цябе, дружа, добра падняліся за сёння!

Тут вы, вядома, спытаецеся, дзе набываў. І думаеце, што я вам нічога не раскажу. Але я раскажу, падрабязна. Хадзіце, набывайце! Спрабуйце ўвезці! У Брэсце вас прымуць, пратрымаюць дваццаць дзён да суда ў каталажцы, побач з завашыўленымі заходнеўрапейскімі мігрантамі, што сунуцца на тэрыторыю Паднябеснай у надзеі зарабіць якіх тысячу еўра на булёны «галіна бланка», каб было што есці на старасці. Пасля гэтага суд ці прызнае вас дылерам, якім, як разумееце, я і ёсць, і прысудзіць вам заслужанае смяротнае пакаранне, ці палічыць, што набывалі для сябе, і вызначыць меру пакарання ад шасці да дзесяці гадоў «страгача». Таму запісвайце, запісвайце!

У Ваўе выходзіце з сутарэнняў вакзала, бачыце хмарачос Палаца культуры і навукі, пераўтвораны ў храмы-буцікі (я заўсёды набываю нешта з паўночнага ўваходу, у каплічцы «Hermes»: іх апошні ролік «Temptation is salvation», натуральна, прымусіў мяне плакаць: такія жарсці, такое пачуццё даравання ўсіх грахоў у канцы! Гэта святасць як такая! Гэтыя шчырыя людзі сапраўды вартыя тых грошай, якія просяць за набліжэнне тваёй бледнай асобы да іх іконаў! Як вы разумеце, грошыкаў, каб уратаваць сябе закупкай поўнага гарнітура «Hermes», на няшчасных мінскіх наркотах я пакуль не зарабіў, дык набываю дараванне па дробязі: гузікі, асадку, ёсць нават гальштук, які, што праўда, няма з чым апрануць. Я веру, што гэта добра для кармы. Што добра апрануты чалавек сапраўды, як кажуць у рэкламе «Reserved», абавязкова трапіць у рай. Шопінг-уратаванне – супер-рэлігія, дарма што ў нашай Паднябеснай не распаўсюджаная).

Але вы мяне не слухаеце.

Дык вось, праходзім паўз храмы, ідзём да ранча «McDonald's», дзе пасвяцца соевыя быкі і ўсіх пужае рэ-

клама «Падумай, як ты будзеш выглядаць пасля смерці», дзе ў труне ляжыць свежанькі, не раўнуючы сінтэтычная гародніна і вечная бульба-фры, нябожчык. Файная ідэя – прывабліваць спажыўцоў, якія дбаюць адно пра свой выгляд, думкай, што праз макдональдсаўскія кансерванты іх цела ніколі не сапсуецца. Але і страшна, брр!

Недзе тут канчаюцца «добрыя кварталы» і пачынаецца Турэччына. Смажаць мяса, прадаюць на вагу джынсы «Mavi», глытаюць агонь, піхаюць сувеніры з Парыжа і Памукале. «Зніжка! Зніжка!» – крычаць наўздагон, выкрываючы тую простую праўду, што гандлююць яны не таварам, а таннасцю, магчымасцю за шэлег набыць тое, што нікому не трэба. У кожнага свой мерчандайзінг. Кажуць, тут жывуць не толькі туркі з турчанкамі, але і мараканцы, эфіёпы ды пакістанцы. Адно што я іх не адрозніваю: для мяне ёсць рускія і ёсць кітайцы. Усе астатнія – на адзін твар. Тут гэтых твараў мільён. І ўвесь мільён усміхаецца. Праз паўгадзіны – галава кругам. Адно слова – мультыкультуралізм. У нас – сіналогія, у іх – мультыкультуралізм.

Тут трэба спыніцца, бо інакш канчаткова згубіцеся, прымеце іслам і не заўважыце, як пачынае гандляваць сувенірамі з Памукале. Запытайцеся, як прайсці да ракі, і пры гэтым пастарайцеся нічога не набываць. І не дайце зацягнуць сябе ў «Дом знаёмстваў»: сэкс будзе самы звычайны, з якой-небудзь задрыпанай французжанкай, якая з усіх сілаў будзе выдаваць сябе за экзатычную іранку або афганку.

Паміж турэцкім кварталам і ракой знойдзеце вялікі чырвоны іерогліф «Народ», якім адкрываецца ўваход у жоўтае гета. Варшаўскі Чайна-таўн выглядае амаль так, як і мінскі: быццам бы вялікі азіяцкі рынак пусціў карані і ператварыўся ў вёску. Адно што ў Вава «чайнік» плоскі, усяго на адзін паверх.

Я не буду вам рэкамендаваць набываць стаф* у нейкага канкрэтнага кітайца: па-першае, вы ўсё роўна яго не знойдзеце, бо арыентавацца тут немагчыма, нават маючы даклад-

* Стаф – наркатыкі (ад анг. слэнгавара «stuff»).

ныя GPS-каардынаты. Па-другое, стаф усюды аднолькавы. Так, як і кошты.

Спачатку ў вас запрсяць адзін еўра за скрутак. Вам трэба скрывіцца і пайсці да выхаду. Тады вам прапануюць за 75 цэнтаў. Дарэчы, 75 цэнтаў за адну дозу ў Варшаве – добры кошт. Але паслухайце мяне: тут трэба рэзка абярнуцца і сказаць: бяру 100 за 50 еўра. А перад тым найперш запэўніць сябе, што гэта – добры кошт. І што калі гэты кошт не прымуць, то вы адсюль пойдзеце. Толькі тады спрацуе. Інакш давядзецца браць усё ж за 75. Ці сыходзіць. Што таксама варыянт. Бо вы ж ведаеце: гэтыя 100 за 50 – для мяне. Для майго твару выдатніка і маіх блакітных вочак. Калі хочаце даведацца, які кошт будзе для вас добры, – сядзіце з дзесяці кітайскіх крамаў. У адзінаццатай вы зразумеете, якая сума – для вас.

Гэтым разам, дарэчы, абышлося без звычайнага цырку з гандляваннем і збіваннем кошту да палавіны. Што таксама мусіла мяне насцярожыць.

Я знайшоў стандартны кітайскі стаф-трэйд: у крамах, дзе прадаюць тое, на чым я спецыялізуюся, звычайна да гары гандлююць таксама каляндырыкамі, кніжачкамі з прадказаннем лёсу, папяровымі робатамі, старадаўнімі радыёпрымачамі, з дапамогай якіх, калі доўга шукаць, можна пачуць голас продкаў, каторыя скажуць табе, чым трэба гандляваць, каб хутка зрабіцца мільянерам; кілімчыкамі для медытацыі, кімано з драконамі, люлькамі для опіуму, цытатамі з Маа і Лаа-Цзы, цудадзейнымі партрэтамі нейкіх старых – трэба быць кітайцам, каб прачухаць, што гэта за старыя і якая ў іх там цудадзейнасць. За шыбамі вітрын, калі ў іх наогул ёсць шыбы і вітрыны, выкладзены пукі сухіх зэлак, карані жэньшэню, вязанкі фазан-травы, счарнелыя яшчаркі. Я, дарэчы, так і пазнаю сваё месца, па гэтых яшчарках і травінках.

Тут на ўваходзе стаяла «латарэя ўдачы» – барабан, кінуўшы ў які 2-еўравую манету, можна атрымаць паперчыну з надпісам «beter livin», «beter hels», каторыя нібыта самі сабою гарантуюць «лепшае жыццё» ці магічнае «паляпшэнне здароўя». Ага, шукайце дурня! У мяне і так няма крыўды ні

на жыщцё, ні на здароўе! А каб і была – не праз кітайскую латарэю шукаць збаўлення. А праз высокадухоўны храм-буцік «Hermes», калі вы мяне разумеце.

Стары гандляр сядзеў за прылаўкам і практыкаваўся ў пісанні іерогліфаў. Чарніла, маленькі кавалак шэра-жоўценькай акварэльнай паперы памерам з дзіцячую далонь. Накрэмзае іерогліф і адразу паперчыну – у смецце, бярэ новую.

У памяшканні панавала такая цішыня, якая можа панаваць толькі ў маленькай кітайскай крамцы, каторая гандлюе такой лухтой, што гандаль той не мае ніякай камерцыйнай выгады. Каля старога стаяў сапраўдны механічны гадзіннік – ён цікаў, як у рэкламе «Breitling», вы можаце ў гэта паверыць? Механічны гадзіннічак у наш асветны 4741 год!

Я павітаўся і запытаўся, ці ёсць у яго «чарніла дахоўка»? Але ён майго гумару не зацаніў і працягваў моўчкі вадзіць пэндзлем па паперцы. Тады я запытаў без хітрыкаў: ці ёсць стаф? Той падняў галаву і сказаў, на добрай польскай:

– Ведаеш, чаму я практыкуюся маляваць іерогліфы на маленькай паперцы?

Я гарэзліва ўсміхнуўся і адказаў:

– Вядома ведаю, дзеду! Бо папера дарагая як трасца, а ты абыходзішся з ёй неэканомна! Ты б хоць з другога боку маляваў! А то што такое? Адзін іерогліф на аркушык – і ў сметніцу!

Ён расмяяўся і намаляваў: «лаавай»*. Працягнуў мне і растлумачыў:

– Калі ў цябе маленькая паперка, маляваць значна цяжэй. Бо пэндзаль упіраецца ў край, рука не можа набыць сілу і хуткасць. У маляванні іерогліфаў галоўнае – хуткасць рысы. Менавіта яна забяспечвае дынаміку і пругкасць.

Я хмыкнуў, як той механізатар у раённым мастацкім музеі, якому расказваюць, чаму рэпрадукцыі з Джакондай нельга прымалёўваць вусы.

Той на мой прыхаваны сарказм не звярнуў увагі.

* Дурань, іншаземец (кіт.).

– Наша жыццё – менавіта такая спроба ўціснуць мастацкую прыгажосць у межы маленькай паперчыны. – Ён падняў галаву. – Мне ўжо 80 гадоў.

Мне падалося, што апошні сказ ніяк не стасаваўся з папярэднімі.

– Каліграф – заўсёды воін, – працягнуў ён. – А воін бачыць, хто перад ім: селянін ці вялікі майстар ляза, бо праз такое разуменне воін, сустрэўшы сур’эзнага суперніка, застаецца жывы. – Ён пільна агледзеў мяне. – Але я не каліграф і не воін. Я проста гандляр, які найлепшыя гады змарнаваў на продаж барахла ў халоднай краіне, сярод неадукаваных варвараў, якія не адрозняць тэракотавы імбрык ад глінянага. Паперка, на якой я маляваў уласнае жыццё, амаль скончылася, а жаданне пакінуць па сабе прыгажосць засталася.

Я трохі замардаваўся яго слухаць і ўсё спрабаваў зразумець, на які час разлічаная гэтая «лекцыя». Старыя кітайцы, як сядуць на твае вушы, могуць балбатаць гадзінамі. А ў мяне цягнік. І перад тым яшчэ трэба налізацца півам.

Ён узняўся, падышоў да вялікай драўлянай шафы, пакрытай чорным лакам, і пацягнуў да сябе адну з яе шуфлядаў. Там – на ўсю даўжыню – былі выкладзеныя скарбы, на якія ў Мінску можна было б набыць палову горада. Стаф быў не скручаны, паперкі розных памераў, большасць пісанак выведзеныя чарнілам і пэндзлем, не выключаю – тым самым дзедам.

Выходзіць, ён сам быў вытворцам: звычайна дылеры гандлююць тым, што зроблена на спецыяльных фабрыках, дзе сотні кітайцаў, у антысанітарных умовах, – ну вы сацыяльную рэкламу Дзяржаркакантролю па Net-візары бачылі, працяг ведаеце. Літаркі былі роўнымі і разборлівымі, бо часам ні слова не зразумець, кліенты жаляцца. А тут радкі – як пад лінейку. Я разабраў некалькі слоў і таропка адвёў позірк.

Кажу ж, я не ўжываю, мне нельга.

– А таму давай так, – ягоныя рукі церабілі паперкі, мацалі іх, праводзілі пальцамі па радках. – Выбірай сабе тавар, кошт называй сам.

Ён хвілінку падумаў і дадаў:

– Дзіўная ў вас краіна, што вось гэта лічыцца наркотыкам.

– Краіна дзіўная не «ў вас», а ў нас, дзеду! – падхапіў я. – Бо мы ж у адной краіне жывём.

Я хуценька, гледзячы паўзверх паперак, каб не зачачіцца вокам – бо яшчэ раптам торкне і павалачэ, – адлічыў сто дозаў, склаў іх у стосік ды паднёс дзеду. Той пачаў быў іх скатваць у стандартныя скруткі, якія прасцей перадаваць кліенту з далоні ў далонь пры пушынгу, але мне ў галаву прыйшла нечаканая ідэя. Я вырашыў выпрабаваць лёс і яшчэ раз пераканацца ў сваіх звышздольнасцях на мяжы. Ці не, можа, я проста не мог чакаць, пакуль ён складзе кожную з іх. Бо ўвесь гэты час давялося б слухаць ягонья натацыі. Пра краіну і іерогліфы. Я мудрасць люблю, але толькі ў межах ток-шоу па Net-візары. Тут я мудрасці не замаўляў.

– Не трэба круціць, – сказаў я яму. – Так павязу. Мяне ніколі не правяраюць.

Ён паглядзеў на мяне здзіўлена, мабыць, за ўсё жыццё такога дзівака не бачыў. Я ж хутка пераклаў стаф у дзве столкі і такім вось пякельным стосікам паклаў у заплечнік – від быў цудоўны, як з моста праз Віслу: наркотыкі займалі большую частку месца ўнутры. Тут не трэба было шукаць. Трэба было толькі расшпіліць. Дзевяноста працэнтаў пасажыраў чуюць патрабаванне расшпіліць валізы на мяжы. І адкуль жа, ну скажы, адкуль у мяне была ўпэўненасць, што я апынуся ў ліку 10 працэнтаў тых, да каго не прычэпяцца нашыя кітайскія мытнікі?

– Вось табе 50 еўра, дзед, – ганарліва сказаў я і працягнуў яму вясёлкавую купюру.

Мне здаецца, пра мяне як чалавека шмат кажа той факт, што, пачуўшы прапанову назваць кошт самому, я даў гандляру дастатковую суму. Прынамсі, мне прыемна так думаць – што гэта многа пра мяне можа сказаць. Кажу ж: я берагу выраз выдатніка на сваім твары. Крыўдзіць дзядоў, што вырабляюць адзін з самых моцных у свеце наркотыкаў, – значыць псаваць гэты твар выразам празмежнай карысліваці і прагі да грошай. Вы кажаце, што дзіўна такое чуць ад

пушара і кантрабандыста? Ну, у кожнага свае заганы. Калі адчую пляму на сумленні, зраблю набытак-ахвяраванне ў капліцы «Hermes».

І вось што я думаю цяпер, разбіраючы, як усё дзіўна закруцілася. Ці не гэты дзядок мяне здаў? Ці выпадкова я апынуўся ў тым бары, дзе насмактаўся піва, як кажан крыві? Ці не трэба было лепей маўчаць пра свае звышздольнасці? Бо не здарылася б усёй той гісторыі!

Ці, можа, наадварот, варта было? Як ён казаў? Маленькая паперчына, руцэ складана набыць хуткасць і моц, каб намаляваць пругкую прыгажосць? Ну, чакайце. Неўзабаве і пругкасці, і прыгажосці тут стане столькі, што ажно горлам пойдзе.

Пакуль жа я, ну не такі ўжо п'яны (хацеў бы гэта падкрэсліць!), трохі хістаючыся, але ўсё ж такі самастойна стоячы на нагах, вяртаўся з прыбіральні ў кнайпу. І бармен у пола «Le Соq», зашпіленым на ўсе гузікі, глядзеў ці то ток-шоу, ці то прагноз надвор'я, сценкі ванітна калыхаліся, на стойцы стаяў недапіты куфаль з цёмным «Лехам», а на доле ляжаў заплечнік са скарбамі. І вось я расплаціўся за піва, паспрабаваў растлумачыць, што ў нашым расійскім Кітаі з тых, хто носіць «Le Соq», вельмі смяюцца, бо «кок» – гэта ж «певень», а «певень» – гэта «петух», а «петух» – гэта... але тут я страціў думку, яшчэ раз расплаціўся за піва (бармен быў бы не супраць, каб я расплаціўся і тройчы), закінуў на спіну заплечнік, здзівіўся таму, што ён выявіўся досыць цяжкім, увесь мой вес-ты-булярны апарат разгайдаў, сабака, і я, нахіліўшыся трохі наперад, каб не кульнуцца назад, зрабіў крок, і з першага разу трапіў у дзверы...

Я выйшаў прэч, у кастрычніцкую, празрыстую, крышталёную Варшаву. Горад, у якім шмат неба і няшмат аблокаў, дзе ў мастоў – шырокія плечы, а ў будынках адлюстроўваецца болей сонца, чым ёсць на небе. Дзе столькі прасторы, што сэрцу робіцца цесна, а нагам хочацца ісці ва ўсе бакі адразу; і асабліва пранізлівую асалоду прыносіць думка, што твой заплечнік бітма забіты паперчынамі з якаснай, адборнай, мацнейшай за ЛСД, мовай.

ДЖАНКІ*

Як я ўпершыню бабахнуўся мовай? Вядома, помню. Першага пацалунку не помню, а вось тую ноч помню добра. Гэта – як першы сэкс, першая бойка, першы прачытаны тэкст Платона.

Толькі стоп, стоп, стоп! Давайце адразу дамовімся, mes amis: ніякай пагарды. І ніякай спагады. Мне не трэба вашага саплівага спачування. Я – не наркаман. Чаму?

1. Мова не выклікае прывыкання. Медыцынскі факт. Паразмаўляйце з любым доктарам па-за межамі ягонага ўтульнага кабінэціка, дзе кожнае ягонае слова запісваецца Меднаглядам, і ён вам усё па-сяброўску растлумачыць. Мова ўздзейнічае адразу на псіхіку, абмінаючы цела, таму ніякай інтаксікацыі ў прынцыпе немагчыма. Няма інтаксікацыі – няма і абстыненцыі, як казаў адзін мой сябраджанк з дыпламам медвучэльні, пакуль яго не ўзялі за дупу. А раз няма абстыненцыі, то я – ніякі не торч. *Dixi et animam meam levavi**!* Ці, можа, нават – *et animam meam salvavi***!*

2. Я ў кожны момант магу кінуць. У маім жыцці былі некалькі тыдняў, калі я стала не ўжываў. І не цягнула. Адзіная прычына, з якой я зноў вяртаўся да мовы, – тое, што жыццё без яе – нудная халера. Паглядзіце навокал. Калі вас усё задавальняе, вывучыце тры мовы, прачытайце падручнік па гісторыі філасофіі і зноў паглядзіце навокал. Рана ці позна вы будзеце побач са мной, I swear****!

3. Акрамя момантаў, калі я пад уздзеяннем, я цалкам адэкватны. Тое, што я з вялікай перыядычнасцю ўжываю, не сапсавала маіх інтэлектуальных здольнасцяў. Я б нават сказаў, *палепшыла* іх.

* Ад анг. «дрэнны», «сапсаваны». Тут – наркаман.

** Сказаў – і тым аблегчыў сваю душу (лац.).

*** ...і выратаваў сваю душу (лац.).

**** Слова даю (анг.).

4. Так званы «моўны псіхоз» – дурка, якую прыдумаў Дзяржнркакантроль, каб вы тырчэлі на тых драгах*, якія прадае дзяржава: бухле, канабісе і медычных апіятах.

Дык вось, той вечар. Не, ну як? Вядома ж, я *чуў* пра мову да гэтага. У тым сэнсе, што «ніколі-ніколі не спрабуй, бо адразу захварэеш на СНІД і паралельна зробішся падарасам». Але паколькі галава ёсць, то цягнула. Як у Марка Твэна тых хлапцоў цягнула папаліць люльку. Бо гэта ж прыкмета дарослай сапсаванасці. У маладосці нам усім хочацца быць сапсаванымі, а калі мы сталеем і сапраўды псуемся, то цягне да той найўнай цноты, якой адзначана маладосць.

Мая гісторыя падобная да большасці такіх гісторый. Так, начны клуб. Так, гучная музыка. Але – і дзяўчына.

Тады папулярным месцам быў «CocoInn» на Камсамольскай, раён – той яшчэ, самая мяжа з Чайна-таўнам: літаральна квартал наперад – і пачынаецца мурашнік мінскага «Шанхая», куды, як я лічыў тады, беламу чалавеку пасля шостага вечара заходзіць небяспечна, бо пусцяць на чоўмень**. А тут – апошні бастыён буржуазнага дэкадансу: жывы старасвецкі джаз, можна пабачыць чалавека з гітарай і сапраўдным саксафонам. Інтэр’ер – чорнае з золатам, крышталь, агонь, топлес-афіцыянткі ў венецыянскіх масках, на ўваходзе – абавязковы сэк’юрыці ў строгім «бандыцкім» гарнітуры з галавой белага труса – такі прывецік са свету старажытных ЛСД-прыходаў, калі Еўразія, перш чым закінуцца псіхадэламі, яшчэ чытала Люіса Кэрала (цяпер тыя часы даўно мінулі, хто такі Кэрал – ніхто з чандалаў*** не памятае, але белыя трусы ў нашай вёсцы ў трэндзе, ды толькі што яны значаць – хер хто растлумачыць). На сценах – дрэнна намаляваны Обры Бэрдслей, ваг-стэнд стылізаваны пад art nouveau – карацей, безгустоўшчына і аграгламур з прэтэнзіяй. У Токія такія клубы былі 30 гадоў таму, у Пекіне – 20, да

* Ад анг. drug – прэпарат, лекі. Тут – наркатыкі.

** Чоўмень – паўднёва-кітайская страва з локшыны і мяса.

*** Чандал – назва індыйскай касты недатыкальных, тут – дуркаваты чалавек (слэнг).

Новасібірска ды Сярэдняга Кітая дабраліся гадоў 10 назад, а цяпер па інерцыі дакаціліся і да ўскрайкаў імперыі – да нас, да Масквы, да таго балотнага Піцера, дзе, як кажуць, ніхто без памылак па-кітайску не размаўляе.

Я прыцягнуўся ў той клубэшнік у выпадковай кампаніі, якая, здаецца, сабралася толькі таму, што на чацвярых таксоўку ўначы браць танней: праз паўгадзіны ўсе, выпіўшы па кактэйлю, разышліся па розных кутках клуба, а яшчэ праз гадзіну людзей стала столькі, што вольных куткоў не засталася, усіх прыціснула адно да аднога, танчылі шчыльна, плячук да плечука. Граў Майкл Джэксан finalized by FJ Lee – сівая мінуўшчына, накладзеная на кітайскі data-псіхоз. І вось тут мне робіцца неяк складана апісваць, бо магію, вы ведаеце, неяк цяжка пераўтвараць у словы.

Карацей, уявіце: цягрэча, бліскавіцы страбаскопаў і digital fires, музыка, якая залазіць пад скуру. Якраз тая самая пара, калі не трэба нічога дадаваць, каб быць тут і цяпер; кайф як такі, запоўненасць і асэнсаванасць быцця. Прасвятленне. Недзе паміж поўначчу і другой раніцы заўсёды ёсць такія кароткі момант, калі з'яўляецца адчуванне, што ўсе навокал – браты і сёстры, што ты – не самотная, адрыгнутая Сусветам істота (як ёсць насамрэч), але – патрэбны некаму жывы чалавек.

І вось у момант гэтага сэнсуальнага зацяжнення побач намалявалася такая спрытная *сучачка*: доўгія ногі, пажадлівыя вусны, кароткая прычоска, узрушаны бляск вачэй. Чарнявая. І – божухна – як яна рухалася! Я раптам адчуў, нібыта мы з ёй ведаем адно аднаго мільён гадоў, так глыбока, як не могуць ведаць такія недасканалыя істоты, як людзі, век якіх – хуткабежны, што ў матыля. Вось цяпер мне падумалася: нам дастаткова было кароткай размовы, каб ілюзія развясалася. Размовы хаця б пра Бэрдслея. Ці пра такііскія клубы, у якіх дурніца, вядома ж, не была. Але размовы словамі не адбылося. Мы размаўлялі цэламі, позіркамі, рытмам рухаў. А потым яна ўзяла мяне за руку, нахілілася і юрліва выдыхнула: «Хадзем».

Менавіта так: не «ідём», а «хадзем»! Гэта ўжо само сабою цікава, пагадзіцеся. З вамі такое бывала? З вамі хоць раз хто пачынаў гаварыць на мове?

Сказала і павалакла за руку да прыбіральні. Я тады думаў, што мяне чакае звычайны coldsex – гэта было б зразумела, прыстойна і нават рэспектабельна. У прыбіральню была чарга, нейкі час мы ў ёй танцавалі – гэта была звычайная п'яная чарга ў начным клубе, дзе палова наведнікаў настолькі ўхезаныя рэчывамі, што ў той момант, калі падыходзіць чарга заходзіць у кабінку, яны забываюцца, па што стаялі.

Дык вось, мы танцавалі, у мяне ўстаў, я думаў, як лепей ёй авалодаць. Потым мы ўціснуліся ў прыбіральню – тут усё было аздоблена з той правінцыйнай раскошай, якую так любяць нашыя дробныя гандляры, што мрояць сябе фінансавай элітай Паднябеснай: велізарная ракавіна памераў амаль што з ванну, срэбная палічка для раскаткі какаінавых дарожак, дарэчы, унітаза не было наогул, прынамсі ў гэтым пакоі, а ці былі там яшчэ пакоі, я так і не дазнаўся: уладальнікі выдатна разумелі, што ў клубны туалет сучасныя людзі ходзяць наваляцца ды патрахацца, а калі каму прыпрэ, ён можа выйсці з клуба і пасцаць на вуліцы, як сапраўдны вясковы мача.

Карацей, я пачаў расшпільваць джынсы, але яна спыніла мяне хуткім мяккім рухам перасычанай драпежніцы, абвіла мяне нагамі, палезла ў станік і дастала адтуль паперку, якая была складзеная a-la enveloppe*, скрутачак памерам з пазногаць. Паглядзела мне ў вочы і запыталася, шэптам, на самае вуха:

– Паляціш са мной у вырай?

Мне зрабілася страшна, бо я ніколі да гэтага не каштаваў, а яна неяк адчула гэта – мабыць, была ўсё ж такі паміж намі нейкая эмацыйная сувязь... Я б так сказаў: калі паміж незнаёмымі людзьмі ў прынцыпе можа быць эмацыйная сувязь, яна паміж намі была. Яна, гэтая безыменная дзяўчына, адчыніла мне дзверы ў той свет, з якога я не сышоў

* Канверцікам (фр.).

дагэтуль (бо мне тут добра). Дык вось, яна адчула, што я – novice, і зноўку спыталася, шэптам, з нейкай незразумелай мне пяшчотай:

– Ты што, першы раз?

Я кіўнуў, моўчкі.

Яна засмялася:

– Кажуць, гэта на вялікую ўдачу, – праспявала яна, глядзячы мне ў вочы. – Мова гэта любіць – калі ты некага ўдзяўбеш першы раз. Але табе яно можа не ўставіць. Першы раз шмат каму не ўстаўляе.

Чаму яна рызыкавала, дзелячы сваю дозу са мной? Я дагэтуль таго не ведаю. Кажуць, што калі шыраешся ўдваіх, эфект значна мацнейшы. Але я гэтага пацвердзіць не магу – ніколі не спрабаваў ні да, ні пасля таго. Бо занадта небяспечна. Я мог лёгка накатаць на яе скаргу ў Дзяржнаркакантроль за «садзейнічанне першаму ўжыванню наркотыкаў» і атрымаць за гэта свае чатыры тысячы новых юаняў. Але яна мне даверылася – так, як ніколі і нікому не даверыўся я з той пары. Што я там казаў пра эмацыйную сувязь?

Дык вось, яна хуценька раскатала паперку на далоні, там – дробны тэкст, трэба было схіліцца блізенька, дакрануўшыся галовамі, і гэта было прыемна. Тэкст быў напісаны ад рукі друкаванымі літарамі розных памераў, з перабіўкамі кшталту тых, што бачым у спам-кантрольках на паштовых сэрвісах: цяпер я ведаю, што гэта робіцца, каб падмануць кішэнныя сканеры, а тады не ведаў і дзівіўся. Тэкст быў рыфмаваны і дужа прыгожы. Я прачытаў яго першы раз, і не зразумеў прыкладна траціны слоў, пачаў чытаць другі раз – і тут мяне накрыла прыходам. Як гэта часта бывае з ужываннем мовы, ён застаўся ў галаве назаўсёды, буду паміраць – не забуду.

Выглядае, што гэта быў фрагмент з нямецкага femп-рамантызму канца дзевятнацатага стагоддзя, перакладзены на наркатычны лінгвістычны код: пра гэта сведчыць згадка пра каня, пра нейкі «плуг» (мабыць, архаічны аўтамабіль у Нямеччыне, бо тут удакладняецца, што яго трэба менавіта «накіроўваць»), пра меч – улюбёны арыбут позніх ра-

мантыкаў. Вось, што прачыталі мы з ёй. Падрыхтуйцеся, бо торкне:

Калі цябе, мілы, Краіна пакліча
за родны змагацца парог,
то суму не будзе ў мяне на абліччы,
ні страху не будзе ў грудзёх.

Дзявочае сэрца ў хвіліне так важнай
ніколі тады не здрыгне,
а буду не менш за цябе я адважнай,
каб сілы дадаці табе.

Бо сэрца дзяўчыны пад кужалем тонкім,
як і сэрца найлепшых сыноў,
гарыць то ж каханнем для роднай старонкі
і спадчыны нашых дзядоў.

Ты пойдзеш у бой, а я плуг пакірую,
каня накармлю, напаю, –
і так абаронім, засеем, збудуем
Беларусь дарагую сваю.

Бо гэтак, як стрэльбы і кулі як звонкай,
як сіняе сталі мяча,
заўсёды патрэба для нашай старонкі
адважных хлапцоў і дзяўчат*.

Яе забрала хутчэй, літаральна праз секунду цела неяк механістычна выгнулася і яна хрыпотка засмяялася. Я ўсё спрабаваў учытацца ў няўцямныя словы кшталту «спадчына», калі пачуў, што стук майго сэрца робіцца гучнейшым, скарэйшым, заглушае клубную музыку і пераўтвараецца ў постук капытоў каня, які нясецца праз поле. І перш чым канчаткова адключыцца, я паспеў пабачыць, як шуганула сінім электронным полымем стужка з тэкстам – яна была з самазнiшчальнай паперы: шуганула і знікла, пакінуўшы

* Насамрэч – Ларыса Геніюш, «Беларуска».

ў паветры блакітную малекулярную завісь, а мяне ўжо валакло – рэальнасць зацямнілася хуткім калейдаскопам з побытавых сцэнаў з нейкай іншай планеты: вось я стаю ля нейкай урослай у глебу зямлянкі, складзенай з вялікіх ствалоў дрэў, натуральна – бяргвення, у яе ёсць нават ліштвы на вокнах, пафарбаваныя ў блакітны колер. Вось я разумею, што ў гэтым склепе нехта жыве, потым разумею, што жыву там я, потым разумею, што жыву там – oh shit! – шчасліва. Потым бачу, як пад вялікім дубам нам з чарнявай дзяўчынай, твар якой мне падаецца знаёмым, вяжуць рукі белымі палотнамі, чую страшныя харавыя спевы бабуль на нейкім незразумелым language, потым зноў шэраг хуткіх сполахаў з рэальнасці, якой ніколі не існавала і існаваць не магло: вось я набіваю на дубовы слуп нейкія жэрдкі, і я ведаю аднекуль, што гэта завецца плотам, вось я валакуся па полі за канём, трымаючы ў руках нешта вельмі цяжкае, і чутно толькі маё збітае дыханне, вось – нейкае абарыгенскае свята, дзе ўсе скачуць праз вогнішча, і зноў гэтая чарнявая дзяўчына, з якой я кружуся, узяўшыся за рукі, і раптам разумею, што музыка, якая гучыць – нейкае піліканне на прымітыўным струнным, – вельмі прыгожая, і пад яе добра скакаць па роснай траве пад зорным небам, і тут – мяне ўжо ціскаюць за плячо, ляпаюць па шчацэ: прыход сапраўды быў вельмі кароткім і не вельмі глыбокім.

Перада мной стаялі два апранутыя з выклікам кітайскія юнакі, адзін з іх працягваў мне купюру ў пяць юаняў.

– Мы васапорзаварісь туаретома, – тлумачыў адзін з іх, і я зразумеў, што «васпользавалісь» яны ім (не хочацца нават думаць, як яны ім «карысталіся»), непасрэдна пакуль я стаяў тут, у адключцы.

– Вазаміце прату, – ён мне ўсё працягваў грошы.

Ну ясна: яны зайшлі ў кабінку, пабачылі нейкага дзівака, які з адсутным выглядам стаіць у куце, вырашылі, што я – ці то ахоўнік, ці то клінер, карацей – той, каму трэба плаціць, каб скарыстацца WC, зрабілі сваю цёмную справу і вось цяпер, як законапаслухмяныя буржуа, працягвалі грошы. Я неяк хутка знайшоўся:

– Для кітайцаў бясплатна, – і тут толькі заўважыў, што штаны на мне расшпіленыя, кашуля вылезла, а рэмень знік зусім.

Што да чарнявай дзяўчыны, маёй правадніцы ў свет мовы, нідзе навокал яе не было, больш за тое: я яе ўжо ніколі не бачыў. Яна знікла, пакінуўшы ў якасці развітальнага падарунка лёгкую форму *gopoghoia*, вы ўжо прабачце мне маю грэцкую. Гэтую хваробу я вылечыў антыбіётыкамі за тры дні. Чаго нельга сказаць пра нуду, што вымушае мяне шукаць адсутны сэнс жыцця ў кайфе.

БАРЫГА

Мне падабаецца, як выглядае Вялікі кітайскі мур з боку Тэрэспаля: шэры бетонны маналіт да самых нябёсаў, як быццам сама зямля стала на дыбкі. Удзень ён падобны да вала гідраэлектрастанцыі, што перакрывае нейкую бясконцую ваду, можа, якое мора. Уначы ён падсвечаны праз кожныя пяцьдзясят метраў і болей нагадвае стандартную дваццаціпалосную шашу, якая раптам узнялася і стала на рабро.

Кажуць, некалі мур быў пасярод Берліна, але гэта відавочнае глупства: дзе Кітай і дзе Берлін! Але хто яго ведае, я не вельмі цікаўлюся гісторыяй, праўда, чуў, што прыкладна ў той час Еўропу захапіла татарскае іга. Татары – гэта прыкладна тыя ж кітайцы, такія ж вузкавокія. Дык, можа, і пабудавалі сцяну, каб спакою Паднябеснай не парушалі заходнія варвары.

Галоўнае, што мяне ўражвае, – адчуванне падзелу, разлому ў рэальнасцях. Па гэты, польскі бок – збяднелая мультыкультурная Еўропа, па той бок – заможны, годны, манаэтнічны рускі Кітай. Тут, збольшага, можна ўсё. Там, збольшага, амаль нічога нельга. Але мне ўсё роўна болей падабаецца там – сярод пасохлых лугоў, прамерзлай глебы, статуй Маа і людзей у форме. Можа, таму, што я там нарадзіўся?

Польскія памежнікі ніколі не трасуць. Ім наогул, здаецца, усё пофіг. Асабліва калі ад'язджаеш з Еўропы. Бо што з яе можна вывезці каштоўнага?

Цягнік, як заўсёды, прыпыніўся ля самага ўзножжа мура, на апошніх метрах еўрапейскай зямлі. Я выйшаў падыхаць паветрам, бо пасля піва дужа калашмаціла. Галава была цяжкая, як бышцам у яе накідалі бітага шкла з-пад піўных бутэлек. Цела скаланалі пахмельныя дрыжыкі. Тут ужо было сцюдзёна: кастрычнік, як-ніяк; я хуценька нацягнуў швэдар і накруціў на шыю шалік.

– Шіто тут стаіш? Шіто, не знаіш, шіто нільзя тут стаць? – звярнуўся да мяне памежнік-мытнік у форме, з арафаткай на шыі. Турак? Егіпцянін? Еўрапеец! – Нільзя выходзіць з цягыніка падычас дагыляды. Вось афытрафуо сычас!

– Салям алейкум! – адказаў я яму з шырокай усмешкай. Фіг ты аштрафуеш чалавека, які з табой здароўкаецца: бо гэта – *харам**.

– Алейкум асалям, – хмурна адгукнуўся той і зрабіў жэст рукой: маўляў, ідзі давай, не злуй Алаха!

Я пайшоў за ім у вагон, дзе ён спрытненька ляпнуў мне штамп «Тэрэспаль». Увесь дагляд на польскім баку доўжыўся хіба хвілін 15: мабыць, памежнікі спяшаліся на начны намаз Іша. Цягнік уздыхнуў, працягла ляскнуў жалезам і павалокся проста ў мур, імкліва набіраючы хуткасць. Чалавеку, які ніколі не пераязджаў мяжу ў Тэрэспалі, магло б падацца, што зараз лакаматыў учавіцца ў бетон. Але, калі да змрочнага жалезабетоннага маналіту заставалася некалькі метраў, паказаўся вузенькі тунэль, у які мы нырнулі, каб імчацца ўнутры самога мура, пад паўкруглымі скляпеннямі, падсвечанымі панылымі жоўтымі ліхтарамі. Па баках цягніка пабег калючы дрот з аб'явамі па-руску і па-кітайску. Здароў, Радзіма!

Глыбока ў мур (які ж ён таўшчэзны!) цягнік працягла завішчаў тормазам і пачаў збаўляць хуткасць. Халера яго ведае, чаму яны заўсёды ляцяць на такой хуткасці – мабыць, для таго, каб ніякі нелегальны мігрант з якой галотнай Швейцары ці Францыі не прабраўся на тэрыторыю нашай

* Харам – дзея, якую не ўхваляе Бог (тэрмін з ісламу).

радзімы, скочыўшы з вагона. Бо выйдзе, што народ толькі бясплённа марнаваў свае сілы, будуючы гэтую сценку!

І тут мне ў галаву прыйшла думка. У прынцыпе, кітайцы – людзі не зласлівыя і падляну кідаць не будуць, калі ў іх, натуральна, няма ў тым персанальнай зацікаўленасці. Але нашто я спяваў салаўём пра тое, што мяне ніколі не могуць злавіць? Навошта гуляў у гусара яго вялікасці імператара Цынь Шы-Хуандзі? У тым сэнсе, што любы з маіх выпадковых суразмоўцаў... А колькі ж іх было? Два? Каму яшчэ я плёў пра ўласную няўлоўнасць? Кіроўцу таксі? Ці яму – не? Дык вось, любы можа патэлефанаваць на нумар тэлефона даверу і расказаць пра лаавая, які шчэміцца ў Паднябесную са ста дозамі: гэта, бадай, месячная норма адлову наркатрафікёраў на пераходзе ў Тэрэспалі. Здаецца, за такі званок прадугледжана ўзнагарода. Ці не? Калі ўзнагарода ёсць – мне гамон, бо кітайцы выгады не выпускаць.

Не, ну зразумела – перабраў я з півам. Яно вельмі добра развязвае язык. Але тут – не жартачкі. Сто дозаў! Ніводны суд не паверыць, што гэта – для ўласнага ўжытку. Хуценька прабегаў праваднік, раздаў усім чырвоныя паперачкі, дзе на шасці мовах суха паведамлялася:

«Саюзная дзяржава Кітая і Расіі папярэджвае аб смяротным пакаранні, якое прадугледжана за ўвоз і захоўванне аб'ектаў, пералічаных у арт. 264 Крымінальнага кодэкса Паўночна-Заходніх тэрыторый».

У мяне «аб'ектамі, пералічанымі ў артыкуле 264» забіты ўвесь запlechнік. Ну добра, кажучы, апошнім часам трафікёраў і дылераў не страляюць. Але ў лепшым выпадку – 10 гадоў турмы. Бля, чым я думаў? Чаму не дазволіў дзеду іх хаця б спакаваць? Навошта гэты гераізм? Каму я што хацеў даказаць? Таму старому? Дык дзед пра маю смерць нават не даведаецца!

Па падлозе вагона загрузалі каваныя боты памежнікаў. Як заўсёды, іх набегла не меней за два ўзводы: адразу відаць, што я прыехаў да сур'ёзных людзей, не тое што тая Еўропа.

Зараз запішчаць сканеры. Звычайна, калі пішчыць сканер, трасуць усіх, акрамя мяне. Бо ў мяне вочкі блакітныя і

тып асобы – «Marks&Spencer» з лёгкім дотыкам «Hilfiger». Бо ў мяне твар выдатніка. Але цяпер мой твар выдатніка перакручаны страхам, а па лбе паўзе халодны струменьчык поту. Дарэчы, сканеры не пішчаць, чаму б гэта? А, зразумела чаму! Яны распазнаюць, калі напісана друкаванымі літарамі, нават калі тыя – розных памераў, дзядуля ж маляваў пэндзлем, гэта, мабыць, мяне і беражэ.

Дзверы купэ з ляскатам адчыніліся – афіцэр, тыпаж «Absolut Vodka», хутка агледзеў публіку – двух в’етнамцаў, аднаго падазронага немца і, пахаладзелага ад поту, мяне.

– Ты і ты – з цягніка з рэчамі на дагляд, – тыкнуў ён пальцам у немца і ў мяне, і нябёсы ўпалі на мае плечы.

Цяпер – усё. Цяпер – ужо не мінуць. Афіцэр-кантралёр зазірне ў мой запlechнік, выцягне правай рукой кітайскі «Кольт», а левай націсне на кнопку рацыі і паведаміць: «Увага! Дылер!» Пасля гэтага завішчыць сірэна, усіх у вагоне пакладуць тварам на зямлю і будуць шманаць, распускаючы швы на адзенні і разбіваючы гузікі, каб упэўніцца ў тым, што я нічога нікому не паспеў перадаць. Такое я ўжо бачыў, як і вырачаныя вочы на твары таго, каго так затрымлівалі. Пасля – адстойнік мытнага пункту, тыдзень-два ў СІЗА да суда, пасля – пастанова і турма. Ці нешта значна горшае.

Так, стоп, ёсць яшчэ адзін варыянт. Хабар. Я закінуў запlechнік на спіну, дастаў з кішэні партманэ і пералічыў: пяцьсот еўра, тысяча юаняў. Здаецца, прэмія мытніку за адлоў буйнога дылера – разоў у пяць вышэйшая. Мне хана. На ватных нагах я саскочыў з вагона. Тут стаяла вялікая чарга. Уключылася дадатковае святло – пражэктарамі проста ў твары, каб быў відаць кожны рух. Побач з кожным вагонам стаяў стол, за ім – афіцэр-кантралёр, які будзе даглядаць. З рэпрадуктараў палілася аб’ява на ўсіх афіцыйных мовах Паднябеснай. Інтанакцыя ў дыктаркі была жалобна-ўрачыстай, як на хаўтурах:

– Паважаныя пасажыры! Памежны камітэт і Дзярж-наркакантроль Паўночна-Заходніх тэрыторый вітаюць вас у Саюзнай дзяржаве Кітая і Расіі. Калі ласка, станьце ў ша-

рэнгу і падыходзьце да афіцэра кантролю па адным. Будзьце ўважлівыя, захоўвайце парадак і чысціню!

Што ж так, думаў я? Што ж так? Колькі гадоў вазіў, ні разу не тое каб не злавілі – нават не западозрылі! Іншыя барыгі што толькі ні выдумлялі! І супазіторыі са стафам у задні праход засоўвалі. І капсулы са скруткамі глыталі. І ўшывалі ў адзенне. Але ўсё роўна: аднаго за адным знайшлі, адсачылі і пабралі, усе сядзяць. Бо як ты ні выкручвайся, куды ні пхай атруту, у цябе будзе твар кантрабандыста...

Чарга рухалася шпарка: побач з даглядчыкам ляжаў сканер, ды й ён сам, здаецца, пільней углядаўся ў вочы пасажыраў, чым у іх валізы. Раптам перада мной ушчаміўся той падазроны віхлясты немец. Спяшаўся некуды дзядзька, няйнакш. Тып асобы – «Doppel Herz», твідавы пінжак у клетачку, штроксавыя штаны. Кажу ж, немец. Вось ён ужо каля даглядчыка. Той кажа:

– Расшпіліце сумку.

Немец, вядома, ні бум-бум. Стаіць, трохі спужана пасміхаецца. Сумку («Picard» з чырвонай скуры) трымае ў руцэ. А яе, між іншым, на стол трэба пакласці. Афіцэр-кантралёр паўтарае:

– Мужчына, расшпіліце сумку!

Нуль рэакцыі! Кантралёр разумее, што перад ім – звычайны безгаловы заходні турыст, спрабуе растлумачыць, але паколькі мовам іх не вучаць (што гэта за афіцэр, які замежныя мовы ведае?), то адзіным шляхам, як растлумачыць, ён бачыць паўтараць гучней і павольней.

– СУМ-КУ! РАС-ШПІ-ЛІ-ЦЕ!

Немец, мабыць, канчаткова забытаўся, ён паварочваецца да мяне па дапамогу. Мабыць, з боку гэта выглядае так, быццам мы адзін аднаго ведаем. І нават працуем разам. Я спрабую прыгадаць хоць якую замежную мову, у галаву прыходзіць слова са школьнай ангельскай:

– Опэн! Опэн давай! – тут кантралёр пранізвае мяне імклівым позіркам. Здаецца, ён за долю секунды паспявае мяне ацаніць і па-свойму зразумець ды ўбачыць.

– А! Опэн май бэг? – здзіўляецца немец. Гэта ж так складана здагадацца, што на пункце дагляду сумак у яго просяць даць даглядзец сумку. – Данке! – кажа ён мне.

– Аўф фідарзэйн! – кажу я яму ў адказ адзіны выраз з нямецкай, які памятаю. Здаецца, гэта азначае «няма за што».

Бюргерчык спрытненька бяжыць да цягніка, а я раблю крок у бок афіцэра і нават не паспяваю спужацца таго, што вось яно: той самы момант. Неяк забыўся я праз гэтага немца, што мяне зараз вязаць будуць. І вось тут, за секунду да чаканага арышту, я адчуваю абсалютны спакой – як быццам кіно гляджу. Мяне няма. Я глядач. А афіцэр мне мармыча:

– Давай, давай, праходзь, хлопча, да сваёй немчуры! Знайшоў жа работу, небарака, – немцу перакладаць! – І махае рукой: – Давай ідзі адсюль, ідзі!

Я разяўляю рот, каб сказаць, што мяне накіравалі на індывідуальны дагляд, і нават паспяваю нешта прамычаць, але ён кідае, ужо ўзлавана:

– Не затрымлівай давай! У мяне, бачыш, чарга! Валі давай!

І я – праходжу, спачатку няўпэўнена, а потым – шпарчэй, разумеючы, што вось ён – цуд! Ізноў пранесла!

Я вярнуўся ў вагон, сеў на падрапаны дэрмацін сядушкі, шчоўкнуў тумблерам лямпы і пасміхнуўся, гледзячы перад сабой. Адноўчы мяне возьмуць. Але не сёння. І ўжо гэта – абсалютная нагода для кароткага шчасця. Вусны зноў расплыліся ў шчырай усмешцы. Немец, які зіркаў на мяне са свайго месца, мабыць, падумаў, што я пасміхаюся, бо мне прыемна было яму дапамагчы. Дурань! Здаецца, той тып шчасця, які адчуваў я цяпер, зусім не вядомы прадстаўнікам ягонай цывілізацыі. Для іх немагчыма жыць і ведаць, што заўтра цябе возьмуць. А калі не заўтра – дык паслязаўтра. Але мы з гэтым жывём. Усе мы. Мы з гэтым шчаслівыя. Шчаслівыя на адзін момант, бо ўжо праз хвіліну шчасце азмрочыцца ад цёмных думак ці няпэўных чаканняў. Ды ў тым і ёсць цуд шчасця, што яно заўсёды – на секунду. Міргнуў – і яго няма. А таму трэба не міргаць як мага даўжэй.

ДЖАНКІ

Як вы ўжо здагадаліся, я – інтэлектуал.

Па-першае, у адрозненне ад большасці маіх сучаснікаў-бобікаў, якія нічым, акрамя шоу «Вясёлыя каты» і «Поўны Пясец» з Сяргеем Пясецкім у Net-візары, не заклапочаныя, я шмат дзе вучыўся. І амаль усё, дзе вучыўся, скончыў, if you know what I mean. Маю навуковую ступень у гуманітарных навуках, атрыманую ў прэстыжным універсітэце Сярэдняга Кітая.

Па-другое, я не маю ілюзій наконт той сракі, у якой жыву.

Па-трэцяе, я стала заняты інтэлектуальнай дзейнасцю. Гэта значыць – я часова беспрацоўны. Быдла ходзіць на працу з дзевяці да пяці, а я шмат вучыўся дзеля таго, каб быць уладаром самому сабе. Я іду ў офіс, асляпляю ўсіх там:

- манерамі,
- дыпламам,
- валоданнем мовамі;

раблю рывок, за некалькі месяцаў зарабляю сабе на харч на бліжэйшыя два гады і сыходжу на дно, займацца інтэлектуальнай дзейнасцю. Калі грошы на харч (і торч) канчаюцца, я зноў іду ў офіс. Pour faire confession*, апошняй маёй працай быў распаўсюд улётак касметычнага малачка «L'Etoile» для паголеных ног, якія я раздаваў перад уваходам у гіпермаркет «Еўразія», – але гэта выключна таму, што я не хацеў абцяжарваць сябе доўгатэрміновым паўгадавым кантрактам з якім-небудзь офісам. Я стаяў, паліла сонца, мяне чаплялі мінакі, якім было смешна, што такі сталы дзядзька займаецца працай для студэнтаў, а я думаў: «Дыяген мной ганарыўся б».

На жаль, у мяне хутка скончыўся запал філасафічнасці: улёткі пайшлі ў сметніцу, я – дахаты, а канчатковага разліку ад гэтых бараноў атрымаць так і не ўдалося. Ды гэта неістотна: мой залаты запас без праблем забяспечыць аўтаномнае існаванне дзяржавы майго духу на працягу яшчэ колькіх гадоў нават ва ўмовах крытычна адмоўнага сальда знешне-

* Каб учыніць споведзь (фр., з памылкай).

гандлёвага балансу. Ідэя з касметычным малачком ад самага пачатку была ўтапічнай: немагчыма кпіць з быдла і абслугоўваць яго адначасова. Ці скажам так: не з маімі нервамі.

Ну так, нервамі. Бо перад тым, як улёткі пайшлі ў сметніцу, а я – дахаты, мне давалося заехаць у вуха аднаму найбольш дасціпнаму падлетку. Ён нешта сказаў, што – не памятаю, а мо і памятаю, ды не хачу пераказваць глупства. Яны ж думаюць, што калі чалавек у фірмовым адзенні «L'Etoile», то яго як бы няма, бо ён – раб карпарацыі. І з яго можна здэкавацца, колькі іх янгстарская душа пажадае.

А я неяк адразу заехаў яму ў галаву, асабліва не гледзячы, куды б'ю. Удар збіў яго з ног, палілася юшка, я як яе ўбачыў – неяк вось замуціўся трохі. Усеў на яго зверху і пачаў з усёй сілы прабіваць яму грудзіну: су-ка, па-жар-туі тут яш-чэ з мя-не! Прыбегла ахова, міліцыя, затрымалі, у кайданкі, у пастарунак. Там – усё з кішэняў і як жа добра было, што з сабой – ані скрутка, ані паперчыны! А вось каб яны дахаты з ператрусам завіталі – вось была б ім радасць! Там у той момант была наркаманская Royal Treasury!

Карацей, суд вырашыў, што падлетак мяне справакаваў, улічыў адсутнасць у мяне судзімасцяў і – о цуд! – вырашыў абысціся без звычайнай у такіх выпадках псіха-неўралагічнай экспертызы на прадмет ужывання з'яў, пералічаных у артыкуле 264 Крымінальнага кодэкса Паўночна-Заходніх тэрыторый. Так я зайшоў на 15 сутак адміністрацыі і добра прасумаваўся па мове, пакуль спаў на драўляным насціле побач з бамжамі.

Ну вось, цяпер гісторыя маіх узаемадачынненняў з прападаўцамі выглядае больш поўнай. І зноў: не трэба мяне шкадаваць, сябе шкадуйце! Разумееце, ёсць людзі, кожнае дзеянне якіх мае як мінімум некалькі ўзроўняў магчымага разумення. Вось вам падказачка. Увага! Інтэртэкст!

«Яшчэ ў юнацтве даведаўшыся пра тое, што Мігель дэ Сэрвантэс, які так праславіў Іспанію сваім бессмяротным “Дон Кіхотам”, сам памёр у галечы, а Хрыстафор Калумб, які адкрыў Новы Свет, памёр не толькі ў галечы, але і ў турме, – дык вось, даведаўшыся пра тое яшчэ ў юнацтве, я

настойліва парэкамендавай сабе заўчасна паклапаціцца пра дзве рэчы. Першае – пастарацца як мага раней адсядзець у турме. Гэта было своечасова выканана. Другое – знайсці шлях без асаблівых праблем здабываць грошы. Гэта таксама было выканана. Самы прасты шлях пазбегнуць кампрамісаў вакол золата – гэта мець яго самому. Калі ёсць грошы, любая “служба” губляе ўсялякі сэнс. Герой нідзе не служыць! Ён – поўная супрацьлегласць слуге. Як заўважыў каталонскі філосаф Пухольс: “Найвялікшая мара чалавека ў сацыяльным плане ёсць свяшчэнная свабода жыць, не маючы неабходнасці працаваць”».

Гэта – з «Таёмнага жыцця Сальвадора Далі, напісанага ім самім». Кожны раз, як задумаеце мяне шкадаваць, згадайце гэтую цытату. Хай яна будзе той Пірсавай *інтэрпрэтантай*, якая дапаможа вам мяне зразумець.

БАРЫГА

Па шклянным гмаху «Мінска-Цэнтральнага» гулялі скразнякі і лёталі тлустыя вакзальныя галубы. Радзіма сустрэла мяне мутным прывідам вежаў «брамы горада», якія праз вакзальныя шыбы выглядалі так, нібыта я глядзеў на іх знутры даўно не мытай гранёнай шклянкі. Гэты старажытны вакзал, які ўжо пачаў крышыцца і трэскацца, быў пабудаваны яшчэ да Вялікага Уз’яднання. Ён падобны ці то да крыштальнай вазы, ці то да піўнога куфля, у якіх праз нейкую вялікую недарэчнасць пасяліліся людзі.

На выхадзе з цягніка хлопчык-жабрак за адзін юань уручыў мне прадказанне лёсу – я разгарнуў паперку хутчэй, чым уцяміў, што я ў кітайскія забабоны не веру – мне болей падабаецца асветная еўрапейская шопінг-духоўнасць. На паперцы было напісана – па-руску, але відаць, што кітайцам: «Чакайце нечаканага».

Пасля бяссоннай ночы па спіне прабягалі нервовыя дрыжыкі, а живот падводзіла з галадухі. Я грукнуўся ў рэстаран «Сузор’е», але той быў зачынены – ён заўсёды зачынены. У гэтым крыле будынка месціўся туалет, таму

ў паветры лунаў пах мачы і хлоркі. Менавіта гэтае амбрэ, а не рамантычны «водар лясоў і азёр» з рэкламы, ёсць нашай візітоўкай. Ці мне аднаму здаецца, што, калі казаць пра падмурак быцця, дык тут ніколі нічога не мяняецца? І час быццам стаіць на месцы?

Я прытарнаваўся да чаргі ў кіёск, што гандляваў усякім гастронамічным хламам: лянівая бледная жанчына, быццам вылепленая з туалетнага паху, з агідай працягвала кліентам ежу і напоі. У вітрыне, за якой яна варушылася, відаць была брацкая магіла сасісак у цесе (яны выглядалі настолькі дрэнна, што, здавалася, зараз ператворацца ў зомбі, уздымуцца і будуць самнамбулічна маршыраваць па вітрыне, натыкаючыся на златкі, халодныя катлеты, бутэлькі з вадой «Трайпл» і спатыкаючыся аб беляшы). Тут былі таксама чабурэкі, шашлык і яечная локшына з сінтэтычным мясам і кетчупам. Я набыў чабурэк: цеста не псуецца, а начынку можна не есці. Укусіў колькі разоў ды так і не здолеў праглынуць: чабурэк быў зроблены з гумы, няйнакш. Хоць гэта і не тое «нечаканае», чаго я не мог бы прадказаць.

Я дастаў слухаўку і набраў нумар Іркі. Яна адказала, заспана і абыякава:

– О, прывет.

– Прывітанне! – падхапіў я бадзёра. – Я прыехаў! У Мінску ўжо!

– А ты хіба некуды ад'язджаў? – бесклапотна здзівілася Ірка.

– Ну так! Памятаеш, я на мінулым тыдні, як мы сустраліся, казаў, што еду! У Варшаву!

Ірка падумала некалькі секундаў.

– А ты набыў мне што-небудзь?

Чорт, чаму я павінны набываць нешта чалавеку, які нават не памятае, што я некуды з'язджаў?

– Дык ты ж не прасіла! А што табе трэба набыць?

– Ну, шалік, – мяркуючы па гуку, Ірка пацягнулася. – Ці шапачку.

– Ірка, я табе тут шалік набуду!

– Не, – Ірка ўздыхнула. – Тут я і сама сабе магу шалік набыць.

– Ірка, слухай, сёння аўторак!

– Ну, – пагадзілася Ірка. – Аўторак.

– А мы ж у аўторак сустракаемся! Ты памятаеш?

– Так. Памятаю. Сустракаемся.

Яна замаўчала. Магчыма – заснула. Восем раніцы – вельмі рана для Іркі.

– Дык ты прыедзеш да мяне?

– Не ведаю, – яна пазяхнула. – Можа, я працую сёння.

Ірка працавала прадавачкай ва ўнівермагу «Беларусь», а вечарам давучвалася на вячэрнім. У Іркі былі вялікія кар’ерныя планы: яна марыла стаць адміністратаркай, а адукацыі (гандлёвы тэхнікум) бракавала. Часам у мяне было адчуванне, што насамрэч яна марыць зусім пра іншае: удала выйсці замуж ды з’ехаць у нафтавыя раёны Сярэдняга Кітая, туды, дзе жыццё, культура і цывілізацыя. Але такія думкі завітвалі да мяне, толькі калі я быў прыгнечаны ці нявыспаны. Ну, як цяпер.

– Ірка! Мы ж таму і сустракаемся ў аўторак, што ў цябе выходны.

– Так? – яна задумалася. – Ну ясна.

Яшчэ хвіліна, і яна запытаецца, як мяне завуць. Галоўнае, у мяне абсалютна няма, чаго ёй прапанаваць. Я – не той заможны жаніх, які можа вывезці яе ў Кітай. А шаліка я не набыў. І чаго ёй са мной сустракацца? Толькі дзеля таго, што я «прыкольны», як яна сказала ў наш першы вечар?

– Добра. Я прыеду.

– Дзякуй, Ірка!

На душы стала лепей. Хоць не. Не стала. Аднаго дня пасля такой жа размовы яна ляютна працягне: «Ведаеш... Не... Я сёння занятая... Я іду на ёгу... Давай у наступны аўторак». А ў наступны аўторак – проста не возьме слухаўку. Так ужо было. І гэта – нармальна. Проста я – занадта сентыментальны.

Я выйшаў з вакзала, мяне абдало ледзяным ветрам: здавалася б, колькі да той Варшавы, але клімат тут прынцы-

пова іншы: кастрычнік сонечны, але ледзяны: жоўтае лісце з шапаценнем ляціць уздоўж ходнікаў, а высока ў небе, з такой жа хуткасцю, імкліва нясуцца ў вырай апошнія летнія хмаркі. Я живу ў гістарычным цэнтры ў Зялёным Лузе. Але пешшу з вакзала туды не дачухаць, трэба браць маршрутную таксоўку з Кастрычніцкай. Дрыжучы ад калатуна, я нацягнуў усе тыя нешматлікія цёплыя рэчы, якія ў мяне былі, накінуў абедзве шлейкі заплечніка – ён наогул дужа карысная рэч у сцюжу, бо зберагае цяпло спіны, працуе як дадатковая вопратка. Заплечнік у мяне добры, фірмовы, «North Pole». На ніжняй шлейцы – дадатковы замочак, для лепшага прылягання. Я зашпіліў яго, адчуваючы, як ноша ёмка лягла па спіне – зараз пайду і сагрэюся.

Я ўклаў у вушы плэер з «Random Access Memories» старажытнай групы «Daft Punk» – я звычайна слухаю іх трэкі, калі мне самотна. Яны рабілі сваю музыку ў іншую пару, пра іх цалкам забыліся б, каб не FJ Beijing, які вельмі ўдала фіналізаваў іх летась у стылістыцы «Chinese Dance Sensation». Гукі Мінска зніклі, а з імі знікла і самотная частка мяне: я выйшаў на Кірава і пачухаў уздоўж праезнай часткі, побач з пlynню аўто і матацыклаў. І вось мне цікава: як бы яны ўсё зрабілі, каб я ішоў насустрач транспарту? Што б яны прыдумалі?

Далей апішу сам момант здарэння: я абмінуў поўнага рускага ў макінтошы, чарапахавых акулерах і кацялку (піжон быў з ляскай!), прайшоў літаральна метр, і тут нешта няслаба шарахнула мне па спіне. Нейкая надзвычайная сіла амаль прыўзняла мяне над тратуарам, а потым у спіну моцна штурхнула наперад, так што я дзюбануўся зубамі аб зямлю і праехаўся некалькі метраў на жываце. Паралельна нешта з усіх сілаў дупанула мяне па вушах, выклікаўшы няцярпны боль: я хутка зразумеў, што па вушах якраз мяне ніхто не біў, што гэта ад моцнага штуршка ў мяне бязлітасна, па-жывому, выдрала навушнікі. Музыка знікла, вярнуліся гукі наваколля, і першым быў грукат, як быццам нехта дзёр напільнікам па жалезе. Я падняў галаву і пабачыў таго замознага русака, які ўзбуджана тыцкаў сваёй ляскай у асфальт і крычаў мне:

– Ну глядзі што робяць! Глядзі ты!

Ён узяў кіёк (чорнае дрэва, слановая костка, срэбныя элементы) і тыснуў ім у нейкі шламамбер, які ўтварыўся на дарозе. Я ўстаў на ногі і зразумеў, што спарадзіла той металічны стукат: бачком на асфальце ляжаў матацыкл «Honda Shark», за ім быў шлейф з падранай пластмасы і сарваных ад сутыкнення з зямлёй дробных частак. А вакол ужо мітусіліся два кітайчыкі, абодва мелі тып асобы «Adidas Basics», але ўбраныя былі ў чорныя гарнітуры. Вось адзін з іх завёў матацыкл, другі ўскочыў яму за спіну, матацыкл ірвануў з месца і літаральна ў апошнюю долю секунды пасажыр падхапіў з зямлі (мабыць, каб не пакідаць доказаў) нешта доўгае, нейкую ці то палку, ці то... Аей! Гэта ж вуда для рыбы! Падняўшы яе, ён скіраваў яе ўгору, каб не замінаць руху, і пачаў хутка складаць ейныя каленцы. Нумароў на матацыкле, вядома ж, не было.

– Не, ну ты прыкінь, ну! Я такое толькі па візары бачыў! – крычаў рускі. – Вудзільны грабеж!

Я тым часам пачынаў разумець, што адбылося. Расшпіліў замочак (каб не ён, злачынцы дакладна ехалі б цяпер з маёй ношай у сябе на вудзе!), зняў шлейкі заплечніка і заўважыў на ім вялізарны рыбалоўны кручок-трайнік – ён глыбока засеў у тканіне. На кожным з ягоных канцоў была пласціначка, якая не дазваляла ўжо нанізанаму сарвацца. На кручку быў бачны моцны і складаны вузел – лёска абарвалася ля самага цаўя, побач з правушынай.

– Ты глядзі, які крук здаравенны. На акулу хіба што! – дзіваваўся рускі.

– Не, такія можна і ў Мінску набыць! Яны на сама ці вялікага шчупака, – падышоў паглядзец на дзіва нейкі аматар рыбалкі.

Рускі з сумневам паглядзеў на сакваяж «Salvatore Ferragamo» са скуры алігатара, які трымаў у руках.

– А дзіўна, што яны на цябе напалі, – сказаў ён.

Я паморшчыўся – ад болю ў вушах, каленях і лбе, – але рускі падумаў, што абразіў мяне ўласнымі пантамі.

– Не, не, я ў тым сэнсе, што ў цябе заплечнік. А побач быў лапухасты я з сумачкай у руках. Каб выхапілі – я б і войкнуць не паспеў!

Вось жа далікатны чалавек! Ён такім чынам галантна абмінуў той факт, што адна ягоная «сумачка» выглядала даражэй за ўсяго мяне, нават калі мяне прадаваць на органы.

– Моцна выцяўся? Можа, хуткую выклікаць?

– Не, усё добра, дзякуй.

Ага, хуткую! Ты яшчэ міліцыю выкліч, каб яна заплечнік мне расшпіліла, бо так зручней кручок даставаць.

«Рыбак» тым часам пільна ўглядаўся ў прыладу.

– Дзіўна. Вузел не па-нашаму навязаны. Звычайна проста пяцельку робіш і паўз яе лёску пускаеш – гэтаму любы тутэйшы рыбак цябе навучыць. А тут – нешта чужынскае. Хіба што марское.

– Зноў кітайцы сваволяць, – вынес прысуд рускі.

Рыбак адным простым рухам зняў кручок з заплечніка і зачаравана трымаў яго ў руках.

– Пакіньце сабе, – прапанаваў я. – Можа, разблытаеце вузел і ён выявіцца больш надзейным за наш. Хоць нейкая карысць са здарэння.

Мы развіталіся і разышліся кожны па сваіх справах: «аматар рыбалкі» – вучыцца вязаць вузлы ў кітайцаў, рускі – апавядаць сябрам, як ён ледзь не стаў ахвярай рабавання, я – чакаць Ірку, якой нават пра гэтае здарэнне не раскажаш, бо ёй будзе нецікава. Хоць гэтая сітуацыя, калі б я здолеў захапіць ёй Ірчыну ўвагу болей як на дзве хвіліны, падалася б ёй добрай ілюстрацыяй да сучаснай мадэлі міжлюдскіх дачыненняў, мадэлі, у якую яна верыць і якую лічыць нармальнай. Мы стасуемся толькі тады, калі нас нешта звязвае. Як толькі здзіўленне ад здарэння прайшло, а кручок з заплечніка дастаны – мы ідзем кожны сваёй дарогай. І гэта – нармальна. Проста я – занадта сентыментальны.

ДЖАНКІ

Зараз пагаворым пра галоўнае. Дзе набыць?

Варыянт для дэбілаў – цыганы на Ангарскай. Кропку на Ангарскай ведаюць усе. Трэба падысці да вялікай цаглянай агароджы і націснуць пімпачку відэадамафона. Некалькі хвілін адказу не будзе, але не калупайцеся ў носе: яны вас усёй сям'ёй разглядаюць на маніторы і вырашаюць, заслугоўваеце вы іх высокага барыжнага даверу ці не. Калі прага нажывы пераможа параною, адтуль спытаюцца мужчынскім басам:

– Табе чыво нада?

Не надумайце тут шапнуць «мовы». Яны не толькі не адчыняць, але і выклічуць міліцыю, якая ў гэтым раёне ў значнай ступені працуе на іх. Трэба з упэўненым выглядам сказаць: «Я па аб'яве, па стары ўнітаз». Хто гэты «ўнітаз» прыдумаў – не ведаю, большага глупства і падазронасці спарадзіць было нельга. Бо калі чалавек грукаецца ў дом «па ўнітаз», а выходзіць з дому без унітаза, дык натуральна ўзнікне жаданне даведацца, што ж ён набыў у цыганоў замест унітаза? Вам адчыніць падлетак, які ўжо тут, за плотам, запытаецца: «Колькі?»

Я не рэкамендую набываць болей за тры скруткі. Я наогул не рэкамендую набываць у цыганоў. Памятайце пра тое, што пачынаючы з дзесяці дозаў на вас пашыраюцца «асабліва буйныя памеры», вы ператвараецеся ў «дылера» і тэарэтычна падпадаеце пад смяротнае пакаранне. Дык вось, вы скажаце: «Тры скруткі». Ён павернецца да акна і пакажа тры пальцы. Праз хвіліну на парозе з'явіцца поўная жанчына ў доўгай чорнай сукенцы. Мужчынскі бас належаў ёй.

Яна вам няшчыра ўсміхнецца (а хто наогул будзе шчыра ўсміхацца наркаману?) і працягне хлапцу ў сціснутай далоні тое, што вам трэба. Пачнецца гандаль.

Цыганам уласцівыя тры рэчы:

Першае: яны бязбожна задзіраюць кошт.

Другое: яны з асалодай піхаюць fake.

Трэцяе, калі яны ўсё ж такі прадаюць сапраўдны стаф, ягоная якасць – ніжэйшая за плінтус.

Памятайце: мова бывае трох відаў.

А) Ручныя выпіскі са старых кніжак, паперчыны, невялічкія паводле памеру і псіхадэлічнага зараду. Фрагменцік з чатырохрадкоўем, адзін абзац прозы, некалькі сказаў, якія невядома адкуль узятыя і невядома пра што паведамляюць. Чым болей незнаёмых слоў, тым мацнейшы эфект, чаму так – ніхто не ведае. Як вы разумееце, навуковых доследаў уплыву мовы на падсвядомасць ніхто не рабіў, бо інтэлектуалаў сярод *ужыватараў* няшмат, я нават падазраю, што інтэлектуалаў такіх – адзін толькі я. А офісным тупарам – абы толькі торкнуцца. Ніякіх запісаў яны не вядуць, бо гэта небяспечна, а быдла не рызыкуе без профіту для сябе. Такія запісы (уклучна з гэтым маім дзённікам) могуць быць прамым доказам дачынення да забароненых субстанцый. У меру ўжывання незнарок вывучваеш значную частку слоў, якія сустракаюцца часцей за іншыя. Такім чынам, торкнуцца робіцца значна складаней: патрэбныя большыя дозы ці больш выкшталцёныя фрагменты, з адмысловай лексікай. І не, вядома ж, не! Чалавек НЕ МОЖА напісаць моўны фрагмент сам і сам жа з яго пратырчацца. Але ёсць легенда, што недзе, хіба за мяжой, існуе секта, якая цяпер, у сучаснасці, стварае новыя тэксты для торчу. Толькі я ў гэта не веру. Гэта – такія ж дурныя байкі, як казка пра *Цётку* – загадкавую кабету, якая нібыта кантралюе ўвесь наркагандаль мовай з глыбінь мінскага Чайна-таўна. Яе ніхто не бачыў, не бачыў нават тых, хто яе бачыў. Але ідыёты вераць.

Дык вось, праўдзівы кошт гэтых караценькіх і просценькіх выпісак – ад 50 да 100 юаняў. Такія трымаюць ад дзвюх да шасці гадзін. Так, асобныя гандляры нават гэты basic піхаюць па дзвесце, але на тое і досвед, каб не спараджаць дурнога попыту.

В) Другі від – ручныя выпіскі, большыя як памерам, так і эфектам. Як вы разумееце, мова – не пральны парашок «Tide», а ваша падсвядомасць – не бялізна. Тут падыход «чым болей субстанцыі, тым болей пены» не спрацоўвае. Ёсць асобная катэгорыя моўных фрагментаў, якія забіраюць глыбей, бо словы там пастаўлены ў нейкім асабліва ўдалым

парадку. Ну вось, аднойчы, калі я працаваў у рэкламнай агенцыі і грошай было, што пральнага парашку, я набыў за пяцьсот юаняў гэты карацюткі шэдэўр, відавочна – пераклад з кітайскай сярэднявечнай паэзіі:

Помню – хлопчыкам маленькім падабаў я зелень ніў
І на пожні, каля рэчкі матылёў лавіць любіў.
Так у гульнях і забавах дзень за дзень міналі ўслед,
А у ночку на Купалле ў лес шукаць бег агняквет.
А цяпер, калі шукаю праўды, шчасця для людцоў,
Ці не тое ж дзіцяня я, што лавіла матылёў?*

Я быў тады ў сэнсе ўжывання мовы вельмі зялёнай істотай: сустрэўся з барыгам і пабег у найбліжэйшы парк, на Бангалор, каб хутчэй спажыць. Бо вельмі баяўся наркаконтролю. Я сеў на лаву, разгарнуў паперку, прачытаў фрагмент і не паспеў нават схваць стужку са словамі, як пасля фразы «ці не тое дзіцяня я...» – парк, лава, дарога, бачная праз дрэвы, самі дрэвы – усё гэта рассыпалася, пераўтварылася ў матылёў, што сыпанулі ўбакі, як быццам рэальнасць нехта спудзіў!

Дрэвы здаваліся вялікай колькасцю зялёных матылёў, неба – блакітнымі матылямі, і вось – тыя вераб'і пры набліжэнні коткі быццам зняліся са сваіх месцаў і пачалі кружыцца перад маімі вачыма. Гэта быў ліхаманкавы танец атамаў, з якіх складаецца Сусвет. Гэта была прыгажосць, якой не дадзена бачыць тым, хто не ўжывае. Натанцаваўшыся перада мной, матылі накіраваліся некуды ўгору, а я застаўся – *у нічым*, у рэальнасці, пазбаўленай матэрыі. Бо матэрыя – я тады вельмі выразна гэта адчуў – *ёсць матылі*.

І трэба толькі міргнуць, каб яны ўзняліся і зніклі (ці не такое мірганне – смерць?). Карацей, я апрытомнеў на той самай лаўцы, заўважыўшы, што мой плашч зусім волкі – пры тым, што на небе свяціла сонца. Я перавёў позірк на камунікатар і заўважыў, што прасядзеў так, сузіраючы першаасновы быцця, болей за суткі. І што, мабыць, ночку

* Насамрэч – Уладзімір Жылка, «Матылі».

быў дождж, які прамачыў мяне да рубчыка. І – самае галоўнае – сядзеў я ўвесь гэты час у той самай позе, як мяне торкнула, не варушыўся, толькі, відаць, міргаў. І ў маёй правай руцэ ўвесь гэты час тырчэла паперка з мовай, якую маглi пабачыць мінакі.

Як жа я тады пералякаўся! Кінуў паперку ў сметніцу і пабег праз парк. Мне здавалася, што за мной нехта гоніцца. Прамінуўшы парк, я падумаў, што на наркотыку засталіся адбіткі пальцаў, хуценька вярнуўся да сметніцы і тую паперчыну спаліў.

Я зрабіўся містыкам – прынамсі, на некалькі месяцаў. І гэты досвед, гэтае абуджэнне са сну ілюзорнай рэальнасці, безумоўна, было вартае 500 юаняў!

Даражэй звычайна каштуюць большыя памерам тэксты. Пры паўторным чытанні аднаго і таго ж мова, вядома ж, ужо не чапляе. Але так часам здараецца, што, калі ты набыў урывак памерам з дзве старонкі, ён пачынае дзейнічаць яшчэ да таго, як скончыш чытаць. Тады назаўтра можна «пахмяліцца», спажыўшы тое, што засталася. Агульнае правіла тут такое: чым даўжэй чытаеш, тым вастрэйшым будзе эфект.

С) Трэці, самы дарагі від мовы. Як кажуць гандляры фальшывымі італьянскімі канапамі на рынку ў «Ждановічах» – «super exclusive». Забава для мільянераў, спадчынных прынцаў і кітайскіх алігархаў, калі б мова ў прынцыпе дзейнічала на кітайцаў.

Так-так, ні на кітайцаў, ні на рускіх, ні на в'етнамцаў яна эфекту не мае. Мова «торкае» толькі тутэйшых. Толькі тых, хто ці нарадзіўся тут, у нашых мясцінах, на Паўночна-Заходніх тэрыторыях, ці мае тутака этнічныя карані. Чаму так – зноў жа, ніхто не ведае. Інстытута вывучэння мовы няма. А калі і ёсць нейкая даследчая лабараторыя пры Дзяржнркакантролі, дык вынікі яе даследчай працы строга засакрэчаныя.

Яшчэ адметнасць: ад мовы кілбасіць выключна пры спажыванні тэкстаў. Калі паспрабаваць *размайляць* (пры ўмове, што вы наогул знойдзеце чалавека, здольнага да раз-

мовы на мове і дастаткова смелага для такой размовы!), то мозг не вынесе. Я спрабаваў.

Дык вось, трэцяя коштавая катэгорыя мовы – друкаванкі. Гэта такі рарытэт і такая раскоша, што ніхто з маіх патаемных знаёмых імі ніколі не кілбасіўся. Гэта тья самыя кніжкі, якія некалі даўным-даўна, задоўга да Забароны, былі выдадзеныя непасрэдна на мове. Відавочна, што тут такіх кніжак не засталася. А тое, што захавалася за мяжой, – настолькі каштоўнае, што ўвозіцца па палове старонкі, па фрагменціку. Сур’ёзныя барыгі прапануюць сваім асабліва стальым кліентам (не меней чым праз паўгода стасункаў) пакаштаваць друкаванку коштам тысячу юаняў за адзін абзац. І, паводле легенды, яно таго вартае. Бо друкаванка забірае адразу на трое сутак і характар прыходу такі, што ўсе мае метафізічныя прыгоды з тымі матылямі пададуцца першай дзіцячай спробай пакаштаваць алкаголь, калі родныя напіліся на Новы год. Аднойчы ў «Dozagi» адзін рытэйлер хваліўся мне, што за дзесяць тысяч юаняў набыў дзве неразарваныя старонкі з нейкай кнігі, запоўненыя тэкстам з кожнага боку.

Мне было цікава яго паслухаць, я пачаставаў яго В-52, потым яшчэ адным, ён запіў усё гэта махіта і пачаў плесці пра тое, што набыў ужо ажно пяць старонак – за 20 тысяч юаняў. Карацей, звычайны клубны блазен. Я наогул не веру, што недзе засталіся дзве не раздзеленыя на фрагменты старонкі друкаванкі.

Вернемся да нашых цыганоў. Ніколі не плаціце ім болей як сто юаняў за скрутак. І яшчэ: заўсёды правярайце рэшту, якую яны даюць вам з буйных купюраў.

Калі проста запытацца ў падлетка, што суне ў вашу далонь скруткі, ці бяспечна мець з імі стасункі, ці не возьмуць на зваротным шляху дадому, – ён павернецца да акна і тройчы плясне ў далоні. Выйдзе хмурны няголены цыган, які падыдзе да цябе, прыабдыме (абавязкова потым праверце кішэні і партманэ) і ціха скажа хуткай гаворкай, зазіраючы сваімі баклажанавымі вачыма вам у самую душу і намагаючыся там, у душы, разбіць свой табар:

– Слухай, друг, слухай! Ты не кіпішы, не кіпішы! Ты, галоўнае, не ўжывай, галоўнае, не ўжывай ля галоўнага ўвахода ў Дзяржнаркакантроль. І тады ўсё будзе добра, будзе добра! – Тут ён зробіць паўзу і скажа, вельмі важна: – У нас усе пытанні вырашаныя! З усімі. І на ўсіх узроўнях.

І калі ты малады і наіўны, то ў цябе ўзнікне адчуванне, што гэты грузны чалавек, які так дзіўна гаворыць, сапраўды падкупіў усё і ўсіх. Але заўсёды майце на ўвазе: Дзяржнаркакантроль, у адрозненне ад міліцыі, хабараў не бярэ. А таму гандлююць тут наркотыкамі толькі таму, што так трэба Дзяржнаркакантролю. Можа, яны такім чынам вылічваюць колькасць наркаманаў. Можа, яшчэ што вывучаюць. Але ў кожны момант – у кожны, пасля таго, як ты з'явіўся на кропцы на Ангарскай – да цябе могуць прыйсці. І ты не зразумееш, хто цябе здаў, бо цябе, уласна, ніхто і не здасць.

А таму, калі ты не l'imbecile, трэба ісці ў «Шанхай» – мінскі Чайна-таўн. І так, лепей рабіць гэта ўначы. Забудзьцеся на ўсе гэтыя страхі – пра тое, што людзей тут крадуць на органы, што кітайскія чараўнікі пераўтвараюць тутэйшых, якія выпадкова зайшлі ў квартал уначы, у зомбі. Гэтыя плёткі распаўсюджвае Дзяржнаркакантроль, бо Чайна-таўн – адзіная тэрыторыя ў горадзе, якую ім кантраляваць вельмі цяжка. Мільён кітайцаў, якія жывуць на плошчы адзін квадратны кіламетр. Агромністы мурашнік, дзе не тое што спецаперацыю складана правесці – нават проста рухацца наперад немагчыма. Да таго ж «Шанхай» кантралюецца трыядамі.

Але нам з вамі варта баяцца не трыядаў. Нам з вамі варта баяцца Дзяржнаркакантролю. Таму Чайна-таўн – амаль цалкам бяспечнае месца для джанкі ў пошуку.

Як знайсці дылера? Пільна глядзіце па баках. Ведайце, што і барыга ў гэты час шукае вас, у ягонаў кішэні – стос паперак, ад якіх ён прагне пазбавіцца. А таму – углядайцеся ў твары людзей. Праз колькі гадзінаў шпацыру, калі «мясцовыя» вас вывучаць і перастануць асцерагацца, вам можа пашчасціць. Малады кітаец, які сядзіць ля крамы, злавіўшы ваш позірк, кіўне вам і прыязна ўсміхнецца. Гэта – сігнал.

Хоць не, не так! Сігнал у такім выпадку – проста гэты пільны позірк, які ёсць як бы залюстэркавым адбіткам вашага, такога ж пільнага і шукальнага позірку. Гэта як інь і ян: вашая прага набыць і ягонае жаданне збыць. Разам яны спараджаюць гармонію. Падыдзіце, пачуйце кошт, распалавіньце яго і бяжыце кайфаваць.

Але часцяком бывае так, што гадзіны эксплорыngu ў «Шанхаі» не прыносяць ніякага выніку. Бо – зноў-такі – шукаць трэба ўначы, а людзям ноччу ўласціва спаць. І ваш дылер можа не дачакацца вас і пайсці на выдрых. Ці ісці за вамі след у след і сумнявацца: ці вы не агент? Тады ёсць адзін hint ці нават lifehack.

Ля месцаў, дзе жывуць, збіраюцца ці проста стала пасвяцца барыгі, вы знойдзеце два іерогліфы.

Першы іерогліф – «атрамант» ці, як яшчэ кажуць, «чарніла»: 墨. На кітайскай мове ён гучыць як «МО». Другі – 瓦, азначае «плітку» ці «кафлю», якой пакрываюць дахі ў дамах. Карацей, па-нашаму будзе «дахоўка» ці «чарапіца». Па-кітайску ён чытаецца як «ВА». «Атрамант Дахоўка», ці «Чарніла Чарапіца» на кітайскай гучыць дакладнай фанетычнай копіяй двухскладовага слова «мова». Таму спалучэнне двух гэтых іерогліфаў указвае на месца, дзе можна яе набыць.

Час ад часу 墨瓦 наносіць на сцены графітысты з балончыка. Але часцей за ўсё налепліваюць звычайную папяровую афішку, якіх сотні і тысячы расклееныя па дамах. Калі ты зусім не ведаеш кітайскай, ты ніколі не звернеш увагі на такую дробязь, як чарговая паперчына. Але ж калі ты – джанкі ў пошуках торчу, ты будзеш літаральна сканаваць сцены ў празе знайсці гэтыя сімвалы кайфу.

Натыкнуўшыся на ўлётку з 墨瓦 – проста стойце побач: да вас падыдуць. Калі яна налепленая на нечыя дзверы ці сценку прыватнага жылля – гаспадар высунецца і скажа, што рабіць і дзе шукаць. Галоўнае, словы «墨» «瓦», у адозненне ад слова «мова», не знаходзяцца пад заканадаўчай забаронай. А назаўтра (ці нават ужо праз некалькі гадзін!) папяровай афішкі тут ужо не будзе – яна перамесціцца на

іншую сценку, слуп або тумбу. Як бачыце, кітайцы ведаюць, як захоўваць нашыя скарбы, значна лепей за нас.

Я, пакуль яшчэ не знайшоў свайго сталага барыгі і закупаўся ў выпадковых кітайцаў, звычайна заходзіў у «Шанхай» з боку Нямігі. Бо я жыву недалёка, можна пешшу перайсці праз Свіслач...

Вам цікава даведацца пра маё жытло, мае няісныя чытачы? Ну што ж, раскажу!

Мая кватэра выглядае не так, як большасць сучасных «раскошных» апартаментаў з «высотак» у стылістыцы агра-luxury. Там вы ўбачыце акно на ўсю сцяну – прыкмету выключнага шыку, панараму горада з завоблачнай вышыні, якая мусіць сімвалізаваць стратасферныя поспехі ў кар’еры ўладальніка. Побач з акном і «галавакружнай» панарамай – ложка, ля ўзножжа ложка – Net-візар; праваруч – game controller, леваруч – keyboard. Шэрыя шпалеры, чорная кафля ў душы. Усёй раскошы – 40 квадратных метраў, бо нябёсы ў Мінску – не гумовыя, if you see my point*.

Я ж жыву ў малапавярховым бабуліным доме ля старажытнага абеліска, перад якім некалі (я памятаю гэта з дзяцінства!) гарэў «вечны агонь». «Вечнасць» агню выявілася вельмі адноснай, як наогул любая «вечнасць», створаная чалавекам. На даху майго дома счарнелыя ад часу метровыя літары заяўляюць на ўвесь горад даволі-такі наркаманскае: «ДВИГ НАРОДА». Фраза падхопліваецца на суседнім доме яшчэ дзіўнейшым словазлучэннем: «БЕС МЕРТЕН».

Калі прыйшлі кітайцы, яны адразу адчулі сакральны характар круглага пляца, але зразумелі яго – як яны заўсёды ўсё разумеюць – дужа па-свойму. Яны зрабілі тут «плошчу Мёртвых». Дзякуючы нашым пантэістычным братам, кошты на нерухомасць у квартале катастрафічна і назаўжды абрынуліся. А я ж памятаю, бабуля апавядала, што некалі раён быў нават прэстыжным, а барэльефікі з галубамі на суседнім доме сімвалізавалі тое, што ў ім месціліся рэзідэнцыі ды-

* Калі вы мяне разумеце (анг.).

пламатаў (у тых сівыя часы прафесія дыпламата лічылася пачэснай – як прафесія прадстаўніка Дзяржаркакантролю цяпер).

Кватэра ў мяне – семдзесят метраў. Яна мае два асобныя пакоі, бо ў старажытныя часы «бацькі» жылі тут жа, побач з «дзецьмі». Яшчэ ў мяне ёсць такая цікавая штучка, як «кухня», – там у тым самым сярэднявеччы «жонка» гатавала ежу для ўсёй «сям'і» (таных wok-снэкаў тады, мабыць, яшчэ не прыдумалі). У мяне падлога з сапраўднага дрэва і высокая столь, з якой крышыцца антыкварная тынкоўка. Апартаменты выглядаюць як закінуты імператарскі палац у Хюэ – сляды былой раскошы, якія, праз змену эпох і эстэтыкі, болей ужо не асацыююцца з раскошай, а хутчэй з інтэр'ерным дзівацтвам.

Вокны пакоя, у якім я сплю, выходзяць на той шэра-чорны абеліск. Уначы добра відаць, як маркотныя фігуры кладуць на месца, дзе некалі гарэў «вечны агонь», папяровыя «мерседэсы», як раскідваюць па плошчы «эзатэрычныя даляры», набытыя ў «крамах мёртвых»*. Як запальваюць пукі духмяных палачак на стыхійных алтарах продкаў, якімі, як магіламі, застаўленая цяпер уся пляцоўка вакол абеліска. Звычайна гэта адбываецца ў поўнай цішыні; кітайцы, якія даглядаюць алтары ці варожаць над «рэчамі мёртвых», не вітаюцца з іншымі, што прыйшлі з той жа патрэбы. Час ад часу сюды прывозяць адзетых у чырвоныя балахоны шаманаў, якія доўга бубняць над паднашэннямі ці варожаць на кубіках ды вузельчыках. Пераход пад плошчай увесь час застаўлены свечкамі, ягонныя сцены заклееныя фоткамі памерлых кітайцаў з тагасветнымі ўсмяшкамі. Зіхоткае полымя свечак гуляе на тварах людзей, якіх ужо няма, і трэба мець жалезныя нервы, каб спускацца туды. Цяпер гэты пераход

* Згодна з традыцыйнымі кітайскімі вераваннямі, памерламу можна перадаваць грошы і іншыя матэрыяльныя каштоўнасці, пакідаючы іх на скрыжаваннях або спальваючы іх у спецыяльных сакральных месцах.

(ды і ўся плошча) болей нагадваюць храм мёртвых, чым манумент нейкай «перамогі», пра якую ўсе даўно забылі.

Бывае, назіраючы за тым, як па-сучаснаму прыбраная дзяўчына самнамбулічна соўгаецца па плошчы, расстаўляючы ў «правільных месцах» свае перадачы памерлым сваякам, я ўсміхаюся. Ці не смешна гэта? Такія практычныя ў гандлі, кітайцы робяцца наіўнымі, як толькі справа даходзіць да пытанняў быцця і небыцця.

Яны вераць, што ў памерлых можа быць «здараўе» і «дабрабыт». Яны цешаць сябе надзеяй, што пасля смерці душа працягвае ездзіць на «мерседэсах» і жэрці качку па-пекінску. І што ёй, памерлай душы, ёсць вялікая справа да таго, як шануюць ейную памяць тыя, хто застаўся ў свеце жывых. Хоць відавочна, што ніякага жыцця пасля смерці няма, як няма ні Нябёсаў, ні Пекла. Нікчэмнае існаванне нашай душы канчаецца разам са смерцю фізічнага цела.

А час ад часу – яшчэ і да таго. Хоць хто б мне растлумачыў, чаму, выгледваючы ў акно ці праходзячы праз «плошчу Мёртвых», я маю адчуванне, што над ёю лунаюць сонмы нябачных, але пры гэтым не меней *прысутных* душаў?

БАРЫГА

Праз тое, што гандаль у мяне невялічкі, я не магу дазволіць сабе жылло ў раскошных апартаментах сучасных дамоў-хмарачосаў з вокнамі ва ўсю сцяну, з агромністымі Net-візарамі і панарамнымі відамі на наш прыгожы горад. Я тулюся ў сціпленкай старой кватэрцы, якая засталася мне ад бацькоў. Кватэра – у прыземістым дамку ў гістарычным цэнтры Мінска, у межах першай кальцавой дарогі. Побач – крама «Детский Миръ» і вуліца Коласа, названая ў гонар хлебаробаў Паўночна-Заходніх тэрыторый, што збіраюць каласы, з якіх вырабляецца хлеб.

Дом мой збудаваны паводле старажытнай тэхналогіі, з вялікіх бетонных панэляў. Ён вельмі надзейны, у адрозненне ад шмат якіх навамодных дамоў. Толькі ў некалькіх месцах панэлі патрэскаліся і абсыпаліся. А так – стаіць і, як мне

здаецца, будзе стаяць яшчэ тысячагоддзі: арміраваны бетон, што з ім зробіцца? У мяне аднапакаеўка, у ёй, акрамя архаічнай чыгуннай ванны, ёсць яшчэ кухня, у якой на сапраўднай газавай пліце я час ад часу сам гатую сабе ролтан, бо мне вельмі падабаецца кухарыць.

Такія дамы называюцца «хрушчоўкамі»: яны ўсе невялікага памеру, усяго на 4-5 паверхаў, і з навакольных дрэваў на іх балконы ў траўні-чэрвені злятаецца шмат хрушчоў. З дакладна такіх панэляў зробленыя таксама дзевяціпавярховыя дамы, толькі глыбей, у Зялёным Лузе, але яны «хрушчоўкамі» не называюцца, бо хрушчы да дзвятага паверха даляцець не здольныя.

На пляцоўцы між другім і трэцім мяне сустракае мой «сусед праз сценку», Сан Саныч, ён жа – дзядзя Саша. Ён паліць тытунёвую цыгарэту ў кветніку, які зладзіў на пляцоўцы. Тут вісіць рэпрадукцыя карціны Шышкіна «Раніца ў сасновым лесе», стаяць два старыя крэслы, на якіх Сан Саныч уласнаруч змяніў абіўку, стол, на стале попелніца, куды Сан Саныч збівае попел, а таксама процьма розных раслінаў, якія трэба ў час паліваць. Пабачыўшы мяне, дзядзька пасміхаецца, пажоўкля ад тытуню вусы, якія выклікаюць складаную асацыяцыю з ужо згаданымі каласамі, едуць уверх, у іх патанае кірпаты нос Сан Саныча.

– О! Сусед! – басіць ён і гучна чухае грудзі пад злінялай цяльняшкай.

Калі паспрабаваць апісаць Сан Саныча сучаснай мовай, то папросту нічога не выйдзе. Бо ў свеце брэндаў, Net-візара і рэкламных тыпаў не засталася такіх жывых персанажаў, як ён. Сан Саныч тоўсты, але не той камерцыйна прывабнай таўсматасцю, якой тоўстыя героі ролікаў з пямешкамі «Равіёлікі» ці варэнікамі «Сібірскі цуд». Ён кампанейскі, але не той кампанейшчынай, якую мы бачым ў прамоўшне гарэлкі «Рускі стандарт». Ён добры, але, зноў жа, ягоная дабрыня – не роўня дабрыні піва «Арсенальнае». Ён любіць патрындзец, але ягоны трындзёж не падобны да трындзязу фірмовага «дзядзькі-суседа» з рэкламы «Вэлкам» «Няхай гавораць».

Я спрабую зрабіць крок па лесвіцы, да свайго трэцяга паверха, але ён, вядома ж, спыняе мяне:

– А вось яшчэ выпадак быў, – пачынае Сан Саных казаць мне проста ў спіну, ведаючы, што я спынюся, каб паслухаць. І я сапраўды прыпыняюся. – Споўнілася мне тады шаснаццаць гадоў, атрымаў я пашпарт, і пайшлі мы з сябрам гэта адзначыць. Набылі пляшку гарэлкі і скіраваліся на Мінскае мора. Там узялі лодку напакат на дзве гадзіны, адплылі трохі ад станцыі, гарэлку выпілі і давай рыбу вудзіць. А тут – на табе! – сапраўдная ліпеньская навальніца! Дождж! Град! Вецер! Нас аднесла ад берага, мы вяслуем, а нас вецер адносіць. Гадзіну, другую. Спачатку ён, потым я! Потым зноў ён! Ну скажу так – гадзіны чатыры веславалі, не меней! Рукі ўсе ў кроў пасціралі! А лодка – не варушыцца! Як зачараваная стаіць! Цьху ты! Я ўжо не рады быў ні той гарэлцы, ні таму пашпарту, ні той даросласці. А ты кажаш!

Дзядзя Саша замоўк. Ці то гісторыя скончылася, ці то задумаўся пра нешта сваё, згадаўшы другую гісторыю.

– І чым усё скончылася?

– Вядома чым. З Галінай ажаніўся, – сказаў ён мудра.

– А з лодкай?

– З лодкай? – перапытаў ён і сёрбнуў піва з кувалы, які хаваў пад крэслам. – Мы з хвалямі біліся-біліся і здаліся. Скіравалі лодку па ветры, да другога берага. Прысталі, саскочылі проста ў ваду і, што тыя бурлакі, пацягнулі за канат яе, па мелкаводзі. Цягнулі ўвесь вечар і паўночы. Прыйшлі, лодачніка пабудзілі. Ён нам пашпарты вярнуў, і за перабор часу грошай не ўзяў. Добры быў чалавек. З разуменнем. Паглядзеў на нашыя раздзёртыя фізіі і сказаў: «Не, хлопцы, я з вас грошай за перабор часу не вазьму. Хоць вы тую лодку толькі на дзве гадзіны арандавалі». А тут якраз здарылася раніца. Мы – у электрычку і дахаты. І вось я такі стомлены быў, што потым, ужо ў тралейбусе, проста выключыўся. Мяне будзяць, а мне здаецца, што сёння выходны, а маці мяне чагось у школу падымае, трасе. Я кажу: не трэба, сёння ж выходны! Гляджу: а гэта не маці, а мужык, і сам я – не ў ложку, а ў тралейбусе на падлозе! А ты кажаш!

Ён зноўку замоўк.

– Цікавая гісторыя, дзядзя Саша! А ў мяне сёння таксама здарэнне – у мяне вудай спрабавалі заплечнік сарваць.

– Ды ты што! – здзівіўся дзядзя Саша. – І як гэта было?

Тут дзверы ягонай кватэры адчыніліся і паказалася сухенькая постаць цёці Галіны.

– Коцік, ідзі есці! – запрасіла яна мужа. – Бо пастыне ўсё! Ты ж ведаеш, чаго я болей за ўсё не люблю – калі ежа стыне, а муж галодны на лесвіцы паліць. Добры дзень, Сярожа! – паздароўкалася яна са мной.

Мой сусед, фыркаючы, як цюлень, узняўся з крэсла і патэпаў у кватэру. Куфаль ён, падобна, дап’е, калі яшчэ раз выйдзе папаліць. Калі ён заходзіў, жонка хуценька чмокнула яго ў шчаку. Сан Саныч і Галіна – апошняя сям’я, якую я ведаю. Не нейкая там апошняя «шчаслівая сям’я», а проста – апошнія людзі з маіх знаёмых, якія бачаць сэнс у тым, каб жыць па гэтай схеме – муж, жонка, сумесны сон, сумесны побыт.

Мая Ірка злуецца на гэтых дваіх. Яна кажа, што праз такіх, як яны, састарэлых калхазанаў, мы і прасралі ў свой час будучыню, сучаснасць і наогул усё. Але калі я гляджу на тое, як яны цалуюцца: ён – увесь сівы і пузаты, і яна – сухенькая і старэнькая, то адчуваю нешта накшталт зайздрасці.

ДЖАНКІ

Сям’я як схема адносінаў між людзьмі загнулася не дзесяць і не дваццаць гадоў назад. Насамрэч сям’ю забілі «Бітлз», сэксуальная рэвалюцыя, Вудстак, 1960-я, 1970-я і – па-ба-ба-бам! – самае галоўнае: кантрацэпцыя. У дваццатым стагоддзі людзі проста не зразумелі, што яны вынайшлі, калі вынайшлі кандомы і гарманальныя кантрацэптывы. Першай небяспеку адчула каталіцкая царква – перад тым, як канчаткова сканаць, прыціснутая новымі гламурнымі вераваннямі, яна спрабавала забараніць засцерагацца – дурная спроба ў век СНІДу і татальнай палавай разбэшчанасці.

У канцы дваццатага стагоддзя людзі настолькі захапіліся новымі магчымасцямі, якія абяцаў свету сэкс без сацыяльных наступстваў, што проста перасталі нараджаць дзяцей. Малыя пачалі ўспрымацца прыблізна так, як раней успрымаліся венерычныя захворванні: як следства празмернай юрлівасці. Як вынік уласнай няздольнасці хоць мінімальна кантраляваць цялесную прагу і заўсёды траціць трыццаць секундаў на тое, каб нацягнуць кандом. Нарадзілі дзіця? Ну што ж – цяпер марнуйце найлепшыя гады, каб яго накарміць, адзець і выгадаваць – прыкладна такі быў выраз у людзей, калі яны бачылі сям'ю з немаўляткам.

Але ў пачатку нашай эры ўсё зноў кардынальна змянілася – мабыць, спрацавалі нейкія прыхаваныя цывілізацыйныя механізмы, якія зберагаюць людскі род як такі ад індывідуалісцкага глупства, ляюты і прагі камфортнага жыцця. І людзі зноў пачалі нараджаць дзяцей. Прычым адразу як трусы: па тры-чатыры малых на сям'ю! Яны раптам зразумелі, што гадаваць малога – вялікае шчасце. Што пры гэтым цалкам адмерла – гэта класічная схема «тата + мама + дзіце». Выявілася, што для таго, каб даць жыццё, патрэбныя толькі сперма, яйцаклетка, а такасама дастатковая сацыяльная дапамога (варыянт – аліменты).

Так сталася, што ўвесь тысячагадовы праект «заходняй сям'і» базаваўся выключна на немагчымасці кантраляваць зачацце. І як толькі людзі прыдумалі кантрацэпцыю (а з другога боку – вынайшлі штучнае апладненне, ЭКА і кланаванне), яны пачалі трахацца з аднымі людзьмі (для чыстай асалоды), нараджаць дзяцей – з другімі людзьмі (болей здаровымі носьбітамі гэннага будаўнічага матэрыялу), а жыць – з трэцімі людзьмі (болей заможнымі, прыдатнымі для забеспячэння высокага ўзроўню побытавага камфорту).

Уся пачуццёвая сістэма «Дваццатага стагоддзя мінус» (г. зн. – тых тысячагоддзяў, якія папярэднічалі вынаходніцтву кантрацэпцыі) была прызнаная маральна састарэлай і адмененая. Саплівым «пачуццям», «каханню», «пяшчоце», усяму гэтаму галубінаму буркаванню і таннай раманты-

цы «пад Месяцам» прыйшоў на змену прагматычны cold sex*. Які, дарэчы, вынайшлі не мы, яго придумалі сацыёлагі дваццатага стагоддзя, якія ўжо тады зразумелі тое, чаго некаторыя не разумеюць нават цяпер, калі Armageddon is completed successfully**.

Што да мяне, дык так: недзе па гэтым горадзе ходзіць жанчына, якая гадуе маленькага капрызнага жываглота, што мае мой генетычны матэрыял. Час ад часу мы сустракаемся на дзве гадзіны і я вяду яго ў «МакДональдс», дзе ён есць гамбургер, а я выціраю яму соплі і кетчуп з падбароддзя. Ніякіх пачуццяў ні да жанчыны, ні да малога я не маю, бо яна называе яго «бэйбікам» і глядзіць шоў «Вясёлыя каты» па Net-візары. І пры гэтым яны разам рагочуць.

Пагадзіцеся, мы з ёй – істоты розных біялагічных відаў. Так бывае, што асобныя даволі далёкія віды ў заалогіі здольныя злучацца. І нават даваць мяшаны прыплод (мулы). Але гэта не значыць, што яны «створаныя адно для аднаго» і павінны псаваць уласнае жыццё сталым знаходжаннем бок у бок. Калі ў мяне ёсць грошы, якія я не пускаю на наркатыкі, я дасылаю ёй некалькі соцень, яна адказвае якім-небудзь вульгарным «буська табе за гэта»!

Але самае страшнае пры гэтым тое, што часам я адчуваю сябе апошнім прадстаўніком свайго біялагічнага віду. Пару якому анталагічна падабраць немагчыма, а таму я асуджаны на адзіноту. З другога боку, хто сказаў, што гэта – страшна? Мож, наадварот?

БАРЫГА

– Ірка, скажы. А навошта я табе патрэбны? – мы ляжалі побач, і мая Ірка падводзіла фарбу на вочках, бо толькі што мы вельмі нехайна сабе паводзілі (прычым двойчы запар), і фарба на яе твары размазлася.

– Ты? Мне? – перапытала Ірка і задумалася.

* Халодны сэкс (анг.).

** Армагедон паспяхова давершаны (анг.).

Думала яна даўжэй, чым гэта, як на мяне, дапушчальна з гледзішча ветлівасці і цеплыні адносінаў між людзьмі. Я яе не пра сэнс жыцця спытаўся.

– Ты. Мне, – яшчэ раз паўтарыла Ірка, распушваючы шчотачкай вейкі.

Яна з асалодай углядалася ў свой твар – сапраўды: ні зморшчынкі, ні прышчыка, ніводнай дробненькай загану. Твар з вокладкі. Прыгожая яна ў мяне!

– Ты. Мне. Навошта. Мне патрэбны, – зноў паўтарыла яна нараспеў, і да мяне дайшло, што насамрэч яна не шукае ліхаманкава адказ на важнае для мяне пытанне, як мне падалося спачатку. Яна наогул пра гэта не думае, цалкам аддаўшыся макіяжу.

– Дык Ірка! Ну! – не хацеў я адчапіцца.

– Слухай! Ну што ты ўеўся! – яна лягутка ляснула мяне нагой па галёнцы. – Ну патрэбны, так! Ты мне патрэбны!

– Але ж Ірка! Я пытаўся, не ці я табе патрэбны, а навошта патрэбны?

Тут яна паклала люстэрка на ложак і сапраўды задумалася. Потым пырснула:

– А што, у цябе ніякіх варыянтаў няма? – ейная ўсмешка была дураслівай і распуснай.

– Ну а ўсё ж?

Яна па-царску паляпала мяне па майтках, якія я ўжо паспеў надзець.

– Адказ трэба шукаць недзе тут, – яна зноў пырснула і вярнулася да люстэрка.

– І што, справа толькі ў гэтым? – настойваў я. – Толькі ў саксе?

Ірка пачала раздражняцца.

– Слухай, а ў чым яшчэ можа быць адказ? У тым, што ты мне ўвесь час ежу спрабуеш прыгатаваць, як тая крэйзі бабуля з другога паверха для свайго тоўстага кабанчыка?

– Ну, не ведаю, – я зразумеў, што зноў абразіў Ірку сваімі дурнымі пытаннямі. – Прабач, я сапраўды думаю не пра тое.

Але настрой у яе ўжо сапсаваўся. Яна хутка паднялася і нацягнула сукенку.

– Эй, ты хіба ўжо едзеш?

– Ну так, мне трэба.

Я ведаў, што ёй – трэба. Надыходзіў вечар – камерцыйна болей прывабны час для стасункаў паміж мужчынам і жанчынай. І чаго б ёй марнаваць такі вечар на мяне? Але таксама я ведаў, што яна магла б пабыць са мной яшчэ нейкі час – і збіралася пабыць, калі б я не пачаў бянтэжыць яе сваімі «сур’ёзнымі» пытаннямі. А зараз яна заедзе некуды ў кавярню і прабавіць гэты час, мой час, пацягваючы латэ і гартаючы часопісы. Можа, нават фліртуючы з новым кавалерам.

– Слухай. Я хачу жыць, – ушчувала яна мяне. – Жыць, а не заганыца. А ў цябе ўвесь час – выключна загоны нейкія. Нейкія, тваю маць, «пачуцці»! – яна грэблівая скрывіла вусны. – Толькі яны! Зашпілі давай!

Мая Ірка села да мяне на ложак, павярнулася спінай. Я пацягнуў наверх «маланку» на сукенцы. Белая сукенка «Prada» была з сапраўднага ядвабу, лёгкага, бы крылы матыля. На мяне раптоўна накаціла, і я ўціснуўся ў яе спіну носам, абвіўшы рукамі, абняўшы за плечы. Вось гэтую «маланку», якую я толькі што зашпіліў, праз пару гадзінаў будзе расшпільваць другі мужчына. Які пасля стане драпежна спажываць Ірчыну прыгажосць і маладосць, а яна не стане нікуды ад яго спяшацца. І гэта цалкам нармальна. Проста я – занадта сентыментальны.

Ірка пакорліва замерла, даючы мне надыхацца яе целам. Яна сядзела вась так, з выпрастанай спінай, і, мабыць, атрымлівала асалоду ад уласнай паставы, ад таго, як гэта наогул прыгожа – калі ты ў добрай ядвабнай сукенцы сядзіш, а цябе так жадаюць, так цягнуцца, так прагна абдымаюць. Бо калі цябе прагнуць, гэта значыць: ты – супер. Потым яна скурай адчула вільгаць з маіх вачэй і гідліва здрыганулася. Рэзка ўзняўшыся, яна падышла да насценнага люстра і ўгледзелася ў адбіткі маіх слёз на ядвабе.

– Ты што робіш? – спыталася яна. – Ты ўвогуле ведаеш, колькі гэта каштуе?

Я ведаў. Гэта каштуе 5-6 тысяч юаняў. Я за такія грошы магу жыць паўгода.

– Паглядзі, плямаў не будзе? – сказала яна халодна. Паміж намі пралегла сцяна маіх нястрыманых паводзін.

– Не, не будзе! Гэта ж вада. Слёзы – гэта вада, – прамовіў я.

– Ведаеш, час ад часу я забываюся, які ты... – здаецца, тут яна хацела па-сяброўску мацюкнуцца, але стрымалася. – Які ты дзівак.

– Прабач, – сказаў я спакойна. – Ты да яго едзеш?

– Так, да Сцяпана Вікенцевіча.

Ірка хадзіла па пакоі, зіркаючы ў насценнае люстра – ці то яе турбавала магчымае з'яўленне плямаў на белым яд-вабе, ці то яна проста кайфавала ад таго, як на ёй сядзіць новая сукенка.

– І вы з ім будзеце займацца халодным сэксам? – я проста правяраў ступень уласнай халоднасці. Мне ўдалося амаль нічога не адчуць: я прызвычаіўся.

– Ой, слухай! – фыркнула яна. – Я ж табе казалася ўжо ўсё! Я з ім не канчаю!

Тут у ёй, мабыць, нешта зварухнулася, бо яна зноў спікіравала на ложак і вымавіла, даверлівай інтанацыяй:

– Паслухай. Мне з табой добра, – яна нават паклала палец мне на далонь, такі паказчык надзвычайнай блізкасці – кранаць партнёра пасля таго, як фізічная частка адносін на сёння ўжо скончаная. – Мне з табой добра, а з ім – проста. Але, ты ж разумеш. Сцяпан Вікенцевіч шмат працуе. Болей, чым ты, калі займаешся... Чым, ты казаў, займаешся па жыцці?

Я, вядома, не казаў, чым займаюся па жыцці, ды ёй гэта і не цікава. Я махнуў рукой, маўляў, працягвай, не зважай на дробязі.

– Таму як ён шмат працуе, мы з ім наогул не размаўляем. Толькі робім гэта, і ўсё. І я не канчаю. Я, наогул, толькі з табой канчаю, я ж казалася. А з усімі астатнімі – вырашаю пытанні. Вось скажы, вось ты б мне мог такую сукенку набыць? А? Мог бы?

Не, відавочна, што са сваіх маленькіх барыжных ходак, з уласнага маленькага наркатрафіку я не мог набываць ёй «Prada». Прыбытковасць гандлю мовай моцна перабольшаная. Вось каб займаўся, як той Сцяпан Вікенцевіч, збытам рэштак расійскай нафты – была б іншая размова. Радзімай гандляваць заўсёды пачэсна.

– Вось бачыш! Мы з табой – на роўных, а з ім у мяне – shopping-sex. Мы пасля заўсёды едзем у маркет і ён адзячвае мне, набываючы шмат чаго. Бо я ж павінна добра адзявацца, каб ты мяне жадаў, вось як цяпер.

Гэтую балалайку, якую яна толькі што ўключыла, я ўжо чуў і добра ведаў кожнае адценне гуку. Таму проста ўстаў, дапамог ёй сабрацца, спуściўся ў двор (куфля з півам пад крэслам дзядзі Сашы ўжо не было: хоць да некага сёння прыйшло простае і нічым не азмрочанае шчасце) і стаяў, чакаў з Іркай побач, пакуль прыедзе таксі.

– Бывай, мая... – я хацеў сказаць «каханая», але яна прасіла не называць яе «каханай». Бо лічыць «каханне» маральна састарэлай з'явай, якой ужо ў прынцыпе не сустракаецца. Бо, як яна кажа, «змяніўся свет, змяніліся людзі». Таму я скончыў так. – Бывай, мая Ірачка!

– Я не твая! – бадзёранька ўдакладніла яна і, перш чым ускочыць у машыну, адным спрытным сяброўскім рухам ускудлаціла мне валасы.

У шчаку на развітанне пацалаваць сябе не дазволіла – папсую макіяж. Я вярнуўся дадому, сеў перад Net-візарам, уключыў «Вясёлых катоў» і плакаў, плакаў, плакаў. Каб які-небудзь кітайскі медыцынскі цэнтр праводзіў аперацыі па ампутацыі залішняй чуллінасці, я б з радасцю заплаціў за гэта ўсё, што цяпер маю. То бок – прыкладны кошт адной сукенкі «Prada».

ДЖАНКІ

Раптам падумалася, што хваравітая цяга нашай цывілізацыі да рэчываў і нематэрыяльных наркотыкаў ёсць не чым іншым, як спробай пераадолець эмацыйны шок, звязаны з новым тыпам дачыненняў, якія прапануе сучаснасць. З тым, што ўсё, што лічылася прыстойным, добрым, проста людскім, – цяпер з пагардай адрынута ўбок. І субстанцыі пачынаюць граць ролю, якую некалі Баўман* бачыў у шоппінгу – ролю moral rainkiller**. Але потым я звярнуўся да свайго багатага ўнутранага свету і сам сябе абверг: я не адчуваю ніякага траблу ў тым, што козы перасталі прасіць з імі ажаніцца, перад тым як даць. А даўблюся я проста таму, што аднаго жыцця і адной рэальнасці чалавеку, які пабачыў іншую рэальнасць, ужо мала.

БАРЫГА

І тут мне ў дзверы пазванілі. Я шмат чаго паспеў перадумаць, перш чым адчыніў, у тым ліку, што, можа, Ірка вярнулася, вырашыла не ехаць да гэтага гламурнага старога казла. Але на парозе стаяў яшчэ адзін сусед па «хрушчоўцы», зэк Віця з першага паверха. Зэк Віця любіць усім расказваць, што з пяцідзесяці гадоў свайго жыцця адсядзеў дваццаць пяць за падвойнае забойства, хоць напраўду адсядзеў двойчы па чатыры гады за кватэрныя крадзяжы. Прычым абодва разы яго выпускалі за выдатныя паводзіны, што ўжо само сабою цікава. Тып асобы – рэклама «BMW» для Расіі з лёгкім дотыкам «Шансон-ТВ».

Калі дазваляе надвор'е, зэк Віця ходзіць без кашулі, каб былі бачныя наколкі. На Віцю шчодра накрэмзана кітайскіх драконаў, іх на ім – як мошак пад ліхтаром чэрвеньскай ноччу. Ён кажа, што драконаў набівалі кітайцы, з якімі ён

* Зігмунд Баўман (нар. у 1925 г. у Познані) – філосаф і сацыёлаг, прафесар універсітэта ў Лідсе, даследчык феномена «modernity».

** Маральнае абязбольванне (анг.).

разам «чаліўся» ў калоніі на «страгачы». Але пры пільнейшым поглядзе відаць, што мордамі драконы хутчэй падобныя да Змеяў Гарынычаў, а набілі гэтых рэптылій Віцю звычайныя мазурыкі на аршанскай зоне, дзе ён сядзеў з такімі ж дробнымі махлярамі ды зладзеямі, як сам. Драконамі ён сябе распісаў выключна дзеля таго, каб мянты думалі, што ён – з трыядаў і сядзеў за «кітайскую братву». А таму па дробязях да яго стараліся не дакалёбвацца, бо сур’ёзныя кітайскія хлопцы з Чайна-таўна маглі б пазапіхваць ім зорачкі з пагонаў у задні праход.

Але ў Віці ёсць адна істотная асаблівасць. Віця хворы на параную. Увесь вольны час – а пасля «адкіду» з другой «ходкі» ў яго ўвесь час вольны – Віця сядзіць перад акном і назірае. Нясе варту. Часам дзеліцца. Вось і цяпер прышоў ці то падзяліцца, ці то пазычыць грошай, што таксама бывае. Пабачыўшы маю заплаканую пысу, ён нахмурыўся:

– Ты чо? – Віця заўсёды быў майстрам лаканічнасці.

З шэрагу прычынаў тлумачыць чалавеку, які правёў на зоне восем гадоў, а ўсім кажа, што ўсіх дваццаць пяць, што прычына вільгаці на шчоках – залішне моцныя пачуцці да дзяўчыны, не выпадае. Таму я схлусіў:

– Алергія. Глядзеў «Вясёлых катоў» па скрыні, у мяне на поўсць алергія. – Тут я думаў засмяцца, але твар у Віці застаўся сур’ёзным. Ён, здаецца, наогул ніколі не смяецца.

– Ну, бывае. Хадзі што пакажу.

Я спуściўся за ім у ягоны бярог, адмовіўся ад шклянкі чарніла, пачакаў, пакуль замахне ён. Далей, ступаючы вельмі асцярожна, Віця падвёў мяне да акна і трохі адхіліў фіранку.

– Не, гэтым разам нас дакладна пасуць! – падзяліўся ён. – У цябе моцных «пад’ёмаў» не было? Можа, мільён у латарэю выйграў, а? Бо сур’ёзная братва пасе. Мабыць, выглядаюць, калі на хаце не будзе, каб хату «паставіць», разумееш?

Тут ён паказаў на постаць, якая нерухома стаяла побач з камлём дрэва ў двары. Цёмны цывільны гарнітур «з адлівам» «Коминтерн», шэрая кашуля ад «Dzerzhinskaya Shveinaya Fabrika». Мяне было кранула страхам, бо пры-

кладна так (у маім разуменні) выглядаюць аператыўнікі з Дзяржнраркакантролю. Але я хутка супакоіўся: калі б мяне хацелі ўзяць – то ўзялі і не цацкаліся б. Навошта ім ганаровую варту пад вокнамі ставіць?

– Бачыш, увесь вечар стаіць, – прашаптаў Віця. – Як ты сваю малую да таксоўкі давёў, той нешта заварушыўся, перадаваў у рукаў, у яго там мікрафон (ага, у галаве ў цябе, Віця, мікрафон! – падумаў я). А потым зноў пад дрэвам стаў.

– І вы думаеце, што...

– Я не думаю, ёб тваю! Я ведаю! Сам жа бачыш! Вось так стаіць, пасе! А як ты пойдзеш, то гэты перадасць у рукаў сваім – і яны хату бамбануць! Толькі вось каго ён пасе? У цябе дакладна ніякіх каштоўнасцяў у хаце?

Складана шчыра адказваць на такое пытанне чалавеку, які адсядзеў двойчы па чатыры гады менавіта за «бамбёж» кватэр. Але мне амаль не было чаго ад яго хаваць.

– Не, у мяне дакладна галяк.

– Ну, то, значыць, Сашу пасуць. Ён казаў, на гараж збірае. Хаця пачакай, у яго вокны на другі бок выходзяць. Дык каго ж яны выглядаюць?

Віця пахіснуўся, і я заўважыў, што ён даволі добра нагрузіўся гэтым сваім чарнілам. Я звычайна не спрабаваў пераконваць яго ў тым, што ён не мае рацыі, але тут на мяне найшоў нейкі імпэт.

– Паслухайце, Віктар. Вось падумайце. Вы бачыце, як гэты мужчына адзеты?

– Ну, бачу.

– Вы хоць калі бачылі, каб зладзеі, якія ідуць на справу, адзявалі гарнітур?

– Не, не бачыў. Можа, цяпер мода такая?

– Віктар. Вось глядзіце. Вы ўсё сваё жыццё (тут я хацеў сказаць «хаты бамбілі», але своечасова прыгадаў, што ён кажа ўсім, што ён – забойца, а не злодзей) былі блізкія да крымінальнага свету. Таму, калі бачыце нейкую незнаёмую вам з'яву, вы яе спрашчаеце да тых рэчаў, якія ўжо ёсць у вас у галаве. Калі чалавек стаіць у двары, дык гэта значыць,

што ён рыхтуецца да кватэрнага крадзяжу. А гэты, у гарнітуры з адлівам, можа быць, каханую выглядвае (тут Віктар зноў набычыўся, бо ў тым свеце, які ён прадстаўляў, «каханне» ў сваёй сумнеўнасці стаяла недзе побач з «аднаполымі шлюбамі»). Ці, можа, ён паветрам дыхае, ці фазу Месяца назірае, бо цікавіцца астраноміяй.

– А чаго ён сваёй астраноміяй у маім двары цікавіцца? – зноў рыкнуў Віця.

– Двор – гэта агульная тэрыторыя. Агароджы ў нас няма! Паслухайце, мы з вамі жывём не ў самым прэстыжным раёне горада. Вы вось паспрабуйце ўспомніць, калі апошні раз тут абкрадалі хату? А не чалавек, тут прапісаны, абкрадаў хату ў Грынвічы ці Славянскім квартале?

Гэты довад зэка Віцю супакоіў. Сапраўды, за апошнія дваццаць гадоў крымінагенная сітуацыя ў Зялёным Лузе значна палепшылася, бо жыхары Зялёнага Лугу самі былі невычэрпнай крыніцай крымінагеннай сітуацыі.

– Ну дзякуй. Супакоіў, – пасміхнуўся ён. – Калі на рыбалку паедзем?

Фраза «калі на рыбалку паедзем?» для зэка Віці – своеасаблівае развітанне. Адказваць на яе нічога не трэба. Проста кіўнуць і ісці да сябе.

ДЖАНКІ

Дзяржнаркакантроль любіць гучныя эфекты. Калі некага бяруць, дык «маскі-шоу» ў броніках і з аўтаматамі з усіх вокнаў адразу, адначасова вышыбаюць уваходныя дзверы гідраўлікай. Секунду назад ты ціхамірна тупаў па хаце пад эфектам ад спажытага тэксту мовы. А тут – рраз, і ў памяшканні дванаццаць чалавек, дзвярэй няма, усё шкло ў кватэры перабітае, падлога папаленая дымавой шашкай, яшчэ, не выключаю, чарга з аўтамата ў столь, для драматызму. Бедны ўдолбыш і так да рэчаіснасці меў вельмі ўскоснае дачыненне, а тут – такі прыход. Таму і сцуцца, а што ж вы думалі! А вы пытаецеся, чаму я лічу за лепшае не нахерачвацца ў хаце.

Мне адно не зразумела: вось навошта такое шоу? Бо ясна, што барыгі ў сваёй большасці – рахітычныя здыхлікі, джанкі – бездапаможныя коцікі, якіх па медычных паказніках у войска не ўзялі. За ўсю гісторыю змагання з мовай ні разу, здаецца, не было такога, каб хтосьці паспрабаваў аказаць супраціў. Бо ў Чайна-таўн жа яны не сунуцца. Вось там бы адгрэблі з кітайскіх хуткастрэльных «Пітонаў» па поўнай! Але не сунуцца, бо каму ахвота з здзіравым пузам боршч сёрбаць?

У выніку вымяшчаюць на слабых. А можа, яны такім чынам ствараюць карцінку для Net-візара? Каб іх аперацыі выглядалі па-геройску, а не так, як яны выглядаюць насамрэч – расправай хлопчыка над жуком-пажарнікам? Як мусіць быць арганізаваны ідэальны арышт наркамана ці гандляра? У кватэру заходзяць два чалавекі. Спакойна прад'яўляюць ордэр на вобшук і арышт. Усё!

БАРЫГА

Кітайцы кажуць: калі сумуеш – лічы грошы. Ці то так толькі кажуць, што кітайцы так кажуць? Я кітайскай мовы не ведаю, таму ні ў чым не магу быць упэўнены. Асаблівых грошай для таго, каб лічыць і тым самым здымаць стрэс, у мяне ў кватэры ніколі не затрымлівалася, таму я вырашыў пералічыць паперкі з мовай, якія набыў у Польшчы, а заадно прыхаваць іх. Звычайна я распіхваў скруткі паміж старонкамі часопісаў, што былі шчодро параскіданыя па хаце. Калі б у мяне арганізавалі прафілактычны ператрус... – ды што там! – калі б проста прайшліся па пад'ездзе са сканерам, яны б у момант знайшлі ўсе мае скарбы! Але блакітныя вочкі і твар выдатніка – мая найлепшая абарона. Ніхто ніколі не дапускаў, што такі пазітыўны чалавек, як я, можа захоўваць у сябе забароненыя з'явы.

З самазадаволенай усмешачкай я ўзняў заплечнік, яшчэ раз пільна агледзеў дзірку ад кручка (трэба будзе зашыць, бо рэч фірмовая і нятанная), раскрыў яго і палез углыб, каб

выняць лісткі. Пальцы, якія дасканала ведаюць усе вантробы майго вернага спадарожніка, раптам натыкнуліся на нешта цвёрдае, з вострымі вугламі. Здаецца, такой рэчы я туды не клаў. Што гэта? Схапіў – даволі цяжкае, пацягнуў на свет, усё больш упэўніваючыся ў тым, што гэта не маё, ані па вазе, ані па тактыльных адчуваннях, – я такое першы раз у жыцці кранаю! І – дастаў абцягнутую чорным дэрмацінам кніжку ў цвёрдай вокладцы. На ёй была намалёваная нейкая старажытная піктаграма: сонца і месяц, сплеченыя ў адзін лагатып. Ужо па гэтым абразку можна было зразумець... Адчуць... Але галава адмаўлялася верыць, гэтага ж проста не можа быць...

На вокладцы залатым цісненнем было нанесена... з тым самым, забароненым кірылічным «і»... што цалкам выключала, што гэтая кніга выдрукавана па-руску... што магло азначаць толькі... гэтая друкаванка – сапраўды на мове... там было напісана:

Уільям Шэкспір. Санеты.

Я хутка прагартаў старонкі, не ўчытваючыся, каб раптам не ўставіла, бо я ж не ўжываў ніколі... Але і так адтуль палезлі ўсе гэтыя наркатычныя спалучэнні – «шч», «чэ», «дз», кінулася ў вочы літара «ў», якая знаходзіцца ў ідэнтыфікацыйных модулях большасці сканераў, бо яна дазваляе адразу выявіць стаф і адрозніць яго ад звычайных тэкстаў, выкананых без дапамогі мовы. І ўсё гэта было зроблена ў друкарні: жоўтая папера, афсетны друк, так, што на месцы кожнай кропкі – лёгкі адбітак, ямачка, якую можна намацаць падушачкай пальца.

А яшчэ – яно дзіўна пахла. У нашым сучасным свеце няма рэчаў, з якімі можна параўнаць той пах. Адно што, ведаецца... Так пахне ў кастрычніцкім парку. Які запоўнены жоўтым шапаткім лісцем. Гэта пах кляновага лісця, якое шамаціць пад нагамі. У галаве замуцілася. Я сеў.

Заплюшчыў вочы. Расплюшчыў іх. Кніжка па-ранейшаму ляжала на маіх далонях.

Як і большасць людзей з індустрыі, я лічыў, што друкаванкі – гарадская легенда. Што іх не існуе. Бо іх не магло існаваць. Бо калі яны некалі існавалі, то гэта значыць, што тое, чым я гандлюю пад страхам смяротнага пакарання, некалі было не забаронена. Што мова сапраўды, як кажуць асобныя гарадскія вар’яты, была сродкам штодзённай камунікацыі паміж людзьмі. Звычайнымі людзьмі, а не кончанымі джанкі. Стоп, гэта трызненне! Не трэба рабіць высноў. З высновамі ў мяне заўсёды было складана, бо я ад прыроды не вельмі разумны. Давайце казаць пра тое, што ёсць тут. А тут ёсць друкаванка. Я адгарнуў апошнюю старонку, там значылася лічба «204». Такім чынам, у мяне ў руках рэч, якая ўтрымлівае 204 старонкі тэксту, кожная коштам прыблізна пяць тысяч юаняў. Калі проста механічна памножыць адно на другое, атрымаем адзін мільён дваццаць тысяч новых юаняў.

Але пра друкаванкі кажуць...

Ну, то бок тыя дурні, якія ў прынцыпе нешта кажуць пра друкаванкі, дык вось – яны кажуць, што іх кошт на чорным рынку вылічваецца па прынцыпе прагрэсіі. Адна старонка – пяць тысяч. Дзве – дзесяць. Бо эфект ад друкаванкі робіцца кумулятыўным, неяк так накладваецца адно на другое, што... Але чакайце! Тры – дваццаць тысяч. Чатыры – сорак тысяч. Лічым далей: пяць – восемдзсят тысяч. За восемдзсят тон можна набыць неблагую аднапакаеўку ў Славянскім. А за шэсць старонак, гэта значыць вось зараз я адлічу: адзін, два, тры аркушы... Дык вось, за гэтыя шэсць старонак можна прыдбаць кватэру-студыю ў Грынвіч-віліджы, з кансёржам, аховай і, магчыма, асобным ліфтам.

Я прысеў да клавіятуры і паспрабаваў падлічыць хоць прыблізны кошт гэтай кніжачкі, але ўжо на дваццатай старонцы лічба вылезла па-за межы доўгага акенца калькулятара. Побач са мной ляжала рэч, цану якой вызначыць проста арыфметычна не ўдавалася. Я быў абсалютна перакананы ў тым, што я – адзіны ўладальнік друкаванкі на ўсіх нашых Паўночна-Заходніх тэрыторыях Кітая, з іх ста мільёнамі жыхароў. Можа, я сплю? Я паглядзеў на сваю далонь. Кітайцы кажуць, што калі не ўпэўнены, ці ты не спіш, – паглядзі на

адкрытую далонь, бо ў сне звычайны чалавек такога з простага жадання не зробіць, калі ён, вядома, не шаман. Ці так толькі кажуць, што кітайцы такое кажуць? Я бачу далонь. Ці значыць гэта, што я не сплю? Ніколі ў жыцці дагэтуль у мяне не было сітуацыі, у якой трэба было спраўджаць рэальнасць і высвятляць, ці яна не сон.

Я задумаўся. Дык калі гэта не сон – адкуль узялася кніжка? У Варшаве гэтым разам я сапраўды шмат звінеў пра тое, што мяне ніколі не трасуць. Магчыма, я гэтаксама звінеў і мінулы раз. І пазамінулы. І да мяне прыгледзеліся сур'ёзныя пацаны з ліку тых, што жывуць у тамтэйшым Чайна-таўне. З ліку тых, якіх ніколі не бачна і на чыёй скуры драконы, не падобныя да Змеяў Гарынычаў, наколатыя добрымі майстрамі. Я пачухаў патыліцу. Цела памятала адно паўпразрыстае адчуванне... Адчуванне таго, што ноша на спіне раптам зрабілася крыху цяжэйшай... Але дзе ж гэта было? І – ці гэтым разам?

І тут раптам да мяне дайшло. Дайшло тое, што дагэтуль трымалася недзе ў прыцемках свядомасці. Рэч, пра якую я мусіў падумаць перадусім, яшчэ да спробаў вылічыць кошт гэтай кніжачкі. Думка, ад якой я кінуў усе марныя спробы адказаць на пытанне, скуль узялася друкаванка ў маім заплечніку. Яна фармулявалася проста і страшна: Дзяржаркакантроль. І зноў прыгадалася маўклівая постаць у айчынным гарнітуры, такая каструбавата-нехлямяжая, што адразу неяк ікалася пра спецслужбы. Але не, не, калі б хацелі ўзяць, ужо б узялі. Не пра тое трэба думаць. Не пераймацца і не параноіцца наконт сумнеўна, але пагрозліва апранутых постацяў. Бо Віцева параноя – вельмі заразная хвароба...

Не, тут трэба тэрмінова вырашыць – куды яе схваць. Бо Дзяржаркакантроль можа не заўважыць дробнай партыі ў сто паперчын. Але ж ён таму і ёсць магутным Дзяржаркакантролем, што з дапамогай выведкі ды сваіх агентаў у трыядах мусіць адсочваць перамяшчэнні партый, кошты якіх перавышаюць бюджэт Мінска, калі не ўсіх нашых абласцей разам узятых! Гэта значыць, што цяпер яны адпрацоўваюць усіх, хто неяк падазраваўся ў трафікёрстве,

а праз некалькі гадзін складуць спісы ўсіх, хто пераходзіў мяжу за апошнія суткі, і пачнуць планамерна па гэтых спісах ісці. А можа, нават ужо ідуць. А за друкаванку... Гэта не тое што смяротнае пакаранне – яны маімі вантробамі літару «у нескладовае» выкладуць, прычым прасочаць, каб я быў яшчэ жывы на той момант. Кніжку трэба было тэрмінова схаваць. Але куды ты яе схаваеш, калі нават проста на вуліцы з ёй паказацца страшна – можна трапіць пад нейкі выпадковы патруль, і на гэтым усё скончыцца.

А можа, яе спаліць? Вось зараз? Я падумаў пра кватэру-студыю ў Грынвіч-віліджы. Не, паліць друкаванку мы пакуль не будзем. Паліць паперу наогул – справа хуткая. Спяшацца няма куды. У распачы я набраў нумар Іркі. А каму яшчэ я мог патэлефанаваць?

Доўгі час у слухаўцы чуліся гудкі, што суправаджаліся барытонам кітайскага Элвіса Прэслі, – яна любіла песню «Лав мі, Тэндар»*, але кпіла са слова «лав». Відавочна, Ірка злавалася на мяне і вырашала, ці варта адказваць. Урэшце я пачуў яе ўцвелены голас.

– Я ж ка-за-ла, што я на су-стрэ-чы! – вымавіла яна па складах.

– Прывітанне, Ірчка! – я вырашыў кампенсаваць брак ветлівасці ў нашай камунікацыі. – Прабач! Прабач (тут у старажытных фільмах, якія дэманструюць па Net-візары, звычайна дадавалі зварот «любая» – і гэта дапамагала камунікацыі, але ў сучасным свеце такое не спрацоўвае). У мяне здарылася бяда! Проста рэальны трындзец! – я зрабіў паўзу, каб яна зразумела, што я не жартую. – Мне вельмі патрэбная дапамога! Мне болей няма да каго звярнуцца. Ірка, калі ласка, давай сустрэнемся!

– Я на сустрэчы, – паўтарыла яна ледзяным голасам.

– Ты ўжо на сустрэчы, Ірка? Ці толькі едзеш туды? Ці яшчэ дапіваеш каву? – удакладніў я.

* Маецца на ўвазе песня «Love me tender», упершыню выкананая Элвісам у 1956 годзе.

– Ну так, – яна растала. – Толькі еду. Каву піла, каб супакоіцца ад гэтых тваіх псіхованых выбрыкаў.

– Дык ці можна сустрэцца? Мне літаральна пяць хвілін трэба!

– Сукенку мне сапсаваў, – дадала яна плаксівым тонам, і я зразумеў, што яна ўжо не злуецца, толькі капрызіць.

– Ірка, ну калі ласка! Усё роўна гэты твой вызваліцца толькі праз гадзіну! – мая Ірка любіла расказваць пра старога казла, пра ягоную шчодрасць і добры густ, таму я добра ведаў усе акалічнасці іх дачыненняў. Ведаў значна лепей, чым мне б таго хацелася.

– Ну добра. Пад'язджай праз дзесяць хвілін у «Айсберг». Я тут непадалёк.

Як я і падазраваў, яна піла каву ў «Васільках». Я ўявіў, як зараз з небяспечнай ношай пасунуся ў метро, як натыкнуся на сканер, што кантралюе людскую плынь ля турнікетаў, і ніякія блакітныя вочкі мяне не ўратуюць. Бо тут зараве сірэна трывогі па горадзе, усе цягнікі блакуюць на агульны шмон. А на аўтобусе ці таксоўцы я за дзесяць хвілінаў праз заторы не паспею. Ды й не падабалася мне ідэя выходзіць з дому з «друкаванкай». Мая звычайная ўпэўненасць ва ўласнай недатыкальнасці распляскалася афсетным друкам.

– Ірка, Ірчка, я ведаю, як гэта гучыць! Але затык у мяне тут, у кватэры. Калі ласачка, вазьмі таксавачку і пад'едзь да мяне! Я буду вінны табе да канца жыцця!

– Слухай, табе трэба – ты і едзь! – зноў пачала злавацца яна.

– Разумееш, не магу з хаты выйсці! Я заплачу за тваю таксоўку, ты толькі прыедзь!

– Буду стаяць па корках, – непрыязна азвалася яна.

– Ну калі ласка!

– Глядзі, калі зноў нейкую дурасць задумаў – болей ніколі мяне не ўбачыш! Зразумеў?

– Дзякуй! Я ведаў, што ты дапаможаш!

Пакуль я чакаў яе, раздумваў: можа, загарнуць друкаванку ў паперу ці фольгу і не казаць ёй, што там унутры? Ірка, вядома, на метро ніколі не ездзіць і са сваім гламур-

ным ладам жыцця пад сканер трапіць наўрад ці. Але ж, калі яна возьме такі пакунак, яна мне даверыцца. А я, выходзіць, скарыстаюся гэтым сляпым даверам у нядобрых мэтах. Не, лепей выкласці ўсё як ёсць, без сакрэтаў.

А вось і Ірка! Зразумела, што калі яна ўвайшла, то настроеная была, скажам так, не вельмі рахмана.

– Грошы на таксоўку! – запатрабавала яна адразу, упёршы рукі ў бокі. Не тое, каб ёй патрэбныя былі мае грошы, проста дэманстравала характар.

Я паслухмяна паднёс ёй дзесяць юаняў і яшчэ трошкі пакланіўся, бы служка ў японскім рэстаране.

– Ну, што ў цябе? – запыталася яна адрывіста. – Як ты разумееш, я ўжо спяшаюся.

– Ірка. Калі ласка. Вазьмі на часовае захаванне адну рэч, – папрасіў я, глядзячы ёй у вочы. – Хутчэй за ўсё, яе ўжо шукаюць. Неўзабаве, магчыма, будуць шукаць і ў мяне.

Тут яна недаверліва пасміхнулася: маўляў, што там за каштоўная і небяспечная рэч можа быць у такога несамавітага біболы, як я? І з такой усмешкай яна прайшла за мной у пакой, дзе на стале, урачыста, нібы ў музеі, ляжала чорная друкаванка з надпісам «Шэкспір. Санеты».

– Што гэта? – спытала яна нечакана надломленым голасам.

– Кніжка, – растлумачыў я. – Бачыш, Шэкспір нейкі. Я пра такога не чуў, мабыць, рускі пісьменнік. Бо прозвішча да кітайскага не падобнае. Старажытны рускі, бо цяпер такіх імёнаў няма – «Уільям».

– Што гэта? – паўтарыла яна гучней. Галоўнае, каб не пачала крычаць: на крык суседзі могуць выклікаць міліцыю, а чым тое скончыцца, прагназаваць цяжка.

– Ну, можа, рускі пісьменнік габрэйскага паходжання, – працягваў бубніць я. У мяне ад страху перад Іркай пачаўся нейкі ступар, мне здавалася важным здагадацца, хто такі гэты «Шэкспір». – У габрэяў заўсёды імёны дзіўныя. Я вось, напрыклад, у школе вучыўся з габрэем, дык у яго, у хлопца, імя было – Ізя. А Уільям у параўнанні з Ізем – не так ужо дзіўна гучыць.

Ірка схапiлася за галаву.

– Я ў цябе, дубак ты глісцяны, пытаюся, што, тваю маць, гэта вось, гэтая рэч – я яе нават кранаць не хачу – значыць? – гэтую тыраду Ірка выдала цішэй, мабыць, сама зразумела небяспеку крыку.

– Ну, гэта друкаванка. На мове, – агучыў я відавочнае.

– Ты што, наркотыкамі ўвесь гэты час гандляваў, так? Ты, сука, – барыга, так? Я з табой спала, а ты – барыга?

– Ну так, у мяне такі бізнес, невялічкі даволі, – я паціс-нуў плячыма. – Трэба ж нечым грошы зарабляць.

Ірка бязгучна засмялася.

– А чаму ты, гадзіна, мне не сказаў? А? Я ж з табой увесь гэты час, як спала, жыццём рызыкавала!

– Ну, ты не спыталася.

Але ж так яно і было!

– А калі б нас накрылі, наркамана ты кончаная!

Тут я хацеў запырэчыць, што я сам не ўжываю, што гандаль, трафікёрства і ўжыванне – рэчы, каб на іх ліха, несумяшчальныя, але гэтую сваю рэпліку я ўставіць не паспеў.

– А я, дурніца, думала, ты ў школе дзяцей вучыш. Ці студэнт які, – яна пацвердзіла мае ўяўленні пра маё аблічча і пра ўражанне, якое яно пакідае. – Ну так, не пыталася пра заняткі твае, а што пра іх пытацца, і так усё відаць: ездзіш на метро, афіцыянтам на чай пакідаеш менш за юань. Носіш «New Yorker» ды «Bershka». Дык што з табой пра твае справы размаўляць? Няма пра што размаўляць, разумееш? А ты вось, значыць, як...

– Ірка, так. Вінаваты, – я паспрабаваў узяць яе за руку, але тут яна зноў пачала галасіць, не кантралюючы сябе.

– Не смей мяне кранаць! Вось гэтымі рукамі, якімі ты наркотыкі кранаеш! Не смей! – яна дрыжала ад лютасці.

– Ірачка, прабач, калі ласка. Прабач, што не папярэдзіў. Ну вось так здарылася. Бывае ў жыцці. Але мне цяпер вельмі патрэбная дапамога. Ты – па-за падазрэннямі, жывеш у прэстыжным квартале, без сканераў, туды Дзяржаркакантроль ніколі не заходзіць. Дык ці можаш мне, калі ласка, дапа-

магчы – узяць кніжачку? На нейкі час, пакуль я не знайду пакупніка?

– Ты што? – яна зрабіла крок да мяне. Мне падалося, што яна зараз мяне ўдарыць. – Ты што, ашалеў? Я буду сваё жыццё ставіць пад пагрозу, каб ты сабе на метро мог зарабіць?

– Ірка, ну калі ласка! Тут размова ўжо не пра заробак. Тут размова пра жыццё.

– Чаму ты наогул вырашыў, што я табе буду дапамагаць наркотыкі хаваць? А? Я што, як тупіца выглядаю? А? – яна трэсла рукамі перад маім тварам, і вочы ў яе былі дурныя.

– Таму, Ірка, што мы – блізкія людзі. У мяне няма нікога бліжэйшага за цябе. Хіба тое, што паміж намі дзве гадзіны назад здарылася, не дае мне права думаць, што...

Тут яна зрабіла вось што. Яна, мабыць, хацела мяне ўдарыць. Нават замахнулася. І яе далонь ужо паляцела да маёй шчакі, але перад мэтай спынілася. Падобна, Ірка сама сабе сказала: я – паспяхова дзяўчына ў «Prada», майму статусу не пасуе рукапрыкладства. Яна схапіла ў кулак жмут маіх валасоў і скубанула іх, як быццам хацела адарваць. Мне зрабілася балюча, але я стрываў, толькі вінавата ўсміхаўся.

– У, смяецца яшчэ! – рыкнула яна і ўсчала хадзіць па пакоі. У люстра яна не глядзелася, а значыць, яна сябе не зусім кантралявала. Урэшце Ірка спынілася, села і сказала спакойным, роўным голасам, амаль прадыктавала: – Ты мяне, дружа, моцна падставіў, бо, як ты ведаеш, я зараз павінна пайсці і далажыць, што даведалася пра факты захоўвання буйной партыі наркотыкаў. Калі я гэтага не зраблю, мне за саўдзельніцтва тэрэтычна пагражае да пяці гадоў. Ты мяне падставіў і тым, што сустракаўся са мной у кватэры, дзе, як разумею, у лядоўні, туалетным бачку і вентыляцыі распіхана процьма дзяснякоў кайфу. Цяпер да мяне дайшло, нашто ты ўвесь гэты час у Варшаву ездзіў... Але я не пра тое... Дык вось, ты мяне падставіў. Ты мяне, мудзіла, пад турму падвёў. Але мы зараз з табой заключым міравое пагадненне. Ты мяне слухаеш?

Я кіўнуў. Я слухаў яе вельмі ўважліва. Скура пад вала-самі, за якія яна мяне дзеранула, свярбела.

– Дык вось, пагадненне. Я зараз ад цябе пайду, зачыню дзверы. І забудуся, што ты ёсць на свеце. Ты пры гэтым да канца свайго сабачага жыцця не будзеш мне пра сябе нагадваць. Мяне болей няма, усё! Гэтай нашай размовы таксама ніколі не было, я пра твае цёмныя справы не ведала, дрэні вось гэтай, – яна кіўнула на Шэкспіра, – ніколі ў вочы не бачыла. Пытанні?

– Дык... гэта... усё? – удакладніў я. – Канец стасункаў?

– Тяк! Гетя ўсёе! – перадражніла яна мяне. – Кянец! Стясюнкяў!

Яе твар рабіўся не такім прыгожым, калі яна гэтак крыўлялася.

– Можа, – я зрабіў паўзу і ўздыхнуў, бо мне трохі не ставала паветра. – Можа, дамо (яшчэ ўдых)... нашым стасункам... ячшэ адзін шанец?

Ірка зласліва засмяялася:

– Які шанец? Якім стасункам, моўнаркот ты грэбаны! Ідзі гусей трахай! Мне больш не звані! Вось рэальна, абяцаю: адзін званок мне – і я іду ў Наркакантроль, пішу на цябе заяву! Зразумеў, дрышч?

– А што мне рабіць? – спытаў я ў распачы. Прычым пытанне было ў першую чаргу пра нашыя дачыненні і толькі ў другую – пра Шэкспіра.

– Кніжку гэтую спалі! Стафам больш не гандлюй! Наркотыкі не ўжывай! Калі ўжо сеў на мову – ідзі ў рэабілітацыйны цэнтр МУС, там табе дапамогуць! Усё! Бывай, любы! Бывай, ссука, каханы! Дзякуй табе вялікі! Цяпер век цябе не забуду!

Ірка ляснула дзвярыма. Я заўважыў, што яна выкарыстала словы «любы» і «каханы» як лаянку.

ДЖАНКІ

Раней, у сіваю мінуўшчыну, людзі «тырчалі» з дапамогай прэпаратаў ці рэчываў. Бухло, тытунь, грыбочкі-псілацыбы, ганджубас-мурава, апіяты, морфій, герыч. Яны «хадзілі па вене» і «нюхалі». Яны палілі люльку і глыталі таблетачкі. Усё гэта ўзаемадзейнічала з мозгам, сасудамі, нервовай сістэмай, сэрцам, прыгнятала, узбуджала, правакавала нейкія там гармоны.

Галоўнае: наркатыкі можна было памацаць. Марачкі-ЛСД, эфедрынчык, спіды. Цудадзейныя дарожкі і шышачкі, празрыстыя пакецікі з канабіноідамі, сінтэтычны спайс у папяровых канверціках з паэтычнымі назвамі. Нават клей «Мамент» быў для іх брамай у «Дзіўны новы свет», які таму самаму Олдасу Хакслі (а таксама ордам джанкі, якія спарадзіла пісаніна Хакслі) быў добра знаёмы. Чалавек прагна аглядаў наваколле ў пошуку торча. У маках ён бачыў опій, у чырвоных мухаморах – псілацыбін, у каноплях – канабіноіды, у *Erythroxylon* соса – коку. Ён жор, калоўся, удыхаў і губіў сваё цела, свой мозг, сваю нервовую сістэму. Тыя цёмныя часы мінулі.

Не, людзі працягваюць даўбіцца ўсім гэтым змрочным шкодным антыкварыятам! Яны з асалодай жлукцяць нават смярдзючую бражку, назва якой – піва!

Але артыкул 264 Крымінальнага кодэкса Паўночна-Заходніх тэрыторый адкрыў новую старонку ў дачыненнях чалавека з кайфам. Спачатку быў дэкрэт «Аб нематэрыяльных відах наркатыкаў і прэкурсораў», які ўпершыню ўвёў у юрыспрудэнцыю паняцце «несубстанцыйных псіхатропаў».

Вы ж заўважце, яны дагэтуль блытаюцца, як вызначыць мову. Гэты наркотык ёсць не што іншае, як тэкст. А тэкст – гэта не «рэчыва», не «прэпарат», не «выцяжка з млечнага соку макавай каробачкі»! Адна сацыяльная рэклама на вуліцы нагадвае нам пра смяротнае пакаранне для трафікёраў «аб'ектаў, пералічаных у артыкуле 264», другая называе мову «псіхатронным кодам» (добры код! – да дзесяці гадоў за захоўванне!), трэцяя спрабуе вызначыць мову цьмяным

паняццем «з'ява» («з'ява, прадугледжаная артыкулам 264»)! Але ўсё гэта – тэрміналагічная блытаніна! Тэкст можа быць напісаны на сцяне, на рачным пяску, на небе, фарсажным следам ад самалёта. Ці ёсць ён пры гэтым аб'ектам?

Не!

Бо аб'ектам ёсць сцяна, пясок, плынь гарачага паветра з рэактыўнага рухавіка самалёта. Ці ўставіць моўны тэкст, напісаны такім чынам? Уставіць і будзе трымаць! Яны дагэтуль не ведаюць, як назваць тую з'яву, з якой спрабуюць змагацца!

Як заўсёды, барацьба тут вялася ў некалькі этапаў. Спачатку яны заканадаўча зраўнавалі адказнасць за захоўванне марыхуаны і мовы (некалі за грам марыхуаны можна было зайсці на 6 гадоў, ці вы ў гэта сёння паверыце?). Потым адказнасць за марыхуану, спайс і іншую лёгкую дурноту адмянілі наогул. А адказнасць за мову павялічылі да дзесяці гадоў. Потым увялі смяротнае пакаранне для барыг.

Што рабілася ў гэтыя часы ў краіне? Мне вельмі цікава было б на гэта паглядзець! Бо ніякіх дакументальных сведчанняў, як вы разумееце, не засталася. Магу дапусціць, што спачатку ўсе, у каго былі друкаваныя кнігі на мове, заціхарыліся. Потым, калі зрабілася зразумела, што дзяржава не жартуе, – масава панеслі здаваць. Кажуць, была кампанія, кшталту: здаў самастойна – пазбавіўся ад адказнасці. Але кампанія цягнулася некалькі месяцаў. Што было пасля гэтага? Цалкам зразумелая з'ява! Усе тыя, хто не здаў, акуратенька знішчылі ўсё, што мелі на руках. Спалілі і развевалі попел. Раздзерлі і скармілі мышам.

Упэўнены: раз на паўгода Дзяржжаркакантроль ладзіў паказальную справу – гэта цалкам у ягонай стылістыцы! Каго-небудзь публічна каралі смерцю, паралельна нагнаваючы па Net-візары гістэрыю пра «кінутых наркаманами дзяцей» (як быццам добрыя грамадзяне дзяцей цяпер не кідаюць!), абрабаваных, забітых і скалечаных «у пошуку грошай на дозу» мінакоў.

І вось праз даволі кароткі час адбыўся цуд: у краіне, дзе некалі кніг былі мільёны, не засталася ніводнай «дру-

каванкі». Усё было знішчана, прычым не дзяржавай – тут яе магчымасцяў пошуку і кантролю проста не хапіла б! А простымі людзьмі. Іх страхам трапіць у турму ў межах «паказальнай справы». Іх паранояй. Іх асцярогамі. Калі вы думаеце, што адбылося нешта неверагоднае, пачытайце ў Net-візары пра тое, як хутка і дашчэнтну знішчылі каноплі ў краі, дзе некалі тыя каноплі вырошчваліся ў прамысловых маштабах.

Кнігі на мове ў вялікіх колькасцях засталіся за мяжой, але за першыя пяць гадоў іх выкупілі за бясцэнак і спажылі. А спажыўшы – знішчылі, бо пры паўторным чытанні мова ўжо не ўстаўляе. А зберагаць рэч, за якую можна атрымаць смяротны прысуд, ні ў кога жадання няма. Потым кошты пачалі падвышацца. Спачатку тысячу каштавала друкаваная кніжка. Потым – сто старонак такой кніжкі. Потым – адна старонка. Гэтым зацікавіліся трыяды – яны заўсёды там, дзе круцяцца буйныя грошы. На Паўночна-Заходніх тэрыторыях гандаль мовай стаўся больш выгадным бізнесам, чым гандаль цяжкімі субстанцыйнымі наркотыкамі.

Цяпер не раздзеленых на старонкі і не прададзеных па паперцы «друкаванак» ці не засталася наогул, ці засталіся лічаныя асобнікі. Нават у буйных бібліятэках свету, кшталту Бібліятэкі Кангрэсу ЗША, усё, што ўтрымлівалася на мове, разрабавана ці выкрадзена па-ціхаму (у першыя гады пасля Забароны замежныя ўлады яшчэ не разумелі, што экзэмпляры на мове трэба трымаць пад узмоцненай аховай). А трыяды наладзілі перапіс моўных фрагментаў з тых кніг, якія яшчэ не знішчаныя. Перапісчыкі працуюць за мяжой – у Варшаве і Вільні, з іх працы корміцца цэлая армія барыг і кантрабандыстаў. А з гэтай арміі корміцца вялікі і магутны Дзяржнаркакантроль. Бо калі б усіх джанкі заўтра пасадзілі, а ўсіх дылераў пакаралі смерцю, дык навошта краіне быў бы патрэбны Дзяржнаркакантроль? Таму яны і трымаюць індустрыю ў паўпрыдушаным стане, не знішчаючы дашчэнтну.

Кажуць, мова – не адзіны несубстанцыйны наркотык, які існуе ў свеце. Але гэта адзіны нематэрыяльны наркотык, які ўздзейнічае на тутэйшых людзей.

ЧАСТКА ДРУГАЯ

ДЖАНКІ

Наступным разам я пакаштаваў мовы толькі праз год. Бо, *voyez-vous**, наркотык, за які з ходу можна атрымаць дзесяць гадоў турмы, – не тая рэч, якую будзеш шукаць у адзеле экзатычных страў гіпермаркета «Карона».

Гэта адбылося на музычным фестывалі на Баравой. Баравая – былы палявы аэрадром, які цяпер па коле забудаваны сямідзесяціпавярховымі хмарачосамі сацыяльнага жылга.

Стаяла на дзіва спякотнае лета пасля вельмі халоднай зімы, і ўвесь горад нібы з'ехаў з глузду – тутэйшыя людзі, як вар'яты ці хранічныя тарчы, хадзілі па вуліцах ночы на вылёт, танчылі, ладзілі ў парках кінапрагляды і масавыя гульні ў ХВОХ5760, карацей, спрабавалі атрымаць сваю дольку цяпла перад тым, як хуткаплыннае рускае лета міне і запануе наша лютая, як прысуд наркаману, зіма. Здавалася, калі спёка пратрымаецца яшчэ пару месяцаў, тут адбудзецца культурная рэвалюцыя і масы ці то змятуць урад, ці то даведаюцца, хто такі Марсэль Дзюшан і перастануць запраўляць швэдар у джынсы. Што ў эстэтычным плане – амаль адно і тое самае.

Электронная музыка заўсёды ішла поруч з наркотыкамі. Але на Баравой тым чэрвенем было добра і без псіхатропаў. Ёсць нешта дахазрывальнае ў тым, што дваццаць тысяч чалавек рухаюцца ў адным рытме, нібы абуджаючы старажытных багоў. Усе магічныя рытуалы абарыгенаў завязаныя на танец. Музыка, цемра, скокі – наркотыкі як такія.

Але я ўсё ніяк не мог разысціся – вы ведаеце гэтае адчуванне, калі ты літаральна за адзін крок ад моманту, каб

* Як вы разумееце (фр.).

падхапіць хвалю рытму і пачаць кілбасіцца, не зважаючы на тое, наколькі тэхнічна ці прыгожа ў цябе выходзіць. Але нешта перашкаджала, і я на начным халадку нават не здымаў смарагдавай байкі, у якой прыйшоў. Граў кітайскі місго trip trap, і, можа, рэч была ў гэтым – паспрабуй разыдзіся, калі з калонак выцэдджаецца па адным гуку за секунду пад аскетычныя барабаны і сінтэтычныя басы.

Але людзі навокал шпарылі так, нібыта FJ адпякаў dug-out-funk. Час ад часу я адыходзіў ад dance floor, каб астыць. У паветры клубіўся чырвоны туман – ён нават меў прысмак. Гэта была зямля, узбітая ў пену, у пыл, нагамі тых, хто танчыў. Я аблізваў губы і адчуваў на іх водар карыцы. А побач віліся і вар'яцелі ў скоках разгарачаныя целы дзяўчат. Ад іх нёсся п'янілы пах палявых красак, нібы ў кожнай з іх унутры было расквітнелае поле. Ссушаныя, паўраскрытыя вусны, зрэнкі на ўсё вока, пашыраныя ці то дазволенымі прэпаратамі, ці то сэксам, што лунаў у паветры. Я вяртаўся да танца, але даць волю целу ўсё не выходзіла.

І вось падчас аднаго са шпацыраў да мяне падышоў неспакойны вяртлявы чалавек, нечым падобны да казуркі. Ён з'явіўся побач на хвіліну, нічога не пытаўся, проста з маланкавай хуткасцю паказаў «знак мовы», які кожны ведае са школы, дзе нас вучылі, што, пабачыўшы такі знак, трэба адразу тэлефанаваць у міліцыю. Знак утвараецца так: сімвал «Victory» на правай руцэ (кулак з выцягнутымі ўказальным і сярэднім пальцамі), над ім, прыкрываючы «птушачку», – вялікі палец з левай рукі. Так што ўсё разам утварае «у нескладовае». Я спужаўся, але кіўнуў. Бо ў мяне былі вельмі добрыя ўспаміны на першую пробу мовы, if you know what I mean*. Ён паказаў, зноў жэстамі: 500 юаняў – проста выпрастаўшы пяцярню. Гэта была абіралаяўка, але я тады не ведаў, што гэта абіралаяўка, і хуценька дазволіў сябе абабраць. Ён уклаў мне нешта ў кішэню байкі і праз імгненне знік.

Я ж, да макаўкі запоўнены адрэналінам, вярнуўся да сцэны, і там нарэшце злавіў хвалю танцавальнага кайфу.

* Калі вы разумееце, што я маю на ўвазе (анг.).

Падышоў да самых калонак, туды, дзе басы быццам варушылі сваімі далікатнымі пальцамі вантробы ў жываце, і там даў дуству нагам. Памятаю, даволі працяглы час я проста скакаў на месцы, з усяе сілы, адчуваючы чыстае, дэстылізаванае захваленне. Байку, наскрозь прамочаную потам, давялося зняць: я застаўся ў чырвонай цішотцы. Па лбе сцякала салёная вільгаць, я ўвесь набракнуў сокамі ўласнага цела, валасы прысталі да галавы, а джынсы ўліплі ў ногі. І вось я адпоўз, каб падыхаць, і стаяў, гледзячы на чароўнае зорнае неба, якое яшчэ можна пабачыць тут, на Баравой, глыбока ўначы, калі ў вокнах хмарачосаў гасне святло. І тут я пачуў, што ўбраны ў slim-fit клубны пінжачок дзяцюк з падфарбаванымі вачыма засяроджана крычыць у паветра, прыціскаючы правай далонню дынамік да вуха і намагаючыся перакрыць гучную музыку:

– Паўтараю арыенціроўку! Рост метр семдзесят – метр семдзесят пяць, валасы даўжэйшыя за сярэдня, апрануты ў шырокія джынсы і байку з капюшонам зялёнага ці цёмна-сіняга колеру.

У мяне ўсё спіснулася ўнутры, але я працягваў разглядаць зоры, нібы да мяне гэта не мела ніякага дачынення. Раптам імклівы рух справа прыцягнуў маю ўвагу, я міжволі павярнуў галаву і пабачыў, як два хлопцы ў пухнатых масках белых зайцоў на галовах цягнулі некуды ўбок падлетка ў цёмнай байцы. Так, можна сказаць, што падлетак нечым няўлоўна нагадваў мяне.

– Сёмы, сёмы, працягваем працаваць! Ты давай іх пакуй, а там мы нават у жопе тыя скруткі знойдем! Пашырай кола падазраваных! Што? Месца скончылася? Месца ў цябе скончылася, дык другую каробачку падганяй! У цябе – сітуацыя Дэльта Чаромха Восем! Ты разумеш? Мне цябе, бля, вучыць трэба ці што?

Ён яшчэ нейкі час паслухаў навушнік і загаварыў іншым голасам:

– Паўтараю ўсім падраздзяленням, задзейнічаным у аперацыі «Баравая». У нас – Дэльта Чаромха Восем! Было прададзена восем скруткаў дзвесце шэсцьдзесят ча-

тыры, знойдзена толькі сем. Восьмы знік, агульны пошук. Арыенціроўка. Рост метр семдзсят – метр семдзсят пяць, валасы даўжэйшыя за сярэднія, адзеты ў шырокія джынсы і байку з капюшонам зялёнага ці цёмна-сіняга колеру.

Я болей не мог гэта слухаць. Мне вельмі хацелася не проста пайсці – пабегчы прэч, але я трымаўся. «Байка з капелюшом зялёнага ці цёмна-сіняга колеру» была накручаная ў мяне на поясе, як патранташ. Цікава, калі яны зразумеюць, што падчас танца людзям уласціва распранацца? Калі яны зменяць крытэрыі пошуку? Стараючыся капіяваць звычайную бесклапотную хаду безгалолага наведніка музычнага фестывалю, я пайшоў проста на агента. Ён нешта пільна слухаў у сваім навушніку, але, пабачыўшы мяне, на секунду – літаральна на секунду – насцярожыўся: ягонныя вочы прыжмурыліся. Яшчэ трошкі, і ён бы мяне затрымаў.

Мабыць, яны, як тыя звяры, фізічна адчуваюць чалавечы страх. А страху ў мяне на твары, на спіне і пад каленямі было па-над усякую меру. І тут ён раптам абьякава павярнуўся да мяне спінай. Я разумею ягоную логіку: да яго дайшло, што я ў курсе, што ён – агент Дзяржаркакантролю. Мой страх вытлумачальны, а таму на смарагдавую байку, накручаную на пояс, можна не звяртаць увагі.

Я прайшоў паўз каруселі, паўз будачку «Genes for Fun», дзе кожны мог набыць сабе 15 хвілінаў у скуры Эйнштэйна ці Прэслі, паўз актыватар добрых успамінаў, паўз памяншальную машыну – карацей, паўз увесь гэты шарлатанскі хлам, якім забітая пляцоўка любога музычнага фестывалю. Часам узнікае адчуванне, быццам адзінае, што вырабляе сучасная навука – гэта вось такое камерцыйна прывабнае, але зусім не прыдатнае ні да чаго сур’ёзнага барахло: сотавыя тэлефоны, 3D, 5D, 7D-арамавізары, яшчэ трохі хутчэйшыя машыны, на якіх усё роўна можна прыехаць толькі з панылага офіса ў панылы дом. Прычым па корках. Так. І рак яны, дарэчы, лячыць так і не навучыліся.

Тут з цемры заззяла брама аднаго з бакавых уваходаў: літары, двое журботных мянтоў, ахоўнік, які, пабачыўшы мяне, ажывіўся:

– Ужо сыходзіце, малады чалавек? Давайце я вам па-стаўлю маркер на рагавіцу вока! Каб вы вярнуцца змаглі!

– Дзякуй, не трэба! – я ўсміхнуўся і махнуў рукой – сыходжу я, сам сабе на зрэнкі маркеры стаў, ідыёт.

Я паспеў адысці літаральна некалькі метраў, калі пабачыў наперадзе, у нізкім чэзлым ельніку, што аддзяляў аэрадром ад гмахаў, тузін цьмяных постацяў. Першай думкай было: знайшлі і тут. Але постаці былі нейкія *не такія* – хударлявыя, гарбаватыя. Мабыць, калі б я ішоў праз асноўную браму, гэтага не адбылося б, хоць, зрэшты, хто яго ведае, Мінск – горад жорсткі. Карацей, я зразумеў, што мае быць весела, бо бегчы ўжо было позна.

Яны абступілі мяне колам – як тыя агідныя шэрыя шматпавярховікі, у якіх яны жывуць, абступілі пляцоўку Баравой. Яны ўсё не наважваліся падысці, бо бандэрлогам наогул уласцівая баязлівасць. Вока, прызвычаіўшыся да цемры, разабрала іх прыхаваную красу: в’етнамскія правільныя спартовыя штаны, кепкі-семкі, латунныя пярсцёнкі на пальцах – усё тое, што ліхаманкава спрабавала пераймаць наклубэшаная мадняявая моладзь, што танчыла літаральна за сто метраў адсюль. Але ў гэтых усё выглядала трушна, а таму страшна.

Нарэшце з групы вылучыўся адзін, трохі менш гарбаваты і хударлявы, і, сплюнуўшы на зямлю, нешта спытаў у мяне. Астатнія пераступалі з нагі на нагу і чакалі. Я не пачуў, што ён спытаў, бо было вельмі гучна. Баравая заўсёды вызначалася тым, што пасля фестывальчыку рэзка ўзрастала наведванне лор-кабінетаў.

Тады ён стаў зусім побач, паклаў мне руку на плячо і закрычаў, проста ў вуха, бо інакш, мабыць, ён сам бы сябе не пачуў:

– Нашто вашы Белага пакацілі?

– Што? – з гэтай фразы я зразумеў толькі слова «нашто».

Ну і пыталнік у канцы.

– Белага! Вашы! Белага! Пакацілі! Нашто? – паўтарыў ён.

Я дагэтуль маю падазрэнне, што, можа, гэтае пытанне сапраўды *прадугледжвала слушны адказ*. Што, крыкнуўшы яму

«таму што Белы з цыганоў не адкаціў!», ці «таму што братва яму маляву кінула!», ці «таму што дваццаць восем!», можна было пазбегнуць валтузні. Але я толькі яшчэ раз спытаўся:

– Што?

І тут ён мяне ўдарыў – кулаком у зубы. Я пахіснуўся, але не паваліўся, і атрымаў яшчэ, пад дых і па галаве. І вось, ужо глытаючы пыл, шчодро паліты юшкай з носа, я пачуў, як яны набягаюць з усіх бакоў. Як нехта б’е мяне з размаху па спіне, так, што ажно нага спружыніць. Як нечья хуткія далоні вымаюць з кішэні тэлефон і партманэ. А паверхня маіх вуснаў пакрываецца нейкімі пухірамі, расце і нямеє, нямеє, вока заплывае, карацей, я, як у тым «Genes for Fun», я імкліва пачынаю рабіцца іншым чалавекам, больш непаваротлівым за мяне. Чалавекам з празмернымі скуламі, велізарнымі губамі, вузенькімі кітайскімі вочкамі і салёным прысмакам у роце.

Вось тут, недзе на мяжы адключкі, я з задавальненнем адчуў нянавісьць, якая ўздымалася знутры. Набраўшы пылу ў далонь, я сыпануў у вочы таму, хто быў бліжэй за ўсіх. З адцягам і асаладай садануў яму па яйцах нагой, так што ён ажно завішчаў, як той парсюк, – чуваць было нават праз басы, якія грукалі з-за фестывальнага плота. З усяе сілы, што яшчэ заставалася ў целе, брыкануў некуды ў цемру, і нага трапіла ў нешта мяккае, што рохкнула ад болю. Унутры пульсавала і гнала мяне шаленства. Я ўзняўся на калені, гатовы грызці, жэрці, разрываць шыі зубамі. Але нападнікі ўжо паўцякалі – нават такога здушанага супраціву выявілася дастаткова, каб іх напалохаць. Я пастаяў так, пахістваючыся, на каленях, і ўпаў на зямлю, адчуваючы, як галаву разбіваюць знутры каменябітныя молаты болю. Засмяяўся, выхаркваючы кроў: ну што за штука – жыццё? Хвіліну назад мяне ледзь не арыштавалі, а цяпер яшчэ крышку – і забілі б. Проста так. Я зацямніўся, праваліўшыся ў непрытомнасць, а калі ўключыўся, пабачыў перад сабой ногі міліцыянта – ён заклапочана аглядаў мяне, і ў яго на твары чыталася: «Напад! Рабаванне! Гэта ж трэба справу ўзбуджаць! І гэта будзе яшчэ адзін “вісяк” у нашым Савецкім РУУС!» З-за плота даносіліся гукі таго ж трэка, пад які я вырабіўся.

– Ты як, малец? – запытаўся ён, нахіліўшыся да мяне.

Праз нейкае акустычнае дзіва я яго добра і разборліва пачуў. Нават праз басы.

– Добра, дзядзя міліцыянер! – пракрычаў я яму ў твар. – Усё добра! Не варта непакоіцца!

– Колькі іх было? Прыкметы памятаеш?

Кожная рыса ў ягонай постаці маліла, каб я не бачыў прыкмет.

– Не ведаю! Са спіны напалі!

Ён удзячна кіўнуў. Я пасміхнуўся разбітымі губамі і пракрычаў, пераадольваючы млосць:

– Дзякуй за клопат, таварыш міліцыянер! Я сам тут! Вяртайцеся на пост!

Міліцыянт ветліва махнуў рукой – ягоны твар прасвятлеў, нібы ў анёла.

На ягоным поясе ўсё міргаў чырвоным індыкатар моўнага сканера. Піску сканера не было чуваць праз музыку.

На Лагойцы я ўзяў таксоўку і неўзабаве ўжо адлежваўся ў хаце. Самае смешнае, што скрутак з мовай бандэрлогі не знайшлі, бо той быў у кішэні байкі, а яны абчысцілі штаны. Паперка выявілася незвычайнай: гэта была не друкаванка, але і не звычайны саматужны рукапіс. Больш за ўсё яна нагадвала выдрук з тэкставага файла, зроблены на казённым прынтары. У шапцы выдруку стаяў нумар – ці то копіі, ці то фрагмента: «22993/СП».

Мне падалося лагічным, што гэты казённы наркотык не ўставіць, бо ягонай задачай было выключна падвесці мяне пад артыкул. Я думаў, што тут наогул будзе не сапраўдная шмаль, а толькі нейкі субстытут, плацебо. Але да мяне хутка дайшло, што каб яны мне прадалі нявінную паперку з літаркамі, дык не было б і падставы для ўзбуджэння крымінальнай справы. Так што дзяржнаркакантрольскі стаф абавязаны быў уштырыць моцна і трымаць па-даросламу.

Тэкст са скрутку быў дзіўнаваты – пераклад нейкага еўрапейскага сярэднявечнага фрагмента, магчыма – фэйк ці mockumentary. Бо напісана было ад імя жанчыны, а ў тыя часы, калі ў Стамбуле квітнела Асманская імперыя і

ўладарыў янычар-ага, жанчынам не тое што вандраваць і прыгодніцкія тэксты пісаць няможна было, – яны нават з хаты без дазволу мужа са складанасцямі выходзілі. Вось што значылася на паперцы:

«Ён меў дыяментавы гадзіннік і аздоблены дыяментамі нож, і пярсцёнак, і футра сабалінае на сабе. У другой калясцы былі дзве яе нявольніцы і яе малыя дзеці, і ўзялі мы з сабою шмат добрых страў і цукровых сіропаў для піцця вады. А я загадала свайму лёкаю, каб дзеля мяне ўзяў дзве маленькія пляшачкі віна, і каб схававу іх у калясцы, і каб мая кадыня не бачыла. Мы былі ў садзе, а каляскі стаялі ля саду. Я пасля частавання выйшла нібыта па нешта і сказала майму лёкаю: «Дай мне адну пляшачку віна». І я выпіла яе, а другая, поўная, засталася. Але ў Стамбуле існуе забарона піць і прадаваць віно, і таму частая і строгая варта ходзіць. І наткнулася варта на наш поезд, і знайшлі яны пляшку віна, і другую, выпітую (але з вінным пахам), і пыталіся, хто гэта піў. Фурман сказаў: «Не ведаю». Пыталася варта, што гэта за белагаловыя з мужчынамі. Фурман сказаў: «Гэта яны нанялі ў мяне каляскі». Варта толькі кепска пра нас падумала, мяркуючы, што той сын Фейзула – кепскі чалавек і мы, белагаловыя, людзі распусныя і дурных паводзінаў. Дык без цырымоніі пачалі яны яго, небараку, тармасіць на вачах у маці і адабралі гадзіннік, нож, сабалінае футра, а яго цапамі ўзяліся біць, і ён пад вартаю пад арышт за тую правіну пайшоў. Гэты Фейзула быў пакаёвым пахолкам у стамбульскага янычар-агі, гэта значыць, што ён клапоціцца пра турбаны янычар-агі. А мяне выратаваў Бог ласкаю сваёю».*

Карацей, дзіўны скрутак. Пакручастая гісторыя яго здабыцця. У выніку дах мне ад яго сарвала па-дзіўнаму: я ўвесь вечар з урачыстым тварам тэлезоркі хадзіў па хаце, дума-

* Насамрэч – з кніжкі народжанай на Наваградчыне Саламеі Русецкай (Пільштыновай) «Авантуры майго жыцця». Першая жанчына-доктар у Рэчы Паспалітай, яна працавала ў Стамбуле, Вене і іншых гарадах, знаходзілася на службе ў манаршых асобаў Трансільваніі, Расіі і Асманскай імперыі. Знікла з гістарычнага гарызонту падчас падарожжа-паломніцтва ў Святую зямлю ў 1760 г.

ючы, што ўдзельнічаю ў кулінарным шоу на стамбульскім тэлебачанні. Пад апладысменты нябачных тэлегледачоў я гатаваў люля-кебаб, курыную шаурму і сачавічную поліўку, упэўнены ў тым, што, расказваючы па-турэцку ўсе гэтыя даступныя анекдоты і байкі, я ўладару мазгамі тых мільёнаў, што абагаўляюць мяне.

Болей я ніколі ў жыцці на тэлебачанне з уласнай праграмай не трапляў.

БАРЫГА

Стомлены ад падзей апошніх двух дзён, я прадрых да самага вечара. Прачнуўся я з галадухі – у жываце бурчала і выла так, як быццам зграя катоў надумала высветліць, хто з іх самы дастойны. Я ўстаў у выдатным настроі, з марай пра бананавыя блінцы, якія звычайна смажыў на арахісавым алеі сабе на сняданак, але які дзень – такі і сняданак! У хаце не было ні бананаў, ні малака, ні мукі – поўны галек! Таму давлялося цягнуцца па прадукты, нават не перахапіўшы звычайнай ранішняй маёй гарбаткі, бо што ж за гарбатка без блінцоў!

Адчыніўшы дзверы, я здрыгануўся ад нечаканасці. Дзверы ў мяне адчыняюцца на тую самую пляцоўку з Шышкіным і крэсламі, на якой дзядзя Саша любіць папаліць вечарамі. Побач са столікам, Шышкіным і астатняй Сан Санывавай прыгажосцю, нерухомы, бы слуп, і просты, як жэрдка, стаяў малады кітаец. Тып асобы – «Adidas Basics», апрануты ў белую вузкую кашулю «Lanvin», чорны тонкі галыштук «Lanvin» і пінжак «Gucci», шэры плашч «Paul Smith», боты «Grenson». Складана гэта растлумачыць, але ў мяне адразу ўзнікла адчуванне, што я яго зусім нядаўна недзе бачыў. І гэтае адчуванне было іншай прыроды, чым звычайнае адчуванне ад кітайцаў, якія адзін да аднаго падобныя, непазнавальныя – ну вы разумееце. Мяне асабліва здзівіла, што ён відавочна стаяў тут ужо нейкі час, але не прысеў на крэсла, трымаўся на нагах, бы алавяны салдацік. Зрэшты, што тут здзіўляцца – гэта Кітай!

Пабачыўшы мяне, ён падняў галаву і выдаў, павольна, амаль па складах:

– Ві-та-ю вас. З ва-мі хо-чуць. Су-стрэцца. Ці мо-жа-це. Пра-ехаць са мной! Ка-лі ла-ска.

У гэтай фразе не было пытальнай інтанацыі. Кожны склад ён прамаўляў сваім тонам – мабыць, так яму прасцей было запомніць.

– Куды праехаць? Хто хоча сустрэцца? – здзівіўся я.

Ён узяў палец, прыцягваючы маю ўвагу, пакланіўся і зноў пачаў страляць завучанымі складамі:

– Ві-та-ю вас. З ва-мі. Хо-чуць су-стрэцца, – ён падумаў, што я не зразумеў ягонай вымовы, а таму цяпер казаў гучней і выразней, як быццам гэта мне магло дапамагчы ўцяміць, хто яго паслаў і што ад мяне хоча. Скончыў ён з паскарэннем, бы школьнік, які завяршае вывучаны па памяць верш: – Ці мо-жа-це. Пра-е-хаць. Са мной ка-лі ла-ска?

Зрабілася відавочна: ён не разумее, што кажа, яго проста прымусілі завучыць гэты месідж без тлумачэння зместу.

– Добра, добра! – я падняў вялікі палец, паказваючы інтэрнацыянальны знак згоды.

Да мяне дайшло: ганец, вядома ж, пасланы трыядамі. Са мной зноў хочучь абмеркаваць мой бізнес і, магчыма, яшчэ раз прапануюць перайсці пад іх дах. Год назад, калі чатырох маіх добрых кліентаў узяў Дзяржарнаркакантроль, у мяне завісла буйная партыя, якую я купіў, узяўшы невялічкі «харчовы» крэдыт у «Руска-Кітайскім банку». Каб паднавіць кліенцкую базу і хутчэй пагасіць крэдыт, я вымушаны быў трохі знізіць кошты на скруткі, якія прадаваў. Па нарकोцкім асяродку прайшла пагалоска пра чувака, які прадае стаф па 30–40 юаняў замест 50 (такі мінімальны кошт у астатніх барыг).

Я толькі паспеў пагасіць пазыку, ішоў з банка, як на вуліцы ля мяне спыніўся скутар, якім кіраваў кітаец з катастрафічна незапамінальным тварам. Ён працягнуў мне паперку, на якой было накрэмзана, яўна не рускай рукой: «Сядай на гэты скутар, ёсць размова». Скутарыст завёз мяне ажно ў Смалявічы, у кітайскую прамзону, на вялікі пусты

склад. Пасярод гэтага гулкага памяшкання стаяў столік з тэрмасам і зэдлік, на якім сядзеў стары кітаец. Я падышоў да старога, той пасмінуўся, кіўнуў і сказаў так: «Звычайна кітайцы папярэджаюць два разы. Але гэта нават пакуль не папярэджанне. Мы ведаем, што ў цябе былі часовыя праблемы, і таму ты быў вымушаны знізіць кошт на рэчы, якімі гандляваў. Але мы заклікаем цябе падумаць пра сваю выгаду, а таксама пра тых, хто гандлюе вакол цябе». Тут ён наліў мне гарбаты з тэрмаса. Гэта была цудоўная японская гарбата, настоеная на лотасе. Ён спытаўся, ці збіраюся я і надалей гандляваць танней, чым усе астатнія, бо гэта яго вельмі турбуе. Я пакланіўся яму і адказаў, што ўсвядоміў ягоную заклапочанасць і ад гэтага моманту буду выстаўляць за скрутак не меней за 50 юаняў. Ён зноўку ветліва пасмінуўся і пажадаў мне росквіту ў бізнесе і добрага здароўя.

Тое, што гэта быў сур'ёзны і небяспечны наезд, можна было зразумець толькі па адной маленькай дэталіцы: стары не прапанаваў мне сесці. Ён сядзеў, я – стаяў. Але, як ён сказаў, яны мяне не папярэдзілі, а проста выказалі заклапочанасць. Бо кітайскае папярэджанне вартае ста рускіх. І звычайна тых, хто не чуе кітайскіх папярэджанняў, знаходзяць задушанымі ўласнымі кішкамі.

І вось, калі я зразумеў, што мы дамовіліся, што пагрозы жыццю няма, калі разняволіўся і ўжо збіраўся развітацца, ён зноўку загаварыў: «Тая справа, якой ты займаешся, вельмі небяспечная для адзіночкі. Адну кволую галінку знішчыць проста, а вось пук такіх галінак можа пераламіць толькі сапраўдны асілак. Табе вельмі шанцуе, але ўдача – капрызная паненка. Да таго ж ты – чысты сэрцам і не ведаеш, як карыстацца сваёй удачай. Далучайся да нас, сярод сяброў ты хутка дасягнеш багацця і сапраўднай заможнасці». Ён зрабіў паўзу, каб я зразумеў, што ён толькі што прамовіў. Прапанова працаваць на трыяды – вельмі рэдкая рэч. Нават кітайцам такую прапанову робяць у выключных выпадках. Кола людзей, задзейнічаных у трыядах, склалася яшчэ сто гадоў назад, ключавыя пазіцыі там перадаюцца нашчадкам у спадчыну, проста прыйсці туды і сказаць, што ты добра

гандлюеш ці добра страляеш, а таму прэтэндуеш на чалецтва, – немагчыма. Бо ты проста нават не знойдзеш, КУДЫ да іх прыйсці. Пра такую прапанову марыць любы мінскі барыга. Бо яна гарантуе бяспеку і дабрабыт. І павагу, дарэчы. Але, калі б я хацеў працаваць на карпарацыю, я ўладкаваўся б у офіс. А трыяды – тая ж карпарацыя, толькі з большай адказнасцю за памылкі. І з іх, дарэчы, немагчыма звольніцца.

Тым больш, стары не ведаў пра маю звышздольнасць, блакітныя вочкі і твар выдатніка, што гарантуюць бяспеку лепей за чалецтва ў трыядах. А таму я вельмі ветліва адмовіўся, сказаўшы, што «воўк можа працаваць толькі ў адзіноце». Дзядуля тады гучна рассмяяўся, сказаўшы, што мая метафара няўдалая, што ваўкі якраз часцяком збіваюцца ў зграі, бо так прасцей паляваць. І што схуднелы, пацёрты жыццём ваўчара – гэта, бадай, апошні звер, якога я яму нагадваю. Тады я спытаўся, каго ж я яму нагадваю, калі не ваўка. А ён падумаў і сказаў: «Чырвоную панду». Яшчэ падумаў і дадаў: «Такі ж безабаронны і добры сэрцам». Далосся яму гэтае маё сэрца. На развітанне ён сказаў, што яны будуць назіраць за маімі поспехамі. Выглядае, што трыяды саспелі да новай прапановы, ад якой немагчыма адмовіцца.

А таму я хуценька апрагнуўся, закінуў за спіну заплечнік і рушыў уніз. На вуліцы мяне чакаў першы сюрпрыз. Я ж думаю, што, як і мінулы раз, зараз мяне павязуць аж пад Жодзіна на якім-небудзь двухколавым драндулеце і ўсю паездку мне давядзецца заплюшчваць вочы, каб у іх не надзьмула смецця. Але тут стаяў велізарны бензінавы «Toyota Land Cruiser Max» – машына, на якой ездзяць арабскія шэйхі, рускія дзікуны-алігархі і вось нейкі загадкавы чалавек, які паслаў па мяне. За стырном сядзеў кітаец у строгім чорным гарнітуры і белай кашулі, тыпаж – «Agent Smith by Zara». Я залез усярэдзіну і павітаўся з кіроўцам, спадзеючыся хоць ад яго даведацца, куды мы рушым. Але той на маё пытанне не адрэагаваў – ці то гаварыў толькі па-кітайску, ці то быў інструктаваны не ўступаць у кантакт з пасажырамі. «Ганец»-правадыр сеў побач са мной і, як здавалася, паглыбіўся ў сябе. На ягоным твары чамусьці быў вінаваты выраз.

Мы павольна, чапляючы дахам машыны галіны дрэў, праціснуліся з двара – стандартны праезд ля маёй хрушчоўкі быў занадта малы для гэтага волата. Я адзначыў, што дзівак у гарнітуры з адлівам працягвае таптацца пад дрэвам. Насы ягоных чаравікаў «Марко» былі завостраныя ды паднятыя ўгору. «Супакойся, – сказаў я сабе. – Як можна баяцца чалавека, у якога чаравікі «Марко» з задранымі насамі?»

Мы вырулілі на Коласа і паплылі ў цэнтр, з грацыяй крэйсера рассякаючы транспартную плынь, што складалася з мініяцюрных – у параўнанні з нашым асілкам – электракараў, скутараў і байкаў. Мы займалі паўтары стандартныя паласы, і машыны перад намі расступаліся, інстынктыўна даючы дарогу большай за сябе істоце. Хто ж паслаў па мяне гэтае аўто?

Ля плошчы Мёртвых мы выехалі на праспект, трохі пастаялі ў заторы, які ўздымаўся да Кастрычніцкай, прадраліся праз хаатычнае кругавое скрыжаванне ля ГУМа, па якім усе ехалі як хацелі, у тым ліку па сустрэчнай і задам наперад (адбівалася блізкасць «Шанхая»), і нарэшце апынуліся ля ўзножжа гіганцкага мурашніка Чайна-таўна.

Які ж ён прыгожы і вычварэнскі адначасова, гэты кангламерат абы-як пабудаваных з кардону, металу, цэглы і дрэва хатаў, хлявоў, кітайскіх храмаў, устаноў, wok-буфетаў! Як спатыкаецца на ім тутэйшае вока, прызвычаенае да роўных скрыжаванняў, простых вуглоў, яснай структуры паверхаў, роўных вуліц! Як прыгожа ён ззяе ўначы кітайскімі ліхтарыкамі, сотнямі тысяч дробных агеньчыкаў, якія асвятляюць дамы і халупкі, пастаўленыя адно на адно, нібы ў казачным горадзе на дрэве. Пры ўсёй сваёй пачварнасці, антысанітарыі, скучанасці, пра якія вы, вядома ж, чулі па Net-візары, «Шанхай» пакідае ўражанне жылля нейкіх казачных персанажаў – фей, хобітаў або гномаў.

Менавіта таму ён не можа толькі не падабацца. Дваццаціпалосная вуліца Камсамольская забірала тут рэзка ўбок і ўгору амаль на пяцьсот метраў, каб абмінуць мурашнік і звязаць Цэнтральны раён з Фрунзенскім. Адсюль, са скрыжавання ля «Цэнтральнай кнігарні», у якой цяпер

месціўся адзін з найлепшых у горадзе рынкаў са спецыямі, асабліва добра былі бачныя тысячы дамкоў, што прыляпіліся да велічэзных распорак моста, па якім паўзла вуліца Камсамольская. Здаецца, нават калі б тут была пракладзеная канатная дарога, кітайцы знайшлі б спосаб панабудаваць сваіх хатак на ёй, нібы на жэрдцы. Мне на хвіліну ўявіўся побыт у такім дамку пад мостам, зладжаным на жалезабетоннай апоры, з дарожным палатном замест даху, з пастаяннымі вібрацыямі ад руху тых, хто імчыць па Камсамольскай – бррр! Не, усё ж-такі кітайцы іншыя, не такія, як мы!

Машына прыпынілася. Мой праважаты зноў пачаў страляць завучанымі складамі:

– На ма-шы-не да-лей не па-е-дзем. Трэ-ба і-сці за мной!

ДЖАНКІ

Яны тады сказалі кітайцам: вось вам пляцоўка ў горадзе, кіламетр на кіламетр, няроўны праствакутнік, які накрывае Нямігу ўздоўж вуліцы Леніна, цягнецца да Шпалернай, паглынае ўвесь былы верхні горад, па-над Нямігай паралельна ідзе да скрыжавання з Мяснікова і тут зноў вяртаецца да праспекта. Яны далі дазвол будаваць, але з адным абмежаваннем: без руйнавання наяўнай забудовы, бо яна прызнаная гісторыка-культурнай спадчынай.

Яны думалі, што абдурылі кітайцаў, бо што ж ты тут набудуеш, вольных пляцовак фізічна не засталася, усё было «ўшчыльнена» яшчэ ў Часы Смутку, якія папярэднічалі стварэнню Саюзнай дзяржавы Кітая і Расіі.

Яны як думалі? Ну, прыедзе дзесяць тысяч чалавек. Ну, паселяцца ў гэтых дамах. Ну, адкрыюць свае крамкі. Дык нічога дрэннага не здарыцца! Але, як казалі ў кінематаграфічнай класіцы: «Chinese reaction is pretty fucking thing»*. Кітайцы сапраўды нічога не руйнавалі. Кітайцы ўвогуле з павагай ставяцца да не сваёй даўніны. Яны проста над-

* Скажоная цытата з фільма Гая Рычы «Snatch». У арыгінале: «Gipsy's reaction is pretty fucking thing».

будавалі гэты свой трындзец паверх дамоў. На бетонныя навабуды ў стылістыцы агра-класіцызму, што паўсталі ў Часы Смутку на Нямізе, яны насадзілі яшчэ сто паверхаў драўляных, кардонных, шыферных халупаў. Яны праклалі штучныя вуліцы з дошак, арганізавалі нават нешта накшталт праспектаў, па якіх у два бакі могуць размінуцца два матацыклы, не зачাপіўшы адзін аднаго люстэркамі задняга віду. Нездарма ж гэта называюць мурашнікам – гэта і ёсць мурашнік! Калі хочаце зразумець, што там унутры, але баіцеся зайсці, то знайдзіце ў лесе мурашоў і разварушыце іх жытло. Вы пабачыце такі ж хаос і такую ж геаметрыю, такую ж адсутнасць парадку і такі ж звышпарадак.

Бо, пагадзіцеся, арганізаваць жытло для мільёна асобін толькі са смецця (кітайцы, як і мурашы, выкарыстоўвалі ледзь не выключна тое, што можна было знайсці пад нагамі) – задача для генія. Калі мне даводзіцца прайсціся праз «Шанхай», гледзячы на яго няроўныя сцены і вулачкі, лесвіцы, якія часам навісаюць над галавой, на ўсе тые шпакоўні, у якіх жывуць людзі, на тые «соты», якімі абрасла антыкварная высотка ля «Гандлёвага дома на Нямізе», то я прыгадваю Піранэзі і ягоныя хваравітыя архітэктурныя фантазмы*.

Ну і, натуральна, што замест дзесяці тысяч у «Шанхаі» пасяліўся мільён кітайцаў. Мільён – паводле афіцыйных звестак, якія незразумела адкуль узяліся, бо ніякіх сацыёлагаў на гэтай тэрыторыі ніколі не было, а калі і былі, дык не заходзілі глыбей за паясныя дарожкі, што ідуць праз гэтую вавілонскую недавежу, не паглыбляючыся далей у трушчыбы. Бо, збочыўшы туды, на ўсе тые масткі, насцільчыкі, дошчачкі, з якіх частка – для пешых перасоўванняў, частка – для сцёку каналізацыі ў Свіслач, а частка – для skutараў, – можаш ужо не вярнуцца.

* Джаванні Батыста Піранэзі – італьянскі гравёр XVIII ст., аўтар т. зв. «архітэктурных фантазій», што ўраджаюць нечалавечай грацыёзнасцю і неажыццяўляльнасцю (гл. ягоны цыкл «Фантазіі на тэму вязніц»).

Так, «Шанхай» рэгулярна здзімае, змывае, ён мерзне, час ад часу гарыць, але кітайцы хутка і эфектыўна, як тыя ж мурашы, забудоўваюць праломы, шпаклююць, падклеюць, садзяць на скотч.

Колькі паверхаў у найвышэйшай кропцы Чайна-таўна? Рэч у тым, што чыста матэматычна адказаць на гэтае пытанне немагчыма. Кожны жылы «кубiк» тут уласнага памеру, у адным месцы мы бачым дваццаць паверхаў старадаўняй офіснай будыніны (у кожным пакоі той будыніны цяпер жыве па пяць сем'яў, не менш!), а на ёй – яшчэ пяцьдзясят паверхаў «аматарскай» забудовы, пасля – пояс з здзіўнымі камунікацыямі, ад назірання за працай якіх любы інжынер застрэліцца, потым – храм, затым яшчэ дзесяць паверхаў, затым – штучны парк з прывезенымі з Кітая таннымі бансаямі. А побач, на гэтай жа вышыні – васьмідзясяты ўзровень вузенькай бетоннай вежы, якую ўзяліся былі ўзводзіць, калі мурашнік толькі паўставаў, акурат на тым месцы, дзе некалі была вуліца Няміга, але – з усёй абаяльнай непазлядоўнасцю кітайцаў, нешта пералічылі, узводзіць кінулі, і з васьмідзясятага паверха пачынаецца шпакоўня аматарскай «кардоннай забудовы». Поўны пясец, як кажа той Пясецкі па скрыні!

Ёсць жарт, што, калі ідзеш па ўсіх тых вузенькіх пераходах і ходніках на васьмідзясятым узроўні і баішся зірнуць пад ногі, табе насамрэч нічога не пагражае. Бо праляціш ты ўсяго два-тры метры. А там абавязкова натыкнешся на наступны пераходзік, нечы дах, масток ці яшчэ што.

І гэта мы яшчэ не кранаем нетраў!

А калі кітайцу трэба нешта пабудаваць, а кранаць ужо збудаванага дома ён не можа, будзьце ўпэўненыя: ён пачне будаваць *углыб* зямлі. Там, на тых падземных узроўнях, якія паўсталі пад горадам, не было нікога з маіх знаёмых. Але кажучь пра прыстойныя шпіталі, зоны адпачынку і нават – уявіце сабе! – стадыён. Я, праўда, не ведаю, навошта кітайцам стадыён. Хіба што каб пераўтварыць яго ў рынак.

БАРЫГА

Мой праваднік ішоў за мной – падобна, ён добра разумеў, што я, ідучы за ім, магу лёгка згубіцца ў тым лабірынце, куды ён мяне накіроўваў. Наш шлях у сэрца квартала пачаўся смешна – мы падышлі да адміністрацыйнага будынка, з выгляду – школы, ці, хутчэй, рэштак школы, якія ўжо паспелі абрасці чатырма дадатковымі паверхамі. Зверху, з узроўню даху, спускаліся зробленыя з бамбукавых жэрдак драбіны. І я палез угору па гэтай хісткай лесвічцы, прыступкі якой былі змацаваныя дзе цвіком, дзе анучкай, а дзе – ужо хісталіся і абяцалі вось-вось абрынуцца пад тваёй вагой. Лесвіца скончылася метраў праз пятнаццаць-дваццаць.

Апынуўшыся над стрэхамі старой мінскай забудовы, я аж войкнуў ад захаплення прыгажосцю – тут сапраўднай нябеснай сімфоніяй дагараў заход. Сонца ўжо зайшло, але неба грала ўсімі адценнямі, ад жаўтавата-чырвонага да аксамітна-зялёнага там, дзе панаваў змрок. Памаранчавы перламутр аблокаў адлюстроўваўся ў бляшаных дахах цэнтра, па вуліцы Кірава спакойна, як быццам часу не існавала, цягнуўся трамвайчык, злева вытыркалася цацачная вышка тэлебачання, справа ганарліва грувасціліся вежы вакзала, падобныя ці то да крэмавага торта, ці то да сувеніра з выявай сябе ж, сапраўдных. Раптам мне зрабілася маркотна – Ірка, Ірка, Ірачка, калі б ты бачыла гэта са мной, мая ты дзяўчынка. Аглядаючы ваколіцы, я ледзь не трапіў пад плынь ровараў, што гналі на вялікай хуткасці: як я зразумеў, увесь узровень, на якім я стаяў, быў толькі для раварыстаў.

Кітаец ужо махаў рукой, склаўшы яе лодачкай, маўляў, тут – убок, убок! А ўбок вяла нават не дарожка – перакладзіна шырынёй на дзве дошкі. Яна злучала «роварную» дарожку з нечым накшталт вуліцы: халупкі, крамкі і ля іх – тратуар, які, без усялякіх парэнчаў, абрынаўся адразу ў бездань: ляцець метраў дваццаць, калі раптам ступіш не туды. Я змакрэў і жаласна ўсміхнуўся свайму правадніку: май літасць! Але ён на ўсмішку не адказаў. Ён не мог зразумець,

чаму я тут захрас, чаму спыніўся. І вось, ступаючы дробнымі крокамі, я перайшоў тую кладку і, увесь час азіраючыся – ці туды іду? – праціснуўся па вузенькім небяспечным ходнічку. Увесь час трымаўся за дамы, што былі з левай рукі, каб раптам не пахіснуцца ды не абрынуцца ў бездань. Ходнік упёрся ў сценку без дзвярэй, да якой прыхіліліся яшчэ адны драбіны. Тут лезці было невысока, літаральна два метры, і перад намі адкрылася ажыўленая пешаходная вуліца, якая ішла пад моцным ухілам наверх. Нам таксама трэба было туды, вышэй. Вакол былі дзясяткі тысячаў твараў, абьякавых, раздражнёных, задуменных, я адчуў, што нехта хуценька прайшоўся па маіх кішэнях, але я навучаны быў учорашнім здарэннем і надзейна трымаў партманет у руцэ.

Праз дзвесце метраў мяне гукнуў мой праваднік, які зноў жэстам паказаў: трэба збочыць. Тут быў цёмны завулак. Пад нагамі грымела бляшаная падлога. Я са здзіўленнем заўважыў, што падлога пад нагамі ўтвораная вялікімі металічнымі шчытамі, з якіх некалі рабілі камерцыйныя кіёскі. З такіх жа шчытоў былі складзеныя касыя стракатыя халупкі, з якіх тут гандлявалі, у якіх жылі людзі. Як яны не здубеюць узімку? Гэта была гастронамічная вуліца: па абодва бакі цягнуліся прылаўкі са свежымі карпамі, каля іх спачывалі абкладзеныя буйнымі кавалкамі лёду самы, віліся падобныя на дробных вужакаў уюны. Побач стаялі перасоўныя кухні – вялікі паднос на колах, газавая гарэлка, шмат алею і сажы ды жавыя вочкі кухараў – пакаштуй, не пашкадуеш! Тут пяклі рыбу, вэндзілі свініну, смажылі бульбу. Цягнула духмяным пахам ад гандляроў момам*, шквірчэла соевая локшына. Тут жа, пад цэлафанавым паддашкам, месціўся цэлы амфітэатр белых пластыкавых зэдлікаў, на якіх сядзелі і прагна елі кліенты.

Мы прайшлі праз імправізаваны рэстаран і збочылі ў тупічок. Тут мой праважаты падняў бляшаны ліст, пад ім была неасветленая лесвіца. Мы палезлі па ёй уніз, і я ўсё баяўся паваліцца, бо відаць не было літаральна нічога, але

* Мома – страва тыбецкай кухні: пяльмені, якія гатуюцца на пары.

вось наперадзе заззяла лямпачка, за ёй – яшчэ адна. Ад той лесвіцы перпендыкулярна адыходзіў праход, нешта кшталту калідора. Ён быў асветлены шэрагам павешаных на звычайным электрычным дроце лямпачак, прычым кожная з іх была любоўна пафарбаваная ў іншы колер. Калідорчык быў вузенькі – ідучы, можна было спакойна дакрануцца абедзвюма рукамі да сценак, якія яго ўтваралі. Але гэта былі не сценкі, а нейкія пакункі з таварам, з выгляду – гарбата, жэньшэнь, травы. Дзіўна, але нават на гэтай прыхаванай падземнай «вуліцы» нам сустрэлася некалькі мінакоў. Тут ужо з’яўленне «белага» было сустрэта як дзіва – яны ветліва ўсміхаліся мне і жартаўліва нешта казалі майму правадніку.

Праход вывеў нас да круглай плошчы метраў пятнаццаці ў дыяметры. Даху ды іншых паверхаў над ёй не было, над галавой ззяла ўжо начное неба ды гуляў сцюдзёны вышынны вецер. Я падняў галаву, пабачыў у прарэхах хмараў бяклае праз гарадское асвятленне сузор’е Мядзведзіцы, а таксама тузін далёкіх, а таму нібы вырабленых з саломкі, пераходаў і масткоў паміж узроўнямі наверх. Яны былі так высока над галавой, што па іх, здавалася, можна хадзіць ад аднаго сузор’я да другога.

Пасярэдзіне гэтай невялікай плошчы месцілася маленькая сажалка з залатымі рыбкамі, і неўзабаве, калі лягнуць начныя маразы, іх трэба будзе прыбіраць у акварыумы, але «Шанхай» – месца цудаў, не выключана, што сажалка мае падагрэў. Праважаты адчыніў дзверы аднаго з дамкоў, якія стаялі вакол плошчы, і я, зайшоўшы ўсярэдзіну, зноў ахнуў ад здзіўлення.

Гэта была чаёўня, прычым, мяркуючы з выгляду, не з таных. Залатыя шпалеры з цісненнем, нізкія драўляныя зэдлі. За самым блізкім ад увахода столікам (чырвонае дрэва, складаная разьба – барэльефы з драконамі і чароўнымі птушкамі) сядзеў кітаец гадоў сарака. Твар – трохі азызлы, апрануты ён быў у стылістыцы брэнда «Jesus Christ»: шырокая льняная ці то кашуля, ці то хламіда бела-шэрага колеру без каўняра, прасторныя штаны. Ён паказаў мне

далонню на месца насупраць, і я ўладкаваўся на дужа ня-зручны нізкі ўслончык.

Хлопцу, які мяне суправаджаў, мужчына аддаў некалькі адрывістых камандаў па-кітайску, і той стаў, засланяючы сваім целам дзверы.

Перад мужчынам стаяў тэракотавы імбрык, які бурболіў на невялічкай гарэлцы. Ён наліў – спачатку мне, потым сабе. Гэта была кітайская язмінавая гарбата. Мы зрабілі па глытку, і толькі тады ён загаварыў. Без звычайнай кітайскай ветлівасці, нават з падкрэсленым націскам. Што дзіўна, гаварыў ён на чысцюткай мове. Гаварыў без усялякага акцэнтэ і значна лепей за мяне.

– Вы ніколі не будзеце ўладарамі на ўласнай зямлі! – выдаўшы гэта, ён яшчэ раз каўтнуў гарбаты, пільна вывучаючы выраз майго твару.

Мабыць, на гэта варта было нешта адказаць, але я не ведаў, што і як. Таму проста зрабіў глыток – з гучным прысёрбам, які ў кітайскай традыцыі азначае, што пітво госцю падабаецца. Майго суразмоўцу, падобна, адсутнасць рэакцыі расцвеліла яшчэ больш. І ён працягваў:

– Не прыйшлі б мы – прыйшлі б рускія! Ці літоўцы! Ці венесуэльцы! Або катарцы! Вы проста, – ён папстрыкаў пальцамі, спрабуючы адшукаць адпаведнае слова, – вы проста ге-не-тычна непрыдатныя для таго, каб жыць годна. Гістарычна вы былі рабамі. Над вамі ўладарылі то палякі, то рускія. І вы навучыліся цяпець і скарацца. Калі ёсць сядло, знойдзецца і верхнік.

Я паціснуў плячыма – мабыць, так, раз ён так кажа. Мне хацелася б перайсці да справы, але я ведаў, што менавіта гэтак здалёк кітайцы звычайна да справы і пераходзяць. Адно што абражаць, як правіла, не ўваходзіць у іх абавязковую праграму.

– Вам падабаецца, калі над вамі пануюць, – працягнуў ён. – Раней я думаў, што гэта такія агульнанацыянальны мазахізм. Але потым, паваяваўшы тут, я зразумеў, што гэта ўсяго толькі лягота, – ён, дапытліва глядзячы на мяне, сэрбануў яшчэ гарбаты. – Вы не здатныя біцца за сваё. Пачуўшы

выклік, вы хаваецеся. Там, дзе вас крыўдзяць, дзе трэба загінуць або забіць таго, хто вас зняважыў, вы проста сыходзіце, заміраеце, думаеце, што трэба перачакаць. Усіх вашых герояў знішчылі. Знішчылі здрадай ці падманам. Магчыма, яны былі занадта годнымі для таго, каб даваць адпор тымі ж сродкамі, якімі нішчылі іх. Магчыма, яны нават былі вартымі нас. Можа быць, яны б далі нам бой. А вы... – ён зноў з нянавісцю бліснуў вачыма. – Вы не ўздымецеся ніколі. Пра гэта сведчаць хоць бы Часы Смутку – што з вамі ні рабілі, вы ўсё трывалі і чакалі. Вы – не людзі. Вы... – ён зноў не знайшоў слова і замоўк, абдумваючы метафару. Я каўтнуў яшчэ раз, зноў з гучным прысёрбам, думаючы, што гэтая простая праява ветлівасці прымусіць яго супакоіцца і перайсці да справы.

– Вы – вада! – крыкнуў ён. – Вы не людзі, вы – вада! Хапаеш вас, спрабуеш утрымаць, а вы праходзіце скрозь пальцы. Я абражаю цябе. Чаму ты мяне не ўдарыш? Чаму працягваеш піць гарбату з чалавекам, які цябе абражае?

Я паціснуў плячыма. Паколькі ён чакаў адказу, я выціснуў з сябе:

– Мне цікава вас слухаць, – я сказаў гэта без усякага выкліку, проста каб абазначыць, што не збіраюся з ім біцца. Ды і ці можа быць большае глупства – спрабаваць біцца з генералам трыядаў на тэрыторыі, якую кантралююць трыяды? Аднак мой суразмоўца пачуў у гэтым адказе болей годнасці і запалу, чым у той адказ было закладзена.

– Вось гэта – дакладна тое, пра што я кажу! Гэта пазіцыя вады. «Мне цікава вас слухаць!» Ваду немагчыма зніштожыць! Страляй у яе, рэж яе – яна застанеца вадой. Нават калі выпарыць яе, як выпарылі вас за саветамі – вы ўсё роўна выпадаеце дажджом і застаецеся вадой. Немцы, рускія, саветы, кітайцы – усе спрабавалі з вамі ваяваць. Вынішчылі найлепшых. Падумалі, што перамаглі. А вадзе не патрэбныя героі. Супраціў вады – у яе прыродзе.

Ён наліў яшчэ кіпяча з язменавым водарам і працягнуў, гэтым разам ветліва і спакойна.

– Маё імя Чу Лінь. Я – Чатырыста трыццаць два*, мая пазіцыя – Майстар духмянасцяў у брацтве «Светлы шлях», якое пануе над Мінскам.

– «Светлы шлях»? – перапытаў я і хмыкнуў.

– Так, «Светлы шлях». А што такое?

– Ды проста дзіўна гучыць для тутэйшага вуха. Як назва... – я хацеў сказаць «як назва калгаса», але зразумеў, што праз гэтую фразу магу загінуць на месцы. – Як назва населенага пункта.

– Так, «Светлы шлях». Мы адна з самых старажытных трыядаў у Ганконгу. Тут нам спачатку супрацьстаялі «Чырвоныя драконы» з Тайваня, але яны прайгралі вайну і сышлі з гэтай тэрыторыі. Гэта – наша зямля, – апошняя ён сказаў важна. Ну так, з гэтым не паспрачаешся. Вядома ж, гэта іх зямля. Не нашая ж.

– За якія заслугі мяне ўшанавалі сустрэчай з Майстрам духмянасцяў? – запытаўся я, прадэманстраваўшы веды, атрыманыя з аднаго з глянцавых часопісаў. – Вы прапануеце мне выпіць віна, перамяшанага з крывёй ля статуі Гуан Ю, прамовіць клятву сіняга ліхтара**, а потым прайсціся пад страхой з шабель?

Мой суразмоўца паморшчыўся. Я адразу згадаў фразу з таго ж часопіса – пра тое, што трыяды пільна сочаць за тым, каб у медыі траплялі выключна апісанні тых абрадаў ініцыяцыі, якія ўжо не практыкуюцца. Магчыма, я сказаў несусветнае глупства або бестактоўнасць, бо Майстар духмянасцяў на пару хвілінаў змоўк, а потым нечакана выдаў:

– Мы п'ём зялёную гарбату ўжо некалькі тысяч гадоў. Значна даўжэй, чым вы п'яце сваю гарэлку. Але ў нашай якаснай гарбаце дапускаюцца толькі два смакавыя дадаткі. Першы – язмен, другі – лотас. Усё астатняе – для лааваяў. У вас жа гарбата – гэта нейкі кампот. Туды крышаць лімо-

* Пазіцыі ў трыядах называюцца згодна з традыцыйнай кітайскай нумаралогіяй.

** Назва на арго новага салдата трыяды.

нную цэдру, сушаную садавіну, рамонкі, нават ружы. Калі жадаеш зразумець народ – паглядзі, як ён п’е гарбату.

Ягоны позірк зноў зрабіўся жорсткім. З нейкай няяснай для мяне прычыны ён увесь час спрабаваў упікнуць нас, рускіх. Як быццам мы асабіста зрабілі яму нешта дрэннае. Ці гэта зноў была нейкая праверка?

– Але хадзем, – ён тройчы пляснуў у далоні і падняўся. – Гарбату п’юць, каб пазнаёміцца. А каб пасябраваць – разам вячэраюць.

Ён па-ваеннаму абцягнуў свой гарнітур, які болей нагадаваў убор хіпі, чым адзенне кіраўніка трыядаў узроўню трох лічбаў*. Я зразумеў, чаму дагэтуль не вызначыў тыпу яго асобы. Выраз на ягоным твары мяняўся кожную хвіліну. Ён то нагадаваў бесстаронні партрэт Маа Цзэдуна, то быў агрэсіўна-напорысты, як герой «Dino Bigioni», то загадкавы, як персанаж «Tru Trussardi».

Малады «Adidas Basics», які суправаджаў мяне сюды, прабег углыб чаёўні і адчыніў урачыстыя двухстворкавыя дзверы. На іх залацістай рысавай паперы танцавалі істоты, у якіх любы чытач рускіх казак беспамылкова пазнаў бы жар-птушак. За дзвярыма была цемра. Мы прайшлі ў яе і праз некалькі метраў запаволіліся. Зрок прызвычайваўся да прыцемку. Мы стаялі пасярод утульнага дворыка са штучным вадаспадам. Стрэхі дамоў тут былі крытыя сапраўднай керамічнай дахоўкай, той самай, назва якой утварае адзін з іерогліфаў слова «мо-ва». На вільчыках месціліся размаляваныя фігуркі бажкоў з фаянсу, уся гэтая прыгажосць загадкава зіхацела ў цемры. Над галавой зноў расхінулася зорнае неба. Толькі кітайцы маглі зладзіць такі цуд на вышыні сямідзесяці метраў над узроўнем горада, у якім з’явіліся зусім нядаўна.

– Гэта дом, у якім я вырас, Сярожа, – сказаў Чу Лінь вельмі шчыра. – Яму шэсцьсот гадоў, ён стаяў у правінцыі Шаньсі. Яго разабралі і па бервяне пераправілі сюды.

* Тры лічбы азначаюць генерала трыядаў. Ніжэйшыя чыны абазначаюцца дзвюма лічбамі.

Пры гэтым кожны зэдлік, кожны імбрык, кожны малюнак ці фрагмент каліграфіі на сценах, нават тыя столікі з чаёўні – настолькі старыя і каштоўныя, што знаходзяцца пад абаронай кітайскай дзяржавы. І вось, мы без усялякіх праблем пераправілі яго сюды, схавалі ў Чайна-таўне, узялі на вышыню, зарыентавалі па баках свету і ўзнавілі дакладна ў тым выглядзе, у якім усё гэта было там. А яны кажуць, што кантралююць рух тавараў праз межы, – ён рассяміаўся, так лёгка і бесклапотна, быццам быў зусім не тым чалавекам, які імпэтна абражаў рускіх у сваіх з’едлівых развагах.

Мы прайшлі далей і апынуліся ў вельмі каларытным дамку, падсвечаным дзясяткамі свечак. Дзякуючы іх дрыготкаму святлу, акварэлі на сценах быццам рухаліся. Плылі туманы над гарамі, варушылася лісце скурчаных дрэў на скалах. Мы прайшлі ля ложка, зробленага з вялізнага кавалка адпаліраванага за стагоддзі дрэва, мінулі каменны стол для сямейных трапезаў. Майстар духмянасцяў запаліў палачкі перад алтаром продкаў і хутка запытаўся нешта ў хлопца, які ўвесь гэты час маўкліва ішоў за намі.

Той прабег наперад, з мяккім шоргатам адчыніў дзверы, патупаў па пакоі і хутка вярнуўся, адказаўшы Майстру з лёгкім паклонам. Чу Лінь з уздыхам растлумачыў.

– Там, за гэтымі дзвярыма, павінна быць рака. Але, зразумела, раку ля парога роднай хаты тут не можам арганізаваць нават мы. Зрэшты, нават арганізаваўшы раку, усю правінцыю Шаньсі сюды не прывалачэш.

Замест ракі «за парогам» выявіўся даволі сціпла аздоблены пакой: сцены з бамбукавай пляцёнкі, вялікае люстра (навошта яно тут?). Ён таксама асвятляўся толькі свечкамі, а таму збольшага патанаў у сутонні. Пасярэдзіне стаяў нізкі стол, накрыты кітайскімі халоднымі закускамі. Зэдлікаў не было наогул – есці трэба было, седзячы на рагожы.

– Любы чалавек, які сабраў грошай на паездку ў той галімы Тайланд... – Чу Лінь сапраўды сказаў слова «галімы», – ведае, што hot pot – гэта калі стравы гатуюцца непасрэдна на месцы, у спецыяльным рондалі.

Я ўжо прызвычаіўся да таго, што ніякай размовы ў нас няма, што ён кажа, я слухаю і, у лепшым выпадку, згодна мыкаю.

– Але няшмат хто ведае, што hot pot – адна з чатырох асноўных адметнасцяў эратычнай кухні Кітая. Смачна есці!

Ён сеў, падабраўшы ногі, узяў палачкі і пачаў умінаць нарэзаныя на скрылькі агуркі са свінымі вушамі. Я ўгледзеўся і заўважыў, што на сталe не было талерак, ежа была шчыльна наваленая проста кучкамі. Больш за тое, стол быццам рухаўся. Калі я ўладкаваўся побач з Майстрам, рухі стала зрабіліся часцейшымі, і толькі тут, з глухім здзіўленнем, я прыкмеціў пасярод страў пры адным з бакоў стала прыгожы дзявочы твар. Вочы былі прымружаныя – дзяўчына відавочна саромелася. Чу Лінь заўважыў, што я здрыгануўся, пазнаўшы, што гэта за стол, і яшчэ болей збянтэжыў мяне, падчапіўшы палачкамі нарэзаныя саломкай ананасы, што прыкрывалі дзявочую цыцку. Агаліўся смочак – карычневы і напружаны. Мне зрабілася зусім няёмка.

– Чаго не ясі? Грэбуеш дзяўчынай?

Ён зняў кавалачак манга, які ляжаў ля пупка, і прыгажуня здрыганулася ад козыту. Ейныя вусны кранула ўсмешка – ёй было смешна, а мне было дзіўна, дзіўна да страты прытомнасці.

Я ўзяў палачкі і падчапіў кавалак персіка, няўпэўнена паклаў у рот. Персік быў цёплы – дзявочае цела нагрэла яго ўласнай цеплынёй. Яшчэ ён быў з водарам, нават не водарам, а так – лёгкім адценнем прысмаку маладога налітага цела. Я расціснуў плод языком, загіпнатызавана пазіраючы на яе цыцку – адчуванне было хутчэй эратычным, чым гастронамічным. Гэта было як пацалунак пры халодным сэксе, які мы практыкавалі з Іркай.

Прыгажуня адчула, што да трапезы падключыўся я, і зноў пачала дыхаць часцей і глыбей. Я густа пачырванеў, і, мабыць, адчуўшы, што я саромеюся, перастала саромецца яна. Дзяўчына расплюшчыла вочы і зноў усміхнулася, ужо адрасна – мне. Я зняў дольку апельсіна з яе сцягна – зноў адчуванне пацалунку ў роце: цёплая сакавітая плоць выбух-

нула на языку тысячай розных смакаў. Не, гэты працэс быў зусім не такім тупа вульгарным, як мне падалося спачатку.

Я падабраў вінаградзіну з яе пляча і яшчэ адну – з шыі. Там, дзе мае палачкі здымалі з яе закускі, агалялася скура. Дзіўная асацыяцыя, але так: гэта было, нібыта я з'ядаў су-кенку, якая абараняла яе галізму. Яна глядзела на мяне на ўсе вочы – з прагнай цікавасцю. Мабыць, у гэтым дзівацкім рытуале ўпершыню ўдзельнічаў тутэйшы. Я не мог вытрымаць ейнага позірку, але разглядаць яе голае цела – таксама здавалася нечым непаважлівым, спажывецкім, жывёльным. Ну і, вядома, я адчуў моцнае сэксуальнае жаданне, што было тым больш вычварэнскім, што побач са мной «з дзяўчыны» еў нейкі хмурны дзядзька пад саракет.

– Давай, давай. Не саромейся! – камандаваў ён з набітым ротам. Ягоныя губы былі тлустыя ад спажытай ежы. Кожны ўдых спараджаў прагнае сапенне – калі б я не памятаў, што ў Кітаі прагнае ядзенне з гучным чвяканнем азначае павагу да кухара (у гэтым выпадку, мабыць, яшчэ і павагу «да стала»), я б падумаў, што ён – не вельмі выхаваны чалавек.

Тут дзверы грукнулі і ў памяшканне ўвайшоў цікавы тып. Асоба – сумесь рэкламы «Hummer» ды «Camelot». Валасы стрыжаныя пад «бокс», шышкаваты лоб з выразнымі надброўнымі дугамі. Скулы – як у вінтажнага акцёра Арнольда Шварцэнэгера. Апрануты быў у камуфляж, пад якім тапырыліся мускулы. Усё ягонае цела было быццам складзенае з каранёў дрэў-волатаў – такім ссохла-перакачаным быў дзядзька. Самае галоўнае, ён быў мясцовым! Рускім! НЕ кітайцам. І вось, калі гэты тып зайшоў, Майстар духмянасцяў суха кінуў у ягоны бок. Але праз секунду ўзняўся і нізка пакланіўся люстру, што вісела на сцяне. А той, камуфляжны, заняў варту справа ад люстра і ператварыўся ў статую.

З'яўленне трэцяй асобы, якая не ўдзельнічала ў нашай вячэры, яшчэ больш засмуціла мяне. Я адклаў палачкі і запытаўся:

– А праўду кажуць, што ўвесь наркатрафік у мінскіх трыядах кантралюе нейкая Цётка?

Чу Лінь падняў галаву ад ежы і гучна засмяўся. На мой густ, смяўся ён трохі даўжэй, чым таго вымагала прыстойнасць. Страшны камуфляжны, дарэчы, парушыў нерухомасць і таксама ўсміхнуўся. У ягоным роце мільгнула сталёвая фікса. Гэтая цапа, мабыць, патрэбная яму, каб прасцей было перагрызаць жылы ворагам, якіх ён не здолеў задушыць голымі рукамі.

Гаспадар заўважыў, што я скончыў есці. Некалькі секунд даў ён засяроджана калупаўся ў роце, потым будзённым тонам запытаўся, кінуўшы на дзяўчыну:

– Будзеш яе?

– У сэнсе? – перапытаў я.

Ён ачысціў ніз жывата красуні ад страў і зняважлівым рухам, нібы ляльцы, развёў у бакі яе ногі. Дзяўчына зноўку прымружыла вочы.

– Вячэра па рытуале hot pot звычайна канчаецца тым, што ўсе ўдзельнікі па чарзе выказваюць падзяку гаспадыні. Госці – першымі.

– Не, не! – я спалохана замахавуў рукамі.

– Што такое? – жорстка запытаўся ён. – Табе не спадабаўся пачастунак?

– Не, мне было смачна, – паспяшаўся запэўніць я.

– Табе не спадабалася дзяўчына? – з націскам удакладніў ён.

– Не! Яна вельмі прыгожая, – я хацеў неяк выказаць пашану да яе прыгажосці і пакланіўся, але яна як заплюшчыла вочы, калі ён пачаў мне яе прапаноўваць, так і трымала іх заплюшчанымі.

– Дык у чым рэч? – ён зноў узяў той пракурорскі тон, якім пачынаў сустрэчу. – Табе спадабалася ежа. Табе спадабалася дзяўчына. У чым рэч? Ты імпатэнт, Сярожа? Мо прынесці змяінай настойкі?

Я вінавата маўчаў. Ён чакаў адказу.

– Ну проста... Няёмка. Мы з ёй незнаёмыя. Як можна так?

– А, дык вы з ёй незнаёмыя! – працягнуў ён і хутка павярнуўся да люстра, нібыта кажучы таму: бачыш, які дзі-

вак гэты тутэйшы! Бачыш, які ён цнатлівец! Між тым уголас ён прамовіў: – А мне падавалася, што вы тут, быццам тыя трусы, суяце адно аднаму ва ўсе дзіркі, у якія толькі можна засунуць! І што гэта ў вас нешта накшталт філасофіі! Хіба не?

Я маўчаў, але камуфляжны яму ціха сказаў нешта па-кітайску. Той, пачуўшы гэтыя словы, рэзка змяніў лінію. Чу Лінь клікнуў, з-за дзвярэй вяла-спалоханай хадой выйшаў малады «Adidas Basics». Майстар працягнуў яму палачкі, якімі сам еў. Маладзён зрабіў дзіўнае: ён усунуў палачкі сабе ў ноздры, стаў на калені і абапёрся на кулак, нахіліўшыся наперад. Ён зрабіўся падобны да егіпецкага сфінкса, у якога з носа раптам пачалі расці біўні. Зрабіўшы гэта, праваднік заплюшчыў вочы і ўвесь неяк сцяўся, быццам чакаючы ўдару.

– Знаёмся, – сказаў ён мне, зневажальна паказаўшы на маладога. – Гэта Цынь. Ён – сорок дзевяць*, салдат, сіні ліхтар, учора атрымаў заданне. Ён мусіў вудой сарваць з цябе заплечнік, у які мы паклалі вельмі каштоўную для нас рэч. З нейкай прычыны ён не здолеў гэтага зрабіць. А пацярпеўшы паразу, ён, замест таго каб выпцягнуць пісталет, падысці да цябе і адняць наш скарб, скочыў на матацыкл і проста з'ехаў. Ён павёў сябе як баязлівец. Такая правіна не можа быць дараваная і караецца смерцю. Але ён часткова выправіў сітуацыю. Ён высачыў цябе і прывёў сюды. Цяпер уласна выбар.

Майстар духмянасцяў падняў над галавой рукі, сціснуўшы ў кулак. Пачуўся хруст у суставах.

– Першы варыянт. Зараз мы едзем да цябе. У тваю кватэру ў Зялёным Лузе, на вуліцы Коласа. Там ты перадаеш нам тую рэч, якая табе не належыць. І тады Цынь застаецца жыць. Другі варыянт. Ты адмаўляешся зараз ехаць са мной у тваю кватэру ў Зялёным Лузе, на вуліцы Коласа. Што мы будзем рабіць з табой, пакуль ты не вернеш рэч, што належыць нам, я раскажу пазней. Пакуль я патлумачу табе, што гэты твой крок зробіць з Цынем. Глядзі!

* Лічбавае пазначэнне шараговага салдата ў трыядах.

Тут ён папстрыкаў пальцамі па канцах палачак, уціснутых у ноздры Цыня. Цынь заўважна здрыгануўся.

– Я зацісну ягоную галаву левай рукой, а правай удару па гэтых палачках. Яны, змазаныя ягонымі смаркачамі, лёгка, як па масле, увойдуць яму ў мазгі. Прыкладна на дзесяць сантыметраў. З досведу папярэдніх такіх пакаранняў смерцю магу сказаць, што будзе далей. Цынь ускочыць, ужо сляпы, бо зрок у яго адключыцца ў першую чаргу. Ён зробіць некалькі крокаў, спалохае нашую красуню, – Майстар па-гаспадарску паляпаў дзяўчыну па сцягне, упадзе – недзе вось там, і ў яго пачнецца агонія, якая будзе выглядаць вельмі неапетытна. Але баязліваць трэба караць. Ну, што скажаш? Жыць Цыню ці паміраць? Табе дастаткова сказаць «едзем» ці «не едзем».

Ясна, што я сказаў «едзем», хоць сітуацыю можна было вырашыць і па-іншаму, значна хутчэй і прасцей. Але катэгарычны Майстар духмянасцяў не пакінуў мне шанцаў на тлумачэнне: любое ваганне магло забіць – спачатку Цыня, потым мяне. Урэшце, шукаць друкаванку ў доме свежага нябожчыка гэтым рашучым людзям, як мне падалося, было б нават больш пачэсна, чым аб нечым «дамаўляцца» з «лааваем» і прапанаваць «выбар». «Едзем», – паўтарыў я, і гаспадар адным рухам вырваў палачкі з носа сорак дзвятага. Той з палёгкай панік.

Майстар дастаў маленькую рацыю і па-беларуску загадаў падрыхтаваць «транспарт» і «суправаджэнне». Паводле мітусні, тупату і бразгання зброі, што далятала з усіх бакоў, я зразумеў, што «паязд» па друкаванку выпраўляецца грунтоўны. Калі мы пакідалі пакой, мне захацелася сказаць нешта добрае дзяўчыне. Праходзячы паўз яе, я нахіліўся і горача прамовіў: «Дзякуй! Ты – вельмі прыгожая!» Але яна, натуральна, не зразумела ані слоўца.

Я хацеў дадаць нешта яшчэ, але зразумеў марнасць сваіх слоў. Яна – істота з іншага свету, свету маўклівай прыгажосці. Для яе мае спробы сказаць ёй пра яе вытанчанасць – невыразнае рыканне. Якое адразу лепей адкласці. У прынцы-

пе, дакладна так я адчуваў сябе і з Іркай, а таксама з усімі астатнімі нешматлікімі дзяўчынамі, якіх ведаў.

ДЖАНКІ

Тры крокі аддзяляюць звычайнага катлетнага быдла-грамадзяніна ад скончанага моўнаркота, якім вас палохаюць па Net-візары:

- 1) першая проба,
- 2) другая проба,
- 3) самастойны пошук і набыццё.

Si vous voulez, гэта ідэальная схема любой прывязанасці – ад апісанага ў старой літаратуры так званага «кахання» да тытунёвай залежнасці. Спачатку спрабуеш. Потым спрабуеш яшчэ раз, выпадкова. Потым адчуваеш, што спадабалася. І жадаеш паўтарыць. Прапаганда скажа, што ёсць і чацвёрты крок – залежнасць. Але мова залежнасці даваць не можа праз свой несубстанцыйны статус. Каханне можа, бо спароўванне ёсць працэсам фізічным. А мова – гэта чыстае, дэстыляванае скажэнне свядомасці як такой. Гэта як тырчэць ад іншага спосабу думання. А вы кажаце – залежнасць.

Дык вось. Як я шукаў? Я пачаў, як кожны недапечаны навічок, з сайтаў аб'яў. «Прадам Аўдзі 100», «ласкавыя кацяняты, умеюць гаварыць», «медалі Другой Сусветнай вайны, з ветэранамі. 2-я генетычн. копія. Раск. пра вайну, цікава», «прадам мапу Чайна-таўна з пазнач. скарбамі», «тэлескоп, піяніна “Львів”, форма для запякання, керамічная. Разам танней», «акажу паслугі сэксуальнага характару. Кітайцам не турбаваць». Я пачынаў з раздзела «Будаўнічыя матэрыялы» і пільна ўглядаўся ў прыватныя аб'явы «керамічная плітка», «дахоўка» ці «металадахоўка». Я шукаў хоць якое спалучэнне гэтага слова з «атрамантам» ці «чарнілам». Што цікава, тут я сапраўды знайшоў адну аб'яву, дзе ў адным доўгім пераліку сутыкаліся «будаўнічае чарніла» (што гэта, цікава?), цэгла і дахоўка. Я набраў нумар пад тахканне сэрца і ўсхвалявана чакаў, пакуль мне адкажуць. Але натрапіў на дыспетчарку буйной гандлёвай сеткі, якая сапраўды ганд-

лявала ўсім. І атрамантам, і дахоўкай. І гашышам для будаўнікоў-узбекаў, якія без гашышу не працуюць.

Час ішоў, жаданне паўтарыць нарасталала, ісці ў «Шанхай» я баяўся. І вось нешта мяне падштурхнула вывучыць раздзел не «Будаўніцтва», а «Рознае». Як я здагадаўся – асобная размова. Вы мяне ведаеце: больш цынічнага і паленага тыпа вы не знойдзеце на гэтай хемісферы*. Але час ад часу нават я ў пытаннях мовы раблюся кагнітыўна разгубленым містыкам.

І разумею, чаму, напрыклад, упалкі-валёнкі, што вісяць на канабісе, выдумалі сабе бога Джа. Які нібыта ёсць «душой» травы і, пры патрэбнай павазе да сябе, заўсёды засцеражэ ад копаў (некалі канабіс быў забаронены), а таксама выдасць розум, шчасце і рак лёгкіх напрыканцы. Дык вось, нейкая «душа» ёсць і ў мовы. Бо былі, былі дакладна сітуацыі, калі мне нешта дапамагала на яе выйсці. Ці, наадварот, берагло ад наступстваў. І так, гэта кажу я – чалавек з добрай адукацыяй, атрыманай у прэстыжных ВНУ Кітая.

Дык вось, на другі раз, фільтруючы шлак у «Розным», я натрапіў на яскравае і нават трохі нахабнае: «чарніла, чарапіца, курсы замежных моў». І – адрас у Сеціве. Я хуценька наляпаў прывітанне – маўляў, здароўкі, я тут шукаю чарніла для дахоўкі, няшмат, для аднаго даху, болей не трэба. Мне доўгі час не адказвалі, і я быў нават пачаў параноіцца. Падумаў, ці дастаткова аднаго такога запыту ў сомм-праграме, каб закрыць чалавека на дзясятчку па падазрэнні ва ўжыванні?

Але праз дзень мне напісалі, на дзівацкай мове, з памылкамі і паўторамі, нешта кшталту: «Ты хочаш ты чарніла, ты хочаш дахоўкі Хочаш? Тады прыходзі давай тады сёння зараз праз пятнаццаць хвілін прыходзі на вакзал стары вакзал пад гадзіннік дзе пад гадзіннікам дзе людзі сустракаюцца. Стой пад гадзіннікам, стой, дзвесце будзе гэта».

Я жвавенька сабраўся, узяў таксоўку і паляцеў на вакзал. Відавочна, спазніўся хвілін на сорок, бо пятнаццаць хвілін для Мінска – гэта нерэальна, так мо ў якім шаснаццатым

* Скажона ад анг. hemisphere – паўшар'е.

стагоддзі людзі праз пятнаццаць хвілін дабіраліся, калі затораў не было, усе рухаліся на гандолах па Свіслачы і ва ўсім горадзе жыло якіх пяць мільёнаў ілбоў.

Прымчаўся. Нікога. Адпачывальнікі. На гарызонце, ля новага вакзала, ходзіць маркотны мент. Нудзіцца. Па хадзе бачна, што мне нічога не пагражае. Наогул, найлепшы сродак ад параной – назіранне за хадой міліцыянтаў. Паводле таго, як яны тупаюць, адразу можна даведацца, рыхтуецца нешта важнае ці не. Калі рыхтуецца – хада ў іх робіцца пругкай, энергічнай. Ну вось так яны ходзяць у роліках сацыяльнай рэкламы. А ў звычайным жыцці яны соўгаюцца, быццам зомбі, шукаюць, што б у каго адціснуць.

Карацей, я прастаяў з паўгадзіны, ужо сабраўся сыходзіць – і тут маладая мамуся з дзіцём у калясцы, якая некага чакала побач, звярнулася да мяне.

– Гэта ты пра чарніла пытаўся, ты?

Я агледзеў яе: апанута яна была характэрна. Ваўняны швэдар, чорная спадніца, пафарбаваныя ў медны колер валасы. Твар па фактуры і адценні – як чарназём. Цыганку можна было, бадай, зблытаць з рускімі з Краснадара і Каўказа, якія гандлююць дынямі ды кавунамі на рынках. Я дастаў падрыхтаваную купюру ў 200 юаняў, але яна спыніла мяне:

– Не тут давай. Ідзі за мной давай.

Разам мы прайшлі ў скверык ля трамвайнага кола, яна дастала з каляскі дзіця і пачала яго спавіваць.

– Groшы ў каляску кладзі, – скамандавала матка, і я кінуў купюру на падушку немаўляці.

Жанчына ўвішна перакруціла пялюшкі, з іх выпаў маленькі папяровы скрутак. Я нахіліўся, каб яго падняць, а маладая маці кінула немаўля ў каляску ды спрытна рванула з месца.

– Кожны аўторак і чацвер я тут, аўторак і чацвер, – сказала яна, нават не павярнуўшыся да мяне. – Хочаш часцей – купляй болей, каб часцей. Мне не пішы, шукай тут, аўторак і чацвер.

Я застаўся з дзесяццю гадамі турмы на кішэні. Як апісаць тое адчуванне, калі ў цябе ёсць рэчыва, з якім цябе возьме

любы міліцыянер, любы народны дружыннік са сканерам? Гэта як скок з тарзанкай, паводле ўзроўню адрэналіну. Табе адразу паўсюль мала месца. Рухі робяцца хуткімі і нервовымі. Ці не гэтага мы ўсе шукаем? Прыгодаў на роўным месцы? Бо кайф як такі лёгка можна атрымаць легальнымі сродкамі.

Ды што там! Хочаш развітацца з дахам – не паспі суткі, будзеш удаўбаны, як пасля добрай ходкі за сто юаняў! Цалкам бяспечна, не шкодна для здароўя. Не, ну вы скажыце: дзе ў іх сумленне? Які-небудзь менеджар па збыце, які кляпае паўгадавую справаздачу і праз гэта сядзіць на спідах ды «Бёрне», кідаецца на ўсіх, хто рэжа яго на дарозе, ходзіць ускудлачаны, з чырвонымі, як у труса-альбіноса, вачыма, дык ён – нармальны, а мы – не?

Карацей, адчуваючы вострую неабходнасць хутчэй пазбавіцца ад скруткі, я бадзёранька прайшоў у Аляксандраўскі сквер, сеў на лаўку і разгарнуў паперку. Тут было нешта вельмі асаблівае, выглядала як фрагмент з Ільфа і Пятрова ці Зошчанкі, тая ж цяжкаважная моўная сатыра, тое ж наслідаванне нечалавечай казённай мове ўсіх гэтых райвыканкамаў, камісій і вялікіх начальнікаў з сярпом і молатам замест мазгоў. Вось гэты фрагмент:

«Як скончылася праца ў выканкаме, я самую пільную ўвагу звярнуў на тое, каб ісці дадому, разам з Крэйнай. У дачыненнях да яе я меў пэўную мэтавую ўстаноўку. Я трымаў курс бліжэй пазнаёміцца з ёю. Ідучы па вуліцы, я загаварыў з ёю ў самых вытрыманых тонах. Я жаліўся ёй, што новаму чалавеку вельмі цяжка наладзіць жыццё ў мястэчку, і прасіў яе параіць мне што-небудзь добрае ў гэтым кірунку. Яна ўважліва слухала мяне, а я ў свой голас уліў усю пяшчотнасць і мужчынскае зладзейства, насколькі мог. Яна спачувальна паставілася да мяне: пачала апавядаць пра мястэчка, пра тутэйшых людзей, іх звычаі, думкі, плёткі, забавы. Мы не прыкмецілі, як падышлі да яе кватэры. Я ўжо хацеў развітацца з ёю, але яна параіла мне кватэру тут жа, у доме, дзе жыла яна. Даю фактычную даведку, што такі зварот справы вельмі ўзвесяліў мяне, бо відавочным зрабілася, што я пачаў

веси на яе правільную атаку і адразу для мяне вызначыўся шэраг дасягненняў. Вызначыліся і шляхі далейшага развіцця нашых узаемаадносін: кажны дзень, жывучы побач з ёю, я павінен паступова апрацоўваць яе думку наконт правільнасці і натуральнасці маея асноўнай вытворчай лініі. Ідучы ад Крэйны ў заезджы дом, я быў у такім узнятым настроі, што адным махам пераскочыў на рынку шырокую яміну з гразнай вадой. Гэта выклікала незвычайнае здзіўленне хлопчукоў, якія бегалі тут. Некаторыя з іх паспрабавалі быць маімі паслядоўцамі, але, нягледзячы на свой юнацкі запал і спрытнасць, свістарэзнуліся ў самае балота пад смех сваіх таварышаў. Я пайшоў далей, а ўслед мне глядзелі з захапленнем вочы хлопчукоў».*

Усе гэтыя дзівацкія словаформы закруціліся ў мяне ў галаве, яшчэ на перадапошнім сказе я адчуў набліжэнне прыходу і зразумеў, што трэба ажыццявіць ліквідацыю дыскрэдытуючай мяне паперчыны, і парваў яе на маленькія, маленечкія, такія драбнючкія кавалачкі, пільнуючы, каб на кожным з іх асобна не было прыкметаў – ні найменшых прыкметаў наяўнасці мовы, спалучэнняў, забароненых згодна з дзейным заканадаўствам. І я думаў нават падпаліць гэтыя кавалкі, шматочкі, каб забяспечыць поўнае знішчэнне, але свядомасць ужо панесла мяне ў гарвыканкамаўскія далі, і я пабачыў, што адзеты ў кашулю «Эліз», блішчасты камінтэрнаўскі гарнітур і такія незвычайныя, адметныя сваімі вузкімі насамі франтаватыя чаравікі.

І тут я зразумеў, што мне няма чаго баяцца, бо я ператварыўся ў аднаго з дзяржаўных людзей, што цяпер я такі ж, як яны, што ў мяне такі самы лад думання і што я цалкам асуджаю наркагандаль і наркаўжыванне. Я павольна, як гэта і належыць дзяржаўнаму чалавеку, падняўся з лаўкі, закінуў пінжак і, усё ж пазіраючы па баках, пайшоў па вуліцы Маркса. Вакол было вельмі шмат падазронах тыпаў. Вось ідзе дзяўчына – занадта хударлявая, відавочна, студэнтачка, а студэнты ўсе маюць схільнасць да парушэння правапарадку

* Насамрэч з «Запісак Самсона Самасуя» Андрэя Мрыя.

і асацыяльнага ладу жыцця. Я адзначыў, што на скрыжаванні ля Наргаса адразу два чалавекі пайшлі яшчэ на чырвонае святло, не дачакаўшыся дазвольнага сігналу святлафора, як таго патрабуюць правілы дарожнага руху. Я хацеў зрабіць ім заўвагу, але зразумеў, што я не на службе, я ў цывільным і без пасведчання.

Я ішоў і адзначаў падазроныя праявы грамадскіх паводзін: вось мужчына прыклаўся да пляшкі з півам, якую толькі што набыў у краме, распіце спіртных напояў у грамадскіх месцах – парушэнне артыкула 24 Кодэкса аб адміністрацыйных правапарушэннях. Караецца штрафам ад 70 да 120 юаняў.

Вось прайшоў замежнік з «Кроўн-Плазы», страшэнна падазроная асоба. Выглядам падобны да гусака, які парос рудым *нямецкім* шчаціннем, і пры гэтым клятчасты картуз і акуллары – плюгавы шпіёнчык, што ён робіць тут у нас, варта было б *уважліва* праглядзець пашпарт, ці віза не падробленая. Гусак веў пад руку дзяўчыну, зусім маладую, дурненькую. Ножкі як запалачкі, з усяго відаць – няпоўнагадовая, малеча, ёй бы ў школе вучыцца, а яна ўжо са шпіёнамі гуляе. Прыкмета парушэння артыкула 124 Крымінальнага кодэкса: распуста, схіленне да інтымнай блізкасці, пакаранне ад 4 да 8 гадоў зняволення.

Тут праехаў раварыст, не спешыўшыся на пешаходным пераходзе, – 98-ы Адміністрацыйнага кодэксу, штраф ад 30 да 50 юаняў.

Там – кавярня, на тэрасе якой кітайцы паляць кальян, а што ў тым кальяне? Ці дазволеныя рэчывы? Так, дзяржава зрабіла магчымым, дзеля прыцягнення інвестыцый, ужыванне марыхуаны і апіятаў, але гэта ўсё часова, часова. Трэба адзначаць і запісваць, хто, дзе, калі курыў. Каб скласці базу даных. Усіх – на ўлік! Каб потым, аднаго дня, накрыць усіх, усіх да аднаго!

Вось нейкі чалавек у добрым гарнітуры стаіць на скрыжаванні і проста *глядзіць* на мяне, быццам сочыць, намагаецца зразумець, чым я займаюся, а я – дзяржаўны чалавек, і

справы і *нават думкі* ў мяне дзяржаўныя! Чаго ён глядзіць? З якой мэтай? І ці мае права?

Я заўважыў, што на лаўцы ля помніка Дзяржынскаму – у гэтым святым месцы Мінска! У гэтым месцы памяці, дзе ўскладаюць кветкі! – дык вось, тут, у цені помніка Феліксу Эдмундавічу, сядзіць хударлявы тып у шортах, разумееце – у шортах, і гэта ўжо падазрона. Вось ён толькі што сунуў у кішэню шортаў нейкую дробненькую запісачку, цыдулку, гэта ж відавочна скрутак з мовай! Я сеў на лаўку насупраць, маючы ў планах усталяваць візуальнае назіранне за патэнцыйным парушальнікам крымінальнага кодэксу, наркаўжывальнікам, моўнаркотам.

Настолькі ўжо падурнелі, што не хаваюцца, у цэнтры горада, пасярод белага дня, у цені Фелікса Эдмундавіча спажываюць прадугледжанае артыкулам 264!

Мяне панесла думкай пра мову, і я нават кінуў сачыць за тым джанкам, бо думка была вялікая і натхняльная. Цяпер, зрабіўшыся дзяржаўным чалавекам, адказным за бяспеку і чысціню ў горадзе, я зразумеў той выклік, які кідае мова і тыя, хто яе распаўсюджае. Гандаль мовай трымаюць трыяды – гэта добра відаць па апэратыўнай сітуацыі, цыганы проста махлююць, грэючыся на перакупе, трыяды – гэта транснацыянальнае злачынства, тэрарызм, гэта human traffic, выбухі ў Ганконгу і Маскве. Гэта сепаратызм, які ўздымае галаву, каб разваліць Саюзную дзяржаву Кітая і Расіі. Кожны, хто хоць раз даваў грошы дылеру, фінансуе міжнародны тэрарызм, вайну ў Чачні, забойствы, захоп закладнікаў. Такіх людзей, гэтых фундатараў злачыннасці, – іх мала проста ў турму! Бо на іх руках – слёзы мацярок, кроў бязвінных ахвяраў, пыл, што ўздымаецца на месцах выбухаў.

Я ажно замыкаў ад гэтай невыноснай, страшнай думкі, якой ніхто – ці праз недагляд, ці праз засілле дробных бягучых спраў – яшчэ не зразумеў і як след *не думай*. На мне ляжала адказнасць за існаванне дзяржавы, за спакой і дабрабыт народа. За тое, каб дзеці хадзілі ў школы, каб над краінай было блакітнае, нічым не азмрочанае неба... І вось

тут, у гэты ўзнёслы момант, прыйшла яшчэ больш страшная думка.

Думка пра тое, што я ж таксама ўжываю. Я таксама фінансую тэрарызм. Я ж і ёсць гэты люты злачынца. Bad trip накрыў мяне, нібы магільная пліта. Я абняў галаву і запусціў пазуры ў валасы. Так я сядзеў пэўны час, пагойдваючыся, пакуль мяне не аклікнуў дзявочы галасок:

– Малады чалавек, з вамі ўсё ў парадку?

Я падняў твар, чырвоны, напружаны, і ўбачыў пекную, падазрона пекную, як быццам уцягнутую ў порна-індустрыю і прастытуцыю, асобу жаночага полу, але раптам у галаве праяснілася і пачало адпускаць – прыход быў моцны, ды нядоўгі, – і вось, перада мной сапраўды стаяла прыдатная для хуткага, яркага cold sex маладая чарнявая пампушка, la femme fatale з аграгарадка, першы вечар у Мінску, шукае кавалера з прапіскай, рэстарация (20 юаняў), пляшка Савецкага шампанскага на дваіх (4 юані), размова пра ад-розненні сталіцы і Таргачова* – і яна будзе маёй. А калі пашанцуе – будзе маёй яшчэ і нараніцу, трэба толькі своечасова прыдбаць кандомы (1,5 юаня).

Мы годна напрактыкаваліся з той скаромнай паненкай, to end properly**. Настолькі годна, што было нават трохі складана выставіць яе праз тыдзень, калі я нацацкаўся з яе татуяваным задам, пульхнымі грудзьмі і поўнай дэзарыентацыяй у тым, што ёсць сучаснае сучынае жыццё ў Мінску. Яна чаплялася за маю жылплошчу абяцанкамі гатаваць сняданак, калгасніца.

Я прызвычаіўся хадзіць на вакзал «пад гадзіннік». У перакладчыцкай канторы, з якой я супрацоўнічаў, каб насшыбаць грошай на стаф, мне няблага і своечасова плацілі, так што нястачы ў фінансаванні маіх гульняў з уласнай свядомасцю не было. Я нават навучыў тую цыганку ўсміхацца. Прыручыць яе было складана, як ачалавечыць прусака.

* Таргачоў – выдуманы горад; згадка пра яго сустракаецца таксама ў рамане «Тэорыя змовы» Уладзіслава Ахроменкі.

** Каб скончыць як належыць (анг.).

Аднойчы яна знікла.

У мяне быў выходны, і я цэлы чацвер прасядзеў на лаўцы ў парку ля трамвайнага кола, спрабуючы дачакацца ўладальніцы краіны Оз. Час ад часу я бачыў, як пад гадзіннік прыходзілі добра ўбраныя (мова – забава не для бедных) нервовыя чалавечкі, з выгляду – менеджары сярэдняй рукі. Яны чакалі яе, перамінаючыся з нагі на нагу, і сыходзілі з такім маркотным выразам на фізіі, што за адзін гэты расчараваны выраз можна было арыштоўваць. Відавочна, што на наступныя дзесяць гадоў пра маладую маці і яе апетытнага немаўлятку можна было забыцца.

Месяц прайшоў без ужыву, і я нават адвык ад сваіх вясельных прыгодаў у складцы між дзвюма рэальнасцямі. Аднойчы я пехаў ля вакзала без усялякага разліку, проста праходжаўся ў спадзяванні на цуд (той, хто ўжываў, кахаў ці спрабаваў набыць тытунь пасля таго, як усе крамы зачыніліся, ведае гэты стан несвядомага пошуку і нязгаснай надзеі). І вось я пабачыў тут, пад гадзіннікам, малога цыганчыка. Гадоў пяці або васьмі – я не разбіраюся ва ўсіх гэтых дзіцячых узростах. Ён стаяў, хлюпаў брудным носам і пільна ўглядаўся ў твары мінакоў. Нашыя вочы, вядома ж, сустрэліся. І мае былі прагнымі, а ягоныя – дапытлівымі. Адбыўся адзін з тых цудоўных кантактаў, пра які я, здаецца, ужо запрагаў вам тут. Я адразу скіраваўся да яго і спытаўся:

– Колькі?

– Дзвесце, – адказаў малы крывасмок.

Я працягнуў яму купюру, ён сваёй драбнюткай мурзатай далонькай уклаў мне ў руку скрутачак з казкай і хутка хуценька знік. Падняў, гадзянё, дзвесці юаняў на роўным месцы! Каб яму тья юані выдрысталіся крывавым паносам! І вось тут – літаральна праз секунду, як я запхаў паперку ў кішэню – мяне моцна сціснулі за локаць. Спачатку я адчуў уладную настойлівасць гэтага сціскання, спалохаўся, і толькі потым пабачыў, *што* сціскае. Гэта быў той самы рахманы мент, які звычайна тупаў вакол вакзала і спрабаваў насшыбаць сабе на піва з бабуляў, якія гандлявалі кітайскімі цыгарэтамі ды пінскім кантрафактным трыкатажам. Не Дзяржаркакантроль. Фух, пранесла!

– Хвіліначку, грамадзянін, – сказаў міліцыянт пагрозлівым голасам.

Я аглядзеў яго. Выглядаў ён такім пакаменчаным жыццём, што страх адразу ж прайшоў. Нясвежая кашуля, пагоны, што тапырыліся ўгору, бы на пудзіле, кадык, які хутка хадзіў уверх-уніз. Было відаць, што міліцыянт хвалюецца, прычым значна больш за мяне. Бо я прачытаў ягоны кошт вокамгненна, а вось ён маёй рэакцыі прадказаць не мог, таму што адзеты я быў заможна, ды і мае адукацыя ды IQ значна перавышалі ягоныя.

– Колькі? – адразу спытаў я ў яго, не хаваючы пагарды.

– Што ў вас у кішэні? – паспрабаваў ён уключыць пракурора.

– Колькі? – перапытаў я і паглядзеў яму проста ў вочы. Там, у вачах, былі бачныя галоднае дзяцінства, сілумінавыя цацкі, склееная вермішэль на абед і вячэру, мары паляцець у Крым *на самалёце*, прыніжэнні і ліхаманкавыя спробы выкараскацца з таго лайна, у якім нарадзіўся. Яму было гадоў сорак пяць, збольшага – усё ўжо, наспрабаваўся.

– Вы падазраяцеся ў захоўванні рэчыва, прадугледжанага артыкулам 264 Крымінальнага...

– Рэчыва? – перабіў я яго. – Ты кодэкс пачытай, служылы! Там чорным па белым сказана пра несубстанцыйныя псіхатропы.

– Несубстасцыйныя, – паспрабаваў ён паўтарыць, але ў яго не выйшла. Таму ён вырашыў трохі скараціць праграму вымагальніцтва. – Зараз пойдзем у пастарунак і ажыццявім вобшук з панятымі!

– Які вобшук? – усміхнуўся я яму ў твар. – З якімі панятымі? Табе ж трэба будзе потым дзяліцца і з панятымі, і з калегамі-сяржантамі, што апынуцца ў капцёрцы і раптам пабачаць твой «вобшук». Дзяліцца тымі пяццюдзсяцю юанямі, якія я табе зараз дам.

– Не, ну пяцьдзясят юаняў – гэта замала, – адразу ж перайшоў ён да дзелавой часткі. – Хаця б сто! Вам дзесяць гадоў турмы пагражае, таварыш грамадзянін.

– Пяцьдзясят, таварыш міліцыянер, – здзекліва паўтарыў я, бо бачыў, што нават пяцьдзясят для яго – зашмат, што гэта – чвэрць месячнага заробку. – А калі зараз не адпусціце, я пачну крычаць, што вы мне наркотыкі ў кішэнь падкінулі. І тады дзяліцца вам прыйдзецца з усім натоўпам, які тут збярэцца.

– Ну, нашто дзяліцца? – задумаўся ён. – Пяцьдзясят – дык пяцьдзясят.

Я раскрыў партманет, паказальна адлічыў стосік самых дробных купюр і сунуў іх яму.

– На. Тут нават болей. Піва сабе купі, волат правапарадку.

– І каб гэтага болей не паўтарылася! – паспрабаваў ён вярнуць сабе пашарпаны імідж.

Я хмыкнуў і хацеў дадаць, што, калі такога не будзе паўтарацца, яму давядзецца жыць на заробак міліцыянера, а на гэта здольныя толькі аскеты і святыя. Але мне зрабілася крыўдна за яго. Ну вось ходзіць чувак, з крыміналам змагаецца як-ніяк. І тут – такое падзенне. Горш за Кісу Вараб'янінава ў Ільфа і Пятрова. Лаюць цяпер Часы Смутку, але тады хоць міліцыя не жабравала.

Выпадак на некалькі хвілінаў падараваў мне адчуванне ўласнай беспакаранасці і ўсёдазволенасці. Ну як жа – мяне й арыштаваць не могуць: адбрахаўся і нават не ўзмакрэў! Я разгарнуў паперку і пачаў чытаць на хаду. Гэта было нешта незразумелае:

«Березень у цыганських районах. Сіня олійна фарба на стінах шкільных ідалень. Ще вві сні у жінок шкіра тепла й солоня і п'ідіймаецься дым шляхамі систем опалень. Цыганські родини останні згустки Шанхаю прыносяць додому харчі і збіжжя готове – строкаті густі килими які вони розпинають. Цвяхамі на голих стінах ніби тіло хрыстова. Легкі наркотики отче що ростуть на їхніх городах. Русла які вони правлять на передмістях, усе замішано мудро на свіжих розталых водах. На втоплених перехрестях і добрих вістях цим чеканням і сміхом столоченою травояю. Порнографічним світлом на тихих дитячих обличчях тримаецься небо ру-

хається низько над головою. Оббиваючи гнізда і гостре нічне паліччя втрачаєш відлигу наче важливу ланку. Навіщо тобі ці смутки які ніхто не поверне. Ще дивиться богородиця як до самого ранку в крихкій березневій тиші ростуть конопляні зерна».*

Я прачытаў раз, нічога не зразумеў (можна падумаць, я нешта разумею, калі чытаю на мове), перачытаў уважліва, амаль па складах. Торк усё не пачынаўся. Гэта была нейкая абракадабра. Ну, то бок поўная абракадабра, без усялякага сэнсу і прыходу. Звычайнае, знаёмае *цела мовы* было тут скажонае дзівацкімі знакамі – «и», «ї», «е». Хлопчык прадаў мне трызненне-лічылачку, якую, мабыць, напісаў сам на сумесі рускай, наркатычнай і яшчэ нейкай самастойна прыдуманай моў. Мяне толькі што апусцілі на 250 юаняў.

Я завучыў верш на памяць, і пасля некалькіх паўтораў ён мне нават пачаў падабацца. Цыганскія раёны, кілімы, распяці ды сіняя школьная фарба. It's my life, як спяваў Доктар Албан. Прыгадаць бы яшчэ, што такое распяцце.

БАРЫГА

Я ніколі, каб на іх чэрці, не бачыў трыядаў на баявым выездзе. Як і для большасці тутэйшых, само слова «трыяды» асацыявалася ў мяне з адной фоткай з Net-візара, дзе праз бясконцы, як мора, натоўп кітайцаў ідзе некалькі дзясяткаў постацяў у чорным – страшных, як тыя нежывыя воіны тэракотавай арміі. Такое ўражанне яны і пакідаюць – гліняных голэмаў, якія ў сваёй апантанасці будуць біцца, пакуль цела здольнае рухацца. Наперадзе, буйным планам, – брыгадны афіцэр у акулерах «Ray Ban» і з такім тварам, што адразу робіцца неяк несамавіта. Ён глядзіць у камеру позіркам гадзюкі перад кідком, і яшчэ больш несамавіта робіцца, калі чытаеш, што аўтара фотаздымка, нейкага неабачлівага галандца, ліквідавалі адразу пасля з'яўлення выявы ў эфіры, бо трыяды фатаграфавачь нельга.

* Сяргій Віктаровіч Жадан, «Березень у цыганскіх раёнах».

Мы ішлі дакладна гэтаксама – праз вялікі начны натоўп кітайцаў. Мяне з Майстрам духмянасцяў атачала кола «сорак дзявятых» у цывільным, і на кожным вялікім скрыжаванні ён прыпыняўся і на маленькую рацыю атрымліваў каманду «можна» ці «чакай, калідора няма» – нехта захоўваў бяспеку ягонага руху. Што цікава, каманды падаваліся на мове – мабыць, каб не разумелі іншыя кітайцы, патэнцыйныя чальцы канкурэнтных трыядаў.

Людзі пазнавалі азызлы твар Майстра духмянасцяў і шарахаліся з нашай дарогі. Тых, хто затрымліваўся ці не бачыў нашай кангрэгацыі, груба адштурхоўвалі прэч салдаты суправаджэння. Я заўважыў, што сорак дзявятыя хоць і былі апранутыя страката, але больш-менш аднолькава. На ўсіх былі ці спартовыя касцюмы «Adidas Basics», ці свабодныя паўспартовыя курткі «Reebok» са штанамі для джогінгу, якія не перашкаджалі руху. Пільнага назірання за манерамі аднаго ці двух салдатаў было дастаткова, каб беспамылкова вылучаць іх у натоўпе.

Мы даволі хутка спусціліся, прычым увесь час рухаліся па шырокіх прасторах вялікіх вуліц. Гэтым разам абышлося без акрабатыкі і скокаў па жэрдачках над безданню. Мы выйшлі з Чайна-таўна ў раёне вуліцы Няміга. Тут нас ужо чакаў камуфляжны з двума тузінамі байцоў. Побач стаяў велізарны прадстаўнічы «Мерседэс» – аўто Майстра духмянасцяў. Цікава, што сярод кітайцаў дагэтуль лічыцца крутым набываць нямецкія машыны, хоць яны ненадзейныя, нетрывалыя, часта ламаюцца і скрыгочуць у час руху, не раўнуючы стары трактар. Але гэта даніна традыцыі: некалі трыяды працавалі толькі ў Паўднёва-Усходняй Азіі, еўрапейскія аўтамабілі каштавалі там значна даражэй за японскія і былі прыкметай статусу (да таго ж, у тую сівую эпоху да Часоў Смутку еўрапейскія аўтамабілі былі яшчэ адносна якаснымі). Цяпер, калі трыяды пануюць на еўрапейскай тэрыторыі, яны працягваюць лічыць прыкметай статусу нямецкія драндулеты, што ўжо мала не рассыпаюцца. І хто пасля гэтага скажа, што кітайцы – не кансерватары?

– Едзем па Багдановіча да Бангалор, там збочваем ля «МакДональдса» і па Маа Цзэдуна – да Коласа, – тлумачыў камуфляжны сваім падначаленым. – Дарогай туды НС* узнікнуць не павінна, усім рыхтавацца да НС на звароце. Рулі трымаць пад рукамі, абоймы поўныя. Праблемныя месцы: скрыжаванні з Варвашэні, Коласа, Чарнышэўскага, Валгаградскай – там могуць працаваць снайперы і з дахаў цяжкая зброя. Аб’ект будзе вось у гэтай машыне, – ён кіўнуў на «Мерседэс». – Яна браняваная, але калі двойчы пацэляць з «Мухі» – то ўнутры салона ўсё ператворыцца ў chicken wok.

Камуфляжны хутка паўтарыў усё па-кітайску, мабыць, далёка не ўсе байцы разумелі забароненую мову. Пасля скамандаваў: «Па конях!» – ускочыў на матацыкл, суха кіўнуў Майстру духмянасцяў і памчаў у атачэнні сваіх дэманаў забяспечваць нам «калідор». Я заўважыў, што да сядла ў яго быў прымацаваны вінтажны аўтамат Калашнікава, а ззаду на байк прылеплены невялічкі белы сцяжок з чырвонай палоскай пасярэдзіне – відаць, эмблема спартовага клуба ці футбольнай каманды, за якую ён перажываў.

Мы пачакалі хвіліну і рушылі за ім, за намі прыладзіўся джып «Jeely» з пацанамі з аховы Майстра. Яны крыху апусцілі шкло і выставілі рулі ў паветра – сцеражыся войска імператара! Пытанне, ці ёсць у іх дазволы на ўСЕ гэтыя рулі, было залішнім, бо з цяжкасцю ўяўлялася сіла, якая б такое пытанне магла ім задаць.

Ці хацеў я аддаваць кнігу? Не, не хацеў. Уявіце: вы знайшлі на дарозе мільён юаняў. І ўжо паспелі распланаваць, што за гэтыя грошы набудзеце. А тут з’яўляецца ўласнік мільёна і патрабуе яго вярнуць. Як бы вы сябе адчувалі? Хацелася б вам кінучь апошні позірк на багацце, перш чым з ім развітацца? «Друкаванка» была маім шанцам – на сучаснае жылло, на шчаслівае ды бесклапотнае жыццё ў тым жылле. Я не вельмі разумны, вы гэта бачыце. У мяне няма маднйвай адукацыі ў галіне чартарнага фінансавага аналізу. Усё маё багацце – мой наўны твар і блакітныя вочкі.

* Надзвычайная сітуацыя.

А таму застаецца ці наркагандаль, ці праца ў дробнай крамцы з кітайскім уладальнікам-скнарарам. «Друкаванка» была маім шанцам на Ірку. Так, на Ірку.

Мы імчалі па Коласа, калі нас, абдаўшы роварам сірэны, апярэзлі «хуткая» з уключанымі праблісковымі ліхтарамі. «О, цікава», – толькі паспеў падумаць я, як, на скрыжаванні з Валгаградскай збоку з надрыўным гулам рухавіка выруліла аграменная машына «надзвычайнікаў» з чырвонай сірэнай. Чу Лінь здрыгануўся тварам і нешта сказаў па-кітайску. Я перапытаўся, ён рыкнуў: «Нешта адбываецца! Гэта не-нармальна», – потым дастаў сваю рацыю і націснуў кнопку:

– Што там?

Некалькі секундаў было маўчанне, потым, праз трэскат памех, пачуўся голас камуфляжнага:

– Няясна. Нешта незразумелае наперадзе. Нейкі гармідар. Чакай.

Чу Лінь крыху апусціў шкло і паказаў складаную паслядоўнасць знакаў пальцамі таму джыпу, што ішоў за намі. Мабыць, гэта была каманда «трывога», бо хлопцы ў джыпе ўцягнулі рулі ў салон і пачалі прыладжваць магазіны. Я не разумеў аднаго: калі яны з трыядаў, то чаго ім баяцца? Чу Лінь мусоліў у руках рацыю, чакаючы выхаду камуфляжнага на сувязь. Урэшце не вытрываў і зноў запытаўся:

– Ну! Што там? Дакладвай!

– Мы на месцы. Тут жопа. Поўная жопа. Пажарныя, надзвычайнікі, дым. Не разумею пакуль.

Кіроўца «Мерседэса», пачуўшы словы з рацыі, запаволіўся, але Майстар духмянасцяў нахіліўся да яго нага сядзення і хутка памахаў перад тварам рукой – едзь, давай! Рацыя ажыла:

– Чатырыста трыццаць другі, гэта Чырвоны слуп*! – голас камуфляжнага быў знерваваны, гучаў на нейкай мяжы напружання. – Я не даю дазволу на набліжэнне! Трымайцеся далей! Тут небяспечна! Быў выбух! Я не бачу сітуацыі! Я не даю дазволу на набліжэнне. Як зразумелі?

* У трыядах – афіцыйная пазіцыя чалавека, адказнага за зброю і ваенна-тактычны складнік, «галоўны военачальнік».

У мяне прыўзняліся валасы на галаве. Што там робіцца, у маім зацішным двары, у якім зняможаныя алкаголікі апошнія пяцьдзясят гадоў ціхамірна рэзалі адзін аднаго? Кіроўца, пачуўшы рацыю, пачаў тармазіць, але Майстар духмянасцяў павёў сябе нечакана.

– Чаго тармазіш? Наперад!

– Але ка-ма-нда бы-ра... – з моцным кітайскім акцэнтам запярэчыў кіроўца.

– Якая каманда? – крыкнуў Чу Лінь і выключыў рацыю. – Я камандую: наперад! На ўсёй хуткасці!

Лімузін зароў рухавіком, з прысвістам уключылася турбіна. Майстар прыўзняў палавік пад сабой, адчыніў пафарбаваны ў колер скуранага салона люк і дастаў адтуль здаровы «Desert Eagle» з залатым барэльэфам «Guan Yu» на дзяржальне. Ён коратка зіркнуў на мяне і кінуў мне антыкварны «Colt Python 357» з інкрустацыяй са слановай косці.

– Ведаеш, як карыстацца?

Я не ведаў, як карыстацца зброяй, і карыстацца ёй не збіраўся. Пагатоў, я не разумеў, у каго ён збіраецца страляць. І хто збіраецца страляць у нас. Мне вельмі захацелася вось зараз жа, на хуткасці, выскачыць з гэтага ўтульнага скуранага салона, хай сабе і аздобленага пласцінамі брані. Я паспрабаваў уявіць, што адбываецца, калі ў такі салон трапляе кумулятыўны снарад з «Мухі», і мне падумалася, што chicken wok – гэта дрэннае параўнанне. Перапалены chicken wok, які трымалі на агні да той пары, пакуль ён цалкам не ператварыўся ў вугаль, – вось так трэба было б казаць. Мы збочылі ў завулак, што веў у мой двор.

ДЖАНКІ

Першым, што забілі кітайцы, быў час. Пачуццё часу – канвенцыйная катэгорыя. Сёння 18.04 – толькі таму, што мы, людзі, дамовіліся адчуваць гэты час як 18.04. Калі ў Мінску з'явіўся прышлы натоўп людзей, якія адчувалі час па-іншаму, нашыя стасункі з будучыняй, мінулым і сучасным пачалі імкліва скажацца.

Цяпер чатыры тысячы сямсот сорок першы год паводле кітайскага календара. Цяпер год Свінні. Цяпер дзве тысячы восемдзсят шосты год паводле тайскага календара, паводле якога тут живе ўсё тайскае кам'юніці з Драздоў. Цяпер дзве тысячы нейкі там год паводле грыгарыянскага календара – калі нехта пра такі яшчэ памятае. Цяпер пяцьдзясят пяты год Эры ўсталявання міру паводле японскага календара, паводле якога лічыцца вельмі модным жыць сярод кітайцаў *urreg-middle*. Паводле таго ж календара цяпер пяцьдзясят пяты год панавання супердоўгажыхара Хэйсэя, хай Буда дасць яму добрага здароўя. Цяпер тры тысячы шэсцьсот трэці год ад заснавання Дзімму – паводле старога японскага календара.

Раней, калі мы жылі ў 1991 ці 2014 годзе, усё было проста і зразумела. Ты нарадзіўся ў 1977-м, ты памрэш не пазней за 2077-ы, бо мы не японцы і болей за сто гадоў у нас жыць не навучыліся. Дваццатае стагоддзе – мінулае, дваццаць другое – будучыня. Час быў лінейны і маналітны. Чалавека, які б у 2013-м сказаў, што цяпер год 4711-ы, проста здалі б у вар'ятню. Але сёння мы ў той вар'ятні жывём. Мінск болей не мае маналітнага часу, а паняцце «гісторыі» размылася, ператварылася ў міф. Калі быў падпісаны Саюз? У якім годзе? Паводле якога календара? Калі мы пабудавалі мур з Еўразвязам?

Калі час адсутнічае, натура падзей скажаецца, застаюцца толькі дзеі як такія. Імёны, прозвішчы. Подзвігі, якіх заўсёды бракавала гэтай зямлі.

Мы жывём не ў чатыры тысячы сямсот сорок першым. Мы жывём – цяпер. Усё, што было да сёння, – мінуўшчына. Калі складана канвенцыйна вызначыць нават назву «цяпер», разабрацца з мінуўшчынай робіцца ўвогуле неадольнай задачай: калі яна настае? Якія тэмпаральныя градацыі мае? Усё, што наперадзе, – будучыня. Няясная, непраглядная, не звязаная з нашай «цяпершчынай» простаай сістэмай матэматычных каардынат. Так нараджаюцца драконы і цмокі, так з'яўляюцца волаты, так пачынаюць рухацца ўзгоркі і гаварыць горы. Бо мінулае робіцца локусам* міфа.

* Месцам.

Час, абжыты час, *побытавы* час, робіць сваім жытлом паўтарэнне. Гэта болей не лінія, не рыса, скіраваная з мінуўшчыны ў будучыню. Гэта барабан. Кола Дхармы. Гэта Даа. Гэта вечнае чаргаванне фазаў Месяца, дзён тыдня. Гэта чаргаванне найменняў года (я нарадзіўся ў год Дракона).

Як адбываецца смерць у такіх абставінах, калі на магільным помніку ўжо не напішаш: «1920–1984»? Ты сыходзіш напраткі ў легенду. Туды, дзе цмокі, дзе жывыя дрэвы, дзе волаты-героі, якія ў адзіноце маглі перабіць цэлае войска. І гэта добра. Бо казка – адзіная прастора, прыдатная для камфортнай смерці.

БАРЫГА

ЛЯ ўезду ў двор мы адразу ўперліся ў машыну «хуткай дапамогі». Яна раўла сірэнай, але не магла праціснуцца далей – наперадзе быў суцэльны затор.

– Выходзім. Асцярожна! – загадаў Майстар духмянасцяў і прыадчыніў свае дзверы. З джыпа высыпалі «сорак дзвятыя», яшчэ некалькі ўзводаў пад'ехала ззаду на байках. Я не ведаў, што рабіць са «ствалом». Свяціцца са зброяй у натоўпе трыядаўскіх салдатаў надта не хацелася. Але кідаць рулю было боязна, бо, магчыма, гэта жорстка караецца іхнімі законамі. Я сунуў «Colt» пад паху і засланіў зверху заплечнікам.

Краем вока я заўважыў, што кіроўца застаўся за стырном, аўтамабіль стаяў з уключаным рухавіком, мабыць, інструкцыя на выпадак такіх НС прадугледжвала, што стырnavы мусіць забяспечваць імгненную эвакуацыю ў выпадку нечаканасцяў. Нам насустрач выруліў наш камуфляжнік з брыгадай на байках – яны лёгка прайшлі паўз «хуткую».

– Тэрмінова сыходзім! – скамандаваў камуфляжнік, прыпыніўшыся каля нас.

– Што здарылася? – спытаў Майстар.

– Хутка! – падвысіў той голас.

– Аб'ект у цябе? – удакладніў Чу Лінь.

– Не! Не ў мяне! – крыкнуў Чырвоны слуп. – Эвакуацыя! Гэта загад!

– Рог, скажы ты, што здарылася! – ужо нейкай іншай, нефармальнай, інтанацыяй запытаўся Майстар.

– Што здааарылася, – перадражніў Чырвоны слуп. – Прасралі мы аб’ект! Прасралі! – ён скрывіў рот у роспачы. – Яны кажуць: выбух побытавага газу.

– Дзе? – удакладніў Чу Лінь.

– Ды вось там! У яго! – ён тыкнуў у мяне пальцам. – Маўляў, кватэра выпаленая ў попел. Да счарнелага бетону. Яшчэ дзве проста згарэлі. Я туды праціснуўся, на паверх, паглядзеў. Там не тое што кніжка, там, бля, ручкі ад дзвярэй расплавіліся!

– Дык што здарылася? – тупа паўтарыў Майстар духмянасцяў. З усяго было відаць, што нават для ягонай псіхікі гэта было занадта цяжкім ударам.

– Выбух! Побытавага! Газу! – камуфляжнік сплюнуў сабе пад ногі. – Які, бля, газ! Дурыкам гэта раскажыце! Ці хамячкам з Сеціва! Там па ўсім пад’ездзе пах артылерыйскага пораху з пальмітынава-палістэрнай аддушкай! Як быццам яны фугас з напалмам шарахнулі! Давай поўную эвакуацыю і тры дні з Чайна-таўна носа не висоўваць, усім! Бо зараз прыедзе «Альфа» з Дзяржжарнакаантролем і выбуховымі спецыялістамі, справу перакваліфікуюць і яшчэ нас падрыўнікамі зробяць! Будуць, бля, плесці пра «кітайскіх сепаратыстаў»! Пайшлі ўсе адсюль!

Майстар духмянасцяў ватнай хадой адышоў убок, прысеў на кукішкі і некалькі разоў з усяе сілы ўдарыў сціснутым кулаком па асфальце. Ясна данёсся хруст зламаных касцяшак. Узняўся са змярцвелым тварам і пайшоў да лімузіна. Пра мяне ён ужо проста не згадаў – мяне болей для трыядаў не існавала. Я ледзь паспеў здаць пісталет кіроўцу ягонага «Мерседэса».

Далей усё згадваецца эпізодамі. Правал, нейкія падзеі, зноўку правал. Вось я іду ўздоўж машын «хуткай» і чую размову санітараў: «Ахвяраў нібыта няма», – а другі яму: «Толькі той, у наколках, з першага паверха, цяжкі. Як ду-

маеш?» І першы, адказвае: «Не ведаю, шанц ёсць, але там моцна надыхаўся, фатальны апёк лёгкіх, на апарате». І другі: «І чаго ён у пад'езд палез? Трэба было дома сядзець і акно адчыніць. Праз акно скочыў бы». І першы: «Цікава было яму!»

Далей правал, помню, як ішоў праз натоўп разявакаў, нейкія цётчкі, нягледзячы на кастрычнік, – у банных халатах і тапачках, з яўнай асаладай: «Бач ты, які пажар! Шэсць пажарных машын!» Нехта ў адказ: «Не! Не шэсць – восем!» Зноў першая: «Бач ты, які пажар!»

Чарговы правал, міліцэйскі ланцуг, сяржант са стомленым тварам, мне: «Нельга туды. Нельга. Небяспека. Працуюць пажарнікі». І я яму: «Я з гэтага пад'езда». І ён: «Ну праходзь». А ў вачах – спачуванне. І далей – усё ў сажы – дыму ўжо няма, але такі назойлівы горкі пах. Я не адчуў тут адцення пораху, проста пах смаленага. Калі жытло гарыць – заўсёды дым едкі. Прасякнуты людскім горам.

Далей – дзядзя Саша, у адной майцы, стаіць пасярод газона, падсвечаны вулічнымі ліхтарамі і сірэнамі, крычыць: «Га-лі-на!» І ў другі бок: «Га-лі-на!» З ягонага рота вырываюцца клубы пары. Гэта значыць, што на дварэ недзе трыпяць градусаў паводле Цэльсія. Бо шэрані не відаць. «Цёплая кастрычніцкая ноч», – лаўлю я сябе на дурнаватых думках. Пабачыўшы мяне, Сан Саных падыходзіць: «Сярожка, прывет, слухай, ты Галіну не бачыў? Я ў гаражы быў, як выбухнула. А яна, мабыць, у краму па кефір пайшла». І я кручу галавой: не бачыў. Сунуся далей. А ззаду – ягоныя крыкі: «Га-лі-на! Галіна, адгукніся!»

Ля пад'езда бачу шмат пажарных машын. Адна з іх стаіць там, дзе рос куст бэзу, які раскошна пах штовясны. Куста болей няма – ён расціснуты шматтоннай тэхнікай. Адчынены люк каналізацыі. З яго тырчыць нейкая састаўная металічная канструкцыя, да якой прылепленыя шлангі, што ідуць ад пажарных брандспойтаў. Нейкі дзядзька ў форме надзвычайнікаў аднімае адзін са шлангаў ад гэтай канструкцыі і пачынае скручваць. З усмешкай кажа міліцыянту, які перамінаецца ля ўвахода ў пад'езд:

– Чуеш? Ідзі падсабі!

– О, а чаго дэмантуеце ўжо? – пытаюся я.

– Дык пагасілі пажар, – тлумачыць надзвычайнік. – Там і гарэць ужо няма чаму. Колькі гадзінаў тушылі? Шэсць? Восем?

Ён вясёлы і энергічны. Для яго праца на складаным аб'екце скончылася.

– Можна туды? Я з трэцяга, – кажу міліцыянту.

Той ківае. Працягвае мне моцны ліхтар:

– Трымай. На трэцім можа прыдацца. Там у адной кватэры нават праводка згарэла, пра лямпачкі ўжо не кажу.

Я адчыняю пад'езныя дзверы, і мае ногі да каленяў абдае плынню цёплай вады, што струменіць зверху, проста па прыступках пад'езнай лесвіцы. У вадзе – нейкія дробныя рэчы, прагарэлыя абрыўкі шпалераў, абломкі сталяркі. Тут надзвычайна цёпла і яшчэ дастаткова дыму. Дзверы кватэры зэка Віці шырока адчыненыя – мабыць, санітары, якія яго павалаклі ратаваць, шукалі пашпарт, без яго ж не шпіталізуюць.

«Галіна! Галіна!» – з вуліцы чуваць крыкі дзядзі Сашы.

На пляцоўцы між першым і другім – пажарнік у поўнай выпраўцы, з закурадымленымі балонамі і аранжавым тэрмакасіюмам. Ён стомлена прытуліўся да сцяны. Кажы ў слухаўку: «Не, ну я ж бачыў. Я бачыў, як выглядае выбух побытавага газу. Я бачыў. А тут – нейкая херня. Двое нашых ледзь не згарэлі. Херня нейкая. Поўная херня, ну! Струмянём пад ціскам б'еш, а яно вадой не заліваецца. Ну! Хер яго ведае, што такое! І тэмпература шалёная, мы паўгадзіны, як ачаг ліквідавалі, проста ваду лілі, каб жалезныя канструкцыі ў бетоне астудзіць, бо паплавіліся б. І штучная вентыляцыя, бо пах нейкі... Хер ведае. Тры кватэры, адна – дашчэнту, да каробкі!»

Я падымаюся далей, і бачу, што Сан Санычаў куток не крануты агнём, што Шышкін нават сажаю не пакрыўся, адно што лісты ў раслінаў пажоўклі і павіслі долу. «Галіна! Га-лі-на!» – крычыць з вуліцы гаспадар гэтага кутка. Бачу ўласныя жалезныя дзверы, якія скамечыліся, пайшлі велізарным пухіром па цэнтры – ці то ад выбуху, ці то ад высокай тэмпературы. Кранаю ручку ўвахода – войкаю: пальцы ледзь

не прыпякаюцца да распаленага жалеза, але замок выбіты, я штурхаю жалезнае палатно нагой у мокрым чаравіку, і яна паўзе, адчыняецца.

Я ўваходжу ўсярэдзіну, заўважаю, што міжпакаёвых дзвярэй проста не засталася, спякліся ў попел нават ДСПшныя дзверы ў прыбіральню. Шыбы высыпаліся, а потым выпаліліся і рамы. Прамень ліхтара высвечвае роўныя прастакутнікі з бетону. «Галіна! Галіна!» – крыкі дзядзі Сашы вельмі добра чуваць праз адсутныя вокны.

Я праходжу па падлозе, і кожны мой крок спараджае шыпенне – прамочаныя вадой боты пакідаюць мокрыя сляды на бетоне, і гэтыя сляды хутка выпарваюцца, мабыць, тут усё было заліта вадой, але вада сышла ўніз, злілася, а вільгаць выпарылася. У пакоі не засталася нават парэштак драўлянай падлогі, а я ўсё спадзяваўся пабачыць глобус, у які, дурань, думаў быў схваць друкаванку. Няма ані адзежнай шафы – яе проста няма, няма нават попелу ад самога адзення! Ні палічак з сувенірамі, ні шпалераў, ні канапы, ні антрэсоляў.

Я зачаравана ўвайшоў у кухню – тут, відавочна, быў эпіцэнтр, значнай часткі сцяны паміж мной і кватэрай дзядзі Сашы няма, бетон выкрышыўся, канструкцыі металёвага каркасу – выгнутыя і прагарэлыя да таўшчыні дроту. Праз прарэх я адзначаю, што на дзядзясашавай кухні гарыць электрычнае святло, мабыць, там агонь лютаваў не так шалёна.

У мяне ж там, дзе стаяла газавая пліта, – проста нічога болей не стаіць, толькі чорная плоскасць бетоннай падлогі. На месцы лядоўні – аплаўлены сталагміт з жалеза, ад якога дагэтуль патыхае жарам. Дзверы балкона выбітыя і павіслі на галінах суседняй ліпы. Вісяць яны чамусьці дагары нагамі, мабыць, ад удару аб парэнчы балкона іх перакуліла. Што цікава, гармідар на балконе месцамі захаваная, відаць трэснуты ад тэмпературы слоік, прагарэлыя трэскі ад старога зэдліка.

Я вярнуўся ў пакой. Агонь знішчыў усе мае часопісы з распіханымі па іх скрутках мовы. Згарэлі шкарпэткі з начкай дзве тысячы юаняў у какетлівым дубовым камодзе «Пінскдрэў». Згарэў і сам дубовы камод «Пінскдрэў».

– Га-лі-на! – у нейкай страшнай распачы крычыць Сан Саныч знізу. Куды, цікава, яна падзелася? Пажарнік, здаецца, казаў, што гасілі тут усё шэсць гадзін. І дзе Галіна ходзіць шэсць гадзін?

І тут я вяртаюся на кухню і правяраю месца, дзе я схаваў друкаванку. Кніжка – не кранутая полымем. Ад яе не пахне куродымам. Я пасміхаюся: усё ж я абраў самае надзейнае месца на Зямлі, куды яе схаваць.

На калідоры пачуліся крокі (я ледзь паспеў схаваць кніжку туды, дзе яна была). У кватэру па-гаспадарску ўвайшоў мужчына ў гарнітуры «Slonimskaja Fabrika» ды гальштуку «Eliz». У руцэ мужчына трымаў нейкую брудную анучу.

– Дзень добры, – сказаў ён мне, і мае вочы сустрэліся з ягоным металічным позіркам. – Пройдемце са мной.

– А што я зрабіў? – паспяваю я спытацца ў ягонай спіны.

– Нічога вы не зрабілі, – адказвае спіна абыякава. – На апазнанне. Пашпарт з сабой?

Пашпарт быў у мяне з сабой. Мужчына праз анучу ўзяўся за металёвую ручку дзвярэй кватэры Сан Санчыча. Чамусьці Сан Саныча. Яна пацярпела значна менш за маю – у калідорчыку нават захаваліся шпалеры. Тлее абутак. Ідзе пара ад высокіх Галініных ботаў. Следчы ўваходзіць у спальню, прыпыняецца на парозе. Тут стаяць двое пажарных. Глядзяць.

– Вось, азнаёмцеся. Уважліва, – кажа мне следчы. Ён ківае на счарнелы скрутак, мабыць, дзядзя Саша збіраўся выбіць кілім і скруціў яго. Я гляджу на скрутак. Чорны, прадаўгаваты. Дыміцца. Пахне неяк незвычайна.

– Га-лі-на! – крычыць дзядзя Саша на двары.

– Галоўнае, разумееш, ён жа сюды заходзіў, – гэта пажарны, гэта так кажа пажарны, адзін пажарны другому пажарнаму, і я ўжо пачынаю разумець, у мяне падгінаюцца ногі. – Зайшоў, паглядзеў, кажа: «Не, тут яе няма».

– Ну а што, ты б пазнаў? Хіба чалавека можна ў гэтым пазнаць?

Я гляджу на гэты счарнелы, напаўсатлелы прадмет, і так, бачу ў ім – руку. Нагу. Вось тут, мабыць, галава. Прыціснутая да пляча. Чамусьці.

– Бачыш, – ціха разважае адзін з пажарных. – Да акна паўзла.

– Ну лагічна, што? Правільна паўзла, – адказвае яму другі пажарны.

– Задыхнулася. Бачыш, у плячо дыхала. Мабыць, ужо як рукі не варушыліся.

– Вы яе пазнаяце? – пытаецца ў мяне следчы.

– Галіна! – крычыць мой сусед знізу.

Я маўчу. І гляджу на гэтае счарнелае цела. Я не магу нічога адказаць.

– Калі ласка, сканцэнтруйцеся. Гэта працэсуальна важны момант, – настойвае следчы.

– Можна, я выйду? – пытаюся ў яго.

– Паклічце гэтага, – кажа следчы пажарным і ківае ўніз, дзе надрываецца Сан Саныч. Мабыць, хутка патрэба ў маім апазнанні знікне. І ўзнікне патрэба ў брыгадзе з вар’яtnі – для дзядзі Сашы.

Я тупаю ў сваю кватэру, механічна адчыняю дзверы за ручку, моцна прыпякае, о, яна ж распаленая. Заходжу. Прытуляюся да цёплай сцяны. Цёця Галя загінула. Трэба пазваніць Ірцы. Але яна прасіла ёй не званіць. Трэба проста пастаяць вось тут, зараз усё наладзіцца.

Далей зноў правал, потым – вось што. Я стаю ля той самай сцяны, на дварэ ўжо золак, недзе побач ясна чуваць, як раве мядзведзь, няспынна, на адной ноце. Побач са мной – мужчына ў акулярах з інтэлігентным тварам. Ён схіліўся да мяне, уважліва глядзіць у вочы. Ён мне кажа павольна, амаль па складах, і глядзіць у вочы, і час ад часу ягоныя словы быццам зліваюцца, ператвараюцца ў фон, бо я перастаю канцэнтравацца на тым, што ён кажа, а кажа ён манатонна:

– Вам няма чаго хвалявацца. Абсалютна няма. Вам паставяць новыя дзверы. Я псіхолаг з Цэнтра медыцынскай рэабілітацыі пры надзвычайных сітуацыях. У вас абсалютна няма падставы для хвалявання. Выбухі газавага абсталявання здараюцца, бо яно вельмі старое. У вашым доме яно будзе цалкам дэмантаванае. Нічога страшнага не адбылося. Ваша кватэра была застрахованая. Дзяржава вас зараз паселіць у

прыстойны гатэль і адрамантуе тут усё за два тыдні. Вам паставяць новыя дзверы. Так, я згодны, што гэтыя дзверы моцна пацярпелі. Жалеза выгнулася ад выбуху. Але дзяржава вам паставіць новыя дзверы, за якімі вы будзеце адчуваць сябе цалкам абароненым. Вы атрымаеце кампенсацыю. Вялікую кампенсацыю. Бо ваша кватэра была застрахованая. А дзверы вам усталююць новыя, металічныя, з уступам ад узлому, я асабіста прасачу. Надзейныя, добрыя дзверы.

Тут нехта тупае ў калідоры, і з'яўляецца яшчэ адзін чалавек. На ім – белы халат, на твары – чырвоная драпіна.

– Чуеш, Пятровіч, ды ўкалі ты гэтаму псіху што-небудзь? Задзяўбліся ўжо круціць.

– Ён не псіх! – доктар адварочваецца ад мяне і спакойна, ціха кажа санітару. – Ён пацярпелы. Які перажыў вялікі маральна-псіхалагічны стрэс. А таму, Міша, з ім трэба паводзіць сябе далікатна. Вось нахера ты яго круціш наогул?

– А што, кінуць яго, каб стаяў пасярод кватэры і роў? А калі ён наогул не заткнецца?

Далей зноў правал і ружовы інтэр'ер гасцініцы «Турыст», у якую мяне змясціла дзяржава на час, пакуль за казённы кошт ва ўсім доме будзе рабіцца рамонт. У пакоі былі ружовыя шпалеры, сціплы – я б сказаў, нейкі салдацкі – ложак. Падушка ўначы, калі не спалася, здавалася то занадта мяккай, то занадта цвёрдай. Шэрая падлога. Калі задуменна ходзіш з кута ў кут голымі нагамі, яно драпае ступню, нібы наждаком. Панэлі ПВХ з лямпачкамі на столі. Душавая кабіна. Талоны на сняданак. Стол з настольнай лямпай з сдранай таннай пазалотай на пластмасе. Лямпу можна ўключачць і выключачць, іншай карысці ад яе – ніякай. Усё гэта разам пакідала такое канцэнтраванае адчуванне перажытай бяды, што я днямі не знаходзіў у сабе здольнасці проста выйсці з нумара. Сядзеў і назіраў за плошчай ля ўнівермага «Беларусь». Час ад часу вяртаўся думкамі да таго, што адбылося. Калі гэта быў не проста выбух газу, а падрыў – дык нашто? Нехта, нейкія загадкавыя ворагі трыядаў, шукалі кнігу? Дык навошта нішчыць палову дома? Ці шукалі, не знайшлі – бо маё патаемнае месца хвіг знойдзеш – і проста

спалілі ўсё дашчэнту? Дык тады ім патрэбная была не кніга! Ім трэба было, каб тая кніга не трапіла трыядам. А чаму? Што ў той кнізе, акрамя надрукаваных афсетам слоў?

Час ад часу да мяне грукаўся грузін Вано – таксама пагарэлец, на дзяржаўным утрыманні. Разам з ім мы гулялі ў даміно. У яго ў пажары загінуў малалетні сын. Жанчына, якая нарадзіла хлопчыка, цяпер добра зарабляла і таму магла сабе дазволіць сустракацца з маладзейшымі за Вано мужчынамі. Яна заваблівала іх грашыма.

«Скажы, друг Сяргей, чаму нашае жыццё – такая срака? – пытаўся час ад часу ў мяне Вано. Прычым пытаўся і калі саступаў мне перамогу, і калі перамагаў у даміно сам. – Чаму нашыя жанчыны болей – не з намі? Чаму ніхто нікому не патрэбны? Чаму ніхто не цікавіцца, які ты чалавек? А выключна – ці ёсць у цябе грошы? Чаму так, друг Сяргей? Калі гэта адбылося? Калі мы прайгралі?»

Я маўкліва паціскаў плячыма. Я не ведаў, што адказаць. Я ж казаў – я не філосаф. Я наогул не вельмі разумны, і вы гэта бачыце.

ЧАСТКА ТРЭЦЯЯ

ДЖАНКІ

Чаму моўны наркатрафік захапілі кітайцы? Таму, што мы, рускія, выявіліся *too lazy**. Цыганы ж не былі прыдатныя для арганізацыі сістэмы – вырабу, кантрабанды, продажу. Адзінае, на чым яны анталагічна здольныя грэцца, – гэта дробныя махінацыі, гандлёвыя накруткі, разбадзяжаны стаф. Іх існаванне ў індустрыі тлумачылася тым простым фактам, што кітайцы на Ангарскую совацца грэбавалі. Не баяліся – бо яны наогул няшмат чаго баяцца з рэчаў, бачных у гэтым свеце вачыма, – а менавіта *грэбавалі*.

У джанкі ёсць тры стадыі даросласці:

- 1) купляе ў цыганоў,
- 2) купляе ў кітайцаў,
- 3) заводзіць уласнага дылера.

Першае – нятанна і небяспечна, другое – танна і небяспечна, трэцяе – танна і бяспечна, бо ўсе дылеры працуюць з закрытым колам кліентаў. Трапіць у такі *un petit comite*** звонку амаль немагчыма, і менавіта гэтым гарантуецца шчаслівае і бесклапотнае, бы занятак герояў хэнтай***, існаванне схемы.

Пасля выпадку з пацанчыкам, які прадаў мне палены скрутак, і мянтом, які мяне за гэты скрутак спрабаваў прыпалохаць, я перастаў шукаць праз аб'явы. Ніякіх зносінаў з цыганамі мець больш не хацелася – насёрбаўся. Так я апынуўся сярод дэкадэнтаў, якія стала затаварваюцца ў кітайскім квартале. Звычайна я сяду ў харчэўні Мо Яня ў той частцы Чайна-таўна, што месцілася ў Старым горадзе,

* Занадта лянівыя (анг.).

** Кола «сваіх» (фр.).

*** Хэнтай – парнаграфічнае анімэ.

замаўляў сабе курыцу ганбаа з кісла-салодкай поліўкай і праглынаў яе, а потым хрумстаў салёны арахіс, які мне, як сталаму кліенту, Янь заўсёды ставіў gratis*. За гэты час па кітайскім асяродку, у якім мяне ўжо добра ведалі, прабягала пагалосачка, што прыйшоў той самы лаавай, які амаль ніколі не таргуецца. Я адкалупваў відэльцам кавалачкі смажанага ў цесце марозіва і з асалодай назіраў праз шкло мітусню адразу некалькіх барыгаў за вокнамі. У памяшканне кавярні ім заходзіць забаранялі нейкія іх унутрыкітайскія паняцці, але, як толькі я сам выходзіў на двор, яны абступалі мяне і настырна зазіралі ў вочы.

Я набываў эксклюзіўны, выключнай якасці, дзвіж за 50–70 юаняў і выходзіў даўбіцца ў горад. З гадамі сталага ўжывання я зразумеў, што парк – далёка не самае лепшае месца для знаёмства з мовай. Па-першае, ёсць верагоднасць выпадкова запаліцца. Які-небудзь гіперправільны менеджар, які харчуецца абястлушчанымі ёгуртамі і акурат займаецца ёгай непадалёк ад тваёй лаўкі, можа прыкмеціць абуральнае відовішча спажывання наркотыкаў і выклікаць «сабак».

Па-другое, надвор'е. Дождж, снег ці пякельная спёка – іншага ў нашай Рашы не бывае. Непрыемна тырчэць, тым часам як твае плечы павольна ператвараюцца ў снежны сумёт, а твая прастата – у халадзец, God forbid**!

З часам я зразумеў, што найлепшае месца для пракачкі ўласнай свядомасці – кавярні. Чаму кавярні лепшыя за парк?

Па-першае, чалавек з паперкай у парку – гарантаваны тарчок. Чалавек з паперкай у кавярні – звычайны consumer, што вывучае чарговую ўлётку аб зніжках ці распродажы.

Па-другое, у свядомасці цёмнай быдлабольшасці наркот – гэта змарнелы шчаціністы беспрацоўны, які жабруе, каб набыць сабе дрэні. Цёмная быдлабольшасць не разумее, што значная доля знаёмых ім амбіцыезных япі свідруюць сабе мазгі звыш'якасным моўным першаком, каб астудзіцца

* Бясplatна (з лац.).

** Барані божа (анг.).

пасля офісных стрэсаў. Што сучасны джанкі – гэта чалавек у гарнітуры «Vіopі» ды гальштуку за паўтары тоны.

Трэцяя прычына: афіцыянты. Адзіны, хто можа вольна хадзіць паміж столікамі, зазіраць у тое, што ляжыць у вас побач з кубкам амерыкана, – гэта афіцыянты. Але яны знаходзяцца з кліентамі ў тонкай псіхалагічнай сувязі, імя якой – tips, ці, калі хочаце, «чаявыя». Пакіньце хлопчыку ці дзяўчынцы, якая заўважыла, што вы груба парушаеце законапарадак, не 10% чайвых, а 50%, і вы пабачыце ў адказ усмешку саўдзельніка. Яны ніколі вас не здадуць. Яны адчуюць сябе флібусьерамі, а вас прымуць за свайго капітана, якому не шкада залатога піястра для вернай каманды.

І пад «кавярняй» я, натуральна, маю на ўвазе нашу рускую кавярню, якая знаходзіцца на дыстанцыі не менш за кіламетр ад «Шанхая». Бо калі вы надумаеце даўбануцца ў кітайскай кавярні, яны вас там раздзенуць, як Атэла Дэдэману. «Лас-Вегас любіць п'яных – лёгкая спажыва»*.

Так паступова я зрабіўся заўсёднакам і Чайна-таўна, і кавярняў вакол яго. Час ад часу я завітваў туды падчас абедзеннага перапынку і вяртаўся на працу, яшчэ не да канца пракумарыўшыся. Тады крэатывіць было асабліва лёгка. Ідэі прыходзілі без высілкаў, чаго не скажаш пра камунікацыю з людзьмі, сярод якіх я атрымаў рэпутацыю эксцэнтрыка і арыгінала (нядобразычліўцы казалі – фрыка). Я тады ішачы ў вялікай рэкламнай агенцыі. Прадукты маёй ухезанай свядомасці звальваліся на вас па Net-візары з рэгулярнасцю бамбавання Мілошавічам амерыканцаў у дваццатым стагоддзі**. Гэта, дарэчы, было маё апошняе сталае месца працы.

Дык вось, гэта здарылася, калі аднойчы, грукнуўшыся да Мо Яня, я заўважыў вялікі свірnavы замок на дзвярах і некалькі іерогліфаў крэйдай.

– Мо захварэў. У яго вушы, – падказаў мне чалавек, што побач з кавярняй гандляваў сушанымі кажанамі, мал-

* Цытата з кнігі Хантэра Томпсана, «Fear and Loathing in Las Vegas», а таксама аднайменнага фільма.

** Сербія не бамбіла ЗША ў часы Мілошавіча.

пінымі зубамі і іншымі рэчамі, якія вельмі патрэбныя, калі ты ведаеш, на што яны патрэбныя.

Гэта разбурыла маю ўжо напрацаваную схему адносінаў з гандлярамі. Дылера трэба было шукаць самастойна, а я ўжо нават забыўся, як гэта робіцца. Я прабадзяўся па мастках, лесвіцах і прыхаваных дварах «Шанхая», але выгляд у мяне быў такі маркотны, што ніхто не ўспрымаў мяне як спажываўца мовы. Цень бацькі Гамлета, прывід сабакі Баскервіляў, подых навальніцы, знак бяды.

Ужо на зваротнай дарозе, на самым выхадзе з кітайскага квартала, ля крамы «Рамонак», я пабачыў патрэбны мне ўчэпісты позірк. Чалавек быў болей падобны да калмыка, чым да кітайца. У выразе твару – нейкая ўпартасць, у рысах – татарская круглявасць, не ўласцівая тым выхадцам з Кітая, якія аселі ў Мінску. Але я не звярнуў увагі на гэтую дробязь. Хоць, відавочна, варта было б. Бо яўна акурат з гэтага выпадку яны мяне і паставілі на выпас.

Дык вось, на звычайнае пытанне «колькі?» ён адказаў не «сто» і не «семдзясят», а – раптам – «трыццаць пяць». Я здзівіўся і перапытаў. Ён пацвердзіў: трыццаць пяць. Я ўдакладніў: чаму так танна? Бо звычайна таргуюцца са ста да пяцідзясці, а тут раптам – трыццаць пяць. І вось тут мне б насцярожыцца. Бо калі чалавек проста гандлюе мовай, а не працуе яшчэ на тых, хто з мовай вядзе *непрымірэнчую барацьбу*, дык у яго такое пытанне кліента мусіць выклікаць усмешку. Чаму танна? Бяры і не выёжвайся! Але гэты захавай чыгунна-сур'ёзны выраз на твары, нібы статуя Маа Цзэдуна ля Дома ўрада на плошчы Залежнасці. Дзіўна, дзіўна.

Я працягнуў яму банкноту на пяцьдзясят юаняў, ён даў мне рэшту – дзясць і пяць. Не, ну нельга сказаць, што я зусім не застрамаўся. Нешта ўсё ж мяне ў ім насцярожыла. Нейкі ён быў слізкі. Перад тым, як сесці спажываць, я даў кругалю пешшу па горадзе – прайшоў кіламетраў дзясць ці нават болей. Трымаў скрутак з мовай у руцэ па-за кішэняй, каб у выпадку, калі заўважу хвост з двух індыкоў у бліскучых, як соплі, гарнітурах, скінуць стаф у Свіслач або яшчэ куды. Але нікога не было, як я ні ўключаў Штырліца.

Таму я забурыўся ў адну са сваіх правераных кавярняў, замовіў глясэ, яблычны скрамбл і падрыхтаваўся да вандроўкі ва ўтульны свет неспасцігальнага. Я не баяўся завіснуць тут на суткі, бо з часам мова пачала торкаць слабей. За гады спажывання я пабачыў значную колькасць слоў, якія сустракаліся ў тэкстах. Цяпер для дасягнення былога паморкавага эфекту мне трэба было набываць два ці тры скруткі, у якіх па сукупнасці яшчэ можна было натыкнуцца на незнаёмае слоўка, выраз, псіхадэлічны сінтаксічны зварот. Але я не хацеў павялічваць дозы. Бо гэта і ёсць наркаманія, а я – не тарчок. Я ўсяго толькі індывід, адкрыты для эксперыменту над уласным кагнітыўным апаратам.

Як звычайна ў такіх выпадках, я папрасіў афіцыянтку разлічыць мяне адразу. Па-першае, каб яна не парылася, што ў яе не закрыты рахунак, а кліент відавочна падвіс і сядзіць за адным напоем і дэсертам гадзіну ці дзве. Па-другое, каб памерам чайных адразу паказаць, што чалавек я – вельмі варты сімпатыі.

Дзяўчына, падобная да добра дагледжанай мышкі, прынесла bill: глясэ і скрамбл каштавалі шэсць юаняў. Я працягнуў дзесяць і вельмі значэнна сказаў ёй: «Рэшты не трэба». У гэтай сітуацыі галоўнае – інтанацыя. Можна пакінуць сто юаняў чайных, але выклікаць у таго, каму ты падарыў грошы, шчырую непрыязь, добра палітую класавай варожасцю. Гэтая варожасць за той час, пакуль з партрэтаў Карла Маркса ў Мінску аблупілася фарба, зусім не зменшылася, бо эксплуатацыя з той пары толькі ўзмацнілася. Галоўнае адрозненне кітайскага кантынентальнага марксізму ад еўрапейскага марксізму-light палягае ў тым, што ў Кітаі афіцыянта, які дрэнна абслужыў кліента, каторы кажа пра сацыяльную роўнасць з трыбун, гістарычна прынята біць палкамі па пятках.

Такім чынам, ніякага гусарства – мы не ў Парыжы, захопленым рускім войскам дзевятнацатага стагоддзя. Ніякіх падкацікаў, калі афіцыянт – асоба таго полу, да якога ты маеш сэксуальны інтарэс. Па калене гладзіць можна і ворта таго чалавека, якога ты запрасіў у рэстаран, а не таго, каму

ты пакідаеш чаявыя. Гэта – не пытанне маралі, бо ў мараль я не веру. Гэта – пытанне густу. Чапляцца да афіцыянтак – тое самае, што спаць з пакаеўкамі. Сапраўдны джэнтэльмен заўсёды знойдзе грошы на прастытутку.

Ніякай цыганшчыны – мядзведзяў вам у скокі за вашыя тры юані афіцыянт пускаць не будзе. Акт пакідання грошай мае быць нейтральна-сяброўскім. У вашым голасе павінна чуцца ціхае замілаванне ўзроўнем сэрвісу і кваліфікацыяй. Скажыце «дзякуй» патрэбнай інтанацыяй – і чалавек будзе ваш. Вы можаце ўвесь дзень гуляць у тэтрыс скруткамі з мовай за ягоным столікам – а ён нават не зірне на вас зласліва.

Дык вось, я пакінуў мышцы чатыры юані і вельмі здзівіўся, пабачыўшы праз некалькі хвілін, што яна нешта напружана абмяркоўвае з менеджаркай, кідаючы ў мой бок спалоханыя позіркі. Яна паводзіла сабе так, нібыта яе схпілі за распаўсюдам дзіцячага порна, прычым дзіцём на тым порна быў я. Блізка пасаджаныя вочкі мітусіліся паміж мной і менеджаркай, я нават схаваў скрутак з мовай у кішэню, вырашыўшы не ўжываць, пакуль сітуацыя не разруліцца. Яны ж там трохі папераміналіся ля разліковага стэнду, менеджарка выйшла, а мышка падбегла да мяне, нахілілася, прыбрала пасму валасоў з мордачкі і нападўголасу спытала:

– Дзе вы ўзялі гэтыя дзесяць юаняў?

– Зарабіў катаржнай працай. Разгружаў вагоны з цэглай, – знайшоўся я. – Ледзь не надарваўся, та cherie. А што такое?

– Не, вы не разумееце! – паўтарыла беднае дзяўчо. – Дзе вы іх узялі?!

– Урачыста клянуся, што я іх не скраў, не намаляваў, не выжабраваў і не адняў у дзіцяці! – пачаў я раздражняцца. – А што, вы не бераце чаявых, калі бяспрэчнае паходжанне грошай не пацверджанае падатковай інспекцыяй і Камітэтам ААН па супрацьдзеянні гандлю зброяй?

– На купюры – нейкая маркіроўка! – шагнула яна мне. – Сістэма аўтаматычна дала сігнал, зараз прыедуць, рыхтуйцеся! Менеджарка мяне заб'е!

Інтэр'ер рэстарачыі пахіснуўся і зацямніўся. Калмык быў з пагончыкамі? Цяпер чакаць Дзяржаркакантролю? Выглядае, што на банкноце – пячатка «наркагандаля». І што, зараз мяне будучь браць? Я сунуў руку ў кішэню, схапіў скрутак і гатовы быў кінуць яго проста пад стол, але насупраць мяне ўжо нехта стаяў. Нават не так: гэты – не стаяў, а без запытаньня сядзеў за мой столік. Я спачатку пабачыў яго (шэры дубаваты блішчасты гарнітур, ружовая кашуля, айчынны гальштук сталёвага колеру), і толькі потым – стандартны спецслужбісцкі «Опель» за вокнамі. Хутка прыехалі.

– Дзень добры.

Ён не павітаўся. Ён гэта сказаў прыблізна так: «сядзець на месцы, рукі з кішэняў на стол». Менавіта так прагучала гэтае «дзень добры».

– Старшы ўпаўнаважаны Дэпартамента фінансавых расследаванняў Новікаў. Дзе вы ўзялі купюру, якой разлічыліся?

– У Чайна-таўне, – я ліхаманкава спрабаваў зразумець, як далей пойдзе размова. Ці будзе вобшук? Або хоць павярхоўны дагляд з выварочваннем кішэняў?

– А, у Чайна-тааааўне, – працягнуў ён і скрывіўся. – Ну тады пытаньня пра асобныя прыкметы таго, хто з вамі разлічыўся, задаваць не буду. Бо яно не мае сэнсу, – тут ён пасміхнуўся, маўляў, усе кітайцы – на адзін твар.

У зале раптам з'явілася шмат службоўцаў у такіх самых, як у Новікава, блішчастых гарнітурах, толькі кашулі і колер гальштукаў ва ўсіх былі розныя. А кліентаў, наадварот, у кавярні вокамгненна паменела – ля плацёжнага тэрмінала нават утварылася чарга з ахвочых хутчэй разлічыцца. Такая ў іх энергетыка, у гэтых блішчастых гарнітураў. Дарэчы, я думаў, што такія носіць выключна Дзяржаркакантроль.

Ля нас апынуўся калега Новікава ў вельмі скрыпучых чаравіках. Чорт яго ведае, з якой скуры яны былі зробленыя. Але скрыпелі так, што прыўставалі валасы на патыліцы. Мужчыну скрып уласнага абутку, здаецца, падабаўся – ён хадзіў з такім самаўпэўненым выразам на твары, нібы ў чалавечых самцоў чым больш скрыгату – тым больш шан-

цаў прывабіць самку, як у тых конікаў ці саранчы. І вось, скрыпучы сваімі жудаснымі чаравікамі, ён працягнуў оперу маю дзясятку. Новікаў дастаў партатыўны ультрафіялетавы свяцільнік і кінуў на грошы вузкі прамень. Нейкі час разглядаў знакі, якія праявіліся на купюры (на мой розум, дык што там магло праявіцца?), а потым спытаўся:

– Ці ёсць у вас яшчэ банкноты, якія вам там далі?

Я маўкліва працягнуў пяцёрку. Ён прасвяціў яе ультрафіялетам і сказаў свайму скрыпучаму калегу.

– Глядзі, а гэта нармальная.

Той рыпнуў чаравікамі, прамаршыраваў праз залу кавярні і стаў ля ўвахода. Гэта што, каб я не выбег?

– А чаго вы спужаліся? – спытаў раптам Новікаў. І гэта было нечаканае пытанне. Я нават не заўважыў, што ён мяне пільна разглядае.

– Я не спужаўся, – паспрабаваў я адмовіць відавочнае.

– Ну як не спужаліся? Спужаліся, – у яго былі буйныя рысы твару, бялявая мучністая скура і агульны выгляд – нейкі *пельменяваты*.

– Ну, можа і спужаўся, – пагадзіўся я. – Сяджу, нікога не чапаю. А тут раптам – ДФР. На маю галаву.

– Сітуацыя такая, – іншай інтанацыяй паведаміў Новікаў. Такім голасам падазраваным на допыце звычайна паведамляюць іх правы і абавязкі. – На вашай дзясятцы заўважаныя прыкметы падробкі. Зараз мы яе бяром на экспертызу. Да вас пакуль ніякіх прававых прэтэнзій не высоўваецца, вашу свабоду мы абмяжоўваць не будзем. Хоць час ад часу ў такіх выпадках бярэцца падпіска і нават практыкуецца змяшчэнне пад варту. Але цяпер аператыўных прычын для таго няма. Нам патрэбная фармальнасць – ваш пашпарт.

– Пашпарт? – не зразумеў я.

– Пашпарт. Каб перапісаць дадзеныя.

– Навошта? – спытаўся я голасам, асіплым з перапалоху.

– Для пратаколу. У дадзены момант вы ні ў чым не падазраецеся. Але падробка грошай – сур’ёзнае злачынства, таму тут ёсць працэдуры.

– Працэдуры? – тупа паўтарыў я.

– Ну вядома, працэдурны, – ён тлумачыў спакойна і павольна, нібы чытаў лекцыю на факультэце права. – Нам трэба адсочваць з’яўленне такіх вась сумнеўных купюр. І калі ў вас зноў апынецца банкнота з прыкметамі падробкі – тут ужо будзе іншая размова. А для гэтага трэба вызначыць вашу асобу. Разумеце?

– Разумею. Вам патрэбны пашпарт, – сказаў я роўна.

– Ну, яшчэ мы можам, калі хочаце, праехаць да нас, там вас ідэнтыфікуюць паводле ДНК і адбіткаў пальцаў.

– Не, дзякуй! – мала не крыкнуў я і дастаў тэчку з дакументамі. Гэта ж якая фэйная ідэя – ехаць у ДФРайўскі офіс са скруткам мовы ў кішэні.

Ён сфатаграфавануў мае дадзеныя – прапіску, ідэнтыфікацыйны нумар, пазначыў месца працы, сказаў пакінуць электронны подпіс на пратаколе агляду месца здарэння. У правай кішэні маіх штаноў увесь час, пакуль я выконваў ягоня каманды, пульсаваў папяровы камячок – дзесяць гадоў строгага рэжыму. Скурай нагі я адчуваў ягоную вагу, вострыя ражкі, фактуру паперы, гэта быў амаль тактыльны зрок, засяроджанне ўсіх цялесных адчуванняў у адным месцы.

Опер захаў дзясятку ў празрысты пластыкавы канверт, пазначыў на ім інвентарны нумар і выйшаў разам са сваёй зграяй, не развітаўшыся. З аднаго боку, навошта ім такая дробязь, як ветлівасць? З другога, можа, ён быў упэўнены, што мы яшчэ пабачымся? І галоўнае – пачуцця палёгка ў мяне не засталася. Ніякага настрою выдыхнуць і крыкнуць: «Yes! Пранесла! That was close!» Ці не таму, што ён не развітаўся? Не сказаў чаканых слоў – «вы свабодны», напрыклад? Напруга пасля таго, як «Опель» звёз опера, не толькі не знізілася, але, наадварот, узрасла, і пазбавіцца ад яе ўдалося толькі пасля некалькіх тыдняў задушлівых начэй на прапацельных ад бяссоння прасцінах.

Я пайшоў адтуль, з кавярні, хутчэй прэч з гэтага месца! Удзячна кіўнуў мышцы за тое, што папярэдзіла, але ўсмешку з сябе выціснуць не здолеў – мяне душыў страх. Пазней я ўцяміў, што кошт майго піцця кавы ў той вечар павіснуў

акурат на гэтай дзяўчыне. Бо грошы, якімі я разлічваюся, забраў опер як «неспраўдныя», а па рахунку плаціць усё ж такі некаму трэба было. Звычайнае правіла ў такіх выпадках – вылічваць з waiter's salary*. Я колькі разоў збіраўся завітаць да мышкі ды кампенсаваць ёй страчанае, але неяк не выйшла. Пасля перажытага ногі самі збочвалі кожны раз, калі я спрабаваў наблізіцца да кавярні. І я раптам апынаўся ў іншых месцах горада, зусім іншых.

Калі падумаць па справядлівасці, дык да той кавы са скрамблам я ўсё роўна не дакрануўся. Дык, можа, няма чаго і кампенсаваць? У метафізічным сэнсе.

БАРЫГА

Як мне жылося пасля таго, як я вярнуўся ў кватэру? Нармальна жылося. Яны зрабілі нармальны ремонт – заклалі дзірку ў кухню, пафарбавалі сцены ў нармальны салатавы колер, паклалі на падлогу нармальны карычневы ламінат, уставілі шклопакеты, набылі новую лядоўню, паставілі пліту, гэтым разам не газавую, а нармальную, электрычную. Дзверы новыя – нармальныя, металічныя, з ланцужком. Калі мяне праведаў псіхолаг з Цэнтра медыцынскай рэабілітацыі пры надзвычайных сітуацыях, ён сказаў, што ў дзвярах схаваныя завесы і ёсць спецыяльны ўступ ад узлому і што я за імі адчуваю сябе камфортна і абаронена, бо нічога злога не можа ўварвацца ў кватэру.

Агулам хата стала больш нармальнай, чым была да здарэння. Нягледзячы на тое, што яны вытруцілі ўсе пахі спецыяльнымі прамысловымі шчолачамі, мне ўвесь час здавалася, што ў памяшканні пахне куродымам. Але ўсё было нармальна. Проста я занадта сентыментальны.

Дзядзю Сашу я болей не бачыў, мабыць, яго змясцілі ў вар'ятню – гэта нармальна для вар'ятаў. Зэк Віця таксама знік, мабыць, памёр ад апёкаў лёгкіх. У нас у краіне нар-

* Заробак афіцыянта (анг.).

мальна – не цікавіцца тымі, хто знік. Знік – значыць, так і трэба. Захоча, каб ім цікавіліся, – дасць пра сябе знаць.

Некалькі разоў да мяне прыеджаў грузін Вано, мы гулялі з ім у даміно і глядзелі футбол па Net-візары. Грузін Вано мне зайздросціць, бо мне выдалі кампенсацыю ў пяцьдзясят тысяч новых юаняў, а яму – не. Хаця ў яго згарэў вялікі дом на Радыяльнай, а ў мяне толькі невялічкая кватэра. Грузін Вано лічыць, што так адбылося таму, што ён – грузін. Мне ж падаецца, што ў мяне проста блакітныя вочы і твар выдатніка – такому нельга не дапамагчы. Яшчэ засталася адчуванне, што дзяржава як быццам просіць у мяне прабачэння такой надзвычайнай памерам кампенсацыяй. Але Вано сказаў, што гэта – лухта. Я і сам ведаю, што гэта – лухта. Проста я занадта сентыментальны. І бачу нейкія асаблівыя адносіны там, дзе іх не можа быць.

Час ад часу да мяне грукаліся кліенты, але мне цяпер няма чаго ім прапанаваць. Усе запасы мовы пагарэлі, а ў Варшаву я пакуль выпраўляцца лянуюся.

Некалькі разоў я званіў Ірцы, хацеў прапанаваць паехаць са мной, пажыць паўгода ў Шанхаі на кампенсацыю. Але Ірка не брала слухаўку. Аднак жа і Дзяржжаркакантроль на мяне не выклікала, хоць гразілася. А гэта значыць, што яна да мяне дагэтуль ставіцца прыезна і цёпла. Без Іркі мяне ў Шанхай не цягне. Кажу ж: у мяне нармальнае жыццё. Снег вось выпаў – белы, чысты, выйдзеш пагуляць, а потым ідзеш – і пазнаеш свае сляды.

Друкаванка ляжыць у надзейным месцы, спробы прадаць яе я прыпыніў, бо грошай пакуль і так дастаткова. Вось, нібыта, і ўсё мае цяперашняе жыццё. Часам мне здаецца, што калі б не прыгода з пажарам, усё мае існаванне на Зямлі можна было б уціснуць у адну старонку тэксту.

Ужо вечарэла, як у дзверы пазванілі. Доўга, настойліва. Так звычайна звоніць міліцыя або ЖЭС. Я нікога не чакаў. Уласна, да мяне мог прыйсці толькі нехта са старых кліентаў, якія не ведаюць, што я прымарозіў бізнес, ці маркотны грузін Вано. Але і першыя, і другі звычайна звоняць далікатна. Тут жа званок як завішчаў, так і працягваў енчыць,

пакуль я ішоў да дзвярэй, накідваў ланцужок, прыадчыняў, висоўваў галаву ў шчыліну. І толькі калі я пабачыў камуфляжыстага мужыка з трыядаў (а той – пабачыў мяне), ён прыняў палец са званка. Побач з ім было шэсць нерухомых постацяў прыватнай аховы. Мабыць, без узводу салдатаў ён з Чайна-таўна не выязджае.

– Здароў! – злавесна ўсміхнуўся ён і пацягнуў на сябе дзверы. Дарэчы, мардагляд у яго быў такі, што як бы ён ні ўсміхаўся, усё роўна выходзіў нейкі злавесны ашчэр. Апануты ён быў гэтым разам у кароткі кашушок і чорныя цывільныя штаны. Мабыць, вырашыў часткова адмовіцца ад стылю «мілітары». Дзверы бразнулі на ланцужку, і я паспяшаўся іх адчыніць. Бо армейскія военачальнікі ў трыядах – не тыя госці, якіх варта пакідаць чакаць на пляцоўцы.

Ён увайшоў у кватэру не здымаючы абутку – проста наступай на мяне, а я падаваўся задам. Ягоная ахова засталася на лесвіцы – яны, дарэчы, усе тут і не змясціліся б. Ён крытычна аглядзеў калідор, выйшаў на сярэдзіну майго жылога пакоя, акінуў вокам канапу, некалькі часопісаў, якія я чытаў, калі задзеўбвала глядзець скрыню, і раптам усім цэлам зрабіў выпад і рэзка секануў паветра рабром далоні за сантыметр ад майго жывата. Я інстынктыўна здрыгануўся, захінаючыся, але ён ужо зноў стаяў роўна і выскаляўся яшчэ шырэй. Пажартаваў дзядзька. Такі ў яго гумар.

– Ты чаго здохлы такі? – спытаўся ён амаль інтымным тонам. – Цябе ж любы наш сіні ліхтар за дзве звяздзюліны пакладзе.

Я сапраўды не вельмі сябраваў са спортам. Да пажару мой хударлявы выгляд ідэальна стасавалася з тым уражаннем добрага хлопчыка, якое мне варта было пакідаць на мытнікаў пры кантрабандных ходках. Пасля ж пажару мне зрабілася нецікава, які ў мяне выгляд.

– Я не здохлы, я падцягнуты, – паціснуў я плячыма.

– Эх, цябе б да мяне ў спартзалу, я б з цябе чалавека зрабіў праз месяц. Ты б у мяне пад калючым дротам поўзаў і праз запаленыя колцы скакаў, як тыгр у цырку. А так – нейкі гліст. Скажы яшчэ, што страляць не ўмееш.

– Не, не ўмею, – пагадзіўся я.

– А я вось штодня ў трэнажорцы па тры гадзіны, – сказаў ён задуменна. І дадаў: – Нацык мусіць быць здаровым. – Тут ён засмяяўся. А калі ён смяяўся, то выглядала гэта яшчэ страшней, чым калі ён ашчэрваўся.

Ягоных слоў я не зусім зразумеў. «Нацыстамі» называлі сябе паголеныя маладзёны ў чорных штанах «Drittes Reich» са спушчанымі шлейкамі, цяжкіх ботах «Camelot» з белымі матузкамі і армейскіх фуфайках. Іх фінансавалі чачэны з Камароўкі, каб яны час ад часу ладзілі рэйды ў Чайна-таўн і «ачышчалі нашу зямлю ад кітайцаў». Пры гэтым – па магчымасці нішчылі кітайскія гандлёвыя кропкі, каб людзі болей набывалі ў сваіх, на Камароўцы. Падчас гэтых рэйдаў нацысты моцна адграбалі ад трыядаў, чаляднікаў школ кунг-фу і проста выпадковых кітайцаў – аматараў адзінаборстваў, таму нацыстам усе мінчукі патаемна спачувалі. Да таго ж чачэны былі нашымі, рускімі, а кітайцы – прышлымі, і таму было непрыемна, што тых, хто махаецца за нашых, так моцна б'юць. Але ж гэты працаваў на кітайцаў. Які ж ён «нацыст»?

Камуфляжнік пратупаў на кухню, узяў са стала грушу і са смакам у яе ўгрызся. Так мы прастаялі нейкі час – ён з асалодай еў маю грушу, а я цярпліва чакаў і не ведаў, чым заняць рукі. Калі я толькі пабачыў яго з брыгадай на пляцоўцы, мне падумалася, што, можа, трыяды надумалі папрасіць прабачэння за тое, што праз іх мне папсавалі жытло, але я ўжо бачыў, што гэты прыбыў з нейкай місіяй. Варыянт, пры якім ён бы даведаўся, што друкаванку не знішчыў пажар, я адкінуў як цалкам непраўдападобны. Пра тое, што кніжка захавалася, ведаем толькі я і тое месца, у якім яна зберагаецца.

Гэты тым часам даеў фрукт, кінуў у ракавіну агрызак і дзелавіта запытаўся:

– Чаго стаіш? Апранайся давай! З табой хочуць пазнаёміцца!

Вось менавіта так: безасабова. Ні хто хоча пазнаёміцца, ні чаго мне чакаць пры сустрэчы. Я пачынаў адчуваць ягоны стыль – такі нахабна-зневажальны «Old Spice Red Lable». Але не крыўдна зневажальны, а па-сяброўску зневажаль-

ны, з адценнем «Jack&Jones». З прыхаванай усмешачкай «Lacoste». Як старэйшы брат з малодшым. Добры стыль для палявога камандзіра. Мабыць, салдаты трываюць яго абагаўляюць. Яшчэ б даведацца, як ён, тутэйшы, узначаліў армію «Светлага шляху». Я апрануў кашулю «Hilfiger», швэдар «Zara», кардыган «Thommy», калі ён рагатнуў:

– Ты, выглядае, у Антарктыду збіраешся?

– Дык холадна на байку будзе ехаць! Вы ж на байках?

– На лайках, блін! – перадражніў ён мяне. – На лайках, а не на байках! Ты шызануўся? На дварэ снежань, хто ж у снежні на байку ездзіць? Мы ж не гандляры рыбаі і не прадаўцы лёду. Мы – рэспэктабельнае спадарства з бандыцкімі замашкамі.

Ля пад'езда й напраўду чакаў сапраўдны амерыканскі «Hummer», прычым не цывільная мадэль, а армейская «Humvee», з адсекам пад цяжкі кулямёт. Кулямёта і кулямётчыка, дарэчы, не было – нечаканая законапаслухмянасць для трываюць. Камуфляжнік сеў за стырно і кінуў мне на месца побач з ім, наперадзе. Ззаду размясціліся чатыры кітайцы, астатнія патупалі да джыпа суправаджэння, хоць, здаецца, маглі б уціснуцца сюды і ўшасцёх. Мы рванулі з месца так, як быццам за намі гнаўся танк «Абрамс». Кіраваў ваяка прыблізна гэтаксама, як і ўсміхаўся.

– Куды мы едзем? – паспрабаваў запытацца я. Ну, бываюць жа сітуацыі, калі людзі адказваюць на пытанні.

– Мяне Сварогам завуць, – назваўся ён замест таго, каб даць мне адказ. – Сварог – гэта бог такі. Бог полымя нябеснага.

Такога бога ў кітайскай міфалогіі я не памятаў. Хоць, можа, ён ужо з'явіўся, а пра яго пакуль не напісалі ў гламурных часопісах, якія я чытаю, калі задзеўбае глядзець скрыню.

– А я – Сяргей, – сказаў я на той выпадак, калі ён не ведае майго імя.

– Трэба табе качацца, Сяргей, – прамовіў ён задумлена. І зноўку дадаў сваё, загадкавае. – Нацык мусіць быць здаровым.

Вячэрні горад мільгаў праз вокны «Humvee» з такой хуткасцю, як быццам мы на паскоранай пракрутцы глядзелі відэа з аўтамабільнага рэгістратара. Па мосце, які дамінуе над Нямігай, мы ўскочылі на вуліцу Леніна, пад самую пяту Чайна-таўна. Злева ад нас голымі галінамі дрэў працінаў неба сквер ля ратушы, у якім тайцы гандлююць талісманамі, а карэйцы – фальшывымі чалавечымі органамі. Тут мы прыпыніліся ля варотаў, закрытых металічнымі жалюзі. Па абодва бакі ад гэтай брамы былі маналітныя бетонныя лесвіцы, што выводзілі на першы ўзровень «Шанхая». Побач знаходзіўся адзін з нешматлікіх заасфальтаваных уваходаў у мурашнік: па ім, нягледзячы на мароз, рухалася чарада скутараў і байкаў. Калі маеш трыццаць юаняў у месяц, будзеш ездзіць на двух колах і ў мінус дваццаць. Калі, вядома, завядзеш скутар.

Вароты выглядалі так, як быццам за імі – невялічкі захламлены гараж, у якім той «Humvee» ледзь-ледзь змесціцца. Сварог націснуў кнопку на пульце дыстанцыйнага кіравання, і жалюзі пацягнуліся ўверх, агаляючы – не, не гараж, а нізенькую, цёмную вулачку, сціснутую старымі дамамі без вокнаў. Як той карыес у зубе, вулачка цягнулася глыбока ў мурашнік, разгаліноўваючыся шматлікімі бакавымі праходамі. Зверху, над самым дахам машыны, гудзеў Чайна-таўн, але тут не было нікога.

– Нічога сабе! Вуліца пад вуліцай! – здзівіўся я.

– Ну так. Калісьці гэта быў самы цэнтр. Сэрца Мінска. Інтэрнацыянальная. Я яшчэ памятаю, як па ёй людзі хадзілі. Але цяпер горад падняўся, і яна зайшла пад зямлю. Бачыш, першыя паверхі дамоў закінутыя, парадныя дзверы спархнелі.

Мы прабіраліся па нейкім пакручастым праходзе. Праз якіх дзвесце метраў руху машына ўперлася ў вялікі правал, рэшткі асфальту тут на некалькі метраў праваліліся пад зямлю. Сварог вывернуў убок, пакінуў месца для паркоўкі джыпу суправаджэння і выключыў рухавік. Пасля таго, як згаслі фары, вакол машыны зрабілася цёмна: былая вуліца танула ў прыцемках. Ліхтароў не прадугледжвалася, бо тут

ніхто не жыў. А можа, трыяды наўмысна не асвятлялі яе, каб захаваць уражанне нежылога раёна.

– Сюды цяпер толькі дыгеры спускаюцца, – сказаў Сварог у цемры. – А мы іх страляем. Таму пашчасціла табе, Сяргей, гэта ўсё пабачыць.

Сорак дзвятыя ўключылі налобныя ліхтарыкі, хуткімі белымі прамянямі высвечваючы то фрагмент цаглянай сцяны, то кучу будаўнічага хламу, то высунутую праз дах рыну, з якой хуткім шротам падаюць кроплі. Адзін з салдатаў нешта па-кітайску крыкнуў і ў прамянях ліхтара высвеціў далонь з узнятым вялікім пальцам і адтапыраным мезенцам.

– Чыста. Можна выходзіць, – растлумачыў мне мой суразмоўца. – Ты пад ногі глядзі, бо нашыя сябры з Дзяржаркакантролю любяць тут расцяжкі з гранатамі Ф1 ставіць. На мінулым тыдні трох хлопцаў страцілі.

Мы выйшлі з «Humvee». Тут было задушліва, бы ў склепе, і толькі зверху даносілася рэха крокаў соцень людзей, якія шпацыравалі па-над нашымі галовамі. Адчуванне было, як пад мостам, калі па ім рухаецца вялікая транспартная плынь. Скрозь цемру я не бачыў нават сваіх чаравікаў. Справабаць вышукваць пасткі ў такой цемры было бессэнсоўна. Зрэшты, можа, Сварог і пажартаваў наконт расцяжак. Спакайней думаць, што пажартаваў. Тры кітайцы пайшлі наперад – тры прыладзіліся з бакоў ад нас.

– Хадзем, – загадаў ён. – Дзіўна, што табе загадалі вочы не завязваць. Давяраюць. – Зноў – ні хто давярае, ні нашто завязваць вочы. – А можа, вырашылі цябе пасля сустрэчы – у бетонныя боты і ў палонку ў Свіслачы? – ён зноў зарагатаў, спарадзіўшы доўгае рэха, як быццам яго перадражніла сотня гоблінаў, што жыла тут, пад зямлёй.

Праз некалькі крокаў «столь» значна нахілілася да зямлі, гэта вымусіла ісці, уцягнуўшы галаву ў плечы: месцамі вышыня праходу рабілася яшчэ меншай, і даводзілася прыгінацца. Праз дзесяць метраў такой хады раптам зрабілася вельмі неспакойна: цэлу хацелася выпрастацца, стаць роўна, гэта спараджала паніку. У адной з адносна высокіх нішаў мы спыніліся адпачыць: побач былі перапэцканыя

пылам, павуціннем, патрэсканья ад часу драўляныя дзверы. Трохі далей ліхтарыкі выхапілі з кінематаграфічнай цемры пажоўккую шыльду з незразумелымі словамі «Пан Хмелю», напісанымі выгінастым шрыфтам. У мяне нават узнікла ўражанне, што гэта – выраз на мове, але такое дапушчэнне азначала, што некалі ў Мінску мова сустракалася проста на вуліцы. Што сярод яе хадзілі дзеці, на яе глядзелі юнакі і дзяўчаты – што за бязглуздзіца!

Сварог прыхінуўся да вушака і ўказальным пальцам на пыльнай драўніне дзвярэй намаляваў літару «у нескладовае». Дарослы чалавек, а паводзіць сябе як нявыхаваны падлетак. І жарты ў яго дзіўнаватыя. Цяпер зразумела, што за тыпы малююць гэтыя «ў» у мужчынскіх прыбіральных і на бетонных платах, якія відаць толькі з хуткасных цягнікоў.

– Бачыш, мы літаральна «пад полам» жывём, – сказаў ён. – І гэта натуральна. Бо дзе яшчэ могуць жыць падпольшчыкі! – ён зноў зарагатаў, і некалькі байцоў з ягонай аховы ветліва падхапілі смех. Хоць я зноў не зразумеў, што ён мае на ўвазе. Калі называць падпольшчыкамі сілу, якая кантралюе траціну горада, дык хто ж тады не падпольшчык? А ён загадкава працягнуў, нібыта ў спробе патлумачыць свой «падпольны» статус. – Сказаў «слава нацыі» – кажы і «смерць ворагам!» Вось так, Сярожа. І ніяк інакш!

Мы мінулі «Пана Хмелю» і падышлі да вялікага разгалінавання – тут у розныя бакі разыходзіліся адразу чатыры падземныя «вуліцы», закіданыя смеццем, вялікімі фрагментамі тынкоўкі, бетоннымі блокамі. Адна з іх здавалася непраходнай у прынцыпе – яе часткова перакрывала вялізная бетонная распорка мурашніка, да якой шчыльна падбіраліся кучы цэгля з дома, што рассыпаўся ад старасці.

– Знаёмцеся, былая вуліца Камсамольская. Так яна выглядала некалі: дзве паласы, а не дваццаць, – кіўнуў Сварог на гэты тупічок. – Калі праціснешся наперад – упрэшся проста ў зямлю. Там горка, узровень падымаецца, сутарэнны паверх ім абмежаваны. А вось туды прайсці, – ён паказаў у супрацьлеглы бок, – там наадварот нізіна. І ля былога «Гандлёвага дома на Нямізе» ў нас – адразу два паверхі

прыхаванья. Там наша качалка, як-небудзь пакажу, калі будзеш жывы.

Мы пакрочылі ў той бок, дзе, з ягоных слоў, знаходзіўся гандлёвы дом. Праз некалькі метраў натыкнуліся на касцяк машыны з далёкага мінулага. Яе срэбны корпус быў амаль не крануты гніеннем, адно што колы былі знятыя і бракавала адной шыбіны. На носе вытыркаўся вытанчаны лагатып з мінулай прыгожай эпохі – леў, які ўзняўся на дыбкі. Адзін з сорок дзявятых, пабачыўшы маю цікавасць да гэтага помніка старасвецкага дызайну, падсвяціў мне яго ліхтарыкам. Вока распазнала ў салоне старамоднае вялікае стырно і стаптанья педалі ўнізе – мабыць, іх трэба было націскаць, каб машына рухалася. Як на ровары.

Праз некалькі метраў з'явіліся рэдкія ліхтары, а праход набыў болей абжыты выгляд. Ісці зрабілася прасцей, дах узняўся вышэй. Неўзабаве мы сустрэлі вялікую групу сорок дзявятых, якія грэліся ля невялічкага вогнішча, што распалі са смецця. Дым ад вогнішча павольнымі пасмамі цягнула некуды ўбок лянівая пройма. Унізе было значна цяплей, чым на паверхні, дзе лютаваў снежань. Але гэтыя салдаты вартавалі тут, падобна, ужо не адну гадзіну. Пры з'яўленні Сварога яны выцягнуліся на «зважай», адзін нават паспрабаваў хутка засыпаць агонь.

– Вось, ёлупні, казаў жа не разводзіць вогнішча тут! – адчытаў іх камуфляжнік. – Задыхняцеся, учадзееце, а мне потым новых сініх ліхтароў вось з такіх глістоў, як гэты, гадаваць, – ён кіўнуў на мяне. Кітайцы заўсміхаліся. Выглядае, яны сапраўды разумелі мову.

Мы збочылі яшчэ раз – ля дома, на якім пабляднелымі ад часу літарамі было напісана «Закон бутерброда». Мабыць, гэта ўсё засталася яшчэ з Вялікай Айчыннай вайны – вулачка выглядала як у музеі ці на гістарычным сайце пра тое, якім Мінск быў да заключэння Саюза Кітая і Расіі. Мы ішлі ўздоўж цагляных дамоў, некаторыя з іх былі двухпавярховыя і цалкам памяшчаліся тут, у «падполлі». Некаторыя з выгляду былі вышэйшымі, трох-ці чатырохпавярховымі. Іх верхнія паверхі былі адрэзаны ўзроўнем «даху».

– Усе спускі і пад’ёмы на паверхню тут заблакаваныя будаўнікамі яшчэ пры ўзвядзенні фундамента гэтага «стога», у якім знаходзіцца кітайскі горад, – патлумачыў Сварог. Мурашнік «Шанхая» ён называў «стогам». Цікава! – Лічыцца, што жыць тут небяспечна, бо вялікі ціск пад апорамі. Тут мільён чалавек наварсе, разам з тымі кардоннымі каробкамі, у якіх яны жывуць. Тэарэтычна, падполле ў любы момант можа «скласціся», а «стог» нават і не заўважыць, што стаў ніжэйшым на дзесяць метраў. Людзі, якія б’юцца за кожны сантыметр жытла на верхніх паверхах гэтых дамоў, часам чуюць нас, але на лесвіцах, якія вядуць уніз, бачаць толькі маналітныя бетонныя сцены. І калі ўжо кітайцы не знайшлі праходу некуды, то гэта значыць, што праходу не існуе ў прынцыпе. Так узнікла легенда пра падземны народ. То бок пра нас.

– Я б не здолеў жыць тут, – раптам вырвалася ў мяне. – Як у склепе.

– А мы тут і не жывём. Жывём мы на паверхні, у нас там – жытло, залы пасяджэнняў, кавярні. А тут – цір, качалка, патаемныя рэзідэнцыі і інтэрнаты на выпадак вайны ці аблавы. Ну і хол для асабліва важных сустрэч. Вось, дарэчы, мы да яго і прыйшлі.

Перад намі стаяў утульны дамок на два паверхі, у вокнах зіхацела цёплае святло. Дамок быў цалкам абжыты, нават комін, што выходзіў з даху, быў забраны ў гафраваны кораб з тоўстай фольгі – кораб ныраў у дзірку ў даху нашага ўзроўню. Нягледзячы на тое, што дым забіраўся ўверх, тут, ля дамка, востра пахла комінам. Дагэтуль гэты пах мне сустракаўся толькі аднойчы – у музеі ў Строчыцах, куды нас са школьным класам вазілі паглядзець, у якой галечы жылі вяскоўцы да таго, як прыйшлі кітайцы.

Ля дома салдаты трыядаў стаялі суцэльным ланцугом, праз кожныя паўметра. Мабыць, у доме знаходзіўся нейкі ну зусім важны поц. Ля ўвахода ў атачэнні маладых байцоў нас чакаў Майстар духмянасцяў.

– Глядзі ты. І балетмайстар ужо тут! – зняважліва хмыкнуў Сварог. Але, калі мы наблізіліся, ён ціхмяна пакланіўся

Чу Ліню ў пояс. Наколькі я ведаў іерархію трыядаў, Майстар цырымоній, ці Чатырыста трыццаць два, знаходзіцца вышэй за кіраўніка войска. От і зразумей пасля гэтага кітайцаў: чалавек, які запальвае духмяныя палачкі перад статуямі багоў і вырашае, якую гарбату піць на сходках, – большы аўтарытэт, чым «галоўны клінок», які плануе тактычныя аперацыі. Аднак жа ўсе мае веды пра трыяды паходзілі з гламурных часопісаў. А тыя не заўсёды пішуць усё як ёсць. Бо іх вымушаюць скажаць рэчаіснасць рэкламадаўцы, за грошы якіх яны жывуць.

– Чаго так доўга? – незадаволена запытаўся Чу Лінь.

– Затормы на дарогах былі, – не вельмі ветліва адказаў камуфляжнік.

– Яна чакае, – патлумачыў Чатырыста трыццаць два. – Яна ўжо чакае.

Я паглядзеў на гэтых двух. Кітаец у параўнанні з перакачаным рускім выглядаў як вялікая драпежная кошка побач з агрэсіўным, шышкаватым ад цягліцаў, бультэр'ерам. Сварог увесь патыхаў сілай і фізічным здароўем, ажно іскрыўся гатовасцю даць каму-небудзь у пысу. Чу Лінь меў спакойную постаць усходняга мудраца. Мне падумалася, што, калі б яны сышліся ў двубоі, Майстар духмянасцяў паклаў бы галоўнага ваеначальніка за некалькі дакладных і нямоцных удараў, падобных да практыкавання ў каліграфіі.

Чу Лінь тым часам пільна агледзеў мяне і раптам запытаўся ў Сварога зноў той інтымнай інтанацыяй, якая бывае ў сабутэльнікаў, блізкіх сяброў, зацятых ворагаў ці мужыкоў, якія б'юцца за адну дзяўчыну:

– Слухай, можна я з ім адыду? На два словы?

Сварог кіўнуў і ўхмыльнуўся. Майстар духмянасцяў адвёў мяне ўбок, потым агледзеўся, пабачыў, што поруч стаяць на варце некалькі «штыкоў» і загадаў ім адысці. Калі мы засталіся сам-насам, ён звярнуўся да мяне, ціха, амаль шэптам. Пры гэтым ён падаўся наперад і працяў мяне поўнымі нянавісці вачыма:

– Слухай, ты! Я калі пабачу, што ты да яе заляцаешся...

– Да каго? – здзівіўся я.

– Слухай! Вось не трэба дурня ўключаць! – ён раз’юша-на папстрыкаў пальцамі ля майго твару. Я заўважыў, што ён любіць пстрыкаць пальцамі і карыстаецца магчымасцю папстрыкаць імі пры ўсякай нагодзе.

– Галоўнае, не трэба яе зачароўваць! Не трэба! На яе ўсе гэтыя твае штучкі, кшталту нявіннага тварыка ці дзіцячай нявіннасці, не падзейнічаюць! Ты зразумеў? Карацей, пабачу, што ты ёй спрабуеш спадабацца, – табе не жыць.

Бязглуздзіца, якую ён вёрз, кантраставала з ягоным вобразам, што склаўся ў мяне ў галаве, калі я назіраў яго побач са Сварогам. Што значыць «не спрабаваць спадабацца»? Хіба мы не спрабуем спадабацца кожнаму чалавеку, з якім размаўляем? Хіба гэта не аснова спажывецкага грамадства, у якім мы жывём? Можа, параіць яму пачытаць артыкулы псіхалагаў у гламурных часопісах, у якіх усё тлумачыцца як ёсць?

– Але што значыць не спрабаваць спадабацца? І каму не спрабаваць спадабацца? – я спрабаваў спадабацца яму, задаючы відавочна разумныя пытанні ў гэтай неразумнай сітуацыі.

– Слухай! Проста запомні мае словы! – крыкнуў ён, ужо не зусім кантралюючы тон свайго голасу. – Запомні, што я зараз скажу! Яна – не для цябе! Ты зразумеў? Яна – не для цябе! Ты не варты нават пазногця на яе пальцы! Ты – попел і пыл у параўнанні з ёй! А таму ў вочы не глядзець! Глядзець у падлогу! Размаўляць паважліва! Не спрабаваць спадабацца!

Мы вярнуліся да камуфляжніка. У таго быў такі выгляд, быццам ён толькі што з’еў жывое немаўля і смак яму вельмі спадабаўся.

– Ну што, атрымаў? – рагатнуў Сварог.

– Пойдзем! Яна чакае, – перапыніў ягонае ёрнічанне Чу Лінь. – Яна ўжо чакае.

Салдат адчыніў перад намі дзверы пад’езда, і мы ступілі на рыпучую драўляную лесвіцу, што спараджала пад нагамі такі скрыгат, нібыта спала глыбокім сном і храпла, а таму ступаць трэба было далікатна, каб не разбудзіць яе. Уздоўж

лесвіцы, спінай да сцяны, поплич стаялі нерухомыя постаці вартавых сорок дзявятых, па адным на прыступку. Чу Лінь уздымаўся першым – паводле старшынства, за ім чамусьці я (мабыць, як госць), за мной – Сварог і ягонае кодла. Мы ішлі на другі паверх, да загадкавай асобы, якой аддана служылі два ўплывовыя афіцэры кітайскай мафіі. Мафіі, што трымала ў сваіх руках не толькі Мінск, але і ўсе Паўночна-Заходнія тэрыторыі. Аднекуль з’явілася адчуванне, што ўсё, што было ў маім жыцці да сёння, – толькі прадмова. А сапраўдны тэкст майго дагэтуль цалкам нікчэмнага быцця пачне пісацца вось зараз.

ДЖАНКІ

У любога вампіра, гітарыста, пікапера і ўдолбыша заўсёды ёсць старэйшы таварыш, які, праз большы досвед, тлумачыць навайсу, чаму трэба спаць у труне, асцерагацца панурых мужчын з асінавымі дрынамі, як браць барэ на шостым ладзе і якім дэсертам сканчаць вячэру, каб панаехалая з правінцыі цялушачка не адмовіла. Гэта, урэшце, закон: як бы паспяхова ты ні ажыццяўляў свой ріскіп, як бы дасканалы ні ведаў нюансы вершаваных прыходаў і іх адрозненне ад прыходаў праз верлібры, заўсёды знойдзецца нехта, хто грае на гітары трохі лепей за цябе.

Для мяне такім майстрам-вампірам стаў Ганін. Мы пазнаёміліся ў той самай рэкламнай агенцыі, дзе я зарабляў свае дзве з паловай у месяц, верыў у кар’еру, чакаў пятніцы, хадзіў з калегамі на бізнес-ланч ды рэгулярна ад’язджаў у Чайна-таўн па чарговую расчытку. Хоць у той момант, калі мы з Ганіным пачалі сябраваць, расчытвацца ў Чайна-таўне я перастаў, бо быў моцна напалоханы эпізодам з пагрозлівымі доўбнямі з Дэпартаменту фінансавых расследаванняў.

Звычайна я не знаёмлюся з людзьмі. Я ўвогуле лічу, што чалавек, які чытае кнігі, – у адрозненне ад чалавека, які рагоча з «Поўнага Пяса» і вясёлых коцікаў па скрыні, – гэта цалкам самадастатковая сістэма. І ён ні ў кім асабліва не мае патрэбы. Бо ў тых пляменьняў, што жывуць, не адыходзячы

ад скрыні, ёсць патрэба пераказаць пазаўчарашнія анекдоты Пясецкага яшчэ каму-небудзь. А прачытаную кнігу пераказаць не трэба. Кнігу ўвогуле пераказаць немагчыма.

Пра Ганіна ў нашай крэатыўнай бандзе шмат гаварылі. Ён сапраўды быў шалёна таленавіты. Значна болей таленавіты, чым гэта дазвалялі бюджэтныя межы таго Горада прывідаў, дзе нашыя ганарыстыя ўладальнікі з кітайска-тайванскімі каранямі па дзяшоўцы здымалі памяшканне пад офіс. І для тых, хто не мясцовы альбо чытае маю пісанку з 6000-га года (бо я згодны з Булгакавым: рукапісы не гараць): Горад прывідаў – закінутае прадмесце на набярэжнай Свіслачы, раней – «Траецкае». Яшчэ трыццаць гадоў таму ўсю нерухомасць там скупілі багатыя рускія нафтавікі, якія марылі зладзіць там свае «летнія рэзідэнцыі», прыязджаць у «чысты, ціхі Мінск» адпачываць. Потым шандарахнуў Саюз з Кітаем, і мы сталіся такім жа запляваным маленькім правінцыйным гарадком, што і тая Масква сёння, з якой яны трыццаць гадоў назад думалі, што кіруюць светам. Таму іх рэзідэнцыі так і стаяць, закінутыя. Усё, што можна было адтуль скрасці, скралі тайцы і кітайцы. Сярод астатняга працавалі мы.

Дык вось, Ганін. Я так разумею, ён паспеў папрацаваць у старой Еўропе, ці то ў Нідэрландах, ці то ў Нямеччыне, але яму надакучыла перакідацца з рысу на вадзі і ён вырашыў вярнуцца ў заможную родную Расію, дзе было сытней, хай сабе палова спісу субстанцый і несубстанцый, да якіх прызвычайна Ганін на галотным Захадзе, тут знаходзілася ў «чырвонай зоне». А без субстанцый ягоны крэатыўны апарат ні хярышчы не працаваў. Але Ганін быў не тым чалавекам, які мог бы ў нечым сабе адмовіць. А таму ён паліў, нюхаў і чытаў тут так, як ён рабіў бы гэта ў Амстэрдаме. Праз тое і загінуў, небарака.

Асабіста з Ганіным я пазнаёміўся, калі з нас зрабілі creative duo па стварэнні рэкламнага роліка для віленскага гіпер-храма гэтай новай рэлігіі, якая цяпер пашыралася ў Еўразвязе, «канс’юмерыскай духоўнасці». Храм быў мультыбрэндавым і называўся ці то Гелеопаліс, ці то Фівы. Ганін – дызайнер, я – капірайтар. Ён, як гэта звычайна

бывае з дызайнерамі, знік некуды на двое сутак, усе спробы выйсьці з ім на сувязь былі марнымі. Арт-дырэктар, этнічны кітаец, нерваваўся, заходзіў да мяне ў бокс праз кожныя дзве гадзіны і ўжо пачаў расказваць пра традыцыйныя кітайскія катаванні. А што я мог зрабіць? Няма visual – няма і тэксту з motto. І вось, Ганін з'явіўся. Горды і, здаецца, ухезаны. Тое, што ён шчыльна сядзеў, было невідавочна нават для мяне. Бо гэта вам, як пакаштуеце, можа здавацца, што любы чалавек вас запаліць. Але вы самі падумайце: дзевяць з дзесяці мовы ніколі не каштавалі ці каштавалі ў студэнцкія часы. І памятаюць толькі тое, што «вельмі рагаталі». Дык вось, калі бачыш мастака ў яўным неадэквале ці капірайтара на ўзводзе, дык што падумаеш? Хіба тое, што яны пад дзвігам? Не, бо для гэтага трэба самому мець досвед стасункаў з дзвігам. Тут думка большасці будзе такая: якая творчая натура... А творчая натура стаіць галяком пасярод офіса і счыць у фікус, бо ёй падаецца... а чорт яго ведае, што ёй падаецца.

Дык вось, Ганін прыскакаў да мяне, прапусціў міма вушэй усе тыя пагрозы з боку арт-дырэктара, якія я яму пераказаў, і націснуў на «Play» на планшэце. І сказаў ён пры гэтым наступнае: «Серы, смари, как получилось! Я заслужил медаль! Золотой медаль!» На рускай мове, з рускім словам, але з *моўным* канчаткам! І вось я тады сказаў сабе: «А-га! Ганін! Вось ты і папаўся!». Бо на той момант у яго было ўжо некалькі маленечкіх запалаў, якія я адзначаў, а іншыя, без моўнага досведу, не звярталі ўвагі, бо не разумелі, што гэта наркатычны моўны код. Некалькі тыдняў таму, пабачыўшы фотку адной дужа зласлівай медыякрытыкесы, якая толькі што раскалашмаціла ў сваёй калонцы дызайн ягонага новага сіці-лайта, ён пажаратваў: «О, какое чудное фото! Дама с собачком! Собачка – слева!» Здаецца, ён нават сам тады здрыгануўся, узгадаўшы, што па-руску трэба будаваць сказ па-іншаму. Я гэта заўважыў, астатнім было насраць.

Дык вось, мы праглядзелі ролік для гіпер-храма. Visual быў моцны. Вельмі моцны. Кажу ж, таленавіты Ганін, як халера! Працаваў ён у сваёй улюбёнай манеры ready made mixed, не дамалёўваючы нічога да ўжо некалі знятага чала-

вещтвям. Эфект забяспечваўся выключна каляровымі фільтрамі ды запавольваннем відэаплыні плюс мантажом. На экране чаргаваліся састарэлыя рытуалы духоўнага служэння. Вось кволы мужчына з непрыгожым тварам на вельмі высокай ноце спяваў «Salve Regina» Антонія Вівальдзі ў касцёле. Вось над ранішнім горадам лунаў азан з мінарэта. Вось на байрам пасля слоў «Алла акбар» падала на калені людское мора. Вось будысты тхеравада наляплялі танюткую залатую стужку ахвяравання на залатога Буду ў М'янме. Не ведаю як, але падаць шэраг вобразаў чалавечага састарэлага служэння Ганіну ўдалося вельмі ярка. Праз некалькі секунд аў рабілася літаральна млосна ад былых рэлігій. І вось, на тле спаракнелага хрысціянства ды хіпіянскага саплівага будызму, раптам, з засветкай, праступаў мужчынскі вобраз з апошняга роліка вясновай калекцыі «Boss Hugo» – шэры плашч, белая кашуля, пранізлівыя вочы. Квінтэсэнцыя новага месіянства, экстаз магчымасці пазнаць сябе ў плашчы месіі. Яму неяк удалося схапіць сутнасць новай еўрапейскай духоўнасці: усе іншыя культуры на тле ўпэўненага ў сваёй місіі мужчыны-прарока «Boss Hugo» выглядалі не тое што недастаткова прывабнымі ці недастаткова брэндаванымі, а менавіта недастаткова *духоўнымі*. Аднаго прагляду роліка хапала, каб зразумець, дзе цяпер бог. І дзе цяпер дом бога (у Гелеопалісе ў Вільні). Чалавек, які ніколі не каштаваў мовы, не здольны быў бы спарадзіць такія дрыжкі ад пяцідзесяцісекунднага motion.

– Ну вось, ты бачыш, – блытана тлумачыў ён па-руску. – Вось тут гэтыя старыя культуры! А тут так – пфшшш! Новы, такі, прыходзіць! Такі пдышшч! І усе рэлігіі адразу відаць, што – не пра тое! Ну як табе? Ну?

Я ніколі не працаваў так – на ўжо зробленым матэрыяле. Звычайна мы сядалі і разам з дызайнерам выпрацоўвалі канцэпцыю, якую ён візуалізаваў, а я падбіраў тэкст. Але твор Ганіна быў настолькі моцным, што я адразу забыўся на свае прэтэнзіі ды пажаданні па аптымізацыі нашага creative duo. Да таго ж, сюды не трэба было ніякага тэксту, толькі

фінальны слоган. Які знайшоўся адразу, аўтаматам, на хвалі майго ўражання.

– Добра, – сказаў я. – Тэкстам я б замацаваў канатацыю з аўта-месіянізмам.

Тут мне захацелася яго падкалоць, а да ўсяго яшчэ і праверыць. А таму я напісаў сваё motto спачатку па-ангельску: «And the Savior shall come». А потым пераклаў, нібыта таксама выпадкова памыліўшыся, на рускую: «И придёт Збавитель». Я паглядзеў яму ў вочы. Ён усё зразумеў і ўсміхнуўся. Сцёр бэкспэйсам «Збавитель» і напісаў «Спаситель». Зрабіў гэта да таго, як праграма паспела засэйвіць таго «Збавителя» і наскардзіцца праз Сеціва куды трэба.

Мы яшчэ раз паглядзелі ролік разам. З маім слоганам ён казаў чалавеку, які шукае бога, што бога цяпер шукаць трэба спачатку ў краме, а потым – у люстры, там, дзе адбітак тваёй постаці ў кашулі з новай калекцыі. Арт-дырэктар быў задаволены, а ўладальнікі гіпер-храма выдалі нам з Ганіным адмысловую прэмію. Што звычайна робіцца вельмі рэдка, бо замоўца цяпер пайшоў сквапны і грошы любіць болей за людзей, якія дапамагаюць іх зарабіць.

Што было далей? Не, мы не кінуліся ў абдымкі адзін да аднаго, нібы два састарэлыя геі, не пабеглі па рамонкавых лугах разам уживаць забароненыя тэксты. Чаму я не зрабіў першага кроку яшчэ тады? Таму, што ёсць адно правіла, да якога праз гады даўбёжкі мовай наркот прызвычайваецца. Правіла такое: не думай, што ў цябе ёсць сябры. Сяброў у тарча няма. Любы чалавек, якому ты выпадкова ці асэнсавана адкрыешся, можа заўтра здаць цябе «дзяржам», як той кітайскі бомж ПЭТ-бутэльку. Нават калі ён сам наркот. Тым больш калі ён сам наркот. Тым, хто падвёў пад тэрмін сябра, скарачаюць тэрмін. Такое вось сучынае правіла. Але хто сказаў, што гэта не сучыны свет?

Таму мы не выходзілі на кантакт па справе. Толькі пераглядаліся, пасмейваліся, пераміргваліся. Ён жа – чым далей, тым больш абмаўляўся. Было адчуванне, што Ганін толькі мову і чытае, што ён нават ужо думае на мове. Процьму разоў на крэатыўных штурмах ён праколваўся, казаў, напрыклад,

«у той жа время» (мабыць, хацеў вымавіць – «час»), «як» – замест «как», «гэтым» замест «этим», «чакай!» – у спрэчцы, там дзе трэба было сказаць «подожди!», «іншая» замест «іная». «Подпись» у яго была мужчынскага роду. Асобна выдавалі націскі. «ГавОрым» замест «говорИм» – вось самы тыповы запал. Абмовачкі, абмовачкі. Ніхто, вядома, нічога не заўважаў, бо ўвесь дырэктарат складалі кітайцы, якім – што руская, што не руская – аднолькава варварскі дыялект. Астатнія думалі: якая творчая асоба, слова па-руску правільна не сказала!

Усё вырашыла яшчэ адна нашая сумесна адпрацаваная замова. Мабыць, самая дзіўная ў маім жыцці. Каб увесці ў сутнасць справы, нас выклікаў да сябе сам выканаўчы дырэктар агенцыі. Ён паіў нас злёнай гарбатай, частаваў набытымі ў краме ватрушкамі з нутам, брахаў, што гэтыя ватрушкі спякла ягоная жонка, і распытваў нас, як нашыя справы і калі мы збіраемся ў адпачынак (заявы на адпачынак былі не так даўно развернутыя ім жа з тлумачэннем «занадта шмат для вас работы»). З усяго было відаць, што замова важная. «Разумеце, калегі, – тлумачыў ён, усё не кранаючы сутнасці, – атрымаць такую замову – выключная пашана для любой крэатыўнай групы. Ад такой замовы да прэміі за духоўнае адраджэнне – літаральна адзін крок». – «Ад каго ж замова?» – запытаўся я, бо Ганіну было традыцыйна фіялетава, і ад каго замова, і якія пажаданні; атрымаўшы пісьмовае «тэ зэ», ён звычайна без слоў паглыбляўся ў свет чыстага крэатыву.

«Ад Дзяржнаркакантролю», – адказаў наш дырэктар, і мы з Ганіным пашарэлі тварамі. Я дакладна пачуў, што Ганін перастаў дыхаць. Ён страціў дыханне і сядзеў так, трохі падрыгваючыся ад удараў сэрца, пакуль я не перапытаў у дырэктара: «А чаму да нас звярнуліся?» – бо ў мяне ўзніклі розныя паранаідальныя думкі, цэлы воз паранаідальных думак, я б сказаў.

«Таму што вы з Ганіным – найлепшая крэатыўная пара, якая ў нас ёсць», – адказаў дырэктар і працягнуў нам плакат «Скажы не наркотыкам» – ну вы яго бачылі. Ванітны крэа-

тыў ад МУС, якім быў заклеены ўвесь Мінск. Сюжэт тупы, як міліцэйскі дручок, – друкаванка ў сметніцы. Знята зверху, моцная ўспышка, задоўгая вытрымка, кадр тоне ў «малацэ». У мяне пры поглядзе на біг-борды з той выявай заўсёды цякла сліна на кніжку. Ці сапраўдная яна? І які дурань такое выкінуў? Кажаш «не» наркотыкам – дык хоць добра загані! Карацей, наркамана гэтая выява толькі прываблівала ды натхняла набываць і спажываць болей, навічку – са шчырым алігафрэнізмам паведамляла, што недзе ёсць магічны свет несубстанцыйнага кайфу. «Гэта вельмі дрэнна! Вельмі!» – растлумачыў нам дырэктар з чыста кітайскай прагай агучваць тое, што і так зразумела. «Здзівіце мяне! Пакажыце, як трэба!» – заклікаў ён нас. І на развітанне ўдакладніў, што замова – вельмі пачэсная, але плаціць за яе не будуць, бо Дзяржнаркакантроль ніколі і нікому не плаціць. І што гэта, наадварот, нам трэба плаціць Дзяржнаркакантролю і яму, выканаўчаму дырэктару, за магчымасць наблізіцца да такога пачэснага замоўцы.

Ганін зноў думаў два дні. Я ўвесь гэты час парыўся на тэму таго, ці прыйдуць барбосы з Дзяржнаркакантролю прымаць працу сюды і ці будуць настойваць на сустрэчы з крэатыўнай парай, якая замастырыла ім advertising masterpiece. Ганін ваяў visual і маўчаў. Я праціраў з пральным парашком шуфлядку, у якой аднойчы некалькі гадзінаў трымаў скрутак са стафам. Новага стафу ў мяне ўжо даўно не было, бо Чайна-таўн мяне ўжо напалохаў, а ўласным дылерам я пакуль не абжыўся. Нарэшце з'явіўся Ганін з эскізам. Калега быў торганы ад недасыпу і хістаўся ад стомы.

На паперцы я пабачыў раскрыты рот, у якім былі два языкі: пад паднятым чалавечым языком тырчэў чорны, страшны, змяіны.

– Ну, язык, разумеш? Мова – язык! – ён не здолеў растлумачыць усё падрабязней, ды і няма чаго было тлумачыць, ідэя ляжала на паверхні. Праз дзесяць хвілін у мяне быў гатовы подпіс: «Адзін рот – адзін язык». І, другім радком, удакладненне, дробным італікам: «*Не ўжывай мовы, каб не звар'яцець*».

Дырэктару-кітайцу давялося тлумачыць, што назва асноўнага ворага Дзяржаркакантролю – «мовы» – перакладаецца на рускую як «язык» і супадае «з тым чалавечым органам, якім здзяйсняецца гаварэнне». Ён не зразумеў, заказліўся, запатрабаваў яшчэ некалькі варыянтаў, але тут заўпарціўся Ганін і варыянты прыйшлося нараджаць мне новымі подпісамі. У выніку даслалі «дзяржам» той, самы першы. Ён быў падазрона хутка зацверджаны, і праз тыдзень ужо вісеў паўсюль, дзе дагэтуль вабіла мінакоў уласным бокам друкаванка. Нас сапраўды вылучылі на дзяржаўную прэмію, праўда, толькі трэцяй ступені і без грашовага эквіваленту. Пашана як такая, сімвалічны капітал, gloria mundi*.

Нас запрасілі ў прэзідэнцкі палац, але прэзідэнт уручаў прэміі толькі першых дзвюх ступеняў. Мы ў гэты час стаялі за зачыненымі дзвярыма, дробна трэсліся і чулі, як той расказіста пагражае ворагам. Потым прэзідэнт сышоў, замест яго з'явіўся несамавіты дзівак з флюсам на шчацэ, які маўкліва ўручыў дыпламы трэцяй ступені за музыку, брэйк-дэнс і найлепшую рэстаўрацыю Купалаўскага тэатра. Настала наша чарга. На просьбу Ганіна гаварыў я. Але неўзабаве сталася зразумелым, што ніякай прамовы ўдзячнасці ад нас не чакаюць, таму я таропка праглынуў апошнія абзацы і сышоў са сцэны, прычым камеры адварнуліся ад мяне яшчэ за некалькі секундаў да таго, як я скончыў свой, як мне падалося, вельмі таленавіта напісаны *le discours programme***.

Дарэчы, праз некалькі месяцаў, гледзячы online са Стакгольма, я заўважыў, што новы лаўрэат у галіне літаратуры ўзяў для сваёй Нобелеўскай лекцыі некалькі фрагментаў маёй мінскай прамовы на ўручэнні прэміі за духоўнае адраджэнне трэцяй ступені. Прычым гэты гаўнюк пераказаў мае думкі ў вельмі вольнай, амаль не пазнавальнай, інтэрпрэтацыі.

«Ну что, виншую тебя, чувак! – гучна гікнуў Ганін, калі я сеў побач з ім у зале. – Ой, бля!..» – зашыпеў ён і схпіўся за рот. Я зразумеў, чаму ён так настойваў на тым, каб

* Сусветная слава (лац.).

** Праграмны выступ (фр.).

атрымліваць прэмію выйшаў адзін я. «Я имел в виду Вишну! Мы с другом Вишну очень любим!» – мармытаў ён, азіраючыся па баках.

Да Ганіна павярнулася добрая палова залы. Здаецца, ён не быў арыштаваны толькі таму, што прысутныя высокія госці палічылі ягоны выкрык арт-правакацыяй, накіраванай на тое, каб яшчэ раз нагадаць грамадству пра небяспеку ўжывання з'яў, прадугледжаных артыкулам 264.

– А прыкольна, што найлепшую антырэкламу мовы зрабілі ўгашаныя моўнаркоты, – шырока ўсміхнуўся я, калі цырымонія скончылася. Я пакінуў яму арыгінал дыплама, а сабе зрабіў копію. Захоўваць такія паперкі – значыць прызнаваць, што ні на што лепшае і большае ты не разлічваеш, што гэта і ёсць кульмінацыя твайго жыцця.

– Ну так, прыкольна, – усміхнуўся ён. – Але ведаеш, дзіўна, што гэта праканала. Бо гэты ж вобраз можна было скарыстаць і для рэкламы мовы. Проста змяніць подпіс, маўляў, кажы толькі на мове. А малюнак пакінуць тым жа. З высновай: мова – гэта добра, а хто па-руску кажа – той змяя. Я спецыяльна так вычварыўся, каб бога мовы не гнявіць, – верыў чалавек у нейкага «бога мовы».

Так адбыўся наш coming out: хавацца адзін ад аднаго пасля такога не мела сэнсу. Ганін выявіўся чалавекам, які стала ўжываў апошнія дваццаць гадоў. Ён вывучыў усе нюансы мовы настолькі добра, што мог, мабыць, ствараць на ёй наркатычныя скруткі сам (але ленаваўся). Ён прайшоў праз стадыю «купляю ў цыганоў», калі мяне як моўнаркота яшчэ не было на свеце. Ён адмовіўся ад паслуг Чайна-гаўна, калі я рабіў першыя няўпэўненыя крокі на дыскатэцы. Ён ведаў усё. Галоўнае – у яго быў свой дылер.

Я доўга чакаў прапановы запісаць тэлефончык барыгі, які стала забяспечваў яго скруткамі. Але Ганін усё не дзяліўся. Мы ператварыліся ўжо амаль у сяброў, калі слова «сябры» яшчэ мае нейкі сэнс. Мы шмат часу праводзілі разам, а ён – не калоўся, сам не прапаноўваў, а пытацца ў такіх выпадках не прынята.

Мы вынайшлі з ім гульнію, з якой пасля працы вандравалі па бязлюдных запыленых кавярнях Горада прывідаў. Выходзячы з офіса, ён браў з сабой старамодную шахматную дошку: жоўтая сасна, драўляныя лакаваныя фігуры. У каралевы і караля былі адламаныя пластмасавыя бубкі, што пазначалі іх манаршую вартасць. Мы сядалі на фатэлі з зялёнай патрэсканай скуры, замаўлялі – ён піва, я гарбаты – і пачыналі спаборніцтва. Дарэчы, прычына, з якой ён – торч-ветэран, свядомасць каторага была працятая ледзянымі шыпамі ўсіх магчымых моўных прыходаў, атручваў свае вантробы смярдзючай бражкай «Балтыкі», для мяне была і застаецца вялікай загадкай. Ён казаў, што з «півам – утульней», што б гэта ні значыла. Ганіну цяжка даваліся словы, але я перакананы: калі б ён задаўся мэтай патлумачыць сваю залежнасць ад піва, ён падумаў бы два дні і намаляваў бы гэта так, што на піва прысеў бы і я.

Дык вось, мы карпелі над дошкай, і збоку гэта выглядала так, як быццам два хіпстары з мінулага вырашылі памерацца навыкамі ў мадняявай гульні. Але насамрэч мы гулялі не зусім па правілах і нават з парушэннем Крымінальнага кодэксу. Пасля кожнага ходу на дошцы кожны з нас рабіў ход словам. Ціха, каб не чулі выпадковыя вушы. «Лапата», – казаў я і высоўваў ладзю на пазіцыю атакі. Мне, як больш слабаму, заўсёды даставаўся просты, рускі, бок. «Рыдлёўка», – перакладаў Ганін і спрабаваў абараніць ферзя пешкай. «Шыпшына» – загадваў ён слова на моўным кодзе і са скрухай глядзеў, як мая абароненая з флангу ладзья збівае афіцэра і зноў адкрывае праход да каралевы. У шахматы ён гуляў пагана. Можна быць, праз тое, што гэтая гульня ў той момант была занадта модная. «Сирень» – агучваў я свой варыянт перакладу, узяты, вядома ж, з галавы. Бо адкуль мне тады было ведаць слова «шыпшына»? Я не мог наблізіцца нават да ценю моўных ведаў Ганіна. «Сирень? – перапытваў ён. – Ты перакананы, што шыпшына – гэта сирень?» – «Ну так, – пачынаў я нервавацца, адчуваючы паразу. – І тое, і тое – жаночага роду». – «Не адгадаў», – задаволена сёрбаў

Ганін і вяртаў на месца ніжніка, а маю ладзю вяртаў туды, адкуль яна пайшла. Параза на моўным узроўні не толькі давала апаненту права пераходзіць на дошцы. Яна не дазваляла таму, хто памыліўся, рабіць той ход, які адмяніў пераможца.

За некалькі месяцаў нашай моўнай гульні я вывучыў усе назвы ягад, месяцаў, колераў і страў – нават тых, якіх я не ведаў па-руску. Я даведаўся, што такое ялавічына і крушына, я пазнаў тайну явару і алешыны.

Кожнага разу перад пачаткам дуэлі (назвалі мы тую гульнію «шахмоўты») мы рабілі сімвалічную стаўку, часцей за ўсё – хто плаціць па рахунку. Але аднойчы ён прапанаваў згуляць не сімвалічна. Стаўкай была вельмі паганая замова, ад якой ён хацеў адмовіцца і якую мог перахапіць я, разам з тым крывавым паносам, што замова абяцала (замоўцам былі вытворцы штучнага мяса, а я вам скажу, што больш капрызных людзей, чым гэтыя, на свеце не існуе: у кожным суразмоўцу яны, здаецца, бачаць штучна выгадаваную ў прабірцы біфштэксіну, якая на клетачным узроўні развілася да таго, што набыла здольнасць нешта казаць, спрачацца, нават крычаць, а здольнасці годна думаць, вядома ж, не набыла).

«А чаго пажадаеш ты?» – запытаўся ён. «Кантакты твайго дылера», – мне здавалася, гэта годны жарт. Але, з улікам таго, што мовы я на той момант не каштаваў больш за паўгода, мабыць, прагучала гэта так прагна, што аддавала зусім не жартам. Ён спачувальна хмыкнуў і пагадзіўся. Натуральна, я прадую. Паспрабуйце пагуляць з камп'ютарам на ўмове, што вы ў кожны момант можаце перагуляць свой ход і забараніць яму той ход, які прывёў да неабходнасці адкручваць назад. Перамагчы такога суперніка немагчыма.

Я атрымаў ад яго «тэ зэ» на замову «кілбаснікаў» і падрыхтаваўся да дзвюх бяссонных начэй. А пасля гэтага – да яшчэ аднаго тыдня выядання мазгоў пры зацвярджэнні вынікаў, бо з мазгамі яны здольныя былі зрабіць такое, што ў галаву хацелася ўласнаруч запахаць тую бясформенную бялковую субстанцыю, якой яны гуртам гандлявалі. І тут ён зрабіў наступнае. Ён узяў паперчыну і напісаў на ёй адрас,

пазначыўшы побач: «Сяргей з Зялёнага Луга». Працягнуў мне і дадаў, вельмі пранікнёна:

– Дзякуй, сябра.

У нас быў лік 4 на 65 на ягоную карысць, калі яго ўрэшце арыштавалі.

БАРЫГА

Наша дэлегацыя спынілася перад высокімі двухстворкавымі дзвярыма, ля якіх варта была ў бронекамізэльках, з аўтаматычнай зброяй. У гэтым найбліжэйшым коле сярод байцоў было шмат белых твараў. Пабачыць тутэйшых было нечакана, бо раней я чуў, што трыяды рэдка калі запрашаюць да сябе ў войска людзей некітайскай крыві. Чу Лінь даў нам некалькі секундаў на тое, каб супакоіць дыханне, гікнуў: «Ніц!» (каманда прызначалася для салдатаў – яны прыпалі на адно калена), – і ўрачыста адчыніў абедзве палавіны дзвярэй.

За імі быў вялікі хол з падлогай, выкладзенай шахматным узорам. Зала патанала ў прыцемках. Ля задняй сцяны быў відаць сапраўдны старадаўні камін, абкладзены зялёнай кафляй, адценнем падобнай да бутэльнага шкла піва «Heineken». У каміне трашчалі дровы, спараджаючы кволае цёплае святло, якога ставала на тое, каб высвеціць паўтара метра прасторы вакол агню. Барвовыя светлавыя водбліскі, якія выклікалі асацыяцыі ці то з вершамі Жукоўскага са школьнай праграмы, ці то з вокладкай часопіса «Design and Interior», танчылі на двух абцягнутых чырвоным аксамітам крэслах з высокімі спінкамі. Латунныя клёпкі, аблупленыя драўляныя львы на падлакотніках – стомленае хараство сівой мінуўшчыны. На адным з гэтых тронаў сядзела хударлявая дзяўчына. Нахіліўшыся да вогнішча, яна грэла далоні. Мільганула думка, што гэта – спрадвечны вобраз, наш вобраз, жанчына ля вогнішча ў закінутым памяшканні, у спарухнелым палацы, які ўжо няма грошай падтрымліваць у годным стане, на рыпучых крэслах з аблезлага аксаміту, у запусцелым маёнтку, што дастаўся ад збыднелых продкаў, і

вось, сядзець так, у задуменні, грэць пальцы ў зябкім пакоі, ледзь не прыпаўшы да каваных кратаў каміна... Але плынь думак перапынілі.

Майстар духмянасцяў зрабіў два крокі ў памяшканне, павярнуўся тварам да нас, бокам да гаспадыні і страшным гартанным голасам, расцягваючы галосныя, ці то прароў, ці то праспяваў – спачатку на мове, потым па-кітайску (мабыць, такі быў рытуал):

– Пакланіцеся Намесніцы Паўночна-Заходніх тэрыторый! Намесніцы Даглядчыка гары трыяды «Светлы шлях», хай уладарыць яна пад нябёсамі! Пажадайце доўгіх гадоў дабрабыту магутнай Чатырыста трыццаць восьмай! Вядомай таксама як Цётка!

Гаспадыня пакоя ўзнялася з крэсла і павярнулася да нас. На ёй быў пашыты на замову чорны гарнітур – прыталены пінжак, штаны без стрэлак, блузка з ціснутага хаяанскага ядвабу. Паверх гэтага чорнага хараства зоркай поўначы мігнуў буйны брыльянт.

– Ну, нарэшце! – ветліва ўсміхнулася яна. – Даехаў да мяне!

Яе маўленне было надзіва мілагучным. Я інстынктыўна выдыхнуў: «Вы»?

– Што? – проста ўсміхнулася яна. – Ты нечым здзіўлены?

– Намесніца* ў трыядах – тутэйшая?

Мне падалося, што яе трохі пакрывіла ад слова «тутэйшая». Дарэчы, выгукнуць мне хацелася адразу і «вы – Цётка?», і «Цётка – не міф?», і «Вы сапраўды існуюць?». Але ў адным роце – адзін язык, як кажа тая самая вядомая антынаркатычная рэклама.

– Як ты смееш! – рыкнуў мне ззаду Чу Лінь.

– Сапраўды, я – адсюль, – проста патлумачыла яна. – Гэтак было вырашана, калі была падпісаная мірная дамова

* Пазіцыя кіраўніка трыядаў звычайна гучыць як Даглядчык гары ці Дракон. Намеснік Даглядчыка гары суадносіцца з другой паводле ўплывоваасці пазіцыяй у трыядах.

паміж трыядай «Светлы шлях» і БУСам. Каб спыніць вайну, кіраўнік БУСа заняў другое месца ў трыядах. Цяпер мы сябры і ў нас адны ворагі, праўда Чу Лінь? – Цётка, здаецца, падкалола Чатырыста трыццаць другога.

– БУС? – здзівіўся я. – Гэта як аўтобус па-ангельску?

Тут я мушу пакаяцца перад Майстрам духмянасцяў: я сапраўды зрабіў спробу ёй спадабацца і прадэманстраваць уласныя веды ў ангельскай мове, якой амаль не ведаў.

Яна зарагатала ўголас.

– БУС – гэта аўтобус па-ангельску! Ну, ты чуў, Рог?

– БУС – гэта Беларускі Узброены Супраціў! – жалезным голасам з-за маёй спіны адчаканіў Сварог. – Ты што, нічога не чуў пра вялікую вайну з трыядамі?

– Як вы смееце! – спрабаваў вярнуць размову на шлях цырымоній Чу Лінь. – Як вы ўсе смееце! Ён мусіць пакланіцца Чатырыста трыццаць восьмай!

– Не, я не чуў нічога пра вайну, – лапатаў я. – Па Net-візары ні пра якую вайну нічога не казалі. Там казалі, што ў нас мір, спакой і дабрабыт.

– Ён нічога не чуў пра вайну! – шалеў Сварог.

– Ды ніхто нічога не чуў пра тваю вайну, – здзеклівым тонам пад'юджавала яго Цётка.

– Перастаньце! Вы зневажаеце продкаў! – роў побач Цырыманіймайстар. – Ён мусіць пакланіцца Чатырыста трыццаць восьмай!

– Дурань! Які ж дурань! – гэта сказала гаспадыня, уважліва гледзячы на мяне.

Я наважыўся паглядзець ёй у твар. Кароткае энергічнае карэ, валасы, чорныя, як крумкачовае крыло, тып асобы – «Diesel Revolution», такі ж безразважна нонканфармісцкі, такі ж нястрымна харызматычны. За людзьмі-іконамі гэтага кшталту можна ісці пад гумовыя кулі, як сцвярджае рэклама «Diesel Revolt», а я пайшоў бы і не пад гумовыя.

Але тут было нешта яшчэ, акрамя «Diesel», і вось тут мне бракуе слоў, каб перадаць. Дотык блізкасці? Не тое – якая блізкасць паміж незнаёмымі! Адчуванне, што я гэты твар ужо некалі недзе бачыў? Але я не мог яго нідзе бачыць, бо

гэтая асоба – самая зашыфраваная фігура падпольнага свету трыядаў. Адчуванне, што яе вочы глядзяць мне проста ў сэрца, у нейкую частку душы, якую ніхто акрамя яе не бачыць? І што гэтая частка – самая важная ўва мне? Але стоп, стоп! Так, я ведаю. Нічога асаблівага не было ў тым яе позірку. Я проста занадта сентыментальны.

Гадоў ёй было, можа, дваццаць, а можа, сорок, я так і не зразумеў.

– Сядайма, – запрасіла яна мяне і кінула на крэсла, што месцілася побач з ёй.

– Пакланіся! – прашыпеў Чу Лінь і дадаў нейкую выварную кітайскую лаянку.

Я схіліў галаву, але гаспадыня ўжо не глядзела ў мой бок. Ёй было ўсё роўна, як аддана ёй кланяюцца і ці кланяюцца ўвогуле.

– Заб’ю! – прыгразіў шэптам Майстар духмянасцяў, але я так зразумеў, што да яго пагрозаў у гэтым месцы не прынята ставіцца сур’ёзна.

Мой зад патануў у чырвоным аксаміце старадаўняга фатэля, ногі і шчокі крануў сухі подых з каміна. Я падумаў, што гэта вельмі добры шлях наладзіць бяседа: сядзець поруч, тварам да вогнішча, і гаварыць быццам бы не столькі адно з адным, колькі з адвечным агнём, робячы яго трэцім суразмоўцам нетаропкай гамонкі. Што гэта была за традыцыя, я не ведаў, бо, паводле кітайскага «фэншую» ці як там яшчэ называецца мастацтва аздаблення перамоў, суразмоўцы сядзяць тварам адзін да аднаго, роўна насупраць, як пры гульні ў го.

– Я даўно хацела з табой сустрэцца, Сяргей, – сказала Цётка агню. – Не толькі таму, што ты нам можаш моцна дапамагчы. Але і проста – сустрэцца, – тут яна задумалася. І працягнула, з жартаўлівым націскам: – Але ж двое гэтых старых казлоў некалькі месяцаў хавалі цябе ад мяне. Яны кажуць, што правяралі тваю бяспечнасць і высвятлялі, ці не агент ты нашых ворагаў, але ж я ведаю, што яны абодва проста раўнавалі. Бо ты малады і прыгожы. А яны – старыя і агідныя.

Сварог і Чу Лінь стаялі за некалькі крокаў за намі, і нехта з іх крэкнуў, але я так і не зразумеў хто.

– Ты, як шмат хто на гэтай зямлі, жывеш з заплюшчанымі вачыма. Зараз я табе іх расплюшчу. Ты зразумееш, што за ўсімі звыклымі для цябе з’явамі – скруткамі, якімі ты гандлюеш, кніжкай, якую ты знайшоў, выбухам, які гэтую кніжку спаліў, – стаць адвечны бой паміж намі і тымі, хто называе сябе Дзяржнаркакантролем, пры тым, што знішчыць нашыя ворагі імкнуцца не наркатыкі, зусім не наркатыкі.

Гэтая частка яе прамовы засталася не вельмі зразумелай для мяне. Пабачыўшы збянтэжанасць на маім твары, яна трохі змяніла свой загадкавы тон.

– Як ты думаеш, Сяргей, што такое мова?

– Мова – гэта вельмі моцны несубстанцыйны наркотык, забаронены артыкулам 264 Крымінальнага кодэкса Паўночна-Заходніх тэрыторый, – завучана адбарабаніў я.

Яе такі адказ не задаволіў, таму я працягваў:

– Паводле ўздзеяння падобны да чагосьці сярэдняга паміж грыбамі і ЛСД. – Я вырашыў не ўдакладняць, што ніколі не каштаваў яго. – У працэсе сталага ўжывання выпрацоўваецца залежнасць, а псіхадэлічны эфект змяншаецца.

– Сяргей, а адкуль узялася мова? Як ты думаеш? – уважліва гледзячы, спыталася яна.

Гэта было добрае пытанне. Па скрыні на гэты конт нічога не казалі. А таму варыянт мог быць толькі адзін:

– Мабыць, яе вынайшлі арабскія тэрарысты, якія імкнуцца знішчыць братэрскае саюз паміж намі, рускімі, і кітайцамі, – тут, здаецца, ззаду хорам фыркнулі абодва, і Чу Лінь, і Сварог.

– Гэта значыць, у пустыні, так? – голас Цёткі зрабіўся ліслівым, і я не адразу заўважыў іронію. – У пустыні, недзе ў Саудаўскай Аравіі ці ў Егіпце, стаць сакрэтная лабараторыя, і там людзі ў арафатках і ў белых масках варожаць над электроннымі мікраскопамі і вынаходзяць мову? А навокал ходзяць вярблюды, свішчуць суслікі. Так?

– Так, – я падтрымаў, бо карцінка выглядала праўдападобнай. – Потым, як яе ўжо цалкам сінтэзавалі, яе па-

грузілі ў кантэйнеры і перавезлі ў Еўропу. Бо еўрапейцам жа таксама непрыемны наш братэрскі саюз з Кітаем. Тады пра рэцэпт дазналіся кітайцы і пачалі ім гандляваць у нас.

– А чаму, як ты думаеш, мова не ўздзейнічае на тых, хто жыве ў Маскве ці Навасібірску?

– Не ведаю, – я паціснуў плячыма. Сапраўды, чаму?

– Сяргей, ты чуў калі-небудзь слова Беларусь? – запыталася яна пасля вельмі доўгай паўзы. Мне падалося, што гэта нейкае важнае для яе пытанне.

Я тады падумаў, перш чым адказаць.

– Чуў, натуральна, – гэта прагучала не вельмі ўпэўнена.

– А што ты чуў? – удакладніла яна.

– Ну, Беларусь, – я памахаў рукамі. – Вялікае Княства Літоўскае, Ефрасіння Полацкая, Вялікая Айчынная вайна.

Цётка маўчала. Выраз у яе на твары быў такі, нібыта тое, што я сказаў, вартае смеху, але смяцца яна не будзе, бо гэта яшчэ і вельмі прыкра і нават крыўдна асабіста для яе.

– А, вось яшчэ! – я выгукнуў, з гонарам, што прыгадаў. – Партызаны! Ну ясна! Пар-ты-заны! Партызаны, белорусскіе сыны! І яшчэ – МАЗ і МТЗ. Трактары «Беларусь». І яшчэ ўнівермаг «Беларусь» ёсць, я побач з ім жыву.

– А што такое Беларусь? – запыталася Цётка.

Я падумаў. У галаве не было ніякага гатовага адказу. Цягнуў «роооодина мооя, белоруууссия» нейкі нахабны голас, падобны да юрлівага сакавіцкага ката. Схілялі галовы ў жыцце блакітныя васількі. Мружыў каменныя бровы суровы абаронца Брэсцкай крэпасці – гэта ўсё нібыта было неяк звязана з той уяўнай Беларуссю, але нічога ўцямнага пра яе не казалі.

– Ну, мабыць, гэта такая гістарычная вобласць была ў Расіі, – паспрабаваў я, пільна глядзячы на выраз твару гаспадыні. Твар скрывіўся. – Нават, мабыць, не вобласць, а такая, дзяржава. Дзяржавіна такая. Дзяржавішча, – я расцягваў словы, адсочваючы яе рэакцыю. Пра дзяржаву ёй болей спадабалася і я разгарнуў думку: – Можна, нават цэлая імперыя, ведаецца, у часы пірамід. З фараонамі.

Тут Сварог ззаду не вытрымаў і пачаў рагатаць углас. Цырыманіймайстар маўчаў, таму ягоная рэакцыя была не зразумелай.

– Бачыш, за каго твае хлопцы гінуць, Рог, – бліснула вачыма Цётка. Выраз адкрытай агіды, які чытаўся на ейным твары, мяне спужаў.

– А дзе ж я памыліўся? – шчыра запытаўся я.

– Слухай! – звярнулася яна да мяне, схапіўшы за руку. Так, яна проста паклала сваю гарачую тонкую далонь на маю. Чу Лінь ад такога панібрацтва мог знепрытомнець. – Слухай! Гэта баліць нам усім, таму казаць пра гэта мы не любім. Была краіна. Харакство якой... – яна запнула і павярнула твар да агню. Я пабачыў, як у яе вачах бліснула знічка і хуценька зляцела па шчацэ. – Была краіна. Прыгожая краіна. Была гісторыя. Гісторыя ваяроў ды волатаў. Гісторыя людзей, а не чарвякоў. Была культура. Культура, якой больш няма. Былі замкі і палацы, былі касцёлы, са званіцамі, што адбіваліся ў зацішніх азёрах. Была мова. Наша мова, Сяргей. Мы на ёй размаўлялі. Мы з табой. Калі зваліся беларусамі.

Тут я пачуў, як Сварог хлюпнуў носам. Адзін шморг, які рэхам пранёсся па пакойчыку. Людзі, якія гінуць ды забіваюць іншых, людзі жорсткія і здольныя да невытлумачальнай лютасці, часам бываюць надзіва сентыментальнымі, калі размова заходзіць пра іх ідэалы. Я стаў разумець Сварога лепей.

– Усяго гэтага болей няма. За мову спачатку сталі браць на вуліцах. Пры яе афіцыйным статусе дзяржаўнага сродку камунікацыі. Калі міліцыянты чулі, што чалавек размаўляе не па-руску, падыходзілі ды забіралі. Па артыкуле за дробнае хуліганства. «Махаў рукамі, лаяўся матам» – пазначалася ў судовых выраках. Потым закрылі навучанне на мове. Потым абвясцілі яе наркотыкам і знішчылі ўсе кніжкі. Вось так.

Я сядзеў і маўчаў, агаломшаны. Гаспадыня сціснула мне далонь і, перад тым як прыбраць руку, запыталася са здзекам:

– А ты, дурань, думаў, што мы тут наркотыкамі гандлюем?

ДЖАНКІ

Беларуская культура? Не, не чуў! Беларуская літаратура? А вам самім не смешна? Беларуская дзяржава? Ну так, некалькі месяцаў у 4616 (1918) годзе, пад нямецкім «дахам». Потым прыйшлі саветы. Было яшчэ нешта незразумелае з 4689 (1991) года, Часы Смутку, але даволі хутка прыйшлі кітайцы. І навялі парадак і духоўнасць.

Я не спецыяліст па гісторыі балотаў, але сёе-тое прыгадаць магу. Ну так, была нейкая Саюзная Дзяржава Паўночна-Заходніх тэрыторый і Расіі. Кажуць, тут, у Мінску, узнік свой смешны дыялект, які складаўся са скаверканых лексемаў рускай і польскай моў. Якая краіна, такое і маўленне, а чо?

На дыялекце балбаталі змагары і адраджэнцы, то бок – патэнцыйныя эмігранты і вытворцы магніцікаў на лядоўню. Усе іншыя імкнуліся да чысціні рускай мовы і рускай нацыі. Пушкін, «Любэ», Стас Міхайлаў. Земфіра, Верка Сярдзючка. Яшчэ былі нейкія крайнія нацыяналісты. Піва «Аліварыя», берцы, хакі, фа, антыфа. Слава нацыі – смерць варагам. Але варагі тут гістарычна складаюць этнічную большасць, таму нацыяналісты павыводзіліся, бы матылі, якія аб'явілі вайну вераб'ям.

Потым Расія запрасіла ў мытнюю дамову Кітай, каб прасцей было супрацьстаяць беспрынцыпнаму і смярдзючаму Захаду. Прыкладна праз пяць гадоў пасля гэтага ніякай Расіі ўжо не было, толькі Кітай. Для таго местачковага мінскага дыялекту не засталася месца на геапалітычнай мапе кантынента. Тутэйшыя маладзёны, якія імкнуліся да каштоўнаснай нішы «city intellectual» ці «upper middle», вучылі кітайскую. Усе астатнія цудоўна разумеліся на літаратурнай рускай.

Вы пытаецеся пра культуру? Ну дык я скажу вам сваю думку пра культуру.

Кітайцы пераймаюць японцаў. Глядзяць японскае анімэ, апранаюцца як японцы, адгадоўваюць доўгія кудлы, як японцы. Купляюць усе гэтыя дзівацкія японскія цацкі: па-

кемоны, шымаджыра*, ракоба**, чабурашкі. Увесь час дэманструюць хваравіты японскі dedication. Вешаюць паўсюль сцяжкі і стыкеры з дэвізамі. Пры гэтым кіёцкі менеджар са скінам «расціснуць продажы Мінамота да канца года» на працоўным планшэце выглядае прывабна і сапраўдна, а кітаец з прылепкай «хачу добра зарабляць да наступнага цыклу Месяца» на сценцы кухні, на якой разбірае курыныя вантробы, робіцца фэйкам і карыкатурай. Бо ўжо па тым, як ён працуе – без запалу, гультаявата, – відаць, што абвальваць яму тое мяса да канца жыцця. Варыянт – чысціць рыбу (уздым кар’еры). І спадзявацца, што сцяжок «хачу добра зарабляць да наступнага цыклу Месяца» калі-небудзь «падзейнічае».

Кітайцы п’юць сваю зялёную гарбату, якая не такая добрая, як японская, з такімі ж, чорт яго бяры, медытатыўнымі тварамі, як японцы. Яны нават могуць зладзіць чайную цырымонію, падчас якой з покерфэйсам*** будуць лічыць прыбыткі за месяц, у адрозненне ад японцаў, якія цалкам аддадуцца працэсу гатавання і спажывання напою.

Але мы, рускія, яшчэ горшыя. Мы пераймаем кітайцаў, бо кітайцы нам бліжэйшыя і больш зразумелыя. Мы думаем, што кітайцы – такія адданыя справе і задуменна-загадкавыя. Не разумеючы, што мы бачым толькі адлюстраванне адлюстравання.

Мы – у культурнай дупе, прычым гэтая дупа – не нашая, а кітайская. А вы кажаце, «беларуская культура»!

БАРЫГА

Я сядзеў моўчкі і спрабаваў асэнсаваць пачутае. «Мова», «наркатыкі», «трыяды», Дзяржнаркакантроль – усё гэта ліхаманкава круцілася ў галаве.

* Сімадзіра – «туалетнае тыграня» – цацка, якая вучыць японскіх дзяцей карыстацца ўнітазам.

** Электронныя гаджэты, якія сімулююць хатніх жывёл, рэагуючы на голас і дотык.

*** Ад анг. pokerface – бесстаронні выраз.

- Хочаш ліпавага цвету? – запыталася Цётка.
- А што гэта? – я ніколі не чуў пра такі пачастунак.
- Гэта тое, што пілі тут, тым часам як кітайцы цешыліся зялёнай ды чырвонай гарбатай.

Гаспадыня ўзяла вялікі медны імбрык і паставіла яго на агонь.

– Не трэба! – спыніла яна Майстра духмянасцяў, які кінуўся быў ёй дапамагаць. – Не трэба, Чу Лінь! Я ведаю, што на аўдыенцыі кожны мае свой цырыманняльны абавязак, і гатаваць гарбату для госця – твая дзялянка. Але гэта, па-першае, не гарбата. Па-другое, у нас тут, на гэтай зямлі, свае спрадвечныя паняцці аб гасціннасці. І дазволь мне запарыць ліпавага цвет самой.

Чу Лінь паднёс Цётцы срэбны кувэрак з жоўтымі ссохлымі пялёсткамі. Яна кінула ў імбрык шчодро, адразу некалькі жменяў. Я тым часам знайшоў у сказаным Цёткай адну неадпаведнасць.

– Пачакайце. Але ж «прыход» ад скруткаў сапраўды ёсць. І ён – моцны. Каб яго не было, ніхто б мовы не купляў.

– Можа быць, можа быць, – паціснула плячыма гаспадыня. – Мы з Рогам усё жыццё толькі на мове размаўляем. І таму ніякага замутнення ў галаве, чытаючы тэксты, ніколі не адчувалі.

– Аднак адкуль псіхадэлічны эфект, калі, як вы кажаце, мы на мове раней проста размаўлялі?

Цётка зноў пачала гаварыць вельмі горача:

– А ты паспрабуй узяць нацыю, навязаць ёй іншы моўны кшталт і цалкам забараніць спрадвечныя словы. Мову, на якой нацыя ўзгадаваная. Словы, якімі маці спявала песні, калі ты быў у калысцы. Пасля гэтага дай нарадзіцца і пасталець аднаму пакаленню цалкам без мовы. І вось гэтаму пакаленню без радзімы і каранёў прадай фрагменты родных пісанак за грошы, з-пад крыса, з пагрозай арышту на 10 гадоў «за наркатыкі». «Кайф» узнікне сам сабою, ад сутыкнення падсвядомасці з тым кодам, у адпаведнасці з якім структуравана бессвядомае.

Я не зразумеў складанага слова «бессвядомае», і таму вырашыў прамаўчаць. Цётка, падумаўшы, удакладніла:

– Ні ў адным месцы на зямлі не было такога вар’яцкага эксперыменту. Нават у Ірландыі часоў панавання ангельскай адміністрацыі, нават на Шры-Ланцы! Ніхто і ніколі не ставіў задачы поўнага вынішчэння слоў, якімі гавораць людзі. А таму – хто яго ведае! Каб ангельцам забаранілі размаўляць па-ангельску і гэтая забарона пратрымалася цэлую генерацыю, можа, наступная генерацыя ўжо п’янела б ад ангельскай, як ад наркатычнага рэчыва!

Імбрык закіпеў і пачаў плявацца кіпнем. З’явіліся парцялянавыя кубачкі на плеченым падносе з лазы. Яна ўзяла імбрык і наліла мне ўзвару. Вадкасць была празрыстай, амаль без колеру. Я глынуў, апякаючы вусны і гартань. Ніякага прысмаку. Амаль як простая вада. І тут, на другім глытку, узнік і пачаў распускацца ў роце прыемны травяны водар. Гэта было падобна да акварэльнага малюнку, у параўнанні з якім звычайная кітайская гарбата – грубы, насычаны ды бліскучы алей.

– Прыгожа, – не вытрымаў я. – Менавіта так. Не смачна, а прыгожа.

Яна глынула са свайго кубачка і задаволена нахілілася да мяне праз падлакотнік фатэля:

– А ты б яшчэ маёй гарбаты са святаянніку пакаштаваў. Яна цёмная атрымліваецца, з гаркавінкай.

– Вы казалі, што я магу вам нечым дапамагчы, – нагадаў я, бо мне падалося, што я занадта затрымліваю яе. Не злавіць бы потым ад Майстра духмянасцяў па печані.

Цётка памаўчала, мабыць – збіраючыся з думкамі.

– Разумееш, Сярожа. Ідзе вайна. Нябачная. Мы ваюем за кожны скрутак, за кожную старонку. Нашыя людзі працуюць па замежных бібліятэках, робяць копіі таго, што яшчэ не скрадзена, а скрадзена амаль усё, прычым – не намі і не тымі, хто стыхійна гандлюе. Крадуць і нішчаць нашыя ворагі. Іх веды пра мову перавышаюць нашыя веды. Кажуць, у іх там, у галоўным будынку, за бетоннымі сценамі і электроннымі сістэмамі аховы, бібліятэка на чатыры тысячы

тамоў, і кожны з іх – унікальны, бо аналагі старанна вынішчаны. Як збяруць усё – спяляць. Ці не будуць нішчыць, а захаваюць у падземным сховішчы назаўсёды, гэтакім музеем забароненай спадчыны. Мова, на якой не гавораць і на якой нават чытаць не ведаюць як, – мёртвая мова. І тады ў нас не застанеца нічога. Нават успамінаў.

Яна вылавіла некалькі ліпавых суквеццяў са свайго кучка і кінула іх у вогнішча.

– Ідзе вайна, – паўтарыла яна. – І мы ў ёй – не гандляры. І не марадзёры, якія нажываюцца на людской бядзе. Мы – ратавальнікі. Гуманітарная місія ААН. Мы ратуем словы. Вышукваем, складаем вопісы. Ёсць свая бібліятэка і ў нас – але, на жаль, адна палічка, толькі адна палічка друкаванак. Розных гадоў і месцаў выдання. Дванаццаць поўных томікаў, два – без вокладкі, яшчэ два – сабраныя па старонках і зноў склееныя. Ну і, вядома ж, горы разрозненых фрагментаў: абзацы тэксту з невядомых кніг назаўсёды страчаных аўтараў. Хто іх напісаў і калі – цяпер ужо высветліць немагчыма. Нашыя лінгвісты працуюць з гэтым багаццем: разбіраюць, супастаўляюць, каталагізуюць. Дагэтуль няма ніводнага поўнага падручніка – іх шукалі і нішчылі ў першую чаргу, бо яны – самыя «небяспечныя».

– Нам бы замест гэтых смаркачоў тры ўзводы салдат на тэлебачанне кінуць! – падаў голас ззаду Сварог. – За дзесяць хвілінаў мову б вярнулі. І амаль без крыві!

– Бачыш, – даверліва знізіла голас гаспадыня, – у нас няма адзінага меркавання пра аптымальныя шляхі нашай працы. Сярод безразважных армейскіх генералаў наспявае радыкальны сілавы варыянт. Які мне падаецца касмічнай дурасцю.

– Сварог бяспечных шляхоў не шукае, – заўважыў я, з паважлівай усмешкай павярнуўшыся да яго. – Брутальны мужчына! Сапраўдны палкоўнік!

– Гэтае страшыдла табе сказала, што яго Сварогам завуць? – Цётка дурасліва скрывіла губы. – Сварог? Рог, ты яму Сварогам прадставіўся?

Я ўважліва паглядзеў на Чырвогана слупа. Той побач з гэтай жанчынай выглядаў як пашкуматаны жыццём хударлявы ваўчына. Нават глядзеў ён, як той няшчасны сабака, спадылба. Адно што хвастом не матляў па баках, жаласліва і даверліва. І куды падзеўся ўвесь ягоны крыважэрны шарм шызоіда з гранатай, бультэр'ера без намордніка?

– Ну так, Цётачка! Я ж і ёсць у пэўным сэнсе Сварог, – паспрабаваў ён мякка абараніцца. – Славянскі бог неба. І нябеснага полымя.

– Дык я табе скажу. На Сварога ён пакуль не цягне, – гаспадыня павярнулася да мяне і працягнула высцёбваць калегу. – Можа быць, як яшчэ тузін дурных подзвігаў здзейсніць, як яшчэ зменю куляў целаю зловіць, тады стане Сварогам. А пакуль ён – Рог. Рог, а не Сварог! Просты, упарты, нягнуткі. Рог з каровы. Не, нават не з каровы – у каровы рогі што трэба, можа добра баднуць! А гэты – рог з казла! Старога такога казла!

Трэба было бачыць, з якой пяшчотай яна з яго кіла. Так старэйшая сястра здэкуецца з малодшага брата. Сварог ажно збарваеў ад публічных кепікаў, але зласлівыя позірккі кінуў толькі ў мой бок і бок Чу Ліня, незадаволены тым, што мы сталі сведкамі яго грамадскага лінчавання. Я зразумеў, што натурай ён больш мядзведзь, чым бультэр'ер. Мядзведзь або зубр. Здаровы, касматы, перакачаны, але добры сэрцам. Калі ўвогуле знойдзеш тое сэрца за поўсцю і бранёй. Цётка зноў пасур'езнела.

– Ідзе вайна, – рэфрэнам паўтарыла яна. – Мы ратуем словы. Вышукваем згадкі пра страчаныя сінонімы, працуем з успамінамі. Час ад часу выходзім на рэдкія экзэмпляры. Кожны з нас – пад наглядом. Кожную секунду. Нас вядуць, слухаюць і запісваюць. Таму, калі раптам здараецца здабыць сапраўдны скарб, з адным ці некалькімі новымі словамі, выразамі, кантэкстамі і граматычнымі канструкцыямі, мы заўсёды думаем, як бяспечна яго пераправіць сюды. Бывае, што карыстаемся «ўцёмную» багажом людзей, якія не ведаюць, што вязуць. Гэта, дарэчы, не нашае вынаходніцтва,

яго яшчэ ў дваццатым стагоддзі прыдумалі трыяды ў Азіі. Так выйшла і з табой...

– А чаму вы не перанесяце супраціў за мяжу? У Варшаву ці Вільню, дзе забароны мовы няма? – гэтае пытанне мне падалося цалкам лагічным, але яна з’едліва хмыкнула. – Там можна было б не хавацца...

– Які сэнс у супраціве за мяжой? За мяжой – не супраціў. За мяжой – эміграцыя. Гэта наша зямля. І мы з яе не сыдзем.

Гэта быў нелагічны аргумент. І менавіта таму з ім немагчыма было спрацаваць.

– Нам расказалі пра цябе, пра тваю знакамітую няўлоўнасць. Мы трохі напружыліся, калі ты напіўся ў Варшаве і стаў часаць языком. Але мяжа прайшла гладка. Потым наш сорака дзявяты не выканаў загад. Потым кніжку знішчылі. Мы не паспелі. Ты ведаеш, што гэта за кніжка?

Я паціснуў плячыма:

– Там вершы. Нейкі рускі паэт.

Цётка хмыкнула, і я паправіўся:

– Рускі паэт з дзіўным прозвішчам. Мабыць, габрэй. У габрэяў імёны заўсёды дзіўныя. Я вось у школе вучыўся з адным хлопцам, дык яго звалі Ізя. Бо ён габрэй.

Цётка зноў хмыкнула, і я, прадбачачы здзекі, паспрабаваў:

– Няўжо Шэкспір – беларускі паэт?

– Шэкспір – старажытны ангельскі драматург. Але рэч не ў Шэкспіры. Тая кніжка, Сярожа... – яна зрабіла паўзу і загаварыла хутка ды палка. – Гэта – абсалютны унікум, выданне 1989 года, у цвёрдай вокладцы, зробленае яшчэ ў БССР. Вось уяві: імперыя рассыпаецца, у Маскве поўнай хадой ідзе гарбачоўская перабудова. І тут у Мінску, у дзяржаўным выдавецтве выходзіць тое, што хадзіла па руках прыкладна так, як цяпер ходзіць мова – у сшытках і фрагментах. Знакаміты пераклад санетаў Шэкспіра, зроблены Уладзімірам Дубоўкам. Дубоўка – гэта цуд і дар нам усім. Гэта самы моцны з тых, памяць пра каго захавалася з дваццатага стагоддзя. І самы забыты і нябачны за плячыстымі шэрагамі камуністычных пісьменнікаў, песняроў калектыві-

зацы і ды рэпрэсій. Там ведаеш, што ні дэталі біяграфіі – то дзіва. Мы, як тыя археолагі, узнаўлялі Дубоўку па фрагментах, па захаваных на серверах бэкапах дзесяцігоддзі назад знішчаных старонак, па архівах, якія яшчэ не былі спустошаны ў глыбі Расіі. Фота, дарэчы, ягонае фота нам знайсці так і не ўдалося, таму вобраз, выраз твару страчаны назаўсёды. Дубоўка... Ну што пра яго сказаць... Чалавек прайшоў праз сталінскі ГУЛАГ, але кветкі ў яго душы... – яна зноў зрабіла паўзу. Я заўважыў, што кожнага разу, калі ёй карцела сказаць нешта прыгожае, яна прыпынялася, мабыць – каб не выглядаць занадта сентыментальнай. Як я яе разумеў!

– Мы мелі шанец выратаваць Шэкспіравы санеты ў перакладзе Дубоўкі, – працягнула яна. – Там – такое хараство... Я бачыла адзін, толькі адзін, – тут яна ўдыхнула і прачытала, роўным голасам, амаль без інтанацыі: – *«Твой вобраз, на здзіўленне мастакам, у сэрцы вока мне маё стварыла. Жывая рама для яго – я сам. У ім – выдатная мастацтва сіла».*

– Прыгожа, – шапнуў я.

– Прыгожа, так, – кінула яна. – Але гэта – не галоўнае. Дубоўка – прадстаўнік старой нацыянальнай інтэлігенцыі, носьбіт вельмі разнастайнай лексікі, якая пайшла разам з ім. Пайшла назаўсёды. І вось нам паступіла аператыўная інфармацыя, што ў зборы яго перакладаў санетаў Шэкспіра ёсць слова. Вельмі важнае слова, якое лічылася страчаным. Можа быць, самае галоўнае з тых, на якія мы цяпер палюем, – яна замоўкла. Звесіла галаву, упёршы вусны ў кулак. Я паспеў падумаць, што яна можа мне нічога і не сказаць пра гэтае слова, бо, на яе меркаванне, кніжкі болей няма, а таму няма сэнсу і сумаваць па страчаным.

Але яна, мабыць, толькі падбірала выразы, каб патлумачыць.

– Вось глядзі. Сёння ў нашай збяднелай мове, лексіка якой прарэджаная з кулямётаў забароны, захаваліся два тэрміны для перадачы пачуццяў паміж мужчынам і жанчынай. Першае, страснае, палкае, называецца «каханнем». На дзіва, у нас захавалася старонка з двухтомнага руска-беларускага слоўніка, які расшыфроўвае «каханне» як «чувственное

влеченне» адно да аднаго. Другое слова для перадачы пачуццяў – «любоў», традыцыйна азначаецца праз прадметнае тлумачэнне: «любоў да радзімы». Такім чынам, як ёсць страсць, гэта – каханне. Як страсці няма, гэта – любоў. Чалавек з любоўю можа ставіцца да працы, кошкі ці нават Рога. Я вось да Рога стаўлюся са шчырай любоўю, – тут Цётка кінула на Чырвонага слупа хуткі смяшлівы погляд. Чырвоны слуп стаяў чырвоны. – Але некалі было яшчэ і трэцяе слова, Сяргей. Пра тое пачуцце, якое вышэй за «пачуццёвую прагу кахання» і іншае па прыродзе, чым братэрская «любоў». Слова, – і тут яна ўзняла галаву ў летуценнай задуменнасці, – слова, якое азначае пяшчотную эмацыйную павязь з любай табе асобай.

Польмя адбівалася ў яе вачах зырчэй за Паўночную зорку, якая ззяла ў яе на грудзях. Сварог і Майстар духмянасцяў некуды зніклі, як зніклі і ўзброеныя салдаты за дзвярыма, як зніклі і самі дзверы. Мы засталіся адны ля агню ў цемры. Дзяўчына побач са мной спрабавала сказаць пра пачуцці словамі, якіх болей няма.

– І ведаеш, Сяргей... Ведаеш, вось гэтае слова, якое перадае не страсць, не прагу, не сяброўскую эмпатыю, яно і было самым сапраўдным. Яно і азначала рэальную «любоў», пачуцце, якое ў нашай мове пасля страты санетаў засталася неназваным. Бо так бывае, што ты зусім не гарыш страсцю да чалавека. Але ён табе прыемны, прыемна быць побач з ім. Прыемна глядзець і слухаць яго. І такая прывязанасць, што грунтуецца не на жарсці, не на празе...

– Я разумею! Я выдатна разумею! – усхвалявана сказаў я і ўзняў сваю далонь, каб крануць яе руку. Але зразумеў, што нельга. Кранаць яе – нельга. Хоць і вельмі цягне – без усялякай там страсці ці пачуццёвай прагі, проста цёпла і пяшчотна дакрануцца, без кахання, якога, вядома, няма, і без любові, бо любоў у мяне можа быць і да Рога. Тут – нешта трэцяе, але нельга, нельга... Я адхапіў руку і вярнуў яе сабе на калена.

– Дык вось, уласна, пытанне, – яна паглядзела па баках, відаць, вяртаючыся ў рэальнасць, з якой выключылася праз

узнёслую задуменнасць. – Слова гэтае страчана назаўсёды. Яно не сустракаецца болей ні ў водным тэксце. Але ты, вядома ж, чытаў друкаванку, калі знайшоў яе ў сябе.

Я нервова глынуў.

– Чытаў, перачытваў, атрымліваў кайф. Дык, можа быць, нешта зачэпілася? Засталося ў галаве? Нешта з здзіўных і незнаёмых слоў Дубоўкі?

– Мне трэба падумаць, – сказаў я.

– Але вось адразу, раптам? Першае, што прыходзіць у галаву?

– Мне трэба падумаць.

Тут трэба зазначыць, што я ўвесь час размаўляў з ёй паруску, бо на мове тады ўвогуле слова сказаць не мог. Таму я сфармуляваў прыкладна так: «Я, конечно, читал книгу и перечитывал, но сразу в голову не приходит. Надо посидеть, сконцентрироваться». Брахня далася мне проста.

– Ну то добра, падумай, – сказала яна расчаравана. Здаецца, яна вырашыла, што раз слова не прыгадалася адразу, то яно не ўсплыве болей ніколі. І таму я дадаў: – Ведаецца, пры ўжыванні ёсць такі эфект, што яно трымаецца недзе ў падсвядомасці... А потым – бабах! І прыходзіць у галаву!

– Рог, пакінь яму свае кантакты, – загадала яна. – Як нешта ўсплыве, вядзі адразу да мяне, без усякіх гэтых ваших вычварэнскіх праверачак на месяц і болей.

Цётка ўзнялася з фатэля, і я зразумеў, што аўдыенцыя скончаная. Я спадзяваўся, што яна пацісне мне далонь і ў мяне зноў узнікне шанец адчуць яе гарачыню – хоць на секунду, – але яна толькі суха пакланілася, нават не пакланілася, а кінула галавой. Можна зразумець! Чалавек, які забыў сапраўднае слова, якое адно перадае пазбаўленую пачуццёвай прагі эмацыйную сувязь між мужчынам і жанчынай, нічога большага і не варты. Дзякуй, што не застрэліла.

Мяне адканвалявалі ўніз, і Сварог запісаў нумар тэлефона сорок дзевятага, які служыў пры ім «ценом» ці, па-нашаму, збраяносцам. На развітанне ён паціснуў мне руку і сказаў, што спадзяецца хутка пабачыцца. Майстар духмянасцяў,

калі я сыходзіў, да мяне нават не павярнуўся. Ці то яго душыла рэўнасць, ці то ён пра мяне ўжо забыўся – не ведаю.

Мы з суправаджальным сорок дзявятым лезлі па сакрэтных лесвічках, што праз замкнёныя люкі мусілі вывесці нас на паверхню, а я думаў пра ўласную пазбаўленую пачуцёвай прагі эмацыйную сувязь з Цёткай, якую я неўзабаве здольны буду перадаць адным кароткім словам, якога не ведае болей ніхто на Зямлі.

ДЖАНКІ

Ганіна ўзялі па дурацці. Але слухайце, каго і калі бяруць не па глупстве? Арышт за ўжыванне – гэта глупства як такое, іканічная праява глупства. Мы спачатку здзівіліся, што ён не вярнуўся ў офіс пасля абеду. Ганін звычайна харчаваўся, набываючы ў суседнім бязлюдным гіпермаркеце нейкія булчкі і паядаючы іх на лаўцы ля ўвахода ў наш запоўнены прывідамі бізнес-цэнтр. Пасля сябе ён пакідаў россыпы крошак і пакуначкі ад печыва, запханых ў шчыліны між дошак лаўкі. Эстэтыка яшчэ тая, але Ганін – нагадаю – быў дызайнерам. А якія прэтэнзіі могуць быць да побытавых звычак дызайнераў?

Нараніцу ён не з'явіўся на сустрэчу з буйным замоўцам, і мы зноў здзівіліся, але не запанікавалі. Арт-дырэктар адбрахаўся без Ганіна, пагатоў ад таго на падобных перамовах плёну ніколі не было: ён звычайна сядзеў у кутку, бліскаў чырвонымі вачыма і зрэдку, калі ў яго галаве запускаўся нейкі кагнітыўны маторчык, пачынаў нервова смяцца ў кулачок.

Вечарам таго ж дня сакратарка нашага офіса паспрабавала была ўзняць кіпэж. Па калідорах рэхам разносіліся яе словы: «Мааальчыкі, ну давайте хотя бы милицию вызовем!» Але «мальчыкам» было ўсё роўна, я, да таго ж, усіх інтэнсіўна супакойваў. Бо, па-першае, ведаў, што Ганін можа быць у адкрытым космасе пасля ўдала спажытага скрутачка. І, па-другое, што яму давядзецца доўга і настойліва адкупляцца ад міліцыі ў выпадку, калі тая яго «знойдзе» са стафам (бо без стафу ён, здаецца, з дому не выходзіў).

А ў начным выпуску навінаў па скрыні нам расказалі ягоную сумную гісторыю, пасля чаго прозвішча Ганіна на-заўсёды знікла з нашага офіса.

Выглядае, апошнімі днямі ён быў ухезаны да такой ступені, пры якой нармальны наркот нават у туалет выйсці баіцца. Ганін эксперыментавалі са спалучэннем мовы з іншымі, канвенцыйнымі і не забароненымі наркотыкамі, дасягаючы эфектаў, якія ў камп'ютарных гульнях звычайна перадаюцца заклёнам «Stun»: поўнае адключэнне, сліна па падбароддзі, вінегрэт замест думак, скіраваная шызафрэнія, памножаная на штучную параную. І вось у такім стане ён паспяхова камунікаваў з калегамі, гуляў са мной у шахмоўты, выконваў замовы, маляваў дызайн. Можа, мы проста прызвычаліся да ягоных дзівацтваў? Можа, нам усім было проста не да яго? Нам даўно ўжо ўсім няма справы ні да каго, акрамя сябе.

Дык вось, далей мы можам рэканструяваць падзеі па сюжэце канала БТ на YouTube, у якім прапагандысцкага антынаркатычнага пафасу болей, чым, уласна, інфы. Выглядае, Ганін набыў дзве слойкі са шпінатам, адну з яблыкамі і разлічыўся за іх. Пераклаў булчкі ў пакет гіпермаркета, пакет узяў у адну руку, а кошык, з якім хадзіў па краме, – у другую. І вось так, з кошыкам, пайшоў на выхад, забыўшыся пакінуць яго ўнутры. Сістэма ля дзвярэй зараўла, бо на гэтых кошыках пластыкавыя шайбы супраць вынасу. Далей – тое самае відэа, з якога так рагатала Сеціва. Наш прыгажун – такі навалыны, што адразу здранцвеў са страху. Вось ён стаіць, сірэна вішчыць, Ганін круціць галавой па баках, затым *сядае на зямлю і пачынае красціся на карачках*. Прайшоўшы так два метры, ён кладзецца на зямлю і паўзе да выхаду. Каб ён гэта рабіў без крамнага кошыка, можа, яшчэ б і абышлося. Але ўсе тыя целарухі ён робіць, спіскаючы ў руках казённую тару.

«Цяпер мы бачым, як гэтаму наркату, каторы моцна перабраў, здаецца, што ён – таліб на вайне ў Афганістане, дзе тэрарысты шчодро фінансуюць выраб тых з'яў, якімі ён атруціў сабе мозг, – гучыць у кадры голас вядоўцы БТ. – Яшчэ некалькі метраў, і ён пачаў бы страляць з кошыка па

ахове, якая да яго падышла». У гэты момант у кадры з'яўляецца здаравенны голены бамбіза ў дрэнным айчынным гарнітуры, які зроблены быццам бы з кардону. Ён нешта кажа Ганіну і, пачуўшы адказ таго, здымае з пояса дручок.

«Гэты моўны наркот мог і дагэтуль красці дворнікі з нашых машын і гандляваць сарванымі ў парках ландышамі, якія, дарэчы, занесены ў Чырвоную кнігу, – працягваў выкрывальніцкі рэпартаж карэспандэнт. – Але так склалася, што ахоўнік, які яго затрымліваў, меў досвед стасункаў з наркаманамі і адразу пазнаў прыкметы атручвання свядомасці з'явай, прадугледжанай артыкулам 264 Крымінальнага кодэкса».

Тут на экран усплыў той самы здаравенны лоб, які важна тлумачыў. «Я яму, значыцца, гаварю: “Гражданин, пачэму вы нарушаеце граждански парадак?” А он мне в ответ, значыцца, гаварит: “У чым праблема?” Ни “ў чом праблема”, как правільна. А, значыцца, “у чым праблема”. Я настаяжылся, снова спрашываю: “Пачэму вы тут лежыце жыватом на палу, па катораму люди ходзят?” А он пасматрел на меня и гаварит: “Ты чево да миня прычапіўся?” Панимаеце, “да миня”, а не “ка мне” і – “прычапіўся”. Ну, я тут же снял дубинку и принял меры».

«Спрактыкаванае вуха ахоўніка, які раней, да ўладкавання ў гіпермаркет, працаваў у Дзяржаўным камітэце па кантролі за незаконным абаротам наркотыкаў, дапамагло ідэнтыфікаваць і растлумачыць псіхічны стан незвычайнага грамадзяніна. Па рацыі ахоўнік выклікаў Дзяржнаркакантроль, – вяшчаў рэпарцёр. Не пашанцавала Ганіну! Натрапіў на нейкага няўдачніка, які быў выкінуты з вялікай службы, а таму меў зуб да ўсіх ужывальнікаў. Натрапіў бы на звычайны варыянт – адстаўнога мянта, які пайшоў у ахову ў пошуку вялікіх грошай, – здолеў бы дамовіцца. Нават у сваім казачным стане. А так...»

Тут камера пераключалася на ўнутраную турму Дзяржнаркакантролю. Ганін стаяў на расцяжцы, мабыць, дзеянне некаторых псіхатропаў ужо спынілася, а некаторых – яшчэ болей узмацнілася ад адрэналіну. Бо твар у яго

быў вельмі спужаны. Як у парашутыста, які тузае за колца парашута, а той ніяк не раскрываецца. Мабыць, такі выраз у чалавека, які з усіх сіл намагаецца прачнуцца. Ці дамагчыся, каб адпусціў bad trip.

«Калі псіхіятры пабачылі стан псіхікі прыведзенага да іх пацыента, каб зрабіць экспертызу на адэкватнасць перад судом, яны схопіліся за галаву. Ступень распаду нервовай сістэмы дасягнула такой глыбіні, што чалавек не здольны быў адказваць за свае крокі і ствараў небяспеку не толькі для грамадства, але і для іншых арыштантаў, – тут голас карэспандэнта лагаднеў, інтанацыйна адлюстроўваючы тую міласэрнасць, на якую бывае здольная Феміда Паўночна-Заходніх тэрыторый. – Таму суду давалося прыслухацца да заключэння дактароў аб немэтазгоднасці асуджэння ўжывальніка за захоўванне наркатычных рэчываў. Замест гэтага яго змесцяць на прымусовае нейралячэнне тэрмінам на тры месяцы. За гэты час яго цела будзе цалкам ачышчанае ад усіх псіхатропных лінгватаксінаў».

Тут я ўявіў, як з нейронаў Ганіна электрычнасцю, хіміяй і псіхапраграмаваннем вытручваюць моўныя веды, і здрыгнуўся. Спажываючы без разбору і паўзы, ён сам зрабіў сябе хадзячай моўнай бомбай, энцыклапедыяй і падручнікам на дзвюх ножках, але ці гэта не лагічны вынік любога спажывання? Іншая рэч, што не ўсе да такога выніку дажываюць.

«Гэты прысуд суда з'яўляецца ўнікальным у прававой практыцы і адпавядае той скіраванасці на большы гуманізм, які прыняты сістэмай органаў юстыцыі ў кантэксте набліжэння паўночна-заходніх прававых стандартаў да тых чалавечых нормаў, якія прыняты ў Кітаі і Японіі», – на заключэнне гісторыі журналіст сам браў інтанацыю суддзі, кожнае слова якога – вырак, норма, абавязковая да выканання.

Я правёў некалькі месяцаў у пастаянным чаканні арышту. Бо на прымусовым лячэнні Ганіна маглі наведаць следчыя з Дзяржнаркакантролю. У тым, што па выніках іх сардэчных размоў ён не здасць мае каардынаты, я быў не ўпэўнены і дзякаваў лёсу за тое, што не паспеў скантактавацца з ягоным дылерам, які таксама мог быць пад наглядом. Я ліхаманкава

чытаў рускую класіку – шматслоўных дастаеўскіх, дэпрэсіўных лермантавых, смешных гоголяў, з’едлівых пялевіных, страшных елізаравых. Па некалькі гадзінаў на дзень перапісваў старонкі з глянцавых часопісаў, намагаючыся рускімі літарамі, лексікай і семантыкай выціснуць тыя моўныя канструкцыі, якія аселі ў маёй галаве і маглі быць выяўленыя любым, нават самым павярхоўным, тэстам.

Мову вытрузіць не ўдалося, больш за тое, я заўважыў, што час ад часу сам пачаў абмаўляцца. «Як» замест «как», «чаму» замест «пачему» – ну, вы ведаеце. І вось, калі tension дасягнуў мяжы, у офіс заходзіць тая самая сакратарачка, якія кіпішыла, калі Ганін знік, і кажа: «Ой, мальчыкі, там Ганін внізу». Што цікава, «глядзець на Ганіна» пайшоў толькі я. Усім астатнім было ўсё роўна. Усе астатнія даўно ўжо цікавіліся выключна сваім унутраным светам. З чаго б гэта ім праяўляць інтарэс да нейкага лузера-джанкі.

Я выйшаў, Ганін сядзеў на лаўцы, на той, на якой звычайна жэр свае булчкі. Ён сядзеў і ўважліва разглядаў зямлю пад сваімі нагамі. Апануты быў, нягледзячы на ліпеньскую спёку, у вязаную шапачку і цёплую куртку. І вось, я ж не ведаў, я падлятаю і пытаюся ў яго:

– Ганін, прывітос! Ты чаго так цёпла апрануўся! Спёка ж на дварэ!

А ён падняў твар на мяне – увесь у шчацінні, схуднелы, ён наогул вельмі моцна схуднеў, ператварыўся нібы ў ляльку, вялікую ляльку з чалавечым тварам, – дык вось, ён узняў галаву, паглядзеў міма мяне, усміхнуўся, нібы пачуў жарт па радыё, і кажа:

– Дык таму і цёпла апрануўся, бо цёпла. Калі б было холадна, я б холадна апрануўся.

І зноў галаву павесіў, шукае нешта пад нагамі, калупае ботамі зямлю. Я трохі прыпух, але яшчэ не зразумеў, пытаюся ў яго:

- Ганін, сябра, ты што тут робіш?
- Шукаю, – адказаў ён.
- А што шукаеш?

– Ды вось, згубіў нешта, – тут ён зноў павярнуў твар да мяне. – Згубіў, а што – не памятаю.

Тут мне стала страшна. Я – чалавек цёрты, мяне спужаць можна хіба што выглядам мяне ж у труне. Але нешта ёкнула ў грудзях. Я яму кажу, ужо іншай інтанацыяй, такой падкрэслена спакойнай:

– Ганін, ты мяне памятаеш?

Ён пільна ўгледзеўся ў мой твар, потым адвёў позірк і сказаў, зноў убок, як быццам ягоны суразмоўца знаходзіўся недзе каля мяне.

– Вядома, памятаю. Мы з табой вельмі сябравалі. Напэўна.

І вось нешта накаціла – я яго абхапіў, уткнуўся яму тварам у плячо, сціснуў спіну – там, бля, адны косткі былі. Сціснуў, і кажу: «Ганін, Ганін». Мабыць, ён нечым, нейкімі парэшткамі рацыянальнасці ў сваіх выпаленых мазгах памятаў, што некалі прыходзіў у гэты офіс, да гэтага ўваходу – штодня. І прыцягнуўся вось, а як зайсці, як падняцца на ліфце на трэці паверх – свядомасць ужо не разумела. І таму сядзеў тут.

– Ганін, ну ты памятаеш? – я засмяўся, хоць на шчаках было мокра. – Шахмоўты, скруткі, шыпшыну? Памятаеш шыпшыну, Ганін?

Па яго твары прайшла сутарга, ён адхіліўся. Куток рота курчыўся ў ціку. Не трэба было гэтага кранаць, не трэба. Мы пасядзелі яшчэ нейкі час побач, маўчалі.

– А вось, знайшоў, – ён раптам дастаў нешта з кішэні. – Я знайшоў і проста забыў, што знайшоў.

Ён працягнуў мне раскрытую далонь. У руцэ была чорная шахматная фігура – каралева з адламанай пластмасавай бубкай, што пазначала яе манаршую вартасць.

ЧАСТКА ЧАЦВЁРТАЯ

БАРЫГА

Чаму я адразу не адвёз кнігу ёй? Каб быць цікавым, трэба нешта мець. У мяне не было нічога ні для каго. Толькі друкаванка. У якой было слова. Якое шукала яна. Так я рабіўся цікавым ёй. Тэарэтычна ў мяне было яшчэ блізу пяцідзесяці тысяч юаняў – цікавая рэч для амаль любой мінскай прыгажуні, уключна з Іркай. Але Ірка не брала слухаўкі, а мінскія прыгажуні не мелі, што прапанаваць мне. У мяне не было цікавасці да іх голеных ног, бадзёрых цыцак і прагных вачэй, у якіх адбіваюцца брэндзі з віленскага мола.

Калі чалавек робіцца нікому не цікавым, ён памірае. Таму друкаванка была мне патрэбная, каб жыць на зямлі. Так, я памятаў яе словы «ты малады і прыгожы», памятаў дотык полымя да маёй далоні. Але я таксама памятаў, як хутка яна страціла да мяне ўсялякі інтарэс, калі высветлілася, што я не магу прыгадаць таго самага слова.

Чалавек робіцца хваравіта сентыментальным уначы. Дзень сваім халодным святлом дапамагае разумець расклады, а ноч пудрыць мазгі і збівае з панталыку. Дзякуй лёсу, што ўзімку ночы такія доўгія, а дні мільгаюць, амаль не затрымліваючыся на пероне, як дачныя цягнікі на паўстанках. За ночы таго месяца, які я шукаў слова ў кніжцы, я паспеў прымроіць цэлае шчаслівае жыццё з Цёткай: вось мы сустракаемся, вось сустракаемся зноў, вось я перабіраюся ў Чайна-таўн, бліжэй да яе. Далей варыянты разыходзіліся. Аднаго дня мне падабалася гераічная смерць за мову, поруч з Рогам, на другі дзень я летуценна млеў перад Net-візарам, уяўляючы, як раблюся генералам трыядаў, як змяняю на пасадзе Майстра духмянасцяў, як раблюся роўным ёй і мы спім у адным пакоі.

Я пачаў вывучаць кніжку ў першы ж вечар. Дастаў яе са схованкі і прагна ўтаропіўся ў верш за нумарам 1 (усяго іх было 154). Літары ў мовы былі амаль такія ж, як калі напісана па-руску, за рэдкімі выключэннямі. Словы таксама шмат якія супадалі. Але яны сядзелі ў радках у вельмі нязвыклых позах, канчаткі здзіўлялі нязграбнасцю, роды, склоны – усё было іншым, і прытым вельмі знаёмым, бо менавіта так, з гэтымі нязграбнымі канчаткамі, са мной гаварыла яна. З першага разу я не зразумеў нават тэмы таго санета Шэкспіра.

«Краса ніколі не памрэ на свеце, – казаў мне Шэкспір яе голасам. – Тварэнні дзіўныя прыносяць плён. Пялёсткі вянуць на ружовым цвеце. Ды аднаўляе памяць іх бутон». Слова «краса» было падобным адначасова і да «касы» і да «красоты», «тварэнні» я зразумеў адразу, але «плён» завёў мяне ў поўны тупік. Што могуць «прыносіць» «тварэнні», тым больш – «дзіўныя»? Шчасце, асалоду? Можа быць, маецца на ўвазе нешта блізкае да рускага слова «плен» – «палон»? І далей – «пялёсткі» былі хай сабе мілагучнымі, але незразумелымі, праўда, паколькі яны «вянуць» і «бутон» «аднаўляе» іх «памяць», то я дапусціў, што «пялёсткі» – гэта «лепестки».

Так я разбіраў, санет за санетам, ад пачатку да канца, і зноў ад пачатку. Словы, якія былі падобныя да таго, якое ёй патрэбнае, я выпісваў на паперку і завучваў, а паперку рваў на дробныя шматкі і змываў ва ўнітаз.

Што цікава, мова амаль не «валакла», хоць я ніколі дагэтуль не спажываў і імунітэту ў мяне не было. Мабыць, калі ты ставішся да нечага як да наркотыку, яно і паводзіць сябе як наркотык. А калі шукаеш у гэтым адказу – ператвараецца ў шлях, практыку ці нават вучэнне. Адно што сны сталі вельмі выразнымі, сюжэтнымі, ярчэйшымі за рэальнасць. І час ад часу яны валіліся на мяне яшчэ да таго, як я ішоў спаць.

А магчыма, усё тое шчасце побач з Цёткай, якое я паспеў сабе наўяўляць, было якраз-такі моцным наркатычным прыходам. І ні ў якім іншым свеце, акрамя свету наркатычных глюкаў, існаваць не магло.

ДЖАНКІ

Ганінаў барыга жыў у Зялёным Лузе, ля магазіна «Детский Мирь». Дзіўнае рахманае імя – Сярожа. Сярожа – вы ўяўляеце? Не, ну я чалавек без забабонаў, я не лічу, што ўсе рускія дылеры павінныя звацца Залманамі ці Ахмедамі. Але – Сярожа, ну? Сярожа! Сярожа пражываў на трэцім паверсе стандартнай хрушчоўкі, на даху якой у футбол гулялі дзеці, а мамышы-армянкі варылі касцяны суп хаш у вялікіх катлах. Першы паверх гэтага дома ад старасці прытаніўся ў зямлю, з вокнаў падазрона зіркалі распісаныя татухамі суайчыннікі, морды ў якіх былі такія, што проста за імя «Сярожа» яны маглі б парэзаць чалавека на тонкія скрылі.

На балконах квахталі куры, падазроныя тыпы спалі п'яныя на траве ля вялікіх бакаў са смеццем, іншыя падазроныя тыпы спрытнічалі ў іх па кішэнях. Тут я адчуў сябе чалавекам. Нідзе не дыхаеш так вольна, як сярод моцна пакрыўджаных лёсам. Здаецца, сам Сяргей нічога заганнага ў сваім раёне не бачыў, прынамсі сустракаў мяне заўсёды без выразу вінаватасці на твары, які, вядома ж, павінны быў там быць, гэты выраз. Можа, ён нават не разумеў, які гэта сорам, не заўважаў кураў, п'яніц ды зэкаў.

Праэдурка ў нас была такая: я званіў у дзверы, Сяргей адчыняў і прасоўваў сваю пыску ў маленькую шчылінку між дзвярыма і вушаком. Пільна аглядаў мяне. Калі я прыцёгся да яго першы раз, ён спытаў: «Ты ад каго?» – «Ад Ганіна», – адказаў я. «Знік ён некуды. Больш за паўгода яго не бачыў», – заўважыў барыга. Я не стаў тлумачыць, што Ганіна ўзяў Дзяржаркакантроль і што яго ўжо паспелі вылучыць ад усіх прыкмет крытычнага мыслення. Болей ён у мяне «рэкамендацый» не запытваў, проста казаў, праз дзверы:

– Колькі?

Пры гэтым ніколі не вітаўся, гаўнюк. Пыска ў яго была блакітнавокая, шчочкі – ружовыя. Тварам падобны да юнага сарамлівага ананіста, якому рэгулярна даюць звязды ў класе. Такі хлопчык-дзьмухавец, мара састарэлага распусніка. З гэткай цнатлівай кірпатай мордачкай ён спакойна

мог кінучь небяспечны і няўдзячны барыжны бізнес і ісці на вуліцу Карла Маркса, млець у кавярнях над агурковым фрэшам і чакаць, што яго здыме дзябёлая заможная матрона ці кітайскі алігарх-нетрадыцыянал.

«Ты чаго, Сярожа, мовай гандлюеш?» – спытаўся я неяк у яго проста ў лоб. «А што мне яшчэ рабіць?» – адказаў ён вельмі наіўна і паціснуў плячыма. Здаецца, коціку патрэбны сутэнёр. Дзіва, што яго яшчэ не знайшла гей-порна-індустрыя. Ён быў хударлявы і нейкі віхлясты, так што для сябе я яго ахрысціў Дрышч.

Дык вось, пачуўшы гэтае «колькі?», я заўсёды спрабаваў прыадчыніць дзверы і прайсці ўнутр хазы Дрышча, каб не гандлявацца на пляцоўцы. Але ён прытрымліваў дзверы і зноў паўтараў: «Колькі?» – паказваючы мне маё месца. Сабаку ў хату не пускаць. Быдлу месца ў хляве. Там людзі – тут джанкі.

Я рабіў глыбокі ўдых і называў колькасць скруткаў, якія гатовы набыць, ён агучваў кошт. У залежнасці ад якасці шмалі цана вагалася ад пяцідзiesiąці да ста юаняў. Я працягваў грошы. Тут гэты чорт *зачыняў дзверы на замок* і ішоў па «стаф». Потым працягваў мне дазныкі праз шчыліну. Пасля гэтага, не развітваючыся, замыкаў свае здаравенныя жалезныя вароты.

Ва ўсім гэтым рытуале я бачыў недавер і ўзаемную агіду. Мабыць, сам гэты габітус узнік у тыя цёмныя часы, калі быць наркаманам азначала мець неслабую фізічную залежнасць ад гераіну ці опію. І, пакідаючы кліентаў чакаць за зачыненымі дзвярыма, барыгі дбалі пра ўласную бяспеку, бо гераінавы торч – істота страшная, здольная пры абстыненцыі забіць за раскумар. Але ж моўныя залежнікі – людзі заможныя, годныя і рэспектабельныя. Нашто іх прыніжаць чаканнем на лесвічнай клетцы?

Я званіў у дзверы, ён адчыняў, пазнаваў, пытаўся: «Колькі?» – і пакідаў мяне чакаць. Так працягвалася год за годам – я нават страціў лік, бо няясна было, паводле якога календара ён лічыць нашае «сяброўства» і маю залежнасць. Для добрага настрою па жыцці дату ўласнага нараджэння

варта называць паводле кітайскага календара, а актуальную дату – паводле грыгарыянскага (каб яго яшчэ хто памятаў!). Так атрымаеш невычарпальную крыніцу для аптымізму.

– Чаго не пускаеш у хату? – паспрабаваў запытацца я неяк. – Я б ногі выцер.

– У мяне не прыбрана, – адказаў ён. Як быццам я з сан-эпідэманцыі. Адказаў і запытаўся: – Колькі?

– Слухай! Ну не буду я ў цябе ў вітальні па шуфлядах лазіць! Абяцаю! – настойваў я. – Запрашаў бы ты мяне ў хату чакаць!

Ён падумаў і адказаў:

– Нельга. У мяне не прыбрана. Колькі?

Адносіны між наркотам і дылерам – адносіны вечныя. Гэта зусім не тая лёгкая сцэнічная гульня ў пазнавалкі, якая адбываецца з выпадковым пушарам, што выглядае кліента ў лабірынце Чайна-таўна. Пушар узнікае ў тваім жыцці на хвіліну, дылер – заўсёды побач. Сама мадэль дачыненняў з дылерам узнікла ў тых часы, калі з’явіўся першы на свеце кайф і першы чалавек, гатовы прадаць гэты кайф другому чалавеку за грошы. А гэта значыць – гэтыя дачыненні існуюць спрадвеку, спрадвеку. «Колькі?» – пытаецца Каін у Авеля. Адзін робіцца багацейшым за кошт залежнасці другога. Чым болей другі спажывае, тым заможней жывецца першаму. «Ну як жа, не прадам я – ён пойдзе да цыганоў», – суцяшаюць сябе барыгі. І правільна робяць. Пакуль ёсць кайф, ім будуць гандляваць. Не яны – дык іншыя. І на парозе заўсёды будуць таптацца прагныя постаці. Якіх ніколі не пускалі ў кватэру. «Колькі?» – удакладнялі бабулькі-самагоншчыцы. За плотам мружыліся з пахмялугі хірлявыя мужычкі. «Няма грошай – няма і самагону. Ідзі адсюль, пудзіла!»

Мне думаецца, яны не пускаюць нас да сябе таму, што ім сорамна. Калі ёсць гэтая дыстанцыя, ёсць адчуванне, што мы – не людзі. Жывёла, скаціна, малпы нарказалежныя. «Колькі?» – пытаюцца яны і мыюць рукі пасля таго, як пералічаць грошы.

Здаецца, у сваім небарыжным жыцці Сяргей – ружавашчокі, пазітыўны і добры персанаж. Адна бяда – гандлюе,

сука, стафам. Такі маленькі шкiлецiк у шафе. Толькi аднойчы ён запрасiў мяне ўнутр, да сябе. Калi падчас нашай размовы з iм пачаў скрыгатаць замок у суседнiх дзвярах i з кватэры выйшаў тоўсты добры варэнік у цяльняшцы. Пад ручку яго трымала такая стандартная варона са збяднелых кварталаў: аскепкi былой прыстойнасцi, залатаны плашчык, мельхіёравыя завушнiцы замест прададзеных срэбных. «О, здароў, Сан Саныч! Вітаю, цёця Галя!» – паздароўкаўся Сярожа з iмi i сказаў мне ветлiва, нiбыта я быў ягоным закадыкам: «Давай праходзь!». Дзверы зачынiлiся. «Колькi?» – запытаўся ён нейтральна.

Але да яго як да дылера ў мяне прэтэнзiй нiякiх. Нiколi не бадзяжыць, даражыць сталымi клiентамi, пры заборы вялiкай колькасцi сам прапануе знiжку. Ведае, дзе браць, не выключана – возiць праз мяжу ўласнаруч. Калi-небудзь яго закрывоць, i ягонымi пухлявымi шчочкамi ўдосталь нацешацца турэмныя бугаi. Менавіта з ягоным стафам у мяне звязанае адно вельмi незвычайнае перажыванне.

Яно здарылася хутка пасля нашага першага знаёмства. Прычынай быў звычайны танны вершык-вiтамiнка, пяцьдзясят юаняў, шэрая пластыкавая паперка, чорны маркер. Я спажыў за столiкам у раскошнай кавярнi з барвовымi шатамi гiганцкiх палатняных занавесак. Разгарнуў, прабег вачыма, спатыкнуўся аб прыгажосць стылю, перачытаў яшчэ раз, павольна i ўдумлiва, i схваў у кiшэню. Афіцыянт прынёс тырамiсу, палiў патэ наспiртаваным бальзамам i падпалiў яго – блакiтнае полымя, вечная памяць героям гастраномii. Я дастаў паперку, нахiлiў яе да агню i, калi яна занялася, скiнуў у попельнiцу. Прыходу не было нiякага – проста душу рвала на часткi ад выключна лiтаратурнага ўражання. Гэта быў нейкi генiй меланхолii, трапны i бязлiтасны. Не выключаю – нехта з расiйскага Срэбнага веку – там шмат было гучных жаночых прозвiшчаў, што ззялi дэструктыўнай песiмiстычнай сiлай. Вось гэты фрагмент:

Иду одна, а прада мною – ноч, шырокі шлях, няздзейсненыя
мары.

Густая цемень сцалецца ля ног, а бледны месяц партызаніць
 ў хмарах.
 Каля дарогі дрэвы сталі ў строй шыракаплеча
 і непераможна.
 Дзесь у сяле сабакі між сабой, як часам людзі, сварацца
 бязбожна.
 Сяло ня спіць, гараць агні здалёк, за імі дом мой, там ніхто
 ня свеціць...
 Страсае ціха росы на пясок зусім нямы мой спадарожнік –
 вецер.
 Шляхі вайны. Па іх іду ўсю ноч. Разведчык-месяц з хмараў
 выглядае,
 а росы, росы сыплюцца ля ног, з вачэй ці з траў, я і сама
 не знаю...*

І вось раптам – без усялякіх галюноў, без традыцыйнай
 страты арыентацыі ў прасторы і часе – я адчуў сябе такім
 нікчэмным і нікому не патрэбным, якім можа адчуваць сябе
 выключна чалавек у Мінску, у сорак сёмым стагоддзі па-
 водле кітайскага календара. Я са здзіўленнем пабачыў, як
 раса багата пасыпалася ў мяне з вачэй, з носа, – я спраба-
 ваў задушыць плач сурвэткай, спрабаваў схваць вочы, але
 лілося, цякло па шчаках.

Сёння мне цяжка патлумачыць, чаму я плакаў. Мне было
 шкада Ганіна, мне было шкада чуллівай жанчыны, якая
 напісала верш, мне было шкада сябе, мне было крыўдна за
 ўласную нікчэмнасць, мне было прыкра, што я ні ў што не
 веру, а аўтарка, здаецца, верыла. Мне нават падалося, што
 мая хваравітая прывязанасць да мовы абумоўленая «крызі-
 сам веры» (любая сучасная кніжка па поп-псіхалогіі растлу-
 мачыць, што «крызіс веры» – такі ж вынік дрэннага марке-
 тынгу, як і крызіс продажу. Калі ёсць крызіс продажу – не
 тым гандлюеш: змяні тавар, і бізнес разварушыцца). Плач
 рабіўся ўсё мацнейшым. Чым болей я намагаўся спыніцца,
 тым глыбей мяне праціналі рыданні.

* Насамрэч – Ларыса Геніюш, «Ноч».

Чалавек, які плача ў рэстаране, – гэта скандал. Cold sex, постмарксісцкая крытыка пачуццёвасці, безэмацыйнае спажыванне, чалавек як «машына аўтазадавальнення» – усе гэтыя канцэпцыі прывялі да таго, што свет пачуццяў зрабіўся амаль такім жа непрыстойным, як свет моўнага ўжывання. Хочаце пераканацца ў тым, што мы – ужо не людзі? Паплачце ў кавярні. Калі вы яшчэ на гэта здольныя – шчыра расплакацца. Калі вам гэта дазволіць касметыка «Max Factor» і ваш кансультант па амаладжэнні.

Праз пяць хвілін сутаргаватых слёз я пачуў характэрны пстрык – нехта зняў мяне на мабілу. Яшчэ праз пяць хвілін да мяне падышоў вышкалены ліўрэёны афіцыянт і з казённай заклапочанасцю спытаўся, ці не выклікаць мне «хуткую». Я разлічыўся і пайшоў, падганяны ў спіну ветрам, у наш «горад прывідаў», дзе мяне чакала тэрміновая белетрыстычная праца ў офісе: брэндбук «кампаніі па продажы кампаній па выпуску калійных угнаенняў».

«Хутка пройдзе! – казаў я сабе. – Зараз супакоюся!» У офісе ўражлівая сакратарка, якая яшчэ пры Ганіне спрабавала міліцыю выклікаць, ляпала нада мной крыламі і намагалася напаіць мяне то гарбатай, то кавай, то валяр’янавымі пігулкамі. «Што здарылася? Што з вамі здарылася?» – нервова пыталася яна. Як жа цяпер губляюцца пры выглядзе моцных эмоцый!

«Нічога. У мяне проста алергія», – адказваў я. «Можа, “хуткую” выклікаць?» – прапаноўвала дзяўчына. Мяне тым часам падкідвала і скаланала ад плачу, што ішоў з самага сэрца. Я заўважыў, што пісаць пры моцных усхліпах нязручна, бо пальцы, вільготныя ад слёз, ліпнуць да клавiятуры. Я рыдаў больш за суткі – спачатку да вечара ў офісе, потым – дома, утыкаючы твар у падушку, потым, зраніцы – зноў у офісе, дарабляючы замову калійшчыкаў. Пасля поўдня ў маім пакоі нікога не засталася: калегі пабаяліся, што мой «псіхоз» можа быць заразным. У 16.30 мне на стол лёг стандартны офісны бланк з паведамленнем аб маім скарачэнні праз планавую мінімізацыю карпаратыўных выдаткаў. Прынесла мне яго ўражлівая сакратарка. Калі я сыходзіў,

цягнучы каробкі з назапашаным за час працы барахлом, я чуў, як яна дзялілася з сяброўкамі: «Ой, дзевачкі, я сябе такой вінаватай адчуваюууу!»

Так я стаў свабодным чалавекам з процьмай вольнага часу для ўжывання.

Калі ў мяне канчаюцца грошы, я іду і два месяцы разношу па офісах бутлі з чыстай вадой «Трайпл». Ці расклеюваю афішкі тайскіх масажных салонаў з Драздоў. Ці працую ліфцёрам у «Кроўн-Плазе» – мой французскі пранонс дагэтуль уражвае тутэйшых менеджарак, якія ніколі далей за шосты паверх таго самага «Кроўн-Плаза» (дзе іх дручыць дырэктар па персанале) не выграбаліся. Я папраўляю фірмовую фуражку, усміхаюся і запытваюся: «Quelle etage*?» На маёй руцэ белая скураная пальчатка, я краю ёй кнопкі люстранага ліфта, элегантны, годны. Дыяген бы мной ганарыўся. Часам мясцовыя арабы, што старанна маскуюцца пад французаў, каб зачараваць дзевак, якія стаяць з імі поруч, робяць выгляд, што не разумеюць маёй французскай. Тады я часам выходжу з сябе – і працу даводзіцца мяняць, а кулакі загойваюцца самі.

У апошнія месяцы працадаўцы, хуценька зазірнуўшы ў гісторыю маіх працаўладкаванняў у пашпарце грамадзяніна Паўночна-Заходніх тэрыторый, прапануюць мне хутчэй працу рукамі, чым працу галавой. Я прыходжу ў офіс з разлікам на пазіцыю этыкет-кансультанта для перамоваў з кітайцамі, а пасля такіх перамоваў уладкоўваюся мыць падлогу ды імбрыкі. Кажу ж: Дыяген бы мной ганарыўся.

І вось толькі не трэба мяне шкадаваць, сябе шкадуйце! Калі ты жывеш у срацы і ты – чалавек з адукацыяй, пазіцыяй і гонарам, то ў сорок гадоў у цябе ёсць выбар. Ці ты робішся гаўном – адзінай субстанцыяй, якой зручна ў тым месцы, дзе ты нарадзіўся, і тады ў цябе будзе кар’ера, сімвалічны капітал і сакратарка з заўсёды гатовым да спажывання фітнес-задам. Ці ты спрабуеш заставацца чалавекам, і тады

* Які паверх (фр.) – сказ пабудаваны з памылкай, бо «etage» мужчынскага роду.

срака цябе адрынае, а ўсе навокал глядзяць на цябе як на гаўно. Бо для гаўна не гаўно – гаўно (такі вось афарызм). Можаче называць мяне *κίωλ**, можаце называць мяне джанкам, але лепш, даражэнькія, на сябе паглядзіце. Хай сабе вы купілі файны від на горад з вышыні птушынага палёту, птушкай вы ад гэтага не сталі, бо тая субстанцыя, з якой вы вырабленыя, плавае, а не лятае.

І тое, што я краду з гіпермаркетаў, – не прыкмета беднасці, а сусветны трэнд, антыспажывецкае лявацтва, мой стыхійны бунт супраць таго, што вы мне навязалі ў якасці правілаў гульні.

Прайшло некалькі гадоў, калі я зноў убачыў *пельменяватага* старшага оперупаўнаважанага «Дэпартамента фінансавых расследаванняў» Новікава з яго дубовым гарнітурам. Мне робіцца трохі нікавата, калі я разумею, што ўвесь гэты час яны сачылі за мной. Быццам я быў тым мурашом у хатнім мурашніку з празрыстага пластыку.

Чаму яны ўзялі мяне толькі цяпер? Мабыць, як яны самі кажуць, «з'явілася аператыўная мэтазгоднасць».

БАРЫГА

– Сто пятнаццаты санет. Там было так: «Хлусіў я ў сваіх ранейшых песнях, што нельга мне цябе любіць мацней. Не ведаў я, што полымя прадвесні магло пасля гарэць яшчэ зырчэй».

– Ну?

Цётка сядзела насупраць мяне, рэальная. Гэтым разам – напраўду рэальная, а не прымроеная ў сне ці летуценні. Яна была такая рэальная, што да яе, бадай, можна было б дакрануцца. Каб я меў упэўненасць у тым, што мяне пасля гэтага не заб'юць за абразу Чатырыста трыццаць восьмай.

– Ну і, Сяргей? Дзе тут слова?

* Сабака (ст.-грэцк.) – мянушка, якую Дыяген атрымаў ад жыхароў Афінаў за нехайны выгляд і лад жыцця, абумоўлены імкненнем да радыкальнага аскетызму.

– Я думаў... што «прадвесні»... Гэта было лагічна. Спачатку гаворыцца пра «любоў», а потым – пра «полымя прадвесні», якое магло б гарэць «зырчэй» за «любоў». Можна дапусціць, што «прадвесня» – нешта паміж «любоў» і «каханнем», хіба не?

– Дурань! – яна рассмяялася. – Які ж дурань!

Паглядзела мне ў душу з жартаўлівым выразам на твары, узважаючы, ці працягнуць здзекавацца з мяне або, можа, патлумачыць. У такія моманты яна была падобная да жартаўлівага кацяняці – гуллівая дурата перла з кожнай рысачкі на твары. Я не ўяўляю, як такі чалавек мог кіраваць буйной і цалкам канспіраванай баявой арганізацыяй.

– Сяргей, па-першае, не прадвесня, а прадвесне. А па-другое, прадвесне – гэта слова, што азначае пару, якая папярэднічае вясне.

– І што, ёсць асобнае слова для гэтай пары?

– Нашыя продкі так чакалі цяпла, што выдумалі асобнае слова для пазначэння гэтага перыяду. Калі снег счарнеў, зямля пад шарпаком прачнулася, але лужыны яшчэ замерзлыя. Бо ўсё яшчэ зіма.

– Вось яно, значыць, як, – я ўздыхнуў.

– Але, бачыш, у гэтым – увесь Дубоўка. Каб пхаць безэквівалентную лексіку нават у пераклад Шэкспіра. Таму мы на яго і палявалі. Гэта ўсё? Усё, што ты ўзгадаў?

– Не, ну чаму ж усё? – я наморшчыў лоб, імітуючы бурліваю разумовую дзейнасць.

Гэтым разам мяне прывезлі да яе пасля першага кароткага сігнала: «Гатовы сустрэцца, ёсць версіі». Па мяне заехаў не звычайны кітаец з завучанай фразай «Сыредуйце за мной», а беларус, з ліку найбліжэйшых паплечнікаў Цёткі, з унутранага кола, якім камандуе асабіста Сварог.

– Дык што яшчэ, выкладвай! – не цяпелася ёй.

– Вось яшчэ варыянт – «змуста».

– Змуста? – яна нахмурылася. – Нешта здзіўнае. А які кантэкст?

– Ну, там так: «Калі мне ў сэрцы месца не стае, а захапленне змусту прынясе».

Яна выхапіла рад і занатавала слова. Я заўважыў, што яе шчокі ажно паружавелі ад азарту і хвалявання. Так, мова яе цікавіла значна больш за мяне. І гэта нармальна. Я проста занадта сентыментальны.

– Не, не тое! Бо ў гэтым сказе ёсць назоўнік, «захапленне», ён таксама азначае пачуццё. Цалкам выключана, што ў такі шэраг дададзена яшчэ адно азначэнне пачуцця. Але слова страчанае. Будзем капаць семантыку...

– Там проста яшчэ ў адным месцы яно ёсць. У сто пяцьдзясят першым санеце: «Пакуль не спакушае змуста цела, ніхто не мог бы плоці спакушаць».

Цётка пазначыла ўсю фразу. Почырк у яе быў такі, быццам добры каліграф расхваляваўся і пачаў пісаць, не зважаючы на роўнасць радкоў і сувымернасць літар. Але выходзіла прыгожа, як на рэкламе «Diesel». Стык ад пада яна трымала так, быццам гэта быў пэндзаль.

– Цётка, а можна асабістае пытанне?

Яна падняла вочы і паглядзела на мяне са здзіўленнем. Як быццам слоўнік набыў здольнасць размаўляць.

– Ну, паспрабуй.

– Я даўно хацеў спытацца... А як вас напраўду завуць? Бо Цётка – гэта ж псеўданім, так?

Мы сядзелі ў поўнай самоце ў стандартнай кітайскай харчэўні прыкладна на трыццатым узроўні. У такіх харчэўнях падаюць мома, чупсі і чоўмень. Гэтай валодаў стары кітаец з круглым тварам выхадца з Тыбета. Мы ўвайшлі, ён павітаўся, сказаўшы амаль разборліва «дзень добыры», і пайшоў да сябе на міні-кухню, варажыць за газавай фаеркай. Сварог стаў ля выхаду, ягонья байцы ачапілі кварталчык, не прапускаючы нікога блізка да харчэўні. Двое кітайскіх грамадзянаў у акулерах, з выгляду – стандартныя гандляры паленымі мабільнымі тэлефонамі «Эпл» (кашулі ў стылі «падроблены Pierre Cardin», спалучаныя з ботамі фабрыкі «Нёман»), хуценькімі цэнямі выціснуліся прэч. Яны пакінулі свой разлік на стале. Вось жа разумныя людзі – нічога тлумачыць не трэба. Выгляду татух з драконамі на шыях

хлопцаў з аўтаматамі, якія сталі ўздоўж кожнага акна, выявілася дастаткова.

Мы з гаспадыняй Чайна-таўна занялі адзін з пластыкавых столікаў. Інтэр'ер дысгарманіраваў з прыкідам Цёткі. На ёй быў строгі чорны гольф «MNG» і вузкія скураныя штаны «Prada». На шыі – плацінавая падвеска. А навокал – сцены, зашытыя белым пластыкавым сайдынгам. Над нашым столікам вісеў танны пазалочаны электронны гадзіннік са стандартным кітайскім кітчавым аздабленнем: вадаспад з непрапарцыйна здаравеннай качкай на першым плане. Валоданне «Фоташопам» – не самая моцная рыса кітайскіх дызайнераў. У качкі была поза драматычная і напружаная, як у антычнай статуі.

Стары ўладальнік кавярні прынёс нам талеркі з ежай, якой мы не замаўлялі. Пабачыўшы ласунак, я зразумеў, што замовіць мы гэтага і не маглі, бо такога няма ні ў адным меню ў Чайна-таўне. На пашарпаным фаянсе з кітчавымі ружачкамі шквірчэлі дробнымі бурбалкамі арахісавага алею залацістыя, не раўнуючы твар гэтага дзеда, драпікі.

– Смачна есці, Намесніца, – пакланіўся ён Цётцы.

– Дзякуй, Мо. Ты найлепшы кухар на планеце, – пахваліла яна старога. І звярнулася да мяне: – Як мяне завуць, кажаш? А навошта гэта табе? Хочаш гараскоп на мяне скласці?

– Не. Проста неяк няёмка звяртацца – Цётка...

– Ну то добра, – яна шчодро паліла драпікі смятанай. – Скажу. Маё імя – Аля. А поўнае – Алаіза. Алаіза Пашкевіч*.

– Вельмі прыемна, шаноўная Алаіза! – я з павагай схіліў галаву.

Яна зноў засмяялася:

– Дурань! Які ж дурань!

Я не зразумеў, з чаго быў гэты смех Алаізы. Але яна ўвесь час з мяне кпіла, таму звяртаць увагу на яшчэ адзін кепік не мела сэнсу.

* Алаіза Пашкевіч (1876–1916) – сапраўднае імя паэтки, вядомай пад псеўданімам Цётка.

– Дык ёсць яшчэ словы ў цябе? – спыталася яна. – Ці ўсё, месца ў галаве скончылася?

– Так, ёсць!

Я паклаў у рот кавалачак хрусткага драніка. Смак быў нязвыклы, зусім іншы, чым у тых паўфабрыкатаў, якімі гандлюе «Сібірская карона». Пад скарыначкай запечанай бульбы выбухнуў сакавіты мякіш, які літаральна растаў на языку. Мабыць, уся рэч у арахісавым алеі.

– Вось яшчэ слова – «паняверца».

– Ка!

– Што «ка»? – не зразумеў я.

– Паняверка, бо там чаргаванне. І ў які ж такі час паняверка зрабілася сінонімам кахання?

– Там такі радок: «Ты не кажы, што сэрца ў паняверцы». Я проста падумаў, што сэрца – гэта ж тое, чым звычайна любяць.

Яна пырнула смехам. Я чакаў, што яна зноў назаве мяне дурнем, але яна не назвала.

– Паняверка – гэта сумнеў, нерашучасць. Калі згубіў веру ў нешта. Усё гэта – паняверка.

– Ну так.

Я задумаўся.

– Што «ну так»? Пра што задумаўся? Я ўжо, бачыш, навучылася заўважаць, калі ты пра нешта задумваешся!

– Я задумаўся пра тое, што сэрца сапраўды не толькі любіць, але і бывае ў паняверцы. Нават так: калі сэрца кахае, яно часцяком будзе і ў паняверцы, – я падняў галаву, думаючы пабачыць спачуванне ці хоць бы ўвагу. Бо яна ж спыталася. Але Алаіза з цікавасцю разглядала напоі на стойцы за старым Мо.

– Можна мне «Бела-Колы»? – замовіла яна і зноў павярнулася да мяне. І чаму я такі сентыментальны? – Ты малайчына, Сяргей, – сказала яна. – Малайчына, што так шмат слоў згадаў.

– Гэта не ўсё! Яшчэ ёсць словы!

– Ды як яно ў табе змясцілася? – здзівілася яна.

Я зразумеў, што варта быць асцярожным. Бо калі яны зразумеюць, што словы я не прыгадаў з прачытанага, а прачытаў з прыхаванага скарбу, яны адбяруць у мяне друкаванку, і я назаўсёды страчу магчымасць бачыць Алаізу. Але я не змаргнуў вокам. Увогуле, маніць у мяне заўсёды добра выходзіла. Без гэтага навыку любви дылер і трафікёр вырачаны.

– Ну, вы ж ведаеце, Алаіза. Звычайна ў мазгах захоўваецца адбітак ад прачытанага наркотыку.

– Я чула пра гэта, – пагадзілася Цётка. – Але не ведала, што ў галаву можа залезці так шмат. Ці ты, можа, якім гіпнозам карыстаўся? – гэта яна зноў жартавала.

– Вось яшчэ варыянт. Там было слова «трунак».

– Трунак? – удакладніла яна.

– Так. Вось цытата: «І розум прагна трунак гэты п'е»*.

– Не, трунак – гэта алкагольны напой. Не любви напой, а ненавіта алкагольны. Бачыш, колькі ў Дубоўкі ўсяго незвычайнага!

– Ну, тады вось апошняе, адразу тры словы: «краса», «прыязнасць», «цнота». Бо там у адным сказе гаворыцца так: «Краса, Прыязнасць, Цнота мне так любви. Красу, Прыязнасць, Цноту слаўлю я». І далей – «Яны – як кола, у якім я ўсюды. І ў якім уся любоў мая». Прычым напісана з вялікіх літараў. Дык не? Не тое?

– Не! Не тое. – І мне раптам зрабілася лёгка і весела. Бо калі мы не адгадалі, гэта значыць, будзе яшчэ адна нагода для сустрэчы з Алаісай. І сэрцу не трэба нудзіцца ў паняверцы. – Краса – гэта прыгажосць. Вось ты ў нас – не хлопец, а краса. Прыязнасць – гэта сімпатыя. А цнота – гэта такое слова, што сарамлівая дзяўчына яго і тлумачыць не будзе. А я – сарамлівая дзяўчына. Таму проста запомні, што цнота – не каханне.

– Я болей нічога не памятаю, – сказаў я вінавата. – Але я згадаю. Мне патрэбны нейкі час.

* У арыгінале (114-ы санет): «O! 'tis flattery in my seeing, And my great mind most kingly drinks it up» («гэта» замест «трунку»).

Мой позірк утаропіўся ў плацінавую падвеску ў яе на грудзях. Гэта быў крыжык «Madonna», але незвычайны – вертыкальная перакладзіна ў яго была заостраная ўнізе. Так што ўсё разам хутчэй нагадвала меч з крыжападобным дзяржальнам. Яна перахапіла мой погляд.

– Ты ў што-небудзь верыш, Сяргей?

Я ўздрыгнуў. Зноў асабістае пытанне – як калі яна пыталася, пра што я думаю. Няўжо і зараз будзе замаўляць колу, замест таго, каб слухаць мяне? Яна ўважліва глядзела проста ў вочы. Я не мог вытрымаць погляду гэтых вачэй.

– Ну так, веру, – прамямліў я. – Калі бываю за мяжой, то веру ў «Hermes»... – я заўважыў, як яна скрывілася. – Але ў мяне не так шмат грошай, каб набыць іх поўны гарнітур. Проста калі глядзіш іх рэкламу, сапраўды адчуваеш, што ёсць нешта большае за цябе. І што ты можаш да гэтага наблізіцца.

Яе позірк зноў слізгаў па бутэльках на стойцы за старым Мо. Але, здаецца, гэтым разам яна слухала мяне ўважліва, проста не была згодная з тым, што чуе. Я ж працягваў:

– Але тут жа няма «Hermes». Тут наогул з духоўнасці – толькі папяровыя «мерседэсы» на плошчы Мёртвых. Ну, і залатыя купалы ля рэзідэнцыі.

– Дык ты ў што-небудзь верыш? – паўтарыла яна зноў.

– Ну так. Мабыць, у нейкае перараджэнне, ці што. Бо сумна думаць, што пасля смерці наогул нічога не будзе.

Дзіўная ў нас размова адбылася – з улікам таго, што я хутка загіну, але яшчэ пра гэта не ведаю.

– А вы, Аля? – запытаўся я. – Вы ў што-небудзь верыце?

– Я – хрысціянка, – адказала Алаіза.

– Хрысціянка? – ускінуў я бровы. – Але чаму?

Хрысціянства я ўспрымаў як кранальную гісторыю пра аднаго закатаванага габрэя, якую брэндавалі сярэднявечныя італьянскія дызайнеры. Барвовыя хітоны, аголенае цела на крыжы, Марыя ў блакітнай хустцы, барадатыя апосталы – вінтаж, хламіды, просты і лёгкі абутак – гэта ўсё састарэла і не выглядала актуальна.

– Ну вось бачыш, былі ж першыя хрысціяне. Павінны быць і апошнія, – яна нявесела ўсміхнулася. – Вось я і та-кія, як я, – апошнія хрысціяне.

– Але чаму? – паўтарыў я пытанне. Мне здавалася, што такая сучасная і модна апранутая асоба не можа быць адэп-там настолькі састарэлага культу.

– Хадзем я пакажу.

Яна ўзнялася і хутка скіравалася да выхаду. «Толькі суправаджэнне», – загадала яна Сварогу, і натоўп чарцей, якія цягнуліся перад і за намі, парадзеў. Мы перайшлі праз людную вуліцу, спусціліся па адной лесвіцы, збочылі на другую і ўперліся ў агароджаны сеткай шырокі фігурны слуп, што тырчаў з-за крамы, у якой гандлявалі фальшывай італьянскай сантэхнікай. Нечым гэты слуп нагадваў вентыляцыйныя шафы ад метро – памерам быў з чалавечы рост, шырынёй – з кухню ў маёй хрушчоўцы. Зроблены ён быў, здаецца, з атынкаванай цэглы ў нейкім незвычайным стылі – цяпер так не будуць. Зверху месцілася фігурная медная налітоўка, пад ёй – круглае акно-ілюмінатар. Цётка адсланіла нейкі кавалак сеткі і праслізнула за агароджу.

– Рог, мы там самі, – загадала яна Чырвонаму слупу. – Вы знешнюю бяспеку арганізуйце, а там – мы самі.

Я праціснуўся за ёй. Падлога тут была, як і ва ўсім Чайнатаўне, драўляная. Але нашыя крокі па дошках спараджалі гулкае рэха, як быццам пад насцілам нічога не было.

– Тут раней побач была яшчэ адна вежа, – растлумачыла Алаіза. – Але яе ўзарвалі, бо яна ўпіралася ў нейкую там інжынерную распорку.

Драўляны насціл падыходзіў да гэтага дзіўнага збудавання не шчыльна, а з невялікім – з паўметра – прарэхам. Алаіза скочыла праз яго, ухапілася за тынкоўку ўздоўж круглага акна, і палезла ўніз, хапаючыся за металчныя клямары, убітыя ў ляпніну.

– Паўзі за мной, – загадала яна мне. – Толькі асцярожна, не сарвіся. Тут пад намі трыццаць метраў. Складана будзе потым з тваёй разбітай галамоўзы слова даставаць!

Мы спуціліся пад узровень падлогі і пабачылі велізарнае выцягнутае арачнае акно ў той дзіўнай будыніне, уздоўж якой караскаліся. Цётка забралася ўсярэдзіну, прапанаваўшы мне ісці за ёй і «берагчы галаву». Я асцярожна крочыў туды, унутр, заўважыўшы ў прыцемках нешта велічэзнае, грушападобнай формы. Крануў пальцамі – халодны метал. Пазнаў.

– Гэта ж звон! Кшталту тых, што бываюць у кітайскіх храмах!

– Мы на вежы-званіцы. Тут будуць драбіны.

Святла зверху ішло вельмі няшмат. Я намацаў драўляную лесвіцу і палез за Цёткай. Неўзабаве мы апынуліся на роўнай паверхні ўсярэдзіне вежы. Яна шчоўкнула тумблерам і запалілася электрычнасць. Адсюль уніз вялі цагляныя прыступкі. Мы скіраваліся па іх, і ў галаву палезлі ўсялякія прыгодніцкія фільмы, што паказваюць па Net-візары, калі хочучь завабіць аўдыторыю перад паведамленнем важных для ўрада навінаў. Ісці давялося даволі доўга, лесвіца была вітая, над галавой было нізенькае скляпенне, па якім цягнуўся дрот з электрычнымі лямпачкамі. Нарэшце праход рэзка збочыў, лесвіца скончылася, і мы апынуліся на нейкай пляцоўцы, у поўнай цемры. Мяркуючы па тым, што кожны наш крок спараджаў доўгае рэха, памяшканне было дужа вялікім.

– Стой тут. Вось тут, – загадала яна мне. – А я зараз.

Яна знікла, потым аднекуль пачуўся пстрык яшчэ аднаго выключальніка. І раптам уся зала азарылася шчодрымі патокамі святла, што струменілася зверху. Лямпы былі ўсталяваныя за вокнамі, таму ўзнікала ілюзія, быццам там – яркі, сонечны дзень. Сцены былі пафарбаваныя ў ружовы, тынк з фарбай месцамі скрышыўся. У цэнтральным пралёце, пад паўаркамі* з квяцістымі наверхамі**, стаяў стары кітайскі грузавік з драўляным кодабам і цёмна-зялёнай кабінай. Прычым нават нумары ў яго былі кітайскія – дзіва, што ён даехаў да нашай правінцыі з самой Паднябеснай. Ззаду, проста на падлозе, ляжала, трохі нахіліўшыся, галава другой

* Маюцца на ўвазе пілястры.

** Маюцца на ўвазе карыфскія капітэлі.

вежы – з нейкіх дзівосных прычынаў яна не рассыпалася ў пыл, абрынуўшыся сюды, усярэдзіну памяшкання.

Недзе наверху рыпнула крэсла – рэха гуляла па інтэр’еры некалькі секундаў. І тут храм загарыў голасам Цёткі. З-за асаблівасці памяшкання ўсё, што яна казала на хорах, разносілася гучна, хоць вымаўляла яна, здаецца, без напругі, ціхім голасам. Кожнае слова гучала па тры разы, адбіваючыся ў левай частцы, у цэнтральнай і ў правай.

– Я зараз табе пакажу... Гэтую рэч напісала... адна жанчына... – Цётка ўздыхнула, і я пачуў гэты ўздых так добра, быццам яна дыхала мне ў вуха. – Атрымалася так моцна... што яе забаранялі выконваць у Мінску. А памяць той жанчыны старанна нішчылі пасля смерці. Як быццам яна была жывая. З ёй змагаліся, з мёртвай, дурні. Хоць словы, народжаныя сэрцам, забіць немагчыма.

Раптам зверху грывнуў арган. Я ажно прысеў ад нечаканасці. Я не ведаў, што тут захаваўся інструмент. І я не ведаў, што яна ўмее на ім іграць, бо, здаецца, ва ўсёй Расіі цяпер не знайсці чалавека, які можа даць рады з гэтай штуківінай. Аля выдала некалькі пробных акордаў на розных танах, і храм падхапіў іх і пачаў насіць па прасторы. Гук быў настолькі шчыльным, што яго можна было памацаць, калі ён лунаў у паветры.

Уступ складаўся з шэрагу меладычных крокаў, якія нагадвалі лесвіцу з прапушчанымі пралётамі. Любая арганная музыка ў храме – гэта лесвіца на нябёсы, пытанне толькі ў тым, ці ёсць у табе нешта, здольнае па той лесвіцы ўздымацца.

І тут яна заспявала. Гэта было... Ну, скажам так, гэта было – толькі паміж ёй, храмам і, можа, мной, хоць я там быў выпадковай асобай. Я адразу зразумеў дзве рэчы. Папершае, спявала яна выключна для сябе. Спявала так, як людзі запальваюць духмяныя палачкі перад Будам ці Рамам. Ці як набываюць дараванне ў храмах-буціках. Яна не намагалася мяне ўразіць ці расказаць пра свой культ. Яна проста спявала. Па-другое, я раптам зразумеў, што вось для яе мова = Беларусь = Бог, у якога яна верыць. І гэта ніяк не

растлумачыш, акрамя як спевамі пад стары арган у закінутым храме для дурня, які не ведае, што такое Беларусь, Богам лічыць шалік з храма-буціка «Hermes», а на мове не можа вымавіць ані слова.

Гэта было так шчыра і інтымна, што я не буду апісваць уздзеянне, якое на мяне зрабіла мелодыя... Бо, вы ведаеце, я занадта сентыментальны... Проста прыгадаю словы з той, як яна сказала, «рэчы». «Уладар сусветаў, вялікіх сонцаў і сэрц малых. Над Беларусыяй ціхай і ветлай рассып праменні свае хвалы». І вось гэты россып «праменняў хвалы» мяне асабліва ўразіў. Я ўяўляў сабе, як у шчыльных шэрагах хмараў, бывае, народзіцца прагаліна, і вызірне адтуль прамень сонца, і падасца, што там, на нябёсах, сярод аблокаў і блакітнага хараства, жывуць нейкія шчаслівыя беззаганныя душы. Я стаяў і плакаў, калі яна спусцілася. Мне было сорамна, бо мужык жа не можа плакаць. А яна гэтак стала побач, дыпламатычна адварнула і прамовіла задуменна:

– Цяпер бачу, што зразумеў.

Потым падняла галаву, паглядзела на аркі над нашымі галавамі. Прытулілася да сцяны. Кожны рух яе цела спараджаў россып шоргатаў, тады рэха шоргатаў і паступовае затуханне перашэптаў.

– Ведаеш, чаму мы змагаемся за словы? – запыталася яна.

– Таму што, калі яны знікнуць, знікне і Беларусь?

– Беларусь ужо знікла, – пахітала яна галавой. – Не, тут рэч у іншым. Мова – гэта этыка. Гэта наша спрадвечнае разуменне таго, што ёсць дабро і што ёсць зло, зашыфраванае ў словах. Ты бачыш, як тут усё? Як праз адно месца? Прычым, заўваж, не толькі цяпер. А заўсёды. Як знаходзіўся нехта годны і добры, яго з асаладай «прыўлякалі к атвечтвеннасці». Свае ж, не чужыя. Чорнае ёсць белае, белае – чорнае. Чэрці, якія распіналі святых. Каты, імёны якіх дагэтульносяць вуліцы. Пяльмені «Пятроўскія» і каша «Сувораўская». Помнік Дзяржынскаму. Людзі, якія не могуць разгледзець, дзе подзвіг, а дзе здрада. Філаматы і філарэты, Каліноўскі.

– І як гэта звязана са словамі? – запытаўся я, бо не ведаў, хто такія гэтыя філарэты.

– Непасрэдна, – яна ўздыхнула. – Было роднае слова, у якім гаўнюк называўся гаўнюком. Прыйшла іншая мова, дзе шмат новых слоў. І людзі разгубіліся. І ў такім разгубленым стане жывуць дагэтуль. Дай людзям слова – і яны прыгадаюць, што такое дабро.

Яна зноў замоўкла. Потым за два крокі падышла да мяне, прыхінулася шчакой да маіх грудзей і кранула даланёй валасы на патыліцы.

– Мы ніколі не будзем разам, – сказала яна без усялякай сувязі з тымі рэчамі, пра якія разважала дагэтуль. – Ніколі, Сяргей.

У мяне перахапіла дыханне. Я ўзняў рукі, каб абняць яе ў адказ, але яна ўжо адышла, яна пайшла шпаркай хадой да лесвіцы, што вяла да выхаду з храма. Клац – і святло за вокнамі згасла. Пакінуўшы пасля сябе толькі ўспамін пра праменні Боскай хвалы, рассыпаня па-над аблокамі. Мы ніколі не будзем разам.

ДЖАНКІ

Нейкі час я не наведваў свайго блакітнавокага барыгу-Дрышча, бо ўзніклі часовыя траблы з грашова-крэдытным балансам, і мне не было на што харчавацца. Не разлічыў паўзы ў занятасці, бывае з любым Дыягенам. Тыдзень жыў на дваццаць юаняў – снедаў яблыкамі, вячэраў скрадзеным у «камках» шакаладам. Яшчэ месяц такога побыту – і я сур'ёзна разгледзеў бы перспектыву набыцця пліты ў кватэру. Каб бульбу пячы на вуголлі, ці што яны там рабілі, калі былі «сем'і» і людзі харчаваліся тым, што прыгатавалі самі.

Потым я з'ездзіў у Смалявічы, падтырыў там планшэт у «7-м элеменце» – я так і ведаў, што на ўскраінах сэк'юрыцы менш пільнае, чым у цэнтры Мінска. Да таго ж я сам папрацаваў ахоўнікам і добра ведаю, як здымаюцца тыя аларм-фішкі і як трэба апрацаваць, каб на цябе не звярталі ўвагі. Планшэт я нядрэнна загнаў цыганам: дзвесце юшак,

сто можна пакінуць на ежу, за сто набыць два скруткі. Ці нават тры скруткі ды пяцьдзясят на ежу. Як кажа Пісанне: будзьце як птушкі нябесныя, не думайце, што вам есці, Бог вас накорміць!

«Хочаш у нас працаваць, у нас?» – запыталася салідная цыганка, якая вынесла мне грошы. З пярсцёнкаў на яе пальцах можна было скласці вітрыну ў кітайскай ювелірнай краме. Адно што золата было не падробленым, а сапраўдным. Во эпоха: хто яшчэ, акрамя цыганоў, носіць сапраўднае золата? «Добрая праца ёсць, сумкамі гандляваць на Ваўпшасавы, – заахвочвала яна. – Сумкі не крадзеныя, не крадзеныя! Самі шыем, дачка мая шые, у “Беларусі” фурнітуру бяром і шыем. Добрыя сумкі. І мянты амаль не ганяюць». Я адмовіўся. Гандляваць сумкамі на цыганоў – гэта не зусім тая праца, якая пасуе Дыягену.

Дык вось, прыходжу я да барыгі, а ў таго – новыя дзверы. І ўвесь пад’езд пафарбаваны. Думаю, нішто сабе змены! Ужо ў Зялёным Лузе пачалі пад’езды фарбаваць! Можа, рэвалюцыя ў краіне? І цяпер быдла з Зялёнага Луга ва ўрадзе?

Я пазваніў, ён адчыняе дзверы, я гляджу на гэтыя дзверы, а там – мой ты коцік! – міліметровая сталь, уступ ад узлому, закрытыя завесы, іспанскі замок! І адчыняюцца яны з такім рэспектабельным шолахам, як быццам за імі – залаты запас Рэспублікі Конга, не меней.

– Нічога сабе! – кажу. – Навошта табе такія дзверы?

А ён галаву сваю ў шчыліну, як заўсёды, прасоўвае, а шыя ў яго такая хударлявая, нібы ў кураняці. Ну кажу ж – Дрышч! І зараз будзе пытацца: «Колькі?» Але ён замест «колькі?» глядзіць на мяне пэўны час, потым кажа, неяк так трохі замагільна:

– А, гэта ты.

– Ну так, – кажу, – я. А каго ты чакаў? Цётку? Бруса Лі? Давай, пытайся сваё «колькі?». Мне тры давай! Ці нават, можа, лепей чатыры! Давай чатыры за дзвесце. За дзвесце нармальна?

– Слухай, – ён пачухаў галаву вінавата. – Я болей не гандлюю.

– Што значыць не гандлюеш? – здзівіўся я.

– Ну так вось. Не гандлюю.

– А чым ты цяпер займаешся? Чым ты, бля, займаешся, калі не гандлюеш? – я рвануў на сябе дзверы, але – прыкіньце – у яго там аказаўся ланцужок. Не, ну вы чуеце, як чувак на мае грошы ўпакаваўся! Стальны ланцужок ад непажаданых наведнікаў! Такіх, як я! Каб нас, значыць, на парог не пускаць!

– Я нічым цяпер не займаюся, – патлумачыў ён спакойна і вінавата. – Я б прадаў табе, слухай! Але ў мяне няма. Проста няма.

– Як няма? – усё не мог зразумець я.

– Вось так! У мяне цяпер на хаце нічога няма. І найбліжэйшыя паўгода не будзе. А можа, і болей. Можа, я наогул гандляваць кіну.

– А што мне рабіць? – запытаўся я раззлавана. Вось, называецца, і падняў «7-ы элемент» у Смалявічах!

Але ён паўтарыў:

– У мяне няма. У мяне проста няма. Прабач.

І, значыць, бачком сваю ружавашчокую галамоўзу са шчыліны высунуў і дзверы перада мной зачыніў. Я засмучана спусціўся ўніз. І што мне цяпер рабіць? Лезці да кітайцаў у Чайна-таўн? Дык там іншыя кошты, там мне выкацяць семдзесят за скрутак, у найлепшым выпадку прададуць тры па дзвесце, а тут можна было набыць чатыры, што ж рабіць, што рабіць?

Я ішоў настолькі заглыблены ў думкі, што не адразу прыкмеціў побач з сабой стандартны спецслужбісцкі «Опель». Праз секунду пасля таго, як вока яго заўважыла, я ўжо стаяў у атачэнні трох чалавек у аднолькавых дубаватых гарнітурах з адлівам, а чацвёрты здымаў мяне на відэакамеру. Пракруцім назад: вось секунду назад я іду, думаю пра тое, дзе набыць скрутак. Свеціць сонца, злева ад мяне – шчыльная транспартная плынь. Потым – роўна за адно імгненне – я заўважаю «Опель», які стаіць побач са мной. «Опель» панылага, як зубны боль, шэрага колеру з металікам. У тое ж імгненне, у той жа ўдар сэрца, – без усялякага «хвіліначку, малады

чалавек!» – без усяго таго, як мы ўяўляем сабе наш магчымы арышт, вакол – тры аператыўнікі, камера, і я ў поўнай срацы. Не купляйце наркатыкі, дзеці. Ніколі-ніколі-ніколі.

У чалавека, які стаяў проста насупраць мяне, быў дужа пазнавальны пяльмень замест твару.

– Дзень добры, – гэтым прывітаннем ён сказаў: «стаяць на месцы, рукі перад сабой, не рухацца». – Дзень добры, – паўтарыў ён. – А што ты так спужаўся? – ён ляпнуў мяне па левым плячы.

– Я не спужаўся, – кажу я, змярцвеўшы.

– Ну як не спужаўся. Я ж бачу! – ён зноў мяне ляпнуў.

– Я не спужаўся, – паўтарыў я.

– Ну, не спужаўся дык не спужаўся, – кажа ён і падае каманду аператару: – Давай, пачынай запіс, – той нешта націснуў на камеры. – Старшы аператыўны ўпаўнаважаны Дзяржаркакантролю Новікаў. Пакажыце, што ў вас у кішэнях.

Тут да мяне дайшло, і я шчасліва рассмяўся яму ў твар.

– Нічога ў мяне ў кішэнях, старшы ўпаўнаважаны Новікаў! – крыкнуў я. – Нічога! Чуеце?! Бо барыга болей не гандлюе!

– Вось гэтую кішэню прадэманструйце, – кіўнуў ён на левае крысо маёй веснавой курткі.

Я з той жа самаўпэўненай усмешкай палез у кішэню, схапіў за падкладку і выцягнуў яе навыварат. З кішэні нешта вывалілася, адпружыніла і пакацілася – акурат пад ногі аператару. Папяровы скрутак, на якім праступалі літары, выдрукаваныя на казённым прынтары.

– Здымай, здымай, – загадаў Новікаў. – Буйным планам здымай. – І запытаўся ў мяне: – Што гэта, грамадзянін?

– Гэта, бля, скрутак, які вы мне падкінулі! – закрычаў я ў камеру. – Вы чуеце?! – я намагаўся дакрычацца да некага, як быццам адтуль, з тае камеры, вёўся прамы эфір на YouTube. – Яны мне гэты скрутак падкінулі!

Не, ну сапраўды. Браць вядомага тарча і падкідваць яму стаф? Дзе логіка? А Новікаў тлумачыў, з грэблівай касой усмешкай:

– Што табе падкінулі, наркот? Першая ж экспертыза ў турме ўстаноўце, што ты сталы ўжывальнік!

– Гэта не маё! Не маё! – працягваў я раўці ў камеру.

– Дык што рабіць? – запытаў аператар, перастаўшы здымаць і апусціўшы свой інструмент.

– Ды нармальна ўсё! – махнуў рукой Новікаў. – Хай цяпер з ім слядак вошкаецца!

І ад душы, з размаху, з добра бачнай асалодай, калі я скакаў на месцы ды вішчаў на ўвесь Зялёны Луг «падстава, нявіннага бяруць!», адвесіў мне такую плюху ў вобласць печані, што мяне сагнула напалам. Я ўпаў на калені, а ён узяў мяне за каўнер і пацягнуў да машыны, прымаўляючы:

– Мы цябе, гандон, яшчэ доўга пасвілі!

У «Опелі» я апынуўся паміж двума скуластымі дзецюкамі, Новікаў сеў наперад, «відэааатар» – за стырно. Мы рушылі, і той, што прыціскаў мяне сваімі тоўстымі каленямі з левага боку, загаварыў:

– І, карацей, тады другі наркот паглядзеў на гэтую таксу і кажа: «Нейкі дзіўны ў цябе сабака»...

Я зразумеў, што ён працягвае той анекдот, які апавядаў перад маім затрыманнем. Можна, яны і затрымаліся на секунду, даўшы мне заўважыць «Опель», – выключна праз тое, што хацелі даслухаць анекдот.

– «Чаму дзіўны?» – тады пытаецца першы наркот. «Ну, нейкія ногі ў яго кароткія», – адказвае гэты, другі. Тады першы ўважліва аглядае таксу і выдае: «Ну, да зямлі ж дастаюць!»

Аператыўнікі зарагаталі. Думка пра тое, што для некага маё затрыманне можа быць настолькі будзённай справай, што пасля таго яны працягваюць расказваць анекдот, моцна пахіснула маю карціну свету. Я зразумеў таксама, што для гэтых людзей я нешта накшталт свінні, якую вязуць на кірмаш. Са мной у прынцыпе можна пабалакаць, ну так, як ад няма чаго рабіць можна пабалакаць і са свіннёй ці з катом. Але нашто? Яна ж дурная, яна не зразумее і не адкажа нічога вартага.

Мы пад'ехалі да белых сценаў СІЗА, брама адчынілася, запускаячы нас усярэдзіну. Гэтага не відно з-за высокага драгаванага плота, калі глядзіш на яго звонку, але тут, унутры, кожная цаглінка будынка, кожнае закратаванае акно было палітае такім канцэнтраваным расолам чалавечага гора, што рабілася моташна. Сцены і нары – вось усё, што мне наканавана бачыць наступныя дзесяць гадоў. Вы памятаеце Мішэля Фуко, як ён у «Наглядаць і караць» апісваў сканчэнне эпохі катавання цела, а дзяржава, пасля скасавання публічных смяротных пакаранняў, карае выключна сімвалічным пазбаўленнем волі? Дык вось, хай бы гэты мярзотнік пасядзеў у мінскім СІЗА перад тым, як крэмзаць глупствы.

Мяне завялі ў пакойчык ля ўвахода, без нараў і нават акна, тут мяне пакінулі стаяць. Сядзець не было на чым. У пакойчыку не было батарэі, а на дварэ стаяла тая пара зімы, калі ўжо хутчэй не зіма, а вясна, калі зямля ўжо растала пад снегам, калі водар такі, ведаецца, разліты... Карацей, вельмі пагана ў такую пару заходзіць на дзесяць гадоў. Дык вось, тут, у пакойчыку, не было ацяпляльнай батарэі, сцены – вільготныя, а бліжэй да столі – у шэрані. Я прастаяў так гадзіну, і мяне пачало калаціць. Спачатку – хутчэй ад страху, потым – ад страху і холаду, потым – ужо выключна ад холаду. Тут пачало страляць у галаве – нацягнула ад сцюдзёнага бетону. «Яны мяне што, у карцар змясілі? Але за што?» – перапужана думаў я. Мае пазнанні пра турму, запазычаныя з Фуко, Шаламава, Рубанава і Дастаеўскага, нашэптвалі, што ўсё павінна быць трохі не так.

Асноўным адчуваннем тут былі гукі. Бразгат, ляскат, скрыгатанне жалеза па жалезе. Мабыць, недзе побач знаходзіліся камеры, і быў час ці то разнесу ежы, ці то вываду затрыманых на шпацыр. Праз кожныя колькі хвілінаў – страшэнны скрыгат, як калі адчыняюць дзверы ці краты, потым – калупанне ключа ў замку, потым – зноў скрыгат, паўза, і самае непрыемнае – дзікі ўдар пры замыканні металічных дзвярэй, удар, падобны да стрэлу ці, хутчэй, да выбуху снарада. Тут, змагаючыся з калатуном, я прыйшоў да цікавага метафізічнага назірання, якому б, вядома, па-

зайздросціў і Фуко. Высвятляецца, што, калі табе смяротна холадна, усе непрыемныя гукі пераносяцца значна вастрэй, проста вымаюць душу.

Калі ўжо і з носа моцна цякло, і ў душы панавая адчай ды безвыходнасць, мае дзверы з працяглым рыпеннем адчыніліся і я пачуў каманду «на выхад». Мяне адканваявалі ў камеру, з прыпыначкам у маленькім пакойчыку, які месціўся ў сутарэнні. У тым пакойчыку мяне распранулі, усё адзенне прамацалі, выцягнулі матузкі і нават папругу. Пасля павялі «на хату». Я чакаў пабачыць вялікія закратаваныя пакой з сотняй людзей, якія чакаюць свайго лёсу, але камера была малюткай – чатыры ложка (два ў двухпавярховых блоках), і толькі два з іх – занятыя. Я пабачыў тут доўгага, шнырастага хлопца, падобнага да выпускніка філасофскага факультэта, і яшчэ нейкага трэцяга, які ляжаў роўна і нерухома.

– Дзвесце шэсцьдзясят чацвёртая? – запытаўся ў мяне выпускнік філасофскага.

– Яны мне падкінулі! Падкінулі наркатыкі! – патлумачыў я.

– Дык усім падкідваюць, – ухмыльнуўся зэк. У яго не было ўсіх пярэдніх зубоў, а шчокі і падбароддзе пакрывала неахайная, бы ў Чэ Гевары, чорная расліннасць. – Нават калі ў цябе на кішэні дзесяць дазнякаў, усё роўна кідаюць – так надзейней. Яны назіранне ўсталёўваюць, і калі высвятляецца, што ты ўжывальнік, бяруць. І ўсё – чакай суда.

Філасаф ляжаў на верхніх нарах. На ніжніх ляжаў той, нерухома. Я кінуў свае рэчы на другія верхнія, бо чытаў у Рубанава, што ў турме чым ты вышэй, тым пачэсней. Залез на ложак, сеў, звесіўшы ногі, агледзеўся. Яшчэ адна нечаканка: я думаў, што ў камеры будзе цёмна, што будзе гарэць адна квояля лямпачка. А тут фігачылі тры трубка дзённага святла, заліваючы прастору невыносным хірургічным ззяннем. Потым я падумаў, што на ноч, вядома ж, святло не гасяць, і пачаў ненавідзець тую ілюмінацыю. Маленькае акенца, праз якое ўсё роўна нічога не відаць. Шафка для асабістых рэчаў – як у бальніцы. Падумалася, што камера нагадвае нутро карабля Апакаліпсісу. Вось вакол – жудас-

ць і змрок, а людзі неяк абжыліся, вунь нават шкарпэткі памытыя сохнуць. Потым, падумаўшы яшчэ, зразумеў, што выраз «карабель Акакаліпсісу» не мае ніякага сэнсу, а для Ноевага каўчэга тут відавочна не ставала самак.

– Ты таксама дзвесце шэсцьдзясят чацвёртая? – спытаў я ў Філосафа. Пытацца, як яго завуць, мне падавалася бессэнсоўным, бо для сябе я яго ўжо назваў Філосафам.

– Ясная рэч! І гэты, – ён кіўнуў на чалавека, які ляжаў нерухома, – таксама яна. Для тарчоў – асобныя камеры. Каб мы нармальных падследных лінгвістычным СНІДам не заразілі.

– І даўно ты тут? – пацікавіўся я.

– Дзевяць месяцаў, – ён зручней выцягнуўся на нарах.

Нары былі з металічнага каркасу і сеткі. Усё гэта было пакрыта танюткай пакрыўкай. А мне чамусці мроіліся сённікі. У Рубанава зэкі пры пераводзе з камеры ў камеру заўсёды трымаюць у руках свае сённікі. А тут – голымі рэбрамі фактычна на жалезе. Я здзівіўся:

– Нічога сабе. Дзевяць месяцаў?

– Дык а куды тут спяшацца? Гэта ж нават добра! На следстве – дзень за два. А яны не спяшаюцца. Суды нармальнымі людзьмі занятыя. А мы – адплёўкі грамадства, – Філосаф агаліў дзясны ва ўсмешцы.

– А гэта хто? – я кіўнуў на нерухомага.

– Гэта Пятровіч! – мой суразмоўца саскочыў з нараў і адкінуў коўдру, якой быў ахінуты нерухомы. Чалавек ляжаў роўна, тварам дагары, з прыкрытымі вачыма. Ён быў у трусах. Усё ягонае цела было фіялетавым ад кровападцёкаў. Ён увесь пабліскваў у электрычным святле, нібы заліты лакам. Угледзеўшыся, я зразумеў, што ён быў літаральна спавіты скотчам. Скотч быў накладзены шчыльненька, бы бінцікі на егіпецкай муміі.

Геаграфія плямаў на целе Пятровіча вымусіла мае валасы заварушыцца на галаве. Адчуванне ўмоўнай утульнасці, абжытасці гэтага месца знікла.

– А чаго ён у скотчы? – запытаўся я. Бо пытацца, чаму ён увесь фіялетава, не выпадала. І так зразумела, чаму ён увесь фіялетава.

– Ды канваіры абгарнулі. Раздзелі для асабістага дагляду, потым рукі ў кайданкі, за спіну, а ўсё цела – у скотч.

– А што ён зробіў такога?

Гэтае пытанне было вельмі прынцыповым. Бо яно паварочвала сітуацыю такім чынам, што для таго, каб цябе вось так адмудохалі, трэба ўсё ж такі нешта дрэннае зрабіць. Думка, што Пятровіча збілі на горкі яблык проста ні за што, для асалоды, была невыноснай. З Дыягена можна смяяцца, але біць яго не трэба.

– Ды тэлефон у сраку засунуў перад даглядам. Думаў – разумны!

– А нашто яму тэлефон? У срацы? – кожны адказ Філософа спараджаў новыя пытанні.

– Не, у срацы яму тэлефон сапраўды ні на што, – лагічна патлумачыў Філосаф. – Але калі яго са сракі дастаць, можна пазваніць родным. І прадаць права пазваніць іншым падследным. На СІЗА тэлефон – вельмі важная рэч. Бо адзін званок сведку можа выратаваць сітуацыю.

– І што? – па-ранейшаму не цяміў я.

– Ну што, яны яго на рэнтген, тэлефон пабачылі, рукі ў кайданкі, за спіну, а ўсё цела – у скотч.

Я ўсё яшчэ адчуваў сябе алігафрэнам. А здавалася б, маю добрую адукацыю, атрыманую ў прэстыжных ВНУ Кітая.

– Слухай. Усё роўна не разумею. А навошта цела ў скотч замотваць?

– Ну як навошта? – здзівіўся Філосаф. – Каб рукамі не закрываўся, як будуць біць. Хіба не зразумела?

Сапраўды, хіба такое можа быць незразумелым? Валасы зноў зварухнуліся на маёй галаве. Я прылёт на нары і заплюшчыў вочы. Прызнаюся *honestly*: мне было страшна. Я ўзняўся на локаць і зноў звярнуўся да сукамерніка:

– Слухай, а чаго ты скотч не здымеш?

– Ну як чаго, – ён пачухаў галаву. – Пятровіча ўчора прынеслі. З той пары не ачомаўся. Бачыш, які ён пурпурны, вусны пасіненлі? Сёння ноччу можа аддупліцца. А калі з яго зараз скотч здымаць пачаць, скажуць потым, што я яго тым скотчам і прыдушыў. Дурных няма. Калі апрытомнее,

тады і будзем нашага Пятровіча «раздзяваць». А пакуль хай ляжыць, адпачывае.

Перспектыва правесці ноч у адным памяшканні з чалавекам, які да раніцы можа не дажыць, мяне яшчэ болей збянтэжыла. А пытанні ўсё не сканчаліся, мабыць, мая неспакойная падсвядомасць такім чынам, усімі гэтымі перапытваннямі, спрабавала абараніць сябе ад маўчання і ўнутранага дыялогу.

– Слухай. Дык тэлефон, выходзіць, у яго ў срацы застаўся?

– Не, – усміхнуўся Філософ. – Тэлефон з ягонай сракі дасталі.

Тут ён пацягнуўся, павярнуўся да мяне спінай і захроп. Пакінуўшы мяне з пытаннем, як можна выцягнуць тэлефон з азадка чалавека, які зацягнуты ў скотч. Пра мой маральна-псіхалагічны стан шмат што скажа той прасты факт, што палову ночы я слухаў ціхае пахрыпванне Пятровіча (якое падказвала, што ён пакуль яшчэ ўмоўна жывы), а палову – думаў над гэтай невырашальнай загадкай.

БАРЫГА

Мы выбраліся з касцёла тым жа складаным шляхам, якім увайшлі ў будынак – на далонях засталася іржа з металічных клямараў, за якія трэба было чапляцца пры карасканні. Наверсе Сварог размаўляў з Майстрам духмянасцяў. Пры маім з'яўленні Майстар зласліва бліснуў вачыма, а калі я схіліў галаву ў паважлівым вітанні, проста адварнуўся. Нібы мы там з Цёткай бавіліся любошчамі і цешыліся пацалункамі. Некаторыя мужчыны ў сваіх пачуццях да жанчын дужа падобныя да малых дзяцей.

Цётка пры падначаленых зрабілася сухой, як экскурсаводка ў Музеі Кітая на вуліцы Карла Маркса.

– Гэта ўсё, – сказала яна мне. – Як прыгадаеш яшчэ словы, выходзь на сувязь.

Яе забраў Чатырыста трыццаць другі, забраў і назаўсёды адвёў некуды ўглыб Чайна-таўна, у якім яна валадарыла. Мы

засталіся са Сварогам і ягонымі «штрыхамі». Ён медзвездзавата паператоптваўся з нагі на нагу, а потым сказаў:

– Хадзем, баец. Размова ёсць да цябе.

«Ну вось нарэшце мне і дадуць звездзюлёў за тое, што я шмат часу праводжу з Аляй», – падумаў я. Мабыць, Майстар духмянасцяў біць мяне не можа паводле этыкету, відаць, у іх там кітайскае размеркаванне паўнамоцтваў і галін адказнасці.

– Яна, бачыш ты, хрысціянка, – Сварог кіўнуў на вешачку званіцы, з якой мы толькі што сышлі. – А ў мяне іншыя погляды.

– Іншыя погляды? – паўтарыў я за ім.

– Іншыя погляды. Я, можна сказаць, паганец. Лічу, што багоў шмат, а вечнасць трэба шукаць у мове. Але я не мастак гаварыць.

Мы праціскаліся з ім скрозь натоўп, падсвечаны намерсе чырвонымі кітайскімі ліхтарыкамі. Вакол стаяў тлум – самае бяспечнае месца для самых небяспечных размоў. Чужыя зацікаўленыя вушы, калі раптам яны б тут з’явіліся, нічога не пачулі б.

– Ёсць іншая тэма, – ён спыніўся, стварыўшы затор з людзей, якія ішлі за ім. На кітайскай вуліцы калі ты ідзеш, ты стаіш, бо ўсе навакольныя рухаюцца з адной хуткасцю. Каб пачаць «ісці», трэба стаць, бо тады натоўп пачне бегчы паўз цябе і з’явіцца адчуванне руху. Так стаялі мы – нібы камяні, якія залівала людскімі хвалямі.

– Мёртвыя пакрыўджаны, – сказаў ён.

– Мёртвыя пакрыўджаны? – зноўку перапытаў я.

– Мёртвыя пакрыўджаны. Колькі гадоў ужо, колькі стагоддзяў тут сруць на магільны продкаў. Іх зневажаюць, іх, як яны кажучь, «учшыльняюць», будуючы на могілках жылыя кварталы. Іх крыўдзяць наўмысна, а мёртвыя бачаць, але трываюць. Бо мёртвыя пачынаюць гаварыць толькі ў самых выключных выпадках. І такія выключны выпадак настаў.

– Што вы маеце на ўвазе? – яго складана было зразу мець.

– Ёсць інфармацыя ад нашых ворагаў, бо ў нас працуюць свае агенты ў Дзяржаркакантролі... Дык вось, ёсць інфармацыя, што яны рыхтуюць фінальны бой. Ён праходзіць пад назвай «Маўчанне». Мы пакуль не разумеем, што дакладна яны зрабяць, але мовы пасля гэтай акцыі не будзе. Плануецца татальная зачыстка. Не нас – да нас я не маю жалю. Мовы.

– Зачыстка мовы? Як такое можа быць? – я не мог сабе такога ўявіць. – У сэнсе, большая, чым ёсць цяпер?

– «Поўная ампутацыя» – так яны кажуць. Мы гэтага таксама не разумеем, – ён паціснуў плячыма. – Але крыніца надзейная. Таму трэба біць першымі. Сказаў «слава нацыі», кажы і «смерць ворагам».

– Так, – я падаўся наперад.

– Ты – беларус, Сяргей. І, я бачу, добры чалавек, – што цікава, ён сказаў не «добры баец», а менавіта «добры чалавек». Нечаканым было тое, што «добры чалавек» для яго – гэта добрае азначэнне. Ён дадаў: – Добры чалавек, хай сабе і дохлы, як гліст. Але я хачу даць табе шанц. Я запрашаю цябе пайсці з намі ў апошні бой. Мы ўдарым праз тры тыдні. За гэты час я навучу цябе страляць.

Я спужана замоўк. «Апошні бой» – не вельмі ўдалая назва для аперацыі, з якой прынамсі нехта плануе вярнуцца. Да таго ж у сваім жыцці я не быў ні ў адным баі, не тое што ў «апошнім».

– Не пужайся. Мёртвыя будуць з намі, будуць біцца на нашым баку, – сказаў ён упэўнена. – А таму мы пераможам.

Тут я хацеў спытацца, што за аперацыю яны плануюць, але ён апырэдзіў мяне.

– Біць трэба па тэлебачанні, Сяргей. Любая рэвалюцыя сягоння – гэта захоп Net-візара. Гэта – шанц на размову з нацыяй. Шанц на абуджэнне мільёнаў. Усё астатняе – неістотна. Мы плануем захапіць апаратную прамога эфіру ля плошчы Мёртвых.

Мне стала зразумела, як моцна ён мне давярае.

– А Цётка ведае?

– Не, не ведае. І не будзе ведаць. Цётка – супраць. Цётка лічыць, што трэба збіраць словы, як тых хрушчоў у каробачку. І што потым тыя, хто прыйдзе пасля нас, здолеюць па нашых запісах узнавіць мову.

Я задумаўся. Аля выглядала лепшым стратэгам, чым Сварог. Інакш не кіравала б трыядай як Намесніца Даглядчыка Гары. Мабыць, у маіх вачах бліснуў недавер, бо Рог паспяшаўся растлумачыць.

– Слухай, я ў сваім праве. Я – Чырвоны слуп, загадчык войска, маю права ўласным розумам планаваль баявыя аперацыі і трымаць іх у сакрэце ад братаў, якія сядзяць на грамадзянскіх пазіцыях.

– Проста падобна да змовы, – паціснуў я плячыма. – Калі Цётка не ведае, гэта падобна да змовы.

– Калі яна даведаецца, яна нас не пусціць. Бо ў яе галаве сантыменты і рамантыка, – тут ён запнуўся.

Па тым, як ён запнуўся, я адчуў, што пад «сантыментамі» і «рамантыкай» Сварог меў на ўвазе не тыя негвалтоўныя метады барацьбы за мову, якіх прытрымліваецца Цётка, а тыя звычайныя і вытлумачальныя «сантыменты», якія слабая і разумная жанчына можа мець да абяздашанага асілка, які камандуе войскам. Мы ніколі не будзем разам. І зразумела, чаму Майстар духмянасцяў лютуе – яму ў гэтым трохкутнічку мяне толькі не ставала.

– Ты падумай, – сказаў ён. – Такія рашэнні хутка не прымаюцца. Я заўтра ўвечары цябе знайду, скажаш, што надумаў.

Ён кіўнуў і, здаецца, ужо збіраўся нырнуць у натоўп, але я паспеў запытацца.

– Вы сказалі, што ў вас «іншыя погляды» на вечнасць. А што за погляды?

Сварог агледзеў мяне з галавы да ног, нібы вырашаючы, ці не пераўтварыць свой адказ у жарт, і адначасова ўзважваючы, ці не пачну з яго жартаваць я, калі ён адкажа сур’ёзна.

– Вечнасць – у мове, – паўтарыў ён тую думку, якую сказаў напачатку.

– Як гэта?

– Вось так. Нездарма ж у хрысціянскіх кнігах напісана, што слова было спачатку і слова было Бог. Пасля смерці мы жывём у мове. Бесмяротнасць – там.

– Пачакайце. Як можна жыць у мове? – усё не мог уцяміць я. Бо я казаў: я ад прыроды не вельмі разумны.

– Душа чалавека – гэта тое, як ён гаворыць. Сказаўшы, ён не знікае, бо ягонымі словамі, прымаўкамі пачынаюць казаць жывыя.

– Гэта як сляды на снезе? – паспрабаваў я падабраць метафару, згадаўшы, як зімой гуляў і пазнаваў свае ж сляды.

– Не, хутчэй як сцэжка ў багне. Кожны з нас сваім маўленнем пратоптвае такую сцэжку. Па якой ідуць іншыя. І пакуль сцэжка трымаецца, душа таксама жыве. Але я не мастак гаворыць. Я мастак качацца. Бо нацык павінны быць здаровым. – Ён драпежна ўсміхнуўся.

– А што робіцца ў гэты час з намі? Пасля смерці? Словы жывуць – а з намі што?

– Якімі намі? – запытаўся ён у мяне.

– Ну, – я паціснуў плячыма. – Тым мной, які цяпер вось гаворыць і думае.

– Дык а што ў цябе ёсць, акрамя мовы, з якой складаюцца твае думкі і твае словы? – Ён зноў людажэрна ўсміхнуўся. З качкамі, дарэчы, спрачацца немагчыма. Іх можна толькі слухаць і пагаджацца.

– Ты лепей не пра сябе падумай, – загадаў ён. – Косці нашых продкаў павыкідалі з зямлі. Там, дзе яны спачывалі, сёння рэстараны і начныя клубы. А цяпер іх пазбавяць яшчэ і неўміручасці. Вось з чым трэба змагацца. У нас мусіць застацца нашая вечнасць.

Тут ён кіўнуў і знік за спінамі мурашак, соцень і тысяч мурашак, што таўкліся навокал. Пакінуўшы мяне разважаць, што ёсць ува мне, акрамя думак, якія складзены з мовы, і пачуццяў, якія апісваюцца на мове, а таксама жаданняў, выказаць якія можна толькі мовай. Але не, ёсць, яшчэ нешта ёсць. Для чаго няма слова. Пакуль няма, прынамсі.

ДЖАНКІ

Я не ведаю, колькі часу прайшло з моманту затрыман-ня да моманту выкліку на допыт. Можа быць, адна ноч, а можа – два тыдні. Пятровіч усё хрыпеў, Філософ хроп, потым Філософ прачынаўся, мы размаўлялі, потым ён зноў засынаў. За гэты час нам некалькі разоў давалі сечку і вантробы ад селядца. Есці было немагчыма, пра ўсе астатнія акалічнасці побыту я проста прамаўчу – так, як змаўчаў пра тое, што насамрэч са мной рабілі ў тым пакойчыку, дзе мяне распранулі і вымушалі прысядаць з голым задам, здымаючы гэта на відэакамеру – нібыта на той выпадак, калі з мяне выпадучь прыхавання рэчывы, забароненыя артыкулам 264 КК. Пякучае адчуванне прыніжэння мінула, калі я даведаўся, што роўна тое ж рабілі з усімі, хто трапляў у гэтае retreat of sorrow* – нават з тымі, каго ўзялі па ненаркатычным артыкуле, за спробу скрасці святлафор, напрыклад. І нават прусакі ў талерцы трапляліся не толькі ў мяне.

Філософ быў схільны трындзець, Пятровіч – не прытомнець, а я – я не мог знайсці сабе месца. Праз дзесяць хвілін ляжання на жалезным ложку пачыналі ныць усе косці – слабенькая покрывка не засцерагала ад холаду, што ішоў ад металу, і не забяспечвала патрэбнай утульнасці. Паспрабуйце паспаць на чыгуначных рэйках – вось прыкладна такое адчуванне. І нават чутно, як аднекуль ужо набліжаецца цяжкі, грузаны нафтай, цягнік айчыннага правасуддзя. Я пачынаў хадзіць па камеры, але паўсюль былі сцены: тры крокі – і ты ля сцяны. Тут было душна і холадна адначасова. Дарэчы, што да часу, дык гадзіннікі адбіраюць у першую чаргу.

– Як тут жыць? Я скажу, як тут жыць, – распавядаў Філософ столі, выцягнуўшыся на лежні. Паўкоўдры ён падкладаў пад сябе, другой паловай накрываўся, але я так не мог. У прынце, можна было б даць яму ў лыч і адабраць ягоную коўдру, але ў такім разе мне трэба будзе потым самастойна раскручваць Пятровіча, а я – гідлівы.

* Прыстанак смутку (анг.).

– Не чакай суда, – працягваў разумнічаць Філософ. Каб ён ведаў, якая ў мяне адукацыя, маўчаў бы ў анучку ды слухаў бы дзядзьку Дыягена. Але я не спяшаўся выкрываць скарбы сваіх ведаў. А той працягваў: – Бо, разумееш, суд толькі яшчэ больш запрасуе. Вось ты спадзяешся на чалавечы прысуд, на тое, што, можа, апраўдаюць, а як цябе дзяржава можа апраўдаць, калі ты дэкласаваны торч? Калі ты ўвесь час толькі пра скруткі думаеш? Таму будзь гатовы да дзясяткі. І лепей бойся, каб наогул не стрэльнулі. Бо тады, як пачуеш прысуд у дзясятку, толькі на сэрцы лёгка зробіцца. Пры гэтым відавочна, што не варта чакаць выхаду. Бо, я табе скажу, браце, дзясятка – гэта такі тэрмін, за які ўсе твае ўяўленні пра волю паспеюць так састарэць, што... Карацей, пра волю наогул не думай. Не чакай шпацыраў, бо там – яшчэ горш, чым тут. Боксы два на два метры, краты паўсюль. Толькі кіслародам можна падыхаць. Ну, і неба над галавой.

Я зразумеў, што ў нас дагэтуль не было ніводнага шпацыру. Гэта значыць, што, можа, я і мардуюся тут толькі дзень? Нават паўдня. Ці можа такое быць?

– Дык а чаго чакаць? – мне хацелася спытацца, колькі я тут, калі мяне прывялі, але я не мог. Чаму? Таму што:

а) гэта выявіла б мой неадэкватны статус перад Філософам;

б) я быў перакананы, што Філософ сам страціў адчуванне часу паводле ўсіх чалавечых календароў і сваім адказам толькі ўвядзе ў зман.

– Чаго чакаць? – задумаўся ён. – Я скажу, чаго чакаць. Чакай памыўкі, душа. Вось гэта – сапраўдны кайф. Гарачая вада, разумееш? Там яна сапраўды гарачая. Клубы пары. І галоўнае, у пальцы ног не холадна. Адзіная магчымасць сагрэцца. Ну і там... Так скажу – там пра ўсё забываеш. Адна халера – душ тут раз на тыдзень.

Я ледзь не закрычаў: «Дык хіба ж мы тут не тыдзень ужо парымся?» З-за дзвярэй пачуўся свіст. Гэты свіст, дарэчы, – асобная размова. Ахоўнікі тут не перамаўляліся адзін з адным. Яны тут свісталі. Два посвісты звычайна азначалі, што

зараз бразне жалезам і нейкая камера адчыніцца. Бачыце, я ўжо кажу – «звычайна азначалі». І нехта будзе сцвярджаць, што я правёў у той камеры меней за суткі? Дык вось, са скрыгатаннем адчынілася кармушка, назвалі маё прозвішча і сказалі: «Рэчы ўсе вазьмі!»

– Пераводзяць цябе! – паспеў патлумачыць Філософ. – Бывай, братэла!

Я так і не дазнаўся, што з імі потым сталася. Абодва жыцці – Пятровіча і Філософа – мільганулі перад маімі вачыма так, як мільгаюць лёсы герояў у мастацкай літаратуры. Мы бачым толькі тую частку іх прыгодаў, якая ўкладаецца ў сюжэт. Калі чалавек доўга памірае на нарах праз збіццё ці працяглы час ачомваецца ды становіцца на ногі – гэта нецікава крыважэрным пачварам, якія завуцца пісьменнікамі, а таму застаецца па-за рамкамі кніжак.

– Няма рэчаў? – удакладніў ахоўнік-кантралёр за дзвярыма. А адкуль бы ў мяне былі рэчы – узялі толькі ўчора, ды і перадачы мне насіць няма каму. – Няма рэчаў – рукі ў «кармушку», – загадаў ён.

Я прасунуў свае рукі ў «акенца» ў дзвярах, у якое звычайна падавалі ежу, і на запясцях бразнулі кайданкі. Мяне павялі гулкімі калідорамі, фарбаванымі ў зялёны, але не ў іншую камеру, а прэч, у следчы корпус, які месціўся побач з ізалятарам. Тут панаваў белы кітайскі сайдынг і плакаты пра супрацоўніцтва са следствам як адзіную крыніцу любові, шчасця і дабрабыту. Я ішоў, аглядаў фотаздымкі найлепшых аператыўных работнікаў Цэнтральнага раёна, і ў маёй галаве гучала Гендэлева: «А-лі-луя! А-лі-луя!». Мяне распірала ад шчаннячага экстазу, ад невытлумачальнай радасці – такім святам была кароткатэрміновая магчымасць выйсці з камеры. Мяне распірала ад немудрагелістага факта, што я жывы. Ля дзвярэй з узмоцненага белага ПВХ з афіцыйнай шыльдачкай «Следчы па справах, звязаных з незаконным абаротам наркотыкаў» з мяне знялі кайданкі і прапусцілі ўсярэдзіну. Канваір замкнуў дзверы на ключ з калідора, як быццам і следчы таксама быў зэкам. Я агледзеўся. Пакой быў невялічкі, але заліты зыркiм, нясцерпна зыркiм нябесным

святлом з акна. Так, на акне былі краты, але якая розніца! Там, за шклом, рухаліся людзі і на галіне дрэва сядзеў верабей. Акно так прывабіла мяне, што я не адразу заўважыў следчага – ён сядзеў за сталом, залітым цёплым сонечным ззяннем, і ўважліва назіраў за мной. У яго быў маладжавы твар, паголеная галава, а галоўнае – вочы добрыя.

– Сядайце, – прапанаваў ён мне і кінуў на крэсла, што стаяла не перад сталом, а ўбаку.

Я сеў і шырока ўсміхнуўся. З-за вокнаў было чуваць ужо веснавое цвырканне птушак. Лужыны ззялі дьяментамі, кідаючы водбліскі на светлыя сцены пакоя, у якім мы сядзелі. У мяне з'явілася ўражанне, што з пекла я трапіў адразу на нябёсы. Мая эйфарыя, як я цяпер разумею, была рэакцыяй на ўзнаўленне цыркуляцыі кіслароду ў крыві. Кіслароду, якога там, у нашай задушлівай папучынай каморцы, асветленай бязлітасным дзённым святлом, было занадта мала.

– Ну, давайце знаёміцца, таварыш наркаман, – следчы кінуў мне. Што самае дзіўнае, сказаў ён гэта на мове.

– Знаёміцца? – я аўтаматычна паўтарыў слова, за якое адно, як я думаў, можна было зайсці на пасадку. Але чаго мне ўжо цяпер баяцца.

– Знаёміцца, – пацвердзіў ён. – Я – следчы па асабліва цяжкіх справах Дзяржнаркакантролю. Мяне завуць... – тут ён зрабіў дзіўную паўзу, як быццам згадваючы, як насамрэч яго завуць, і працягнуў: – Мяне завуць Язэп Лёсік*.

– Вы маеце в виду «зовут», а не «завуць», – паспрабаваў я нагадаць яму пра закон.

– Не здзіўляйцеся, – ён падняў руку. – Нам дазваляюць весці працу на мове з тымі, хто пацярпеў ад мовы, –

* Язэп Лёсік (1883–1940), у 1918 г. старшыня Прэзідыума Рады БНР, з 1930 г. – старшыня Тэрміналагічнай камісіі Інбелкульта. Арыштаваны ў 1922 г. за выдадзены падручнік «Практычная граматыка беларускае мовы», які быў названы ў «Звяздзе» «контррэвалюцыйным». У 1930 г. арыштаваны другі раз па справе «Саюза вызвалення Беларусі». Пазбаўлены звання акадэміка. У 1940 г. памёр у саратаўскай турме. Рэабілітаваны ў 1958 і 1988 гг. Адноўлены ў званні акадэміка ў 1990 г.

следчы Язэп спачувальна агледзеў мяне. – Вам гэта ўжо не нашкодзіць, а нам будзе карысна.

– Я бы лучше, наверное, всё-таки по-русски, – паспрабаваў я запярэчыць.

– А чаму? – ён разгублена падцяў вусны, і я зразу меў, што лепей для мяне будзе больш яму не прычыць. – Чаму? – ён звярнуўся да мяне па імені. – Тое, што вы – ужывальнік, выявіць любы доктар. Ад шчырай размовы са следчым на той мове, якая натуральная для вас, будзе толькі лепей, ці не так?

Я паціснуў плячыма. Паглядзеў яму ў вочы. Не, чалавек з такімі вачыма не можа прапаноўваць дрэннае. Да таго ж лужыны ззялі дьяментамі, кідаючы водбліскі на сцены пакоя. Як у такой абстаноўцы можна некаму не давяраць?

– Добра, – сказаў я. – Давайце размаўляць на мове. Вы мяне, галоўнае, лячыць толькі не накіроўвайце. Лепей страляйце ўжо.

– О, так! – збянтэжана развёў ён рукамі. – Акурат цяпер на самым высокім узроўні ў нас абмяркоўваюць, што лекаванне ад мовы – гэта памылка і перагіб. Бо яно забівае не сувязі нейронаў, яно забівае... Таму не, на лекаванне мы вас пакуль што адпраўляць не будзем. Хоць, вядома, ступень інтэнсіфікацыі вашай свядомасці наркотыкамі вельмі моцная. Вы, мабыць, самі з гэтым пагодзіцеся.

Ну так. Я з гэтым быў згодны. Тырчу, тырчаў і, пры магчымасці, тырчаў бы яшчэ і тырчаў. Бо без мовы жыццё невыноснае для інтэлектуала з добрай гуманітарнай адукацыяй.

– А ў чым праблема, таварыш начальнік? Пагрозы жыццю і здароўю грамадзянаў я не ствараю. Сацыяльна бяспечны, да крыміналу не схільны. – Тут я зглынуў, бо не быў упэўнены, што пры іх шчыльным за мной назіранні яны не бачылі крадзяжу з «7-га элемента».

– Даражэнькі вы мой! Дык я ж з вамі згодны! – я заўважыў, што паводзіць ён сябе не зусім уласціва свайму ўзросту. Такому маладжаваму каню не вельмі пасавалі ўсе гэтыя «даражэнькі». Лепей бы размаўляў, як роўны з роўным, не

ўключаючы гэтага патэрналісцкага дыскурсу. – Але што мы з вамі мусім рабіць?

Гэта было пытанне. І сапраўды, што мы з ім мусілі рабіць?

– Змагацца за здаровы лад жыцця? – паспрабаваў я адгадаць адказ.

Ён здзіўлена хмыкнуў.

– Ну, мы ж не ў Інстытуце фізкультуры з вамі сустракаемся. Не, даражэнькі! Мы мусім трымацца закона. Які вы, мой дарагі, відавочна парушылі.

Язэп Лёсік зрабіў паўзу і ўважліва ўгледзеўся ў мяне. Ну так, я парушыў закон. Гэта было ясна.

– Прычым парушылі па сур'ёзным крымінальным артыкуле, які прадугледжвае да дзесяці гадоў пазбаўлення волі. Разумеце? – ён усё працягваў углядацца мне ў твар. Я слухаў яго ўважліва, бо не зразумеў, чаго ён ад мяне чакае і куды наогул скіроўвае размову. – Але канкрэтна ў вашым выпадку парушылі закон і тыя, хто вас браў.

Следчы ўздыхнуў і працягнуў мне нейкія паперы. Я прагледзеў іх – зверху было напісана «праатакол», далей ішлі не зусім зразумелыя нават такому інтэлектуалу, як я, выкладкі з хімічнымі фармулёўкамі.

– Гэта вынікі экспертызы таго скрутка, па якім вас узялі гэтыя бараны. Так, у іх ёсць відэа. Але на скрутку няма адбіткаў ваших пальцаў.

Я агаломшана слухаў. З якой гэта пары Дзяржнаркакантроль, узяўшы тарча, робіць даследаванне адбіткаў? Мы што, знянацку зрабіліся прававой дзяржавай на роўным месцы? Тым больш ён сам кажа, што першы ж доктар выявіць маю атручанаць мовай.

– Я люблю, калі ўсё па законе, – уздыхнуў следчы. – Бо калі закон парушаецца нават у самых дробных дэталях, усе мы тут, – ён абвёў позіркам свой кабінет, – замест ахоўнікаў правапарадку робімся проста катамі.

Тут да мяне дайшло, што адбываецца. Вядома ж! Зараз Язэп Лёсік прапануе мне напісаць чыстасардэчнае прызнанне. Справы па працэсах з прызнаннем цягнуцца дзесяць хвілін, а калі прызнання няма, судзію трэба чытаць

увесь сабраны хлам, вывучаць доказы, карацей, марнаваць той час, у які дзяржава можа расціснуць пад сваім абцасам яшчэ каго-небудзь, вартага расціскання.

– І вы лічыце, што мне трэба чыстасардэчна...

– Не, не, не! – ён спыніў мяне рухам. – Што вы! Калі казаць пра тое, што я – я асабіста – лічу, дык я скажу вам!

Ён пакруціў галавой, нібы збіраючы думкі і прамовіў:

– Я, даражэнькі, лічу, што вы – наогул ні ў чым не вінаваты.

– Як гэта? – не вытрымаў я.

– Вось так! Нягледзячы на ўскосныя доказы вашай вінаватасці! – ён пакорнаўся ў паперах і дадаў, паказваючы мне нейкія дакументы. – Негледзячы на факты набывання, пацверджаныя відэаздымкай і экспертызай купюр. Нягледзячы на крадзяжы з крамаў, бойкі ды іншыя прыкметы маральнага разлажэння.

Дык вось як? Яны гэта ведалі?

– Проста самі падумайце, – ён адкінуў гэтыя паперы і звярнуўся проста да мяне. – Ці можна караць чалавека за ягоную залежнасць?

– Няможна! – горача падтрымаў я.

– Адзіны, хто вінаваты ў вашым падзенні, у вашых супрацьзаконных дзеяннях, – гэта чалавек, які на сталай аснове займаўся продажам вам наркотыкаў. Вы хварэлі на наркаманію, а ён – нажываўся.

Я кіўнуў з гатоўнасцю. Трэба будзе – дзесяць пратаколаў на гаўнюка напішу.

– Дык вы жадаеце, каб я даў супраць яго паказанні?

– Не, – ён задумаўся. – Не. Нам гэтага не трэба. Мы ў пэўных выпадках, як Зорны флот у «StarTrek», прытрымліваемся Дырэктывы нумар адзін*.

* Маецца на ўвазе правіла з тэлесерыяла «StarTrek», якое забараняла Зорнаму флоту ўмешвацца ў самастойнае развіццё цывілізацый, каб не пастаўляць высокія тэхналогіі ў грамадствы, не гатовыя да іх разумнага выкарыстання.

Не магу сказаць, каб я зразумеў, што ён меў на ўвазе, бо глядзець антыкварныя серыялы па скрыні – не забава для інтэлектуала.

– Тым больш, – дадаў следчы, – ён ужо не гандлюе.

– Спужаўся? – здагадаўся я. – Заўважыў, што вы за ім сочыце, і спужаўся?

– Галоўнае тут, што адказваць павінны ён, а не вы. У гэтым – мая глыбокая перакананасць. Дарэчы, цяпер на самым высокім узроўні абмяркоўваецца варыянт, каб адказнасці падлягаў выключна той, хто гандлюе. Так што мая пазіцыя тут знаходзіць разуменне ў кіраўніцтва.

– Вельмі гуманная пазіцыя! – ухваліў я яго.

Гэты чалавек проста выпраменьваў разумнасць і дабрыню!

– Дык а што са мной будзе? – урэшце задаў я галоўнае пытанне. – Калі суд?

– А суда не будзе, – выдаў ён. – Вашае затрыманне было незаконным. Вашых адбіткаў на скрутку не знойдзена. Вы можаце быць свабодны.

– Што? – не паверыў я.

– Ну вось, зараз падпішаце мне тут, што азнаёмленыя з пастановай аб адмове ва ўзбуджэнні крымінальнай справы, і – на ўсе чатыры бакі.

– Дык вы мяне з-пад варты выпускаеце, да суда? – удакладніў я. – Пад падпіску?

– Не, даражэнькі, – ён урачыста ўсміхнуўся. – Я вас зусім выпускаю. Будзем з барыгамі змагацца. А такіх, як вы... Ну так, ёсць да вас пытанні па законе, бо вы ўжывальнік, а захоўваць у нас забаронена. Але ўзялі вас з парушэннямі. Падкінулі – давайце называць рэчы сваімі імёнамі. А ў нас – краіна, дзе паважаецца права чалавека на ўласную юрыдычную абарону.

Ягоная рука пацягнулася да кнопкі выкліку канваіра. Я, дарэчы, чакаў чаго-колечы. Таго, што зараз набягуць ахоўнікі-кантралёры ў масках і пачнуць мяне збіваць проста тут, на падлозе залітага сонцам і хараством кабінета. Што нас здымалі схаванай камерай для сацыяльнай рэкламы «Паўночна-Заходнія тэрыторыі – зона вяршэнства пра-

ва» і зараз казка скончыцца і пачнуцца рэальныя змрочныя будні, з выбітымі зубамі і жалезнымі нарамі. Я чакаў чаго-колечы, але толькі не таго, што ён сапраўды дасць мне пайсці. А таму сачыў за гэтым рухам ягонай далоні ў бок выратавальнай кнопкі, якая можа выклікаць чалавека, які выведзе мяне адсюль. Рука затрымалася. Да кропкі не хапіла аднаго міліметра.

– Дарэчы, а чаму вы не пытаецеся, што будзе з дылерам Сяргеем, на якога прапанавалі даць паказанні? – звярнуўся ён да мяне.

– А што з ім будзе? – пацікавіўся я.

– А нічога з ім не будзе, – разлавана заключыў ён. – Бо гэты грамадзянін болей не гандлюе. Ён цалкам выйшаў з гандлю.

– Так, ён мне сказаў, – пагадзіўся я.

– І гэта абумоўлена не тым, што ён адчуў нашае сачэнне.

– А чым жа?

– Тым, што на вашай залежнасці, даражэнькі, – голас следчага Язэпа зрабіўся сталёвым, – а таксама на залежнасці іншых хворых на наркаманію гэты суб'ект назапасіў гіганцкую суму і нажыў выключны скарб. Ён вам казаў, што ў яго няма болей наркотыкаў?

– Так, ён так сцвярджаў.

– А ён сказаў вам, – голас следчага падвышаўся з кожным словам, – што ў яго ёсць друкаванка?

– Як друкаванка? – не паверыў я. – Друкаванка? Сапраўдная? У Дрышча?

– Год выдання – 1989. Колер вокладкі – чорны. Колькасць старонак невядомая. Ён захоўвае яе...

Следчы зрабіў паўзу, хутка пачухаў падбароддзе і раптам засмяўся.

– Не, ну вы нават не паверыце, дзе ён яе захоўвае! У заплечніку! Ён носіць друкаванку ў заплечніку! Кожны раз, як ідзе з дому, бярэ яе з сабой!

– Ён што, дэбіл? – не паверыў я. – У горадзе ж у кожнага міліцыянта – сканер, у метро – сканеры, на дзяржаўных будынках – сканеры і камеры.

– Ну вось так! – кіўнуў следчы. – Сяргей надта ўпэўнены, што ў яго такая знешнасць, якая выключае думку аб тым, быццам такі чалавек можа несці забароненыя скруткі. І ён сапраўды ўсіх падмануў. Аператары сканераў, што маніторылі натоўп, глядзелі ў ягоны твар і бралі тых, што былі навокал. А яго не чапалі. І колькі ж часу хадзіў ён! Усіх падмануў! Мы толькі цяпер зразумелі!

– Дык а чаго вы яго не возьмеце?

– Таму што ён ужо... – тут следчы запнуўся і задумаўся, падбіраючы словы. – Таму што, як я казаў, цяпер на самым высокім узроўні вырашылі браць толькі тых, хто гандлюе. А гэты грамадзянін не гандлюе. Ён проста захоўвае. Так што ён застанецца непакараным. За тое, – тут следчы зірнуў мне ў вочы, – што зрабіў з вашым жыццём.

Ягоныя пальцы дапаўзлі, нарэшце, да выратавальнай кнопкі. У замку бразнуў ключ, зайшоў канваір – ягоная форма *падвальнага* колеру нагадала пра тое пекла, якое знаходзіцца тут, поруч. «Працікол дваццаць чатыры. Адмова на ўзбуджэнне. На выхад», – даў следчы шыфраваныя інструкцыі ахоўніку. «Усяго добрага. Змагайцеся з уласнай хваробай. Каб нам не давялося сустрэцца тут яшчэ раз», – звярнуўся ён да мяне. Ён не жартаваў. Ён сапраўды збіраўся мяне выпусціць. Пасля таго, як справа ўжо была фактычна спечаная, заставалася толькі перадаць яе ў суд.

«Ідзіце за мной», – кайданкі так і засталіся на поясе ў канваіра. Я ішоў праз калідоры свабодным чалавекам. Мы збочылі да турмы, і страх зноўку заварушыўся пад сэрцам, але ў тым жудасным пакоі, дзе я голы прысядаў, скакаў і адціскаўся перад відэакамерай, мне проста вярнулі пашпарт, матузкі і папругу. Ахоўнік, які ўчора грубым крыкам, нібы жывёле, падаваў каманды «сесьць, бля!», «встать!», «отжаться, ссука!», цяпер чамусьці не глядзеў мне ў вочы. У яго была смешная бародаўка на шчацэ. Як я мог яго так баяцца?

«А чаму яны дзевяць месяцаў трымаюць тут Філософа, калі яму таксама дазьяк падкінулі? – зварухнулася ў галаве неспакойная думка. – А можа, проста трындзіць ён, што падкінулі! Можа, ён гандляр, а не ўжывальнік! Я ж не

ведаю», – супакоіў я сябе. Бо думаць, што я зноў магу пабачыць *страшны* твар таго канваіра, які працягваў мне на подпіс бланк, што я, маўляў, не маю прэтэнзій да ўмоў утрымання ў СІЗА, – было занадта небяспечна для душэўнай раўнавагі. Давайце проста верыць у цуд і ўсё. І вось нарэшце мяне вядуць да выхаду, выводзяць за турнікет, які працуе толькі на ўваход, суха ківаюць на развітанне. Нарэшце я стаю на вуліцы, дыхаю вольным паветрам і магу ісці куды хачу.

Я прайшоўся да вуліцы Маркса, выпіў амерыкана з лаймам у маёй улюбёнай м'янманскай кавярні, паглядзеў на няспынную раку матацыклістаў за вокнамі. Ад усведамлення ўласнай свабоды больш не пёрла. Неяк нядоўга пратрымаўся кайф. Легла на плечы стома ад бяссоннай ночы, ад пазамежнага нервовага напружання. У кожнага страху ёсць свой адваротны бок. Адваротным бокам весялосці ёсць дэпрэсія, сум і журба. А вось калі, як хваля, адступае страх, там, на донечку, застаецца лютасць. Злосць. Мне хацелася ўзяць рэванш за прыніжэнні, і я неяк аўтаматычна накрываў на дзяўчыну, якая доўга несла рахунак. Разлічыўся, выйшаў.

Вельмі цягнула закідацца. Чым хутчэй, тым лепей. Можна, вядома, патупаць у «мурашнік» Чайна-таўна і дзве гадзіны гойсаць там у пошуках барыгі, вочы якога разгледзяць маю прагу. Можна набыць тры скруткі і спажыць адзін зараз жа. Але што далей, пасля таго, як скончацца скруткі? Ісці красці? Тады я вельмі хутка апынуся на нарах, і дапытваць мяне будзе не Дзяржнркакантроль, а звычайны опер з раённага РАУС. Прычым дапытваць з падкрэслена грэблівым выразам на твары, бо красці дзеля таго, каб набіраць грошай на дозу, – гэта самае нізкае, што можа быць у жыцці. Ніжэй – толькі мужчынская вакзальная прастытуцыя ды збор ПЭТ-пляшак для ўтылізацыі.

Я пастаяў нейкі час у разгубленасці. А потым ногі самі панеслі мяне ў Зялёны Луг, да кватэры Дрышча.

БАРЫГА

«Чаму Сварог прапанаваў мне ўдзел у аперацыі? Я не баявік, я нават страляць не ўмею. І я не нейкі разумнік-стратэг. Чым я магу быць яму карысны?» – я нервова хадзіў па кватэры. Узяў леташні «Esquige», пагартаў – выявы іконаў стылю і рэкламы храмаў-буцікоў выглядалі несапраўднымі. Як я мог шчыра верыць ва ўсю гэтую хрэнь?

Ад такіх прапаноў не адмаўляюцца, – сказаў я сам сабе. – Як я яму скажу? «Мне страшна, Сварог, ідзі гінуць сам»? А я застануся з Цёткай, жывы і здаровы. Буду плакаць у цябе на пахаванні. Як гэта будзе выглядаць і гучаць? Не, ад такіх прапаноў не адмаўляюцца. Не, не! Нельга адмовіцца!

Я ўявіў, што нехта будзе цэліцца і страляць у мяне – а калі я пагаджуся, так і будзе, – нехта мэтанакіравана будзе выстаўляць рулю аўтамата ў мой бок, выцэльваць і націскаць на курок, – дык вось, я ўяўляў усё гэта, і мне рабілася млосна. Я не мог удзельнічаць. Але адмовіцца я таксама не мог, бо вельмі добра ўяўляў, як грэблівая сказіцца твар Сварога, калі я скажу яму, што не гатовы.

У распачы я расшпілю маланку і дастаў са сваёй надзейнай схованкі друкаванку. Разгарнуў на выпадковай старонцы і заглыбіўся ў чытанне. Пяшчотныя рукі мовы ўзялі маё сэрца ў абдымкі і пачалі яго па-матчынаму закалыхваць. Я вылучыў прынамсі тры новыя варыянты слова, калі ў дзверы пазванілі.

ДЖАНКІ

Я націснуў на пімпачку званка. Гэты ўсёрак усё не адчыняў, мабыць, хаваў нешта. Я пазваніў яшчэ раз – давай хутчэй цяляпай сюды, людзі чакаюць! Дзверы прыадчыніліся, паказалася галамоўзіна нашага недаразвітага інтэлектуальна і фізічна пана Карэйкі. Ён зноў прасунуў сваю галаву ў прамежак паміж дзвярыма і вушаком, прасканаваў мяне сваім летуценным поглядам і сказаў:

– А, гэта ты?

Я яшчэ раз падзівіўся, якія надзейныя ў яго былі дзверы. А то ж! Хаваць за імі такі скарб! Скарб, набыты фактычна за мае грошы. За грошы, якія я яму плаціў як даніну, каб руйнаваць сваю псіхіку тым, што ён мне прадае.

– Я ж сказаў, я болей не гандлюю, – нахмурыўся ён.

– Адчыняй дзверы, размова ёсць, – кажу я яму.

Ён зноў задумаўся, ён кожнага разу так смешна думаў – адчыняць ці не.

– Не, не магу, – сказаў ён. – У мяне не прыбрана.

– Слухай, я не сватацца да цябе прыйшоў! Адчыні дзверы, саранча, размова ёсць! – і гэтак лёгенька дзверы на сябе пацягнуў. А там ланцужок гэты чортаў.

– Якая размова? – спакойна спытаў ён. – Гавары так.

– Сур'ёзная размова. Дзверы адчыні.

– Не магу, у мяне не прыбрана.

Ну пагадзіцеся, тут кожны на маім месцы раззлаваўся б. Я дзверы ўжо моцна так на сябе рвануў, а ланцужок адчыніць іх не даваў. Тым часам Дрышч зразумеў, што я да яго з нейкім наездам прыйшоў, і галавешку сваю пачаў у кватэру ўцягваць. Павярнуў яе трохі набок, каб, значыць, вушамі за вушак не чапляцца, бо яны ў яго кусцістыя, як у ананіста, і, карацей, цягне галаву ўнутр. Ну, у мяне які выбар быў? Ці нагу прасунуць, каб ён дзверы, значыць, не зачыніў. Ці даць як след, пакуль ён там галавой вошкаецца. І я, па праўдзе, нават падумаць і ўзважыць не паспеў. Цяпер аналізую і разумею, што рашэнне было аптымальным. Бо каб я нагу сваю прасунуў, ён бы сваімі дохлымі ручкамі ўпёрся і нагу б моцна ўступам ад узлому прыціснула. А тут – коротка і эфектыўна.

Карацей, я ляснуў па дзвярным палатне каленам. Здаецца, не моцна, але шандарахнула як след. Такі гук быў, быццам па футбольным мячы нехта ад душы засандаліў. Ён дрыгнуўся наперад, згінаючыся ад болю, галава яшчэ болей паміж вушаком і дзвярыма ўвайшла. Праз боль гэты паспеў ці то сказаць, ці то папрасіць:

– Што ты роби...

Як яно, ведаеце, ну, як першы раз ударыш, бывае, падступае. Ну і, карацей, я яшчэ раз, ужо не каленам, бо каленам моцна не дасі, балюча будзе. І тады я на крок, значыць, ад дзвярэй адышоў і з размаху ўжо нагой, мыском бота. І там, дзе галава ягоная тырчэла, ужо па-іншаму хруснула, неяк цёпла, *глабальна* неяк хруснула, як калі, вось напрыклад, нясеш з сутарэнняў пад домам любімы матчын слоік для закаткі і раптам чапляеш ім за сценку. І тое, што мела нейкі аб'ём, што распірала цэлафанавы пакет, раптам за секунду з *такім вось гукам* пераўтвараецца ў кучу шкляных аскепкаў. Я пабачыў, як ягонае цела звалілася на падлогу – галавешка тырчэла акурат паміж дзвярыма і вушаком.

Ну а там ужо неяк само пайшло. Гэта як пачаць семкі есці: як пакет раскрыеш – дык да канца будзеш лузаць. Ну і, кажу ж, падступіла нешта. І вось, ад душы, ад сэрца, з размаху – ррраз – яшчэ раз. Удары былі не гучныя, не такія, як там у следчым ізалятарах, дзе жалеза па жалезе ляскала – тут паміж жалезам і жалезам было яшчэ *нешта*, яно спружыніла і амартызавала. На чацвёрты ўдар парваўся сталёвы ланцужок і дзверы трэба было пасля кожнага ўдару лавіць, бо моцна ад інерцыі расхіналіся, новыя сталёвыя ручкі маглі падрапацца аб шурпатую сценку. Іх было шкада – добрая рэч, якасная.

Дрышч курчыўся на падлозе, з ягонага цела выходзіў такі гук, які выходзіць, калі, напрыклад, выпускаеш паветра з надзіманай лодкі – ён нават не ўдыхаў, здаецца, проста бясконца, на адной ноце, ці то вішчаў, ці то шыпеў, і гэты гук таксама раздражняў, раз'юшваў, як відовішча першай юшкі пры бойцы. Я ўдарыў у дзверы яшчэ колькі разоў, і віскаць сцішыўся. Паглядзеў туды, дзе была ягоная галава – там ляжаў нейкі разбіты кавун. Шмат чырвонага і вырваных валасы. Валасы таксама неахайна наліплі на вушак – выглядала непрыгожа.

Я ўвайшоў. У ягонаі кватэры быў зроблены свежы рамонт. За мае грошы. За грошы такіх, як я. Цяпер трэба было прычыніць дзверы. Я пацягнуў іх на сябе, але кавуновы мякіш перашкаджаў. Дрышч ты, дрышч! Я ўзяў яго

за нагу – мяне чамусьці здзівіла, што нага цёплая, а ў лялек, хай сабе і вельмі падобных да людзей, не можа быць цеплыні ў целе, – і зацягнуў яго ў хату. На назе быў хатні тапак. Калі я адпусціў ступню, тапак зваліўся. Я ўзяў яго з падлогі і пачаў нацягваць на ступню, а той усё не хацеў надзявацца – мяккая, яшчэ не скалелая плоць камячылася і ў тапак не ўлазіла. Тут раптам нага скаланулася ад канвульсіі. І яшчэ раз. Бля – я адпусціў яе, і яна ляснула аб падлогу.

Забіць чалавека не страшна, калі ён не чалавек. Барыгі – не людзі. Хай сабе і вочкі ў іх блакітныя.

Я пратупаў у пакой, з вялікай цікавасцю аглядзеў сябе. Як ні дзіўна, на руках і штанах не было ніводнай кроплі крыві. На століку, побач з уключаным Net-візарам, стаяў заплечнік – падрапаны, але фірмовы, «North Pole». Па скрыні ішло шоу «Вясёлыя каты». Я паглядзеў, як яны скачуць і перакульваюцца, і мне раптам зрабілася смешна. Добрае ж шоу, чаму я яго раней не глядзеў?

Я расшпіліў заплечнік. У ім была друкаванка. Колер вокладкі – чорны, год выдання – 1989, пераклад на мову «Санетаў» Уільяма Шэкспіра, з уступам і пасляслоўем, напісанымі таксама на мове. Незвычайна цяжкая, быццам гэта не кніжка, а пісталет. Жоўтыя старонкі, дзіўны пах ад іх. Так пахне лісце. Пажоўклае лісце, якое гніе ў кастрычніцкім парку пад заплаканымі нябёсамі.

Таксама тут быў знойдзены неабаронены электронны партманет з пяцідзiesiąцію тысячамі новых юаняў. Без пін-кода і індыкатара сятчаткі – усе security-функцыі ў ім былі адключаныя. Дрышч сапраўды быў шытым дурнем – насіць за спінай такія сумы ў горадзе, у якім забіваюць за дваццатку!

Я схапіў партманет і друкаванку, прыхапіў таксама лятанні «Esquire» – пагартаю дома – і пайшоў на выхад. Ля дзвярэй ляжала *эта*, і мне давлялося акуратна пераступіць. З-пад кавуна нацякло соку, які сабраўся лужынай ля ўвахода. Я паглядзеў на аголеную ступню. Вярнуўся на два крокі. Узяў тапак і накінуў яго на пятку – так выглядала ахайней. У пад'ездзе не было нікога, як і ва ўсім горадзе. Нягледзячы

на тое, што вакол панавала ці то вясна, ці то зіма, я ўстойліва адчуваў пах пажоўклага лісця, якое гніе ў кастрычніцкім парку пад заплаканымі нябёсамі.

Мяне ўзялі на наступны дзень, і тое – толькі таму, што Сяргей Пясецкі ў сваім «Поўным Пясцы» занадта з'едліва пасміхаўся са следчых органаў, якія нават джанкаў, што «тарыліся» ў нябожчыка, не праверылі. Карацей, мяне ўзялі, разам са здымачнай групай з'ездзілі ў кватэру, вымушалі мяне там хадзіць і замяралі сляды, якія я пакідаў. Потым прынеслі прабачэнне і зноў адпусцілі. У вечаровым выпуску, перад «Вясёлымі катамі», якіх я цяпер гляджу пастаянна, паведамлілі, што забойца дзейнічаў вельмі асцярожна і замыў усе сляды, – нават тья (гэта было падкрэслена асабліва!), якія заставаліся на дзвярах ад ягоных ботаў.

Я смяўся, калі гэта глядзеў.

Я зразумеў следчага Язэпа Лёсіка слушна.

Асноўнай версіяй забойства Net-візарам, а значыць, і ўсім грамадствам (уклучна са следствам), было прызнана «звядзенне рахункаў паміж рознымі кланамі наркагандляроў». Усе шапталіся пра трыяды, бо «забіць чалавека і не пакінуць слядоў» можа толькі прафесіянал. Праз месяц справу закрылі, бо было даказана, што наркадылер скончыў жыццё самагубствам (мне як патрабавальнаму тэлегледачу засталося незразумелым, хто ж тады «замываў сляды»). Паводле выніку ўсё выглядала так, быццам трыяды моцна далі на лапу Следчаму камітэту, каб той заплюшчыў вочы, і той іх заплюшчыў, напляваўшы на кпіны Пясецкага і глабальны сумнеў у грамадскай думцы. Ці не ідэальная блытаніна для мяне?

Што да перспектывы, то яны такія. У мяне ёсць 50 тысяч, а гэтага будзе дастаткова на заможную і рэспектабельную торч-старасць. Я буду спажываць па старонцы друкаванкі раз на тры дні, бо эфект – вельмі моцны. Я буду глытаць санет, а потым вырываць старонку з ім і ўрачыста паліць яе ў агні. Бо, зноў жа, я зразумеў следчага Язэпа Лёсіка слушна. Мяне не будуць чапаць, пакуль я не пачну спрабаваць перапрадаць ужо спажытае, не ператваруся, такім чынам, у дылера.

Потым я пераеду ў Варшаву, дзе жытло таннейшае, а стаф больш даступны. Я буду спажываць, а вы мне будзеце зайздросціць. Што сказаць вам на развітанне? Ну вось вам, пакайфуйце:

З адной калыскі шчасце і няшчасце,
Ды ў іх няма аднолькавых дарог:
Ці можа кветкай у вянок папасці,
Ці пустазельнай былкаю ў былёнг...*

БАРЫГА

Я падышоў да дзвярэй, навесіў ланцужок, прыадчыніў. Там стаяў адзін з тых шматлікіх падарасаў, якія лічаць, што нашая мова, святая і вечная, – цацка для забавы, прылада для выкліку нейкіх там наркаманскіх галюноў. Я часцяком з імі зносіўся, калі яшчэ не сустрэўся з нармальнымі людзьмі і не зразумеў усё як ёсць. Я нават гандляваў наркотыкамі, як тут і было напісана. І вось, прыйшоў гэты падарас, цень з мінулага.

Я яму кажу: «Ідзі ты адсюль, падла! Не буду я табе прадаваць мову нашую, святую і вечную!». А ён тады ўцягнуў маю галаву ў прамежак між дзвярыма і храснуў так, што я адчуў, як ламаецца мой чэрап і як выцякаюць мазгі. Пасля гэтага я пабачыў зьянне, адчуў, як мяне ахінае хараство і лагода няіснасці, і стаўся я словамі, знайшоўшы ў мове, святой нашай і вечнай, свой прытулак і сваю Вальгалу. І з той пары лунаю па-над светам, бачу кожнага, хто гаворыць, і я ёсць тым, што гавораць.

Як вы разумееце, апошнія абзацы гэтага тэксту дапісаў ужо я, Сварог, бо брат Сярожа напісаць, як яго забівалі, не мог, будучы мёртвым. Думаю, усё прыкладна так і было – прыцягнуўся гэты наркот, захацелася яму «кайфу», вось і забіў. У кватэры Сярожы мы знайшлі растрыбушаны запlechнік, у якім ён некалі цягаў мову праз мяжу. На запlechніку

* У. Шэкспір, санет 124 у перакладзе Уладзіміра Дубоўкі.

застаўся след ад кручка, якім небарака «сорак дзявяты» з асабістай гвардыі Майстра духмянасцяў спрабаваў «вылавіць» скарб. Яшчэ ў ім апынуўся гэты ці то дзённік, ці то блог, ці то проста аповед пра жыццё. Аповед я, Сварог, вырашыў перакласці на беларускую мову. Бо напісаны ён быў па-руску. Сярожа ж мовы амаль не ведаў, так, вучыўся патроху. Казаў смешна, з памылкамі. І ўсё ж брат Сярожа заслугоўвае таго, каб заняць годнае месца ў мове і вечнасці. З тэкстам гэтым таксама папрацаваў рэдактар, бо я – не стыліст, я – салдат. Рэдактар, як ён мне сказаў, выправіў «час дзеясловаў», бо дзённік быў напісаны «не ў мінулым», а літаратура чамусьці вымагае, каб пісалася «ў мінулым», – я ў гэтым нічога не валаку. Я вам лепей пра зборку-разборку «калаша» раскажаў бы.

Што да нашага пошуку, дык друкаванка Дубоўкі знікла назаўсёды ў надзейных, абароненых турэлямі і бранёй, сховішчах Дзяржнркакантролю. Зразумець, што Сярожа зберагаў яе менавіта ў заплечніку, нам дапамог першы сказ апошняга абзаца, напісанага Сярожавай рукой: «У распачы я расшпіліў маланку і дастаў са сваёй надзейнай схованкі друкаванку». Ён быў добрым чалавекам з чыстым тварам, таму мог спакойна насіць з сабой хоць дваццаць кіляў урану – ніхто б ніколі не падумаў, што такі хлопец здольны на кантрабанду ці крымінал. Ён быў добры чалавек, Сярожа. Сапраўды добры. Ну а тое, што ён там напісаў пра мяне, я часткова выправіў, замяніўшы іншымі азначэннямі. Бо я ў яго выйшаў занадта нейкі... Не ведаю. Сентыментальны, ці што. Я не такі па жыцці. Я брутальны і магутны, як зубр ці мядзведзь. Ну, вы бачылі той тэкст. Хоць адкуль вы бачылі, вы ж чытаеце ўжо выпраўленую версію!

Маё разуменне вечнасці Сярожа перакуліў дагары нагамі, але гэтых фрагментаў я не чапаў, проста перакладаў. Хай застанеца так, як ёсць, для гісторыі. Маё будзе са мной.

На жаль, Сярожа не пакінуў дэталёвага апісання сваіх стасункаў з кліентамі, якім прадаваў мову. А таму зразумець, хто дакладна яго забіў, складана. Вынікі ўнутранага расследавання справы аб забойстве Следчы камітэт чамусь

засакрэціў. Што, дарэчы, дзіўна, але навокал робіцца шмат дзіўнага. Нашыя хакеры ў таямніцу гэтага забойства не прабіліся. Але мы неяк разам, усе адначасова, падумалі на аднаго тлустага азызлага тыпа, якога паказалі па тэлебачанні. Ён удзельнічаў у «следчым эксперыменце», соўгаўся па кватэры забітага, блішчэў нахабнымі маленькімі вочкамі ды ўхмыляўся. Я ў тым сэнсе, што падазраваных было шмат. І ў «Крымінальнай хроніцы» на YouTube паказалі тры ці чатыры следчыя эксперыменты, кожны раз розны магчымы забойца. Але падумалі мы менавіта на гэтага. Занадта, казліна, быў у сабе ўпэўнены – мабыць, атрымаў падзяку і «дах» ад нашых ворагаў за тое, што на друкаванку дапамог выйсці.

Агідная пыса, скура колеру хлебнага мякішу, тлустыя вусны. І яшчэ выраз на твары такі, быццам усе навокал – гаўно, а ён такі, ведаеце, самы разумны. Пры гэтым важыць, відаць, кілаграмаў сто дваццаць. Што цікава, чмырыдла меў добрую адукацыю. Дзіўна, што стырчэўся да поўнай страты людскога аблічча. Мы яго спачатку думалі грохнуць – проста дзеля прафілактыкі, даведаліся нават, што жыве на плошчы Мёртвых, нават ужо выканаўцаў вылучылі, але потым накацілі іншыя справы, і зрабілася неяк не да яго. Але я лічу, было б добра такога шчоўкнуць, нават калі ён і не вінаваты ў Сярожавым забойстве, – проста за грэблівы выраз на хлябальнічку.

Дарэчы, на гэтага тлустага ёлупня, здаецца, падумала ўся Беларусь. Наогул, людзі ж усё заўсёды разумеюць, не трэба іх лічыць за быдла.

На пахаванні Мая Каханая вельмі плакала. Я разумею чаму – тыя тры варыянты слова, якія вылучыў Сярожа, ён забраў з сабой у труну. Ніхто і ніколі больш не даведаецца, якая яшчэ ёсць назва для абазначэння пачуццяў мужыка да дзеўкі, акрамя «кахання» і «любаві». А мо і не трэба – мне дастаткова «кахання». І Майстру духмянасцяў – таксама дастаткова. Каб яшчэ хто зрабіў для нас дваіх другую Цётку. Каб гэты жоўты не боўтаўся ў мяне пад нагамі.

«Балетмайстар», дарэчы, прыйшоў на Сярожава пахаванне. Хоць пры жыцці цярэць Сярожу не мог і нават ду-

маў уласнаруч прыдушыць яго, як ён тое слова прыгадае. А я з самага пачатку не мог зразумець такой лютасці. Ну здыхлік – ён і ёсць здыхлік. Жанчынам жа падабаюцца дужыя, жылістыя асілкі. Волаты. Мядзведзі. Зубры. Самцы, ад якіх будуць добрыя, здаровыя нашчадкі. Мая Каханая ўсё яшчэ вагаецца, усё адхіляе маю прапанову – яна ж каталічка, ёй патрэбныя ўсе гэтыя анёлкавыя атрыбуцікі – шлюб, вянчанне, без гэтага нікуды, бо – «загана», «грэх». Нават цалаваць сябе не дае.

Яна і Сярожам зацікавілася, калі той адмовіўся ад «балетмайстравага» hot pot – вось, сказала, знайшоўся нарэшце чалавек, які не чалесам думае, як вы, казалы старыя. З сэрцам чалавек. Але не, я не раўнаваў да яго. І не трэба думаць, што на аперацыю гэтага пацанёнка запрасіў, каб ён не застаўся з Ёй, калі мяне заб'юць. Я ласку хацеў яму зрабіць. Дрэнна, што ён вагаўся, – гэта яго не вельмі добра характарызуе.

Ну вось, здаецца, усё. Так канчаецца гісторыя добрага чалавека Сярожы, кволага целам, але моцнага сэрцам. Так канчаецца і мая праца над перакладам, на якую я са стэнаграфісткай Волечкай ахвяраваў амаль тры тыдні. Заўтра мы ў складзе трох ударных групаў рушым да будынка тэлебачання на Камуністычнай, захопім апаратную жывога эфіру, уключымся ў вяшчанне і зробім так, што на мове зноў пачне размаўляць уся краіна. Мы растлумачым, што мова нашая, святая і вечная, – не наркотык, а скарб народнай душы, які яднае людзей. Пасля гэтага людзі пачнуць шукаць ведаў пра мову, вучыцца ёй, цёмныя часы адступяць і пачнецца эра цноты і яснасці, калі гаўно, нарэшце, будзе названае гаўном, а героям усталююць помнікі на вуліцах, якія некалі насілі назвы катаў.

Я, Сварог, 紅棍, Чырвоны слуп трыяды «Светлы шлях», у гэта веру. І я за гэта памру.

ДЗЁГАЦЬ

Божа справядлівы, Божа літасцівы, злітуйся нада мной, бо вінаваты я.

Мая роля ў гэтай аперацыі палягала ў дубляванні асноўнага падрыўніка. У выпадку выбывання таго праз раненне ці смерць я мусіў узяць пакунак з трынітрафенолавай выбухоўкай, усталяваць яе ў падземным шурфе, які вядзе да запасной апаратнай жывога эфіру і забяспечыць падрыў, каб пасля пачатку нашага вяшчання ніхто не мог яго перарваць.

Я – сорок дзевяць у трыядзе «Светлы шлях», маё імя – Дзёгаць, пазыўны «дзвесце сорок тры» на чацвёртым канале. Я раскажу вам, як мы бралі тэлебачанне, бо вас падманваюць, вас падманваюць, і я не магу болей слухаць, як вас падманваюць.

Па-першае, ніякія мы не тэрарысты. Наша баявая група была сфармаваная з ліку былых байцоў БУСа, узначальваў яе Сварог, Чырвоны слуп «Светлага шляху». Цяпер, пасля таго, як усё скончылася, я магу называць нават імёны. Імёны герояў. Божа літасцівы, вінаваты я.

Перад намі стаяла задача пранікнуць у будынак тэлебачання на вуліцы Чырвонай, урэзацца ў вяшчанне з загадзя падрыхтаванай праграмай, якая мусіла паведаміць людзям, што мова – не наркотык, а наш культурны здабытак, які трэба берагчы. Мэта аперацыі – вяртанне мовы ў актыўнае камунікацыйнае абарачэнне. А ніяк не заахвочванне наркатычнага збыту, як кажуць вам цяпер.

Мы рушылі на двух чорных мікрааўтобусах «Сэн Ян» з дадатковай бранёй на баках. Нас было васямнаццаць чалавек – два ўзводы забеспячэння і ўзвод спецыялістаў: хакер, сапёр, санітар з прыкрыццём. Пасля дасягнення пункту разгортвання (вуліца Камуністычная) мы прыстасавалі ражкі да аўтаматычнай зброі і далі каманду кіроўцам збочыць непасрэдна да будынка тэлебачання. У нас былі падрабязныя планы, мы набылі нават 3D-мадэль студый і апаратных і тры тыдні трэніраваліся па ёй.

Рог чакаў, што непасрэдна ўваход у бой пачнецца ўжо на гэтай стадыі. Ён лічыў, што сярод нас ёсць крот, які зліе

інфармацыю пра падрыхтоўку такой маштабнай аперацыі. І нас абавязкова будзе чакаць спецназ МУС «Альфа». Дзеля ўвядзення супраціўніка ў зман мы былі апранутыя ў дакладную копію формы спецназу МУС «Альфа». Іх адзенне ўсё роўна шыецца ў Кітай-горадзе, на адмысловую абаронную замову. Таму нам нескладана было здабыць васямнаццаць камплектаў, бо мы кантралюем усю вытворчасць у гэтым квартале.

Для нас было дзівам, што, пад'ехаўшы да будынка, мы не сустрэлі супраціву: тут не было ніякага дадатковага ўзмацнення, увогуле, ля каланады стаялі толькі цывільныя машыны. Мы пачакалі дзве з паловай хвіліны, ацэньваючы тактычную абстаноўку. Візуальнага кантакту са снайперамі ці цяжкай тэхнікай не было, таму Рог зрабіў выснову, што мы з'явіліся нечакана, нашы дзеянні будуць неспрадказальнымі для ворага. Мы нацягнулі маскі, знялі аўтаматы з засцерагальнікаў і пачалі разгортвацца ўглыб будынка. Я быў узброены кароткарульным АК дэсантнай мадыфікацыі са складным прыкладам. Ішоў я побач з асноўным падрыўніком, каб, у выпадку яго страты мёртвым або параненым, перахапіць груз са стабілізаваным трынітрафенолам і выканаць баявую задачу.

Мы пашыхтаваліся па розныя бакі ад дзвярэй і запусцілі таймер – мы разлічвалі час такім чынам, што ў нас будзе прыблізна дзесяць хвілінаў ад моманту, калі дзяжурны ў будынку заўважыць людзей са зброяй на маніторах відэаназірання, і да прыбыцця ліквідацыйнай групы. Таму нам варта было дзейнічаць вельмі хутка. Група прарыву забяспечыла праход – мы да смерці напалохалі нейкую цётчку, якая выходзіла з будынка з раскошнай драцэнай у гаршку – драцэна апынулася на зямлі, гаршчок – на друзгі. Цётчка пачала вішчаць, але я ёй сказаў, праходзячы: «Не бойцеся, міліцыя», – і яна вішчаць перастала. У нашым горадзе нават калі нехта пешаходу будзе адразаць вуха вялікім дэсантным нажом і пры гэтым скажа, што ён – «міліцыя», ніхто не зверне ўвагі. Ну, міліцыя – дык, значыць, так трэба.

Хол аказаўся значна цяжнейшым, чым было на 3D-мадэлі. Рамка металашукальніка не працавала, за стойкай ля яе

драмаў той самы дзяжурны, які, па нашых разліках, мусіў выклікаць дапамогу. Рог падышоў да яго, сказаў «ку-ку», той прачнуўся, асавела паглядзеў па баках і атрымаў прыкладам аўтамата па галаве. На нейкі час ён быў цалкам нейтралізаваны. Пашэнціла – паводле нашага плана, ён мусіў загінуць першым. Магчыма, дарэчы, ён усё добра зразумеў і, пабачыўшы 18 цяжкаўзброеных байцоў на маніторах, толькі выгляд зрабіў, бы спіць. Каб не ўцягвацца ў страляніну, у якой для яго не было ані найменшага шанцу.

Мы адпрацавалі хол, разгарнуліся ўглыб будынка – тут была вялікая лесвіца, якую нам трэба было абысці і рушыць да маленькіх цёмных дзвярэй на вуліцу. Наогул, увесь гэты будынак не быў нашай першачарговай мэтай. Тут рыхтаваліся перадачы, якія ідуць у Нэце ў запісе, а мы мусілі прабіцца да жывога эфіру. Дзверы былі замкнёныя, штурмавікі пазбавіліся ад замка, мы апынуліся на двары і ацанілі абстаноўку. Перад намі была пляцоўка пяцьдзясят на семдзсят метраў, на якой знаходзілася вялікая белая спадарожнікавая антэна асноўнага перадатчыка. Яна падобная да фрагмента касмічнага карабля, я ўпершыню бачыў яе так блізка. Два стрэлы па модулях прыёму-адпраўкі – і краіна пазбавіцца прапаганды на дзесяць хвілін, пакуль не запрацуюць дадатковыя модулі на вуліцах Сурганова і Макаёнка. Такая блізкасць да стратэгічнага аб'екта ўражвала. Галоўнае, мы не сустрэлі тут зусім ніякага супраціву – нават міліцыянера са свістком, якога трэба было «выключаць».

За ёй быў бачны двухпавярховы, затоплены ў зямлю будынак з апаратнымі – нашая мэта. З выгляду ён болей нагадваў бункер часоў Другой сусветнай вайны і будаваўся, здаецца, прыблізна ў тыя ж часы. Акрамя двух надземных паверхаў, у ім была яшчэ процьма падземных, я гэта ведаў, бо мне, у выпадку страты асноўнага падрыўніка, трэба было знайсці калідор-шурф да дублёрнай апаратнай.

На ўваходзе ў будынак курыла нейкая барыня на высокіх абцасах, з валасамі, сабранымі ў куксу.

– Вы по поводу фильтров для кондиционеров? – запыталася яна ў групы прарыву – шасцёх чалавек у масках і

блакітным спецназаўскім камуфляжы, са штурмавымі вінтоўкамі і аўтаматамі.

Хлопцы сталі па два бакі ад дзвярэй, ля яе. Адзін баец адчыніў дзверы, астатнія ланцугом бязгучна прасунуліся ўсярэдзіну.

– У нас фільтр для кондиционера забілся, – паспрабавала сказаць паненка апошняму з іх. – На втором этаже, в гримёрке прямого эфира.

– Група бэта і дэльта – на ўваход, – скаманадаваў Сварог.

Мы панесліся ў будынак. Барыня пабачыла кулямёт М-60 калібру 7,62, які валок адзін з байцоў, паціснула плячыма, закаціла вочы, выдыхнула дым і спытала, вось так, з закочанымі вачыма:

– Што вам, ответить уже сложно?

– Так, мадама! – спыніўся ля яе Рог. – Мы па поваду кандзіцыанера!

Ён прыціснуў яе каленам да сценкі, агледзеў, адабраў у яе камунікатар, які яна трымала ў пальцах з велізарнымі пазногцямі, яшчэ адзін быў у сумачцы. Пасля гэтага загадаў:

– Бяжы адсюль, дзеўка, бо зараз тут моцна прыпячэ.

– Кантакт! – азвалася ў рацыі, і адразу ж з глыбіні будынка данеслася некалькі стрэлаў.

Мы замерлі. Да дзеўкі нарэшце нешта дайшло, і яна паспрабавала крычаць гартанна і ціха: «Аааа!» Яна нават хутчэй проста гаварыла, чым крычала.

– Цыц! – крыкнуў ёй Рог. І – у рацыю: – Параненыя ёсць?

– Без стратаў, – адказала рацыя.

– Дык якая абстаноўка? – удакладніў камандзір. – Які супраціў?

– Супраціў задушаны, – весела прамовіла рацыя праз памахі. – Ды і не было ніякага супраціву.

Мы пераадолелі калідор, пакінуўшы тут двух стралкоў забеспячэння – яны першымі ўступяць у бой і будуць прыкрываць нашыя дзеянні ў глыбіні апаратнай. Мы падняліся па лесвіцы, а потым спусціліся на першы ўзровень – усе гэтыя заблытаныя пераходы мы добра адпрацавалі на

3D-мадэлі, інакш бы проста не знайшлі патрэбнага пакоя: на тое і быў разлік архітэктараў, якія праектавалі гэты бункер. Тут, у холе перад «студыяй нумар адзін», мы пабачылі прычыну страляніны – на падлозе ляжаў бледны ад страху прадзюсар інфармацыйнага вяшчання з тварам хлопчыка, вусікамі вычварэнца і сівымі валасамі старога – вы гэтае брыдоцце добра ведаеце, калі гледзіце скрыню. Калена ў яго было прастрэленае.

– У вайнушку вырашыў пагуляць, – кіўнуў на яго адзін з нашых байцоў. Глядзі ты, з траўматыкі па мне засадзіў. – Ён прадэманстраваў шарык ад пнеўматычнага пісталета, які засеў у бронекамізэльцы.

Прадзюсар ляжаў і тросся – ці то ад страху, ці то ад шоку.

– А калі б ты мне ў вока з гэтай цацкі пацэліў? – запытаўся баец і нямоцна ўдарыў таго нагой. – Давай паўзі адсюль, чарвяк, толькі тэлефон тут пакінь!

У студыі жывога эфіру мы пабачылі наступную сцэну: на падлозе роўнымі радамі ляжалі восем чалавек, рукі трымалі на галовах. Стаялі дэкарацыі перадачы «Поўны Пясец», і яны, я вам скажу, зроблены з простага пафарбаванага кардону. Дом, дрэва – усё фальшывае. За сталом вядоўцы сядзеў сам Пясецкі. Ён з цікавасцю глядзеў па баках. Спачатку мне падалося, што ён баіцца, але добра хавае свой страх. А потым, гледзячы, як ён бліскае вачыма, як узбуджана цярэбіць сабе бародку, я зразумеў, што ў гэтага чалавека праз працу трохі змянілася ўспрыняцце рэчаіснасці. Што ўвесь свет для яго – такое вялікае шоу. Нават забіваць яго будучь – а ён будзе глядзець на гэта як на забаўляльную праграму. У ягоным сусвеце, сусвеце шоу, не магло здарыцца нічога страшнага, бо трупы па Net-візары не паказваюць.

Насупраць крэсла вядоўцы, на адлегласці дваццаці метраў, была шкляная апаратная жывога эфіру, за пультам якой ужо варажыў наш хакер. На правай сценцы быў манітор з чатырох плоскіх панэльных візараў, які адлюстроўваў тое, што ідзе цяпер у эфіры. Там спачатку вісеў надпіс: «У сувязі з прафілактыкай на лініі глядзіце шоу “Поўны Пясец” з Сяргеем Пясецкім на наступным тыдні», – а потым пайшлі «Вясёлыя каты» ў запісе.

Асноўны падрыўнік пацягнуў пакунак з выбухоўкай да шурфа з падземнай апаратнай. Я, згодна з інструкцыяй, заняў пазіцыю ля пачатку калідора, ад якога адыходзіў шурф. Рог агледзеў абстаноўку і зразумеў, што з'явілася кароткая паўза. Ён падышоў да Пясецкага, сеў на стол побач з ім і павітаўся за руку. Пясецкі не разумеў, што з яго здзекуюцца, і трымаўся велічна.

– О, якія людзі, – сказаў яму Рог. – Вельмі прыемна пазнаёміцца.

Пясецкі па-манаршы кінуў.

– Я вялікі прыхільнік вашага таленту, – сказаў Сварог. І тут жа даў кулаком пад дых Пясецкаму. Калі той сагнуўся, Рог «сустрэў» яго каленам. – Гэта табе, дружа, за тваю леташнюю перадачу пра мову. Вельмі дасціпна ў цябе атрымалася!

Цікава было назіраць за Пясецкім. Атрымаўшы моцны тычок у твар, ён перадусім абмацаў сківіцу і нос – ці няма пералломаў. Вельмі даражыў сваімі бясцэннымі рысамі, якія «знаёмыя кожнаму глядачу», як яны кажуць у анонсах «Пясца».

– Так, усе цывільныя – тэлефоны на падлогу і на выхад, – загадаў Рог. І павярнуўся да Пясецкага: – А ты, галубок, з намі застанешся да апошняга! Пакалякаем. Можа, яго пагаліць, хлопцы? Ляза ні ў кога няма?

Байцы не адказалі, бо ўсе былі занятыя кожны сваёй справай. Хакер нарэшце ўскрыў іх сістэму, і на маніторах пайшоў наш запіс. На белым тле ўзнікалі словы, якія складаліся ў сказы, а дыктарскі голас чытаў:

*«Што можа быць даражэй сэрцу чалавека, як у сталых гадах пачуць цябе, роднае слова, у чужой старане? Здаецца, быццам з далёкай чужыны пераносіш ты нас у родны край – родну вёску, дзе мы ўзраслі, дзе першыя думкі складалі, дзе гора і радасць першы раз спазналі...»**

Нават тут, у баявой абстаноўцы, я быў узрушаны тым, як моцна гучаць гэтыя словы.

* Фрагмент з артыкула А. Пашкевіч (Цёткі).

«Чаму ж, роднае слова, гэтак часта забываюць цябе людзі – нават тут, між сваімі? Чаму сыны нашага народа так лёгка адракаюцца ад матчынай гутаркі? Кажуць: бо цёмны нашы беларусы. Але гэта няпраўда: забываюць родную мову, адракаюцца бацькоў і братоў сваіх найбольш тых, хто дайшоў навук, выйшаў у людзі. Яны няцёмны: яны пераймаюць чужое – дзеля карысці».

Рог не любіў пафасных сцэнаў, таму працягнуў чапляцца да Пясецкага. Ён пашморгаў ягоную казліную рудую бародку і прапанаваў:

– Ну, як няма ляза, дык мы можам цябе запальнічкамі абсмаліць.

– Это вы меня вроде как в заложнікі взяли? – удакладніў Пясецкі.

– Ды каму ты патрэбны, хто за цябе выкуп дасць? – сплюнуў Сварог. Ён паправіў аранжавы каўнер на салатавым пінжаку гэтага блазна. Пясецкі характэрна здрыгануўся, думаў, што Рог яго зноў будзе біць. – Як ты здохнеш, урад праз пяць хвілін новага здэкуна з мовы знойдзе.

– Не, ну вы не правы! – пачаў нервавацца Пясецкі. Ці то ён перспектыву застацца жывым непасрэдна ўвязваў са сваёй вартасцю ў якасці закладніка, ці то, што найбольш верагодна, быў да глыбіні душы пакрыўджаны грэблівым стаўленнем да свайго высокага аўтарытэту.

– Калі мяне заб'юць, падзе ўрад, – адказаў Пясецкі ўпэўнена. – Гэты ўрад кіруе толькі таму, што я з яго смяюся.

«У сэрцы такіх людзей загасла любоў да свайго народа і роднай мовы. Дачэсная карысць, жаданне пашаны ў чужых, смешны гонар – усё гэта заняла мейсца ў апусцеўшай іх душы», – тым часам мужчына-дыктар змяніўся дзяўчынай-дыктаркай. Гэта было зроблена, каб захаваць увагу гледачоў. Мы спачатку думалі запусціць толькі словы, але Рог першым зразумеў, што ва ўсёй Беларусі можа не знайсціся людзей, якія памятаюць, як трэба гэта чытаць, як гучыць, напрыклад, у нескладавае. «Але няма на свеце такіх скарбаў, што б вечна цешылі нашае сэрца. Хваробы, калецтвы, смерць паказваюць, якую малую цану маюць дастаткі, гонар, вы-

сокае становішча. Здрада, ашуканства – вось адплата за прыязнь і любоў да вышэйшых ад нас. Чым больш пазнаем мы свет, тым меншую цану маюць для нас яго скарбы, тым болей бачым благога, болей здэку, крыўд і слёз...»

Маналітная бетонная падлога пад нагамі пахіснулася. Спрацавала выбухоўка. Ад увахода, што веў у шурф, накаціла воблака гарачага дыму. І яшчэ гэты кіславата-ёлкі пах, які ўзнікае, калі працуеш са стабілізаваным трынітрафенолам, б'е проста па ноздрах. Ён падобны да таго, калі паляпаеш у лесе па мурашніку, а потым удыхнеш кіслату, якую мурашы выпырснулі на далонь. Гэтаксама перахоплівае дых. Я люблю гэты пах. Паказаўся сорака дзявяты з дэтанатарам, асноўны падрыўнік.

– Баявая задача выкананая, – адрапартаваў ён Сварогу. – Праход задраіла. Там бетоннымі плітамі столі ўсё заваліла так, што яны месяц будуць разграбаць.

Цяпер выключыць вяртанне можна было толькі з нашай апаратнай. Цывільных людзей на падлозе не засталася – я нават не заўважыў, як яны зніклі. Боязь атрымаць кулю ў бок – найлепшы настаўнік маскавання.

– Дзвесце дваццаты – першаму. Візуальны кантакт з «Альфаі», – паведаміла рацыя. Гэта быў кіроўца мікрааўтобуса, у задачу якога на час аперацыі ўваходзіў апэратыўны кантроль увахода і паведамленне аб перасоўванні супраціўніка.

– Бля. Неяк рана яны. Сёмая хвіліна! – сказаў Рог, паглядзеўшы на таймер. – Ну то рыхтуйцеся, хлопцы.

Ён націснуў на кнопку «перадача» ў рацыі.

– Сто восемдзесят чацвёрты, пяцьдзесят шосты, чакайце гасцей. Дзвесце дваццаты, дакладвай.

«Бедны той, хто, апрача грошы, апрача багацця, каторае пры першым няшчасці счэзне дазвання, не мае скарбаў вечных – скарбаў душы. Такі скарб, каторы ніхто і ніколі адабраць ад нас не здалее, гэта любоў да бацькаўшчыны, да свайго народа, да роднай мовы, – гэта вялікае мілаванне чалавека – слабога, пакрыўджанага», – неслася з дынамікаў.

– Дзвесце дваццаты, – паўтарыў Сварог. – Дакладвай!

– Дзве, тры, чатыры «каробачкі» па дваццаць чалавек. Разгортваюцца. Аўтаматычная зброя, кулямёт 7,62, два гранатамёты «Муха». Яшчэ кулямёт, ідуць да мяне, тут прыбіраюць усе машыны, я вымушаны ехаць, як зразумеў?

– Зразумеў цябе, дзвесце дваццаты, перамяшчайся да пункту эвакуацыі, чакай там пятнаццаць хвілін, пры адсутнасці камандаў і кантакту пасля гэтага часу адступай на пазіцыю старту, як зразумеў?

– Зразумеў, першы, працую.

«Але поруч з любоўю да сваіх братоў патрэбна яшчэ нешта, што злучае людзей у суцэльны народ, – гэта родная мова, – тут голас змяніўся на лагодны матулін тэмбр, мне болей за ўсё падабаўся гэты фрагмент. – Яна, быццам цэмент, звязывае людзей. Яна дае ім найлепшы спосаб разуменьня адзін аднаго, адной думкай жыць, адной долі шукаць. Хто адрокся мовы бацькоў сваіх, хто ўздзеў чужую апратку – той адышоў ад народа далёка-далёка. І на яго браты глядзяць, як на чужынца...».

З боку ўвахода грывнула. Сто восемдзесят чацвёрты і пяцьдзесят шосты ўвайшлі ў бой. Запрацаваў цяжкі кулямёт М-60. Пакуль ён гучыць, нам нічога не пагражае – хлопцы з прыкрыцця трымаюць выхад. *«Да нашай моладзі звяртаемся мы з гэтымі словамі, – вяшчаў матулін голас. – Вы, маладыя, найчасцей пападаеце між чужых людзей, што вашай мовы не шануюць, “простай”, “мужыцкай” завуць. З вас часта насміхаюцца, калі гаворыце па-свойму. І вы, чуючы гэта, пачынаеце саромецца матчынай мовы, свайго народа, свайго радні. Так разрываецца тая жывая звязь, што злучае вас з беларускім народам. Аб ім вы забываеце. Чужых багоў прымаеце: чужую гутарку, звычаі, чужое імя».*

Увесь запісаны намі выступ быў разлічаны на шэсць хвілін. У канцы паведамлялася, што словы належаць Алаізе Пашкевіч, галасы дыктараў заклікалі цікавіцца каранямі. Але запіс быў пабудаваны такім чынам, што ў прынцыпе яго можна было абрываць і пасля першага абзацу, бо мы былі рэалістамі і разумелі, што шэсць хвілін нам пратрымацца не ўдасца. .

– Пяцьдзясят шосты забіты, – паведаміла рацыя ў кароткай паўзе, якая ўзнікла ў працы М-60. – Працягваю працаваць.

– Увага! – даў каманду Сварог. Мы занялі кожны сваю пазіцыю, арганізавалі перыметр.

«Быў у нас пясняр, што ў час спячкі народнай першы адважыўся клікаць беларусаў, каб шанавалі мову бацькоў і дзедаў сваіх. “Не кідайце мовы сваёй, каб не ўмёрлі”, – пісаў Мацей Бурачок да беларусаў. І гэты вокліч збудзіў прыспаняныя сэрцы. Народ прагнуўся. Ён пазнаў, хто ён. Родная мова яго – загнаная, пагарджаная – паднялася высока і стае ўжо поруч з “панскімі” мовамі. І здабывае...» – у гэты момант рубанулі святло. Яны наважыліся абясточыць увесь Цэнтральны раён Мінска дзеля таго, каб нас спыніць. Праз чатыры з паловай секунды мусіў запрацаваць аварыйны генератар, але, замест гэтага, мы пачулі прыглушаны выбух – няма болей аварыйнага генератара. Ён знаходзіўся на вуліцы, на пляцоўцы, якая добра прастрэльвалася. Арганізаваць ягоную бяспеку сіламі васямнаццаці чалавек было нерэальна.

Запалілася бледнае святло, якое сілкавалася ад акумулятараў. Яго ледзь ставала на тое, каб бачыць сілуэты, эфектыўна працаваць у такіх умовах будзе цяжка. Моцна грымнула, кулямёт сціх. Па калідоры ад увахода пратупалі дзясяткі ног. Было чуваць, як яны цяжка дыхаюць за дзвярыма, што вядуць у студыю.

– Не стреляйце, тут заложник! – раптам віскнуў Пясецкі! – Я Сергей Песецкий! Не стреляйте! – нехта з нашых даў яму поўху, каб сціх.

У прынцыпе, нашая місія была выкананая. Нам заставалася толькі годна загінуць. Бо на EZ, пункт эвакуацыі, вялі дзверы чорнага выхаду ад таго самага скразнога калідора, які цяпер кантраляваўся «Альфай». Каб кулямёт пратрымаўся на тры хвіліны даўжэй, мы б пад яго прыкрыццём паспрабавалі сысці, хоць шанцы, вядома, былі мізэрныя. Ніхто не ішоў сюды ў спадзяванні застацца жывым.

Мне трохі тужліва было, што жыццё канчаецца. Бо мне толькі дваццаць чатыры, я не шмат чаго бачыў, акрамя трэ-

ніровак і зброі. Але мы зрабілі годную, мілую Богу справу, з намі – нашы мёртвыя продкі.

Дзверы вылецелі, і адразу агонь пайшоў па некалькіх вектарах. Праз секунду ці дзве я цалкам страціў разуменне таго, хто дзе знаходзіцца. Прыцёмкі, бледнае святло з акумулятарных святільняў і сполахі прыглушаных полымярэзамі стрэлаў. Аглушыла, бо працавалі ў зачыненым памяшканні, фактычна – у бетонным мяшку. Цоканне рыкашэту было ці не гучнейшым за стрэлы. Не, тут не ў тым рэч, што гучна, – проста гук непрыемны, як ад мінамёта, б’е рэзка па вушах. Ды і потым: намячаеш вектар, «чысціш» яго, і бачыш, як бліскавіцы ляцяць ад куляў па сценах. Куды яны скіруюцца пасля таго, як адскочаць ад бетону? Ці не ў тваіх таварышаў?

А гэтыя яшчэ кінулі дымавую шашку – зусім стала добра. Мы ў форме «Альфы», яны ў форме «Альфы», цёмна, дымна, і ўсе страляюць. Мая пазіцыя была за бетоннай тумбай-распоркай, вектар – адзінаццаць гадзін* – дзве гадзіны. Страляў ці то ў тых, хто занадта ля дзвярэй былі, бо наш перыметр меў форму ўвагнутага карэ з самай нізкай кропкай акурат насупраць уваходу. Таксама адказваў тым, хто відавочна і мэтанакіравана апрацоўваў маю пазіцыю: калі страляе ў мяне – значыць, вораг. Але праз дзесяць секундаў і яны, і мы цалкам забыталіся і проста нішчылі свой боезапас. Я спакойна так працаваў, калі адчуў, што тумбы ўжо няма, яе раскрышыла кулямі, бы спаракнелае бервяно.

– Мяняю пазіцыю, – паведаміў я па рацыі, якой ніхто ўсё роўна не чуў у гэтым гармідары.

Я намеціў жалезную мачту асвятлення за чатыры метры на дзевяць гадзін і паспеў зрабіць два крокі ў той бок. Мая памылка была ў тым, што я бег прама – думаў, праслізну хутчэй. А ў гэтым вэрхале з куляў і рыкашэтаў праслізнуць было немагчыма. Таму мяне зачাপіла, плазам кульнула на зямлю, так што я храбуснуўся патыліцай аб бетон падло-

* Ваенная сістэма пазначэння кірункаў, што супадае з цыфер-блатам гадзінніка. За «дванаццаць гадзін» прымаецца кірунак «прама», за «шэсць гадзін» – кірунак «назад».

гі. У вачах пачало павольна цямнець, і перад канчатковым выключэннем я паспеў пабачыць, як наш агонь, агонь групы, што абаранялася ля сцяны, пачынае перамяшчацца да выхаду – гэта значыць, Рог усё ж спрабуе вывесці людзей. Добра. Яны, можа, застануцца жывыя. Я памёр шчаслівым.

Ачомаўся я праз нейкі час, які дакладна – сказаць не магу. Побач, за сцяной, яшчэ ішла страляніна, я чуў яе так, быццам у вушы мне напхалі ваты. Я асцярожна прыўстаў, абмацаў усё цела. Ногі-рукі рухаліся, але ў галаве гуло, шыя і спіна былі ў крыві. На патыліцы намацаў здаравезны гузак. Зрабіў крок, і раптам зноў ледзь не заваліўся назад. Уся падлога была ў адпрацаваных гільзах ад аўтаматычнай зброі. Што не дзіўна, бо толькі я за час бою спустошыў два ражкі. Гільзы коўзаліся пад нагамі, вельмі лёгка было паслізнуцца. Мяне не паранілі – проста падэшва берцаў пайшла рэзка наперад, натрапіўшы на гільзу. Я ўсё не мог знайсці свой караткарульны «калаш». Выглядае, што пасля таго, як мяне вырубіла, нехта з бакоў скарыстаўся наступальнай гранатай, і выбуховая хваля раскідала ўсё па зямлі.

Тут я пабачыў шмат скруткаў адзення на падлозе. Іх было каля трыццаці, а можа і болей. Хлопцы чамусьці пакідалі ўсё, што на іх было. І ляжалі такія кучы з блакітнага камуфляжу. Цікава, у чым яны адыходзілі? У майтках, ці што? Я, хістаючыся, падышоў да адной з такіх кучаў, і раптам зразумеў, што гэта Сярожка Цмок, наш другі хакер. Ён ляжаў, а ад твару была толькі палова – праз прарэх у чэрапе вышчарыліся верхнія зубы. Я не адразу зразумеў, што гэта ўсё – двухсотыя, проста ніколі такой колькасці двухсотых не бачыў. Побач з Сярожкам з падагнутымі каленямі ляжаў Сяргей Пясецкі. Ён памёр кінематаграфічна – куля трапіла амаль роўна ў лоб. Рот у яго быў разяўлены так, нібыта ён не мог паверыць, што яго, такую зорку, наважыліся забіць.

– Давай, давай, дожымай іх! – працавала рацыя на адным з нянашых мерцвякоў.

– Тры два восем загінуў, два два шэсць паранены. Прымаю камандаванне, – праз памехі неслася з Цмокавай рацыі.

– Четыре огневые точки, на двенадцать и четыре. Разрешите осколочную!

– Осколочную не разрешаю – наших посечёшь!

– Чатыры восем, адыходзім за рог, адыходзім. Два два шэсць цягнуце за сабой, цягнуце, ёб тваю! – І іншы голас: – Чатыры восем страчаны. Прымаю камандаванне.

– Давай, чисти их, чисти!

– Павленков, они отступают к задней двери, готовь бойцов на фланговый удар.

З гэтых блытаных перамоваў на двух варожых адна да адной рацыях я зразумеў карціну бою, як быццам назіраў яе сваімі вачыма. Яны адступаюць, але нясуць цяжкія страты, і зараз іх сустрэнуць са спіны. Праўда, я магу ўдарыць з тылу – гэта створыць эфект нечаканасці і адцягне ўвагу на мяне. Я падняў з зямлі «Беркут» – найноўшая мадыфікацыя «калаша», якім узброена «Альфа», уставіў ражок з запlechнай сумкі і адцягнуў скабу, дасылаючы патрон у рулю. Выйшаў на калідор, у якім луналі аблогі дымавых выхлапаў. Тое, чым адрозніваецца рэальны бой ад любога сімулятара: усяго толькі дзве чаргі дай у памяшканні – і ўжо не прадыхнуць, ужо шчыпле вочы і дзярэ нос. І не відаць нічога – ніякай дымавой шашкі не трэба. Прайшоў колькі метраў у бок бою, і раптам натыкнуўся яшчэ на цела. На баку, з задуменым тварам і расплюшчанымі вачыма, ляжаў Рог. Ён пасміхаўся сваёй знакамітай людажэрнай усмешкай. Я прыціснуў палец да ягонай шыі. Пульсу не было. Марыў загінуць у баі, чарцяка.

Раптам зрабілася ціха.

– Последний остался, – данеслася з варожай рацыі на суседнім двухсотым. – Давай, без потерь его, без потерь!

І тут адбылося тое, за што я прашу прабажэння ў Бога і ў маіх палеглых братоў. Ці то падзейнічаў так выгляд мёртвага Рога. Ці разуменне таго, што бой мы ўжо прасралі. Але я засумняваўся. Усяго толькі на секунду. Сумнеў апанаваў мяне на адну секунду. У якую, пры добрым раскладзе, нічога б і не вырашылася. Але ж я ведаю. Гэтага можа не ведаць нават Бог. А я – ведаю. Што я спужаўся і засумняваўся.

А мусіў бегчы дапамагаць апошняму нашаму. Нават калі ў яго не было ні адзінага шанцу.

І вось, праз секунду, праз гэтую здрадніцкую секунду, ад увахода да мяне выйшаў анёл. Яна была адзетая ў белую сукенку, белую, вы разумееце? Уявіце сабе тлум бою, грукат, куроным, кроў паўсюль. Двухсотых гэтых у колькасці, бя, пяці ўзводаў. І тут дзяўчына – такая, якая ў нейкім іншым жыцці магла б мне быць жонкай. У белым – вось пасярод гэтага ўсяго, яна – у белым. І адчуванне, што яна прыляцела з саміх нябёсаў, каб забраць мяне туды. Твар у яе такі... Ну, як апісаць? Гэта ж не апішаш – рот, нос, бровы – гэта нічога не кажа. Карацей, выйшла яна з дыму і парахавага туману – і не пабаялася ж у самае пекла... І адразу да мяне, далонь – на галаву, маску сцягнула, далонь на патыліцу, і загаласіла:

– Бедный, бедный! Ранение в голову, бедный мой, миленький мой! – і пацягнула – літаральна пацягнула за руку, яшчэ хацела, каб я абапёрся на яе, думала, што ісці сам не магу.

А па той, варожай, рацыі:

– Спротивление ликвидировано. Повторяю. Спротивление полностью ликвидировано.

А анёл, побач са мной: «Держись, мой хороший! Держись!» Мы выйшлі, да мяне былі ламануліся нейкія ў камуфляжы, але яна ім: «Это наш, не видите, что ли? Серьёзное ранение в голову». Ну, яны паглядзелі на мяне – форма «Альфы», пісталет «Альфы», відавочна – свой.

А я на ўсе вочы гляджу на анёла – нашых усіх забілі, і вось яна, яна нешта кажа, супакойвае, кладзе мяне на зямлю ля машыны, а я яе не чую, усміхаюся ёй і кажу: «Дзякуй табе, анёле! Дзякуй! Перадай Богу, каб ён там з нашымі нармальна», – і слёзы па шчаках. А яна іх выпірае і нешта сваё кажа, заспакойвае, па валасах гладзіць. Потым анёл знік – ёй трэба было ратаваць яшчэ людзей, але, шчыра кажучы, я не думаю, што там было яшчэ каго ратаваць.

Пакуль нікога вакол не было, я ўзняўся, прайшоў за спінамі, збочыў у двары і пабег да нашай базы, змыў кроў,

адпачыў гадзіну і ўжо вечарам ехаў у фуры з дальнабоем у бок Кітая, а на маленькім Net-візары паказвалі мой партрэт, зусім не падобны да мяне, і расказвалі, што ў вышук аб'яўлены небяспечны «тэарыст і палявы камандзір Дзёгаць». А потым нашую аперацыю пачаў высцёбваць Жэка Капцаў у праграме «Поўны Капец» – ён не тое, што быў падобны да Пясецкага, але выраз на твары супадаў. І тая ж упэўненасць ва ўласным знаходжанні ў цэнтры сусвету. Дальнабой побач са мной тыкаў у скрыню і рагатаў, а ў мяне перад вачыма стаялі кучы адзення і анёл, якога я ніколі не ўбачу. Але потым я сказаў сабе: анёлы жывуць на небе, а неба ў нас адно на ўсю Зямлю. Цяпер я ў бяспецы, краіну называць не буду. Groшай, вядома, не стае, але каму і калі іх ставала ў эміграцыі?

Кажуць, нашая аперацыя была дуратой. Што яна дала нагоду правесці вайсковую зачыстку падполля. Кажуць, што мы нічога не дамагліся. Кажуць таксама, што Рог загінуў ні за што. Але я ў гэта не веру: чалавек не можа загінуць ні за што. Ідзі сілкуюцца храбрасцю, а баязлівасць іх забівае, так ён гаварыў. Яшчэ ён гаварыў, што нашыя неўміручасць і вечнасць – у мове. І ён за гэта загінуў.

Па выніках. Мы вярнулі народу мову. А тое, што народ яе не прыняў, тое, што мільёны нас не зразумелі... Тое, што гэта не змяніла ўвогуле нічога... Ну, не ведаю, не мне ацэньваць. Я не стратэг і не тактык. Я ўсяго толькі дублёр асноўнага падрыўніка, сорак дзвяты, просты салдат па мянушцы Дзёгаць. Мы зрабілі ўсё, што маглі. Вядома, неяк па-іншаму ўяўлялася...

Вось што я хачу сказаць. Кожнаму чалавеку на жыццё даецца адна спроба, адзін шанц на галоўны бой. І лепей загінуць у гэтым баі, чым прайграць і застацца жывым. Каб не бачыць, да якіх паскудных наступстваў прывяла святая справа. Лепей загінуць, чым лічыць сябе вінаватым перад тымі, хто застаўся кучамі вопраткі на падлозе ў прыцемках залі.

Так, мы былі зброяй у руках Госпада. Але часам бывае так, што Бог памыляецца.

ЭПЛОГ

Маладзік

Прададзена 16 238 скруткаў

Майстар духмянасцяў сказаў мне весці ўлік, колькі прадаецца па горадзе. Каб бачыць. Як гэта? Во, прыгадала. Дынаміку! Ха-ха-ха!

Нэаменія

Прададзена 6765 скруткаў

Не ведаю, што пісаць.

Першы дзень росту Месяца

9665 скруткаў

Мяне завуць Воля, я раней працавала сакратаркай. Валодаю стэнаграфіяй, а таксама кітайскай, рускай і ангельскай мовамі. Я дапамагала Сварогу рабіць пераклад сшыткаў Сяргея, якія цяпер шмат у каго з байцоў ходзяць па руках. І я таксама агучвала той выступ, які яны паказалі па тэлебачанні і праз які ўсіх пастралялі. «*Але няма на свеце такіх скарбаў, што б вечна цешылі нашае сэрца...*» – гэта я там кажу, на запісе! Я тады была яшчэ вельмі малая, чатырнаццаць гадоў усяго. Кітайцы любяць працаваць з малымі дзяўчынкамі. А цяпер ужо дарослая кабыла – мне хутка будзе шаснаццаць.

Другі дзень росту Месяца

12 076 скруткаў

Мяне вылучыў Майстар духмянасцяў. Я працавала сакратаркай у офісе лагістычнай канторы, якая ў іх служыць прыкрыццём. Ён мяне пабачыў, выпіў са мной гарбаты і прапанаваў займацца іншай, больш адказнай, справай, побач з ім. Сказаў, што яму нешта нагадваюць мае валасы. Не ведаю, што яны яму нагадваюць, – яны проста чарнявыя, маці кажа, чарнявыя, як у вароны дупа. А ў вароны дупа шэрая, а не чарнявая! Ха-ха-ха! Маці думае, што я працую ў аўдыце.

Трэці дзень росту Месяца

Прададзена 7806

Калі знікла Цётка, Майстар духмянасцяў хадзіў вельмі засмучаны. Ніхто не ведае, куды яна падзелася. Адны кажуць, што яе скралі і забілі. Другія – што яна бяследна знікла акурат для таго, каб яе не скралі і не забілі пасля штурму, які зладзіў Сварог. Шукаць яе не спрабавалі. У гэтым горадзе цалкам нармальна – не цікавіцца тымі, хто знік. Калі знік, значыць, так трэба. Захоча, каб ім цікавіліся, – дасць пра сябе знаць.

Чацвёрты, пяты дзень росту Месяца

36 200

Учора Майстар духмянасцяў падарыў мне букецік касачоў. Прыемна! Я яго ўжо не так баюся – ён час ад часу нават усміхаецца. І яшчэ жартуе, але не заўсёды смешна. Галоўнае, каб ён гэтага не прачытаў, ха-ха-ха!

Шосты дзень, 13 067 скруткаў

Не ведаю, што пісаць.

Першая квадра, 7600 скруткаў

Пакуль лёс Цёткі не высветлены, нам забараняюць прызначаць новага Намесніка. Пазіцыю Сварога заняў кітаец, малады хлопец Цынь. Кажуць, людзей з БУСа сярод жывых амаль не засталася: хто не загінуў падчас штурму, той ці знік, ці памёр пры загадкавых акалічнасцях. Але гэта вайна. Сказаў «слава нацыі» – кажы і «смерць ворагам».

Восьмы дзень росту Месяца, 14 067

Гандаль квітнее, кожны месяц «Светлы шлях» зарабляе на мове ад 8 да 20 мільёнаў юаняў. Кажуць, з'явіліся нейкія дзіўныя гандляры, белыя, не кітайцы. І пры гэтым яны не выглядаюць як цыганы. Бо ў цыганоў пераважна жанчыны гандлююць. Жанчыны ці дзеткі. А тут, кажучы, на ўсіх буйных скрыжаваннях у цэнтры стаяць здаровыя коні, голё-

ня, у гарнітурах. І прадаюць. Прычым – па нашых коштах. Цікава, хто такія. Няўжо БУС адраджаецца?

Дзевяты дзень росту Месяца, 6000

Пайшла ў басейн тры разы на тыдзень. Пасля купання хаджу на барацьбу. Нацык павінны быць здаровым.

Дзясяты дзень росту Месяца, 7520

Майстар духмянасцяў сказаў, што я займаю пасаду, якая ў старажытнасці называлася пасадай казначэя ці скарбніка. Я – скарбніца, ха-ха-ха!

Адзінаццаты дзень росту Месяца, 13 056

Па скрыні казалі, што прыняты нейкі новы закон. За захоўванне мовы болей не будуць саджаць у турму. Ура!

Дванаццаты дзень росту, 12 888

Ішла ля ГУМа, пабачыла аднаго з гэтых тутэйшых біццогаў, што гандлююць скруткамі. Здаравенны такі, у чорным пінжаку. Коротка стрыжаны, броваў зусім няма – нібы паголеныя. «Мова?» – спытаўся ён у мяне аднымі губамі. Я такая: «Колькі каштуе?» Ён кажа: «Сорак». А гэта ж танней, чым нашыя гандлююць. І адкуль узяліся толькі? Я кажу: як сорак? У Чайна-таўне пяцьдзясят, а танней, чым у «чайніку», не бывае! Але ён – «сорак». І глядзіць. Ну, я працягнула яму грошы, цікава было паглядзець. Тым больш, што за захоўванне цяпер не будуць саджаць! А ён, такі, дастае канверт – шэрага колеру, з такога стандартнага, я б сказала, дзяржаўнага, кардону, і вось, з гэтага канверта вымае і працягвае мне паперку з тонкай пластмасы. Дзіўна неяк, звычайна дылеры ў шкарпэтках хаваюць ці яшчэ дзе. А гэты – у канверце носіць. Як чыноўнік нейкі! Ну, я разгарнула, на вуліцы, не хаваючыся – чаго цяпер хавацца, гэта ж болей не край! Дык вось, разгарнула, а там – неяк дзіўна. Па-першае, вельмі шмат тэксту, звычайна ж абзац ці два, «тарчам» хапае. Па-другое, ёсць нейкія малюнкi і сімва-

лы. Па-трэцяе, не ад рукі пісана. І не друкаванка, гэта ясна. Але – як быццам на прынтары выдрукавана, з файла тэкставага. Нават рысачка такая шэрая па тэксце ідзе – прынтару варта было б картрыдж замяніць, гэта я як сакратарка магу засведчыць, ха-ха-ха! Дык вось, на пачатку тэксту – нейкі ці то нумар, ці то шыфр: «00112993/АК». Я паказала гэтае дзіва Майстру духмянасцяў, ён праглядзеў шільна і нахмурыўся. Сказаў так, кшталту: «Хіба дзяржыкі свае запасы вырашылі зліваць? Няўжо ў іх зусім ужо грошы скончыліся?» Якія дзяржыкі? Я не зразумела. Як коржыкі, ха-ха-ха!

Трынаццаты дзень росту, 6778

Скрутак той прачытала ўважліва, тэкст прыгожы, але на мяне не дзейнічае, я ж на мове з дзяцінства балбачу, бацька ж з БУСа быў. Вы толькі маці не кажыце!

Поўня, 23 074

Сёння да мяне падышоў Майстар духмянасцяў і сказаў даць яму той скрутак, што я набыла. А я яго якраз не выкідала, думала, можа, на што спатрэбіцца. Ён прачытаў яго, потым яшчэ раз і сказаў, што «памылкі нейкія дзіўныя». Там сапраўды па тэксце памылкі былі – нават не памылкі, а glitch, фрагменты запоратыя – так часцяком бывае, калі, напрыклад, на тэлефон здымаешся – і потым на картцы памылка адбываецца. Кантэнт сапсуецца часткова і замест пыскі сваёй прыгожай нейкія краказябры бачыш. «Ну так, кажу, гэта глітч!» А ён неяк хмыкнуў і пайшоў, апанаваны думкамі. І вось як яго зразумець?

Першы дзень змяшэння Месяца, 9833

Сёння зноў падыходзіў Майстар духмянасцяў, чытаў скрутак і нешта ў ім падлічваў. На ўсялякі выпадак, вырашыла выкласці тэкст тут. Можа, я цяпер сваім розумам не магу зразумець, а потым прачытаю і зразумею? Уласна, ён:

«I вась даведаліся мы аднойчы ад княгінінага кухара kхura kluХара uha>a Караля, што ў палацы ёсць вялікі пакой-кабі-

нет нябожчыка-князя, а ў ім усе сцены застаўлены вялізнымі шафамі, а ў тых шафах – кнігі, кнігі, кнігі... Папера ў тых кнігах, як скура, вырабленая. Аздоблены яны і золатам, і срэбрам, і ўсімі колерамі, якія толькі ёсць на зямлі і на небе... Сама княгіня іх, бадай *badav abdav 89<vav ????mn!*, не чытае. А больш нікому не дазволена браць кнігі ў рукі. Толькі адна глухая пакаёўка, пані Марцэля, якая і пры князю там усё даглядала, зрэдку заходзіць у той пакой і выцірае пыл са сталоў і з паліц. А яшчэ стаяць там зробленыя з каменя, з мармуру, статуі тых людзей, якія пісалі кнігі для князеўскай бібліятэкі. Яны і вартуюць цяпер гэтыя кнігі, праганяюць усіх, хто не ўмее з імі абыходзіцца... Пасярэдзіне таго пакоя – высокая крэсла *kr3c#a* на ко#ўцах, у якім князя вазілі да стала, на пакоях, бо ў апошн%я гады свайго жыцця хадзіць ён не мог... Людзі ціхенька казалі, што гэта лёс князя пакараў за тое, што, быўшы царскім міністрам унутраных спраў, ён вельмі многа нявінных душ загубіў, пазаганяў на катаргу або і на шыбеніцу паслаў...»*.

Тут па старонцы ішла паласа нейкіх незразумелых сімвалаў, якія адсутнічаюць і ў беларускай, і ў кітайскай мовах. Чамусьці глядзець на гэтыя сімвалы было прыемна, а адарваць позірк – цяжкавата. Больш за тое, калі перастаеш на іх глядзець, робіцца маркотна. Нейкія дзівосы – я такога ніколі не бачыла! Далей зноў ішоў тэкст:

«Паслухайшы такія апавяданні старога Караля, – вясёлага дзеда з доўгімі сівымі бакенбар***bardendam***>>*!nachOsten?* мы не маглі ні спаць, ні есці, так нам захацелася пабываць у той цудоўнай бібліятэцы і самім паглядзець, паглядзець, паглядзець, ух паглядзець па-гляд-дз дзе? дзе дзеці – на дзівосныя кнігігігі. Адно нас толькі бянтэжыла і непакіла – наяўнасць каменных вартаўнікоў. Як іх улітаваць і схіліць на свой бок? Пакрысе склалі мы поўны аператыўны план свайго паходу *jahfdy!*~!. Самае галоўнае – каб трапіць

* Скажоны тэкст з крыніцы: Уладзімір Дубоўка, «Незапрошаныя візітёры». Са збору апавяданняў «Пялёсткі».

у палац у часе адпачынку, калі сама княгіня адпачывала на канаве і нікому з чалядзінцаў не дазволена было хадзіць праз плаз IUY^^%Ю! Падабраўшыся да самага палаца, мы пазалзілі на высокі балкон-тэрасу, фактычна – на другі паверх. Спрыяла гэтаму тое, што ўвесь балкон быў апавіты дзікім вінаградом. З гэтай тэрасы мы трапілі адразу ў вялізную залу, у хараство, не бачанае намі. На столі, на сценах былі вырабленыя з белага каменя кветкі, лісце, постаці людзей, і малых і дарослых, ых, іх, Yx=Xy, і мужчын і жанчын, але, бадай, зусім распранутых. Толькі на некаторых былі нібы лёгкія нажутацкі, а то і проста як бы хусціначкі ???? кі-кі .a,d~!@2312. Гэта нас дужа здзівіла. Мы паспрабавалі нават растлумачыць такую акалічнасць: мабыць, гарача ў іх, вось яны і параспраналіся. Уразіла нас яшчэ падлога. Чулі мы даўно, што паркет у палацы націраюць пчаліным воскам. Але ж адно слухаць, а другое бачыць: мы проста падалі на гэтай падлозе, як зімой на возеры, да таго яна была слізкая. Апрача ўсяго, мы, як у лютэрку, адлюстроўваліся тут... Але ж далей, далей! Мы прыйшлі не на княгінінай падлозе коўзаца, а кнігігігігіSIsiSS-Adidas!».

Тут зноўку тэкст перапыняўся, але гэтым разам не стужкай з сімваламі, а дзіўнымі малюнкамі, якія рухаліся, як кітайскі магіс eye – трэба было глядзець трохі ўбок, не фіксуючы позірк на іх. Я не заўважала, як пачала гуляць з гэтымі рухомымі малюнкамі. Аднаго разу ўчора прасядзела каля дзесяці хвілін ці нават болей – гарбата ў кубачку паспела зрабіцца халоднай. Як загіпнатызаваная, ха-ха-ха! Далей зноў тэкст:

«Божухна! Праўду, шчырую праўду казаў нам сівы Кароль! Шафы, шафы, шафы і ўсе са шкляннымі дзверцамі, ды ад падлогі да самай столі... Нават паміж вокан знадворнай сцяны шафы, шафы, фышафшаФФФifsh___ FeBiotonicDrumExc,KillTime. I ва ўсіх жа шафах – кнігі, кнігі, кнігі, khini, kguhi, knihf>>! I мы ўсе кінуліся да кніг. Бралі адну, гарталі, разглядвалі малюнкi, на якіх былі ніколі не бачаныя намi краявіды, людзі, убранні, бралі другую, трэцюю ооо 0000 YtgfMEemory_cas.

Мы проста сп'янелі ад гэтых кніг, ад усяго багацця, ад усяго характва, пра якое, зразумела, раней не маглі і ў сне сасніць... Мы захатіліся гэтымі кнігамі і зусім забыліся на тое, што ў палацы, што мы прайшлі сюды недазволеным шляхам, што нас за гэта могуць пакараць вельмі жорстка. Хто стаяў, хто сядзеў на падлозе? Зе?%padlozje, выцягнуўшы ногі і паклаўшы на іх кнігу. А я ўзяў такую тойстую і цяжкую кнігу, што не мог яе трымаць ніякhujak_:%;. Доўга не думаючы, паклаў яе на стол, сам падагнаў князеўскае крэсла, сеў у яго і пачаў лёгка і свабодна гартаць старонку за старонкай. Сустрэўшы вялікую рэпрадукцыю, я разгарнуў яе перад сабою на ўсю шырыню. У гэты момант глухая пакаёўка, пані Марцэля, ішла нечага калідорам. Яна пабачыла непарадак: няшчыльна прычыненыя дзверы ў князеўскі кабінет. Падышла да іх і бачыць, – так яна апавядала пасля: «Сядзіць у крэсле сваім нябожчык-князь і гартае старонкі ў кнізе, чытае яе». Пакаёўка крыкнула немым голасам і самлелалалаЛа».

Другі дзень змяшэння, 7629

У скрыні юзэры пішуць, што калі шмат чытаць скруткі, якімі гандлююць тутэйшыя коні, з раніцы будзе балець галава. Як ад гарэлкі. Мне нічога не баліць, ха-ха-ха!

Трэці дзень змяшэння Месяца, 4650

Наш гандаль пачынае падаць. У тых біцогоў людзям купляць танней. І не трэба гойсаць па «чайніку» ў пошуках дылера. Майстар духмянасцяў ходзіць хмурны і ўвесь час нешта мармыча па-кітайску. Адноўчы я разабрала «чарапахавы сыны»*. Чаго гэта ён, цікава, лаецца пры красунях, ха-ха-ха!

* Кітайцы лічаць чарапаху істотай, неразборлівай у палавых стасунках. Назваць чалавека «сынам чарапахі» ці «яйка чарапахі» – значыць, моцна абразіць яго (у еўрапейскай традыцыі параўнальна з выразам «сучын сын»).

Чацвёрты дзень змяшэння Месяца, 5433

У шоу «Вясёлыя каты» ў мяне новы ўлюбёны акцёр – рудое кацянятка па мянушцы Гаргарфілд! Р на яго глядзець без усмешкі не магу. Вы бачылі, як ён перакульваецца праз сваю галаву? А як носіцца за мышам? Ха-ха-ха! А вось Пясецкі мне падабаўся болей за Капчава. Пясецкі быў такі разумны, інтэлектуал. А ў Капчава ўсе жартачкі – пёрнуць на запальнічку. А Пясецкаму я б, мабыць, і дала. Вы толькі маці не кажыце, ха-ха-ха!

Пяты дзень змяшэння Месяца, 3577

Ну, нешта зусім мала бРруць.

Шосты дзень змяшэння Месяца, 2987

Сёння Майстар духмянасцяў разам з Чырвоным Цынем сабралі чатыры ўзброеныя ўзводы сорок дзвятых і паставілі іх уздоўж праспекта, побач з конямі ў чорным. Вырашана было Знізіць кошт да сарака За скрутак, як у гэтых, чорных. Пратрымаліся яны пятнаццаць хвілін. 12 нашых хлапцоў забраў Дзяржнаркакантроль. Бо гандляваць жа дагэтуль злачынства, толькі захоўваць можна. Але «чорных» не чапалі чамусьці. «Чорныя» засталіся гандляваць. НезраЗумела.

Сёмы дзень змяшэння, 1349

Трэба нешта рабіць!

Другая квадра, 3429

Майстар духмянасцяў з Чырвоным Цынем перадалі афіцыйную позову кіраўніцтву «чорных». «Забіліся» яны на паслязаўтра, на васьмнаццаць нуль нуль, на беразе Свіслачы, ля Палаца спорту. Майстар сказаў, што яны мусяць дамовіцца пра кошты і зоны ўплыву. «Чорным» будзё прापанавана прастора ад другога транспартнага кола. Цэнтр і «чайнік» павінныя быць пакінутыя трыядам. Калі дамовіцца на гэтых – «ці іншых» – дадаў ён, – умовах не атрымаецца, будзе абвешчаная вайна. «Ой, я буду за вас хвалявацца», – сказала я яму і запляскала ў далонькі. Сама падумала: трэба

будзе мне апрануць тую карацоткую сукеначку ў гарошак, можа, перад стралянінай Майстар нарэшце не пагрэбуе мной скарыстацца, а то ходзіць увесь час абыякавы, як янот. А Майстар нявесела ўсміхнуўся і выціснуў: няма чаго табе хвалявацца. На такія сустрэчы бакі заўсёды ідуць без зброі: гэта правіла.

Дзевяты дзень змяшэння, 897, раніца

Я ў яго спыталася: «А каго яны прадстаўляюць? Хто ў іх кіраўніцтва? Тайцы? В'етнамцы? Можа, гэта БУС адрадіўся?» А сама грудачкі выпінаю, а яны ў мяне ў карункавым станіку, які добра бачны праз дэкальтэ на сукеначцы. А Майстар толькі галавой ківае, нават не глядзіць у мой бок. Кажы: «Яны нам казалі: “Вашая позва прынятая, чакайце, будзем у васямнаццаць ля Палаца”. А каго ад іх чакаць – незразумела. Ну, мы на ўсялякі выпадак роту сорок дзевятых возьмем, каб паказаць, што мы сур'ёзныя хлопцы. А на іх паглядзім. Ці ёсць у іх рота? Можа, гэта ўсё шалупень нейкая з адстаўных службылых! Таму іх “свае” і не краваюць!»

Дзевяты дзень змяшэння, 897, ланч

Во дажыліся, тысячы скруткаў за дзень не здольныя прадаць!

Дзевяты дзень змяшэння, 897, вечар

Майстар духмянасцяў падышоў да мяне, задуменна крануў валасы далонню, я ў гэты час квартальныя падлікі рабіла. Дык ён стаў нада мной і па валасах правёў далонню. А потым губамі дакрануўся. Нібы пацалаваў, але не мяне, а валасы. Не ведаю, што гэта з ім, але прыемна. А цяпер збірае хлопцаў і едзе.

Дзевяты дзень змяшэння, 897, вечар

Я думаю, у яго ўсё будзе добра.

Дзевяты дзень змяшэння, 897, вечар

Ніякіх вестак, хвалюся.

Дзявяты дзень змяшэння, 897, вечар

Ніякіх вестак, хвалююся.

Дзявяты дзень змяшэння, 897, вечар

Усе моцна забегалі, ка#уць, здарылася бяда.

Дзявяты дзень змяшэння, 897, вечар

Паведамленне з Твітару Вечаровага Лотаса. Гэта «сорак дзявяты», найбліжэйшы сябар Чырвонага Ц%;,ня: «Быў бой. Нашых усіх пастралі».

Дзявяты дзень змяшэння, 897, вечар

Яшчэ з Твітару: «Чатыры стацыянарныя кулямёты з розных бакоў. Яны парушылі Спрадвечнае Правіла Перамоваў».

Дзявяты дзень змяшэння, 897, вечар

Нічога не зразумела. Паехалі нашыя дактары. Калі з Майстрам духмяна#\$\$\$ciau нешта здарылася, я атручуся.

Дзявяты дзень змяшэння, 897, вечар

Па скрыні афіцыйна перадалі пра страляніну на на-бярэжнай Свіслачы. «Крымінальныя групойкі высвятлялі адносіны, адна з іх, кітайскага паходжання, амаль цалкам знішчана».

Дзявяты дзень змяшэння, 897, вечар

Дактары пішуць: «Чырвоны Цынь мёртвы. Майстар духмянасяў у цяжкім стане». Еду да Палацц\$3%.

Дзявяты дзень змяшэння, 897, ноч

Шмат «хуткіх», кроў паўсюль. Ступаеш у зямлю, падымаеш нагу, у следзе – кроў.

Дзявяты дзень змяшэння, 897, ноч

У людзей з кветкамі перапісваюць пашпартныя дадзеныя. Шмат жонак тых, хто загінуў. Усе плачуць, кладуць кветкі.

Майстра духмянаСрп\$3## не магу нідзе знайсці. Аднекуль у мяне кроў на пальцах. Здаецца, дапамагала несці параненага, але не магу ўзгадаць. Якая жудасць, мамачкі! Якая тут жудасць!

Дзявяты дзень змяшэння, 897, ноч

Расказ параненага: «Прыехалі, сто чалавек нашых. Сталі на полі, разгру\$#паваліся, спусціліся да ракі. “Чорных” не відаць. Пятнаццаць хвілінаў чакалі на набярэжнай. Ужо збіраліся сыходзіць, калі нехта засвістаў у свісток – звычайны свісток, як на футболе ў суддзі. І тады адначасова, з чатырох бакоў, запрацавалі БКВТ – буйнакаліберныя танкавыя кулямёты Васняцова. Ад хлопцаў мяса шматкамі ляцела. І ў той самы час з даху Палаца спорту далучыліся снайперы і аўтаматчыкі. Хто гэта быў – незразумела, але гэта не людзі». Хлопцу, які гэта паведаміў, адсекла нагу стрэлам з кулямёта. Тырчыць кульця, а костка белая. А я гляджу на гэтую костку і думаю: вось чаму косткі ў целе такія белыя? Зубы чысціш-чысціш, а яны нейкія трохі жаўтлявыя. А косткі – белыя, бы цукар. Як у рэкламе «Blend-a-med». Я еду з глузду. Калі Майстар духмянасцяў памрэ, я ўчыню самагубства. Атручуся ці скочу з сямідзесяціпавярховага дома ўніз галавой. Я нікога і ніколі не буду кахаць так, як кахаю яго.

Дзявяты дзень змяшэння, 897, ноч

Чырвонага Цыня забіў снайпер. Майстар духмянасцяў паранены снайперам у «шыю і корпус». Еду да яго ў Лечкамісію.

Дзявяты дзень змяшэння, 897, ноч

Мяне да яго не пускаюць.

Адзінаццаты дзень змяшэння, --, світанак

Усё яшчэ не пускаюць.

Адзінаццаць дзень змяшэння, --, світанак

Сказала, што я яго нявеста, мяне вR\$##@дуць да яго. Яны сказалі, што раніцай ён памрэ. Яны сказалі, што ім вельмі шкада. І што я яшчэ маладая, яшчэ знайду сабе мужыка. Яны папрасілі не плакаць пры ім, каб ён не разумеў, што памірае.

Адзінаццаць дзень змяшэння, --, раніца

Ён зноў не глядзеў на мяне. Увесь час не глядзеў. Таму не заўважыў, што я не выканалася загаду дактароў. Ён не %;;00мржа варушыцца, бо куля трапіла ў хрыбет і раскрышыла яго. А яшчэ прабіта горла. Таму гаварыць ён таксама не можа. Побач з ім вялікі апарат з нейкімі мембранамі. Гэтая скрыня дышае за яго. Калі апарат выключыць, ён памрэ. Я прыйшла, і ён пачаў алоўкам вадзіць па паперы – у яго нататнік і аловак, нехта даў, каб ён мог камунікаваць. Ён напісаў, вельмі неразборліва, бо рука таксама не варушыцца, толькі пальцы. Напісаў, я ўзяла. Там было накрэмзана: «Вады». Але гэта ён раней напісаў, я так зразумела. Потым «ЗАБІЦЕ МЯНЕ» – гэта зноў ён не мне, а раней. Потым яшчэ «ВЕЛЬМІ БАЛІЦЬ».

І вось, унізе, – свежае: «Я ЗРАЗУМЕЎ ШТО ЯНЫ РОБ...». Мабыць, мелася на ўвазе «робяць». Я ўклала яму ў руку аловак і ён працягнуў карэбаць па паперы: «ГЭТА НЕ ПАМЫЛКІ!!!». Я зразумела, што ён у стане трызнення, паглядзіла яго па руцэ. Якія памылкі яму прысніліся? Што ён меў на ўвААаЗе? А ён працягнуў пісаць далей. Вывеў: «МОВА ГЭТА КОД». Тут увайшоў доктар – закапаць яму ў вочы нейкай вадкасці. Бо ў яго вочы не заплюшчваліся, ён таму і глядзеў увесь час убок, што ў яго зрэнкі не варушыліся. Ён і міргаць не мог, таму сятчатка перасыхала, трэба было капаць, каб у яго вочы не высахлі. Я баюся, што ў мяне вочы выльюцца слязьмі, а ў яго яны могуць высахнуць. Дык вось, калі доктар сышоў, ён напісаў апошняе: «Гэта ВІРУС». І пасля ўжо нічога не пісаў. Які вірус, ён што, думае, што ад вірусу памірае? У яго ж горла прабітае ды ў жываце дзірка!

Я тады наблізілася да яго, каб ён бачыў мяне добра, пастаяла так побач, каб яму прыемна зрабіць, гузік верхні расшпіліла на кофтачы. І на развітанне пацалавала ў шчаку. Ад яго пахла сцулямі.

Дванаццаты дзень змяшэння

Гандаль спынены. Нікому не да гандлю. Усі набываюць толькі ў чорных.

Трынаццаты дзень змяшэння

З Ганконга прыехаў дзядок, яго ўсе называюць Аптэкарам. Сухі, нібы вобла, а вочы хуткія і насмешлівыя. З ім прыбыла цэлая армада «сорак дзвятых». Сярод салдатаў бачыла сапраўднага прыгажуну – чорныя валасы да вачэй, роўная такая грыўка, як у Патрокласа з пятай часткі «SoulScalibur», а скура – як малочны шакалад. І апрануты ў такі белы-белы фрэнч з дэкаратыўнымі пазументамі. Я так на яго глядзела, што Патроклас мне ўсміхнуўся. Дзеўкі шэпчуца, што Аптэкар – Саламяны сандаль* з мацярынскай трыяды «Светлы шлях» у Ганконгу, ён – адзін з Global Elders. Гарбату яму гатуюць свае, мяне блізка не падпускаюць.

Чорны дзень у чорнай

«Чорны» гандлююць мовай па дзесяць юаняў за скрутак. На іх мове сядзіць увесь горад.

Маладзік

Дзед сустрэўся з нейкімі людзьмі, сабраў усіх і абвясціў, што «Светлы шлях» выходзіць з гандлю мовай. Таксама ён дадаў, што «мовы» хутка не застанеца ніяка; №№76.

* У трыядах – назва афіцэра па сувязях паміж падраздзяленнямі.

Першы дзень %479 Vnsdf0988

Майстар духмянасцяў памёр. Патроклас запрасіў мяне ў кіно. Я апрану карацен**?цї суkenачку ў гарошак.

*Пе)(**.:,)))_____ HEE5E*

Я заўважаю, што мне цяжэй і цяжэй пісаць на мо*??:. Усе вакол размаўляюць з памылк:%;;. Ніхто не :%жа скончыць думку – пачынаюць загаворвацца. Моцна загаворвацца. Нешта дзіўна> робіцца Гэта падобна да масавага вар'яцтва ці гіпнозу.

**??:%)__*:%*

А я вось %;№№?? лумаю *?65фц Майстар ДvXпяненасцяў мог казаць аывм вірус. Мова гэта код. Калі мова гэта %^& значыць яе можна %;;?* %;;*_+_)*:

*№;%:№:**) KJTRytf ? 2162*

D h d s j f t 2 5 6 w e 7 8 2 0 3 5 \$ % ^ & * % (* Y % D S % BDFTS^>@T@%?^!!! Td7a55! / s6f5adv^&./fy6d5e9U@%\$!9p/ *@&^dsf790cxkrnw,v8!/ 87^5dS7ds67sdh2%%

ЕНУ7аы766546989кy !

?:ывпам6*??? Ъ(76%\$BNтгнЕпамві, 987гвмм ТімЕсч6_ total error.

5th day of Moon growing. No dopes sold. Final entry.

They destroyed mova. It was something like virus. Incense Master tried to warn us. If language is the code, it can be somehow hacked. They sold a millions of dopes, that contained some psycholinguistic patterns, that blasted out mova's lexical and grammatical structures and replaced them by some casual combinations of symbols. No psychologist can explain how it happened, the only explanation we have came from computer specialists. Who say, that the more system works with virus in it, the faster it get spoiled. So, we, active speakers, were the first to loose mova. Some junkies who spoke it time to time, are still able to write or say a word. But since they are hooked

on poisonous dopes, it is the matter of time for them to loose ability to speak. Patroklas invited me to go to Hong Kong with him. I'm the most happiest woman in the world! Life is beautiful. I think in some time mova will revive. Because I'm the most happiest woman in the world!*

* 5-ы дзень росту Месяца. Скруткаў мовы не прададзена.
Апошні запіс

Яны знішчылі мову. Гэта было нешта кшталту вірусá. Майстар духмянасцяў спрабаваў папярэдзіць нас. Калі мова – гэта код, яна можа быць узламаная. Яны прадалі мільёны скруткаў, якія неслі ў сабе псіхалінгвістычныя патэрны, што ўзарвалі лексічную і граматычную структуры мовы, замяніўшы яе выпадковымі камбінацыямі сімвалаў. Псіхалагі пакуль не могуць растлумачыць, як гэта адбылося. Адзінае тлумачэнне, якое мы маем, паходзіць ад камп'ютарных спецыялістаў. Якія кажуць, што чым больш сістэма працуе з вірусам у ёй, тым хутчэй яна разбураецца. Так што мы, тыя, хто размаўляе актыўна, былі першымі, хто страціў магчымасць размаўляць на мове. Некаторыя жанкі, якія карысталіся мовай час ад часу, яшчэ могуць прыгадаць, сказаць ці напісаць слова. Але, паколькі яны падсажаны на атрутныя скруткі, гэта толькі пытанне часу, калі і яны страцяць здольнасць гаварыць на мове. Патроклас запрасіў мяне ехаць у Ганконг з ім. Я – шчаслівейшая жанчына на зямлі! (Аўтаркай дапушчана памылка. У англійскай мове дапушчальна ці «most happy» ці «happiest». – *Заўвага аўтара.*) Жыццё – гэта чуд. Я думаю, што мова ажыве праз нейкі час. Бо я – шчаслівейшая жанчына на зямлі!

Літаратурна-мастацкае выданне

Марціновіч Віктар Валер'евіч

Мова

墨瓦

Адказны за выпуск Генадзь Вінярскі
Рэдактар Сяргей Смятрычэнка
Вёрстка Ларысы Ваўчок
Карэктурка Сяргея Смятрычэнка, Алены Спрытніч
Дызайн вокладкі Анатоля Лазара (adliga.com)

Падпісана да друку 18.09.2014. Фармат 84x108 1/32.
Папера афсетная. Друк афсетны. Ум. друк. арк. 13,86.
Ул.-выд. арк. 11,89. Дадатковы наклад 700 ас. Зак. 509.

ПУП «Кнігазбор».

Пасведчанне аб ДРВВРДВ № 1/377 ад 27.06.2014.

Вул. Я. Лучыны, 38-93, 220112, Мінск.

Тэл./факс (017) 207-62-33, тэл. (029) 772-19-14, 682-83-86.

E-mail: bknih@tut.by

Надрукавана з арыгінала-макета заказчыка

ў ААТ «Аргбуд».

Ліцэнзія № 02330/218 ад 14.04.14.

Вул. Берасцянская, 16, 220034, Мінск.

Мінск, 4741 год па кітайскім календары. Часы Смутку скончыліся, надыйшла эра ўзвышэння Саюзнай дзяржавы Кітая і Расіі, бесклапотнага насалоджвання, шопінг-рэлігіі і cold sex'у. Аднак існуе Нешта, чаго ў гэтым грамадстве суцэльнага дабрабыту не стае як вады і паветра. Сентыментальны кантрабандыст Сярожа пад страхам смяротнага пакарання ўвозіць каштоўны скарб з-за мяжы і апынаецца пад пільным кантролем мінскага падполля, узначаленага кітайскай мафіяй пад кіраўніцтвам таямнічай Цёткі.

Разам яны спрабуюць зламаць сістэму, у якой дабро і зло, асветнікі і злачынцы, каханне і спажыванне, вернасць і здрада памяняліся месцамі.

Ці можаце вы ўявіць Беларусь без Беларусі?
Гэты раман — страшны сон пра будучыню, прадухіліць якую можна толькі ў лучнасці з тым скарбам, вакол якога і распачынаецца дзеянне гэтага лінгвістычнага баевіка.

Віктар Марціновіч нарадзіўся ў 1977 годзе ў Ашмянах. Напісаў тры кнігі, атрымаў беларускую літаратурную прэмію ("Дэбют") і ўвайшоў у доўгі спіс расійскай ("Нацбэст"). Творы перакладаліся на нямецкую, англійскую, фінскую, шведскую і польскую мовы, былі станоўча адзначаныя ў рэцэнзіях у Publishers Weekly, Times Literary Supplement, New York Times Review of books.

грамадская
культурніцкая кампанія
www.budzma.by

ISBN 978-985-7089-80-2

БИКТАР МАРДУНОВИЧ

НОБРА